

umb
UNIVERZITA
MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

SEKCIA SÚKROMNÉHO PRÁVA

*„Princípy súkromného práva ako stabilizačný faktor pri tvorbe
a interpretácii právnych predpisov“*

ZBORNÍK

z

V. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie

BANSKOBYSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA

 BELIANUM

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Právnická fakulta

SEKCIA SÚKROMNÉHO PRÁVA

*„Princípy súkromného práva ako stabilizačný faktor pri tvorbe
a interpretácii právnych predpisov“*

ZBORNÍK

Z

V. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie

BANSKOBYSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA

14. – 15. november 2019, zámocký hotel The Grand Vígľaš

2020

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Predseda redakčnej rady a vedecký redaktor:

doc. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD.

Predseda edičnej komisie:

JUDr. Monika Némethová, PhD.

Recenzenti:

prof. JUDr. Milan Ďurica, PhD.

prof. JUDr. Vojtech Tkáč, PhD.

Zostavovateľ:

JUDr. Monika Némethová, PhD.

„Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.“

Vydavateľ:

Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Právnická fakulta UMB

ISBN 978-80-557-1714-2

Obsah

DOHODA O UROVNANÍ V OBCHODNO-ZÁVÄZKOVÝCH VZŤAHOCH AGREEMENT ON SETTLEMENT IN COMMERCIAL RELATIONS <i>Stanislav Birošík</i>	6
DOKAZOVANIE AKO PROCESNÝ POSTUP A PODMIENKA SÚDNEHO ROZHODNUTIA EVIDENCE AS A PROCEDURAL PROCEDURE AND PRECONDITION OF THE CASE DECISION <i>Jaroslav Čollák</i>	17
(NE)AKTUÁLNI INTERPRETAČNÍ PROBLÉMY MONISTICKÉ VNITŘNÍ STRUKTURY AKCIOVÝCH SPOLEČNOSTÍ (NON-)CURRENT INTERPRETATION ISSUES RELATED TO THE ONE-TIER INTERNAL STRUCTURE OF JOINT-STOCK COMPANIES <i>Ondřej Dostál</i>	35
OCHRANA SLABŠEJ STRANY A JEJ ODRAZ V PRÁVNEJ ÚPRAVE NÁJOMNÉHO BÝVANIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE PROTECTION OF THE WEAKER PARTY AND ITS REFLECTION IN THE LEGAL REGULATION OF RENTAL HOUSING IN THE SLOVAK REPUBLIC <i>Denisa Dulaková Jakúbeková</i>	47
ZÁSADA VIGILANTIBUS IURA A JEJ PREJAV V SÚKROMNOM PRÁVE THE PRINCIPLE OF VIGILANTIBUS IURA AND ITS MANIFESTATION IN THE PRIVATE LAW <i>Marián Ďurana</i>	60
PRINCÍP OCHRANY SPOTREBITEĽA A PRINCÍP PREDVÍDATEĽNOSTI SÚDNYCH ROZHODNUTÍ A ICH UPLATNENIE V OTÁZKE ROZPISU SPLÁTOK V ZMLUVE O SPOTREBITEĽSKOM ÚVERE PRINCIPLE OF CONSUMER PROTECTION AND PRINCIPLE OF FORECASTABILITY OF COURT DECISIONS AND THEIR APPLICATION IN THE QUESTION OF DEBT REPAYMENT SCHEDULE IN THE CONSUMER CREDIT CONTRACT <i>Vladimír Filičko</i>	70
§ 125 ODS. 2 CIVILNÉHO SPOROVÉHO PORIADKU VO SVETLE DVOCH RÔZNYCH INTERPRETÁCIÍ SEC. 125 (2) OF THE CODE OF CIVIL CONTENTIOUS PROCEDURE IN LIGHT OF TWO DIFFERENT INTERPRETATIONS <i>Lukáš Hájek</i>	79

ZÁKAZ KONKURENCIE ŠTATUTÁRNYCH ORGÁNOV KAPITÁLOVÝCH OBCHODNÝCH SPOLOČNOSTÍ - ZÁKONNÝ OBSAHOVÝ, OSOBNÝ A ČASOVÝ ROZSAH A JEHO MOŽNÉ MODIFIKÁCIE	
BAN ON COMPETITION OF THE MEMBERS OF A COMPANY BODIES CAPITAL TRADING COMPANIES – LEGAL CONTENT, PERSONAL AND TEMPORAL SCOPE AND POSSIBILITIES OF ITS CONTRACTUAL MODIFICATION	
<i>Jakub Kajba</i>	88
O PRINCÍPE OCHRANY SLABŠEJ STRANY V PRÁVNEJ ÚPRAVE NÁJMU BYTU	
THE PROTECTION OF THE WEAKER PARTY IN THE PROVISIONS CONCERNING THE LEASE OF A FLAT	
<i>Zuzana Klincová – Sára Kiššová</i>	98
ZÁSADA ROVNOSTI ÚČASTNÍKOV NA HOSPODÁRSKEJ SÚŤAŽI	
PRINCIPLE OF EQUALITY OF PARTICIPANTS IN UNFAIR COMPETITION	
<i>Radka Kolkusová</i>	112
PRINCÍP OCHRANY DOBRÝCH MRAVOV HOSPODÁRSKEJ SÚŤAŽE A JEHO PREMIETNUTIE V PRÁVE PROTI NEKALEJ SÚŤAŽI	
PRINCIPLE OF GOOD MANNERS OF THE ECONOMIC COMPETITION AND ITS REFLECTION IN THE UNFAIR COMPETITION LAW	
<i>Martin Kubinec</i>	120
PRÁVNE POSTAVENIE KONATEĽA SPOLOČNOSTI S RUČENÍM OBMEDZENÝM VO VYBRANÝCH KONTEXTOCH TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB	
THE LEGAL STATUS OF MANAGER OF THE LIMITED LIABILITY COMPANY WITHIN SELECTED CONTEXTS OF CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL PERSONS	
<i>Mária Mamojková</i>	130
SMLOUVA LICENČNÍ	
LICENSING AGREEMENT	
<i>Karel Marek</i>	146
PRINCÍP ROVNOSTI STRÁN SPORU V CIVILNOM SPOROVOM KONANÍ	
THE PRINCIPLE OF EQUALITY OF DISPUTE PARTIES IN CIVIL LITIGATION	
<i>Matúš Mendrej - Nikola Pacalajová</i>	158
PRODUCT LIABILITY IN THE CONTEXT OF SOURCING IN THE AUTOMOTIVE INDUSTRY	
<i>Andreas Mussmann</i>	170
SÚKROMNÁ AUTONÓMIA – ZÁKLAD TRHOVÉHO HOSPODÁRSTVA	
THE PRIVATE AUTONOMY – THE FOUNDATION OF THE MARKET ECONOMY	
<i>Jana Neumann</i>	181

UPLATŇOVANIE PRINCÍPU KONVERGENCIE A PRINCÍPU DIVERGENCIE V RIADENÍ ĽUDSKÝCH ZDROJOV	
APPLICATION OF CONVERGENCE PRINCIPLE AND DIVERGENCE PRINCIPLE IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT	
<i>Lucia Petriková</i>	187
NEOPOMENUTEĽNÝ DEDIČ – ODÔVODNENÝ ZÁSAH DO SLOBODY JEDNOTLIVCA?	
UNFORGETTABLE HEIR – JUSTIFIED INTERFERENCE WITH INDIVIDUAL FREEDOM?	
<i>Pavol Sádelský</i>	199
EFEKTÍVNY PRIEBEH CIVILNÉHO KONANIA V NADVÄZNOSTI NA PRINCÍP ÚSTNOSTI	
EFFECTIVE COURSE OF CIVIL PROCEEDING FOLLOWING THE PRINCIPLE OF ORALITY	
<i>Katarína Ševcová</i>	209
REGISTER DISKVALIFIKÁCIÍ AKO PROSTRIEDOK NA ZVÝŠENIE PRÁVNEJ ISTOTY V PODNIKATEĽSKOM PROSTREDÍ – DÔVODY DISKVALIFIKÁCIE	
REGISTER OF DISQUALIFICATION AS POSSIBILITY OF INCREASING OF LEGAL CERTAINTY IN THE BUSINESS ENVIRONMENT – REASONS FOR DISQUALIFICATION	
<i>Lenka Ušiaková</i>	221
THE ISSUES OF MOBBING – LEGAL ANALYSIS	
OTÁZKY MOBBINGU - PRÁVNÁ ANALÝZA_Toc35188288	
<i>Krystyna Ziolkowska</i>	232

DOHODA O UROVNANÍ V OBCHODNO-ZÁVÄZKOVÝCH VZŤAHOCH

AGREEMENT ON SETTLEMENT IN COMMERCIAL RELATIONS

Stanislav Birošík¹

Abstrakt:

Článok pojednáva o inštitúte urovnania v zmysle ust. § 585 a nasl. Občianskeho zákonníka a jeho subsidiárneho použitia v obchodno-záväzkových vzťahoch. Obsahovo rozoberá tento inštitút ako jeden zo spôsobov zániku záväzkov v odchodnom práve. Pojednáva o špecifikách a osobitostiach, ktoré sa týkajú tejto právnej úpravy, a to predovšetkým vo vzťahu k podmienkam na urovanie dohodou účastníkov.

Kľúčové slová:

Urovanie, dohoda, obchodný zákonník, zánik, záväzok

Abstract:

The article deals with the institute of so-called settlement in the meaning of Section 585 of the Civil Code and its subsidiary use in business relations. It discusses this institute as one of the ways of extinction of obligations in the business law. It deals with the specifics and specificities relating to this legislation, especially in relation to the conditions for settlement an obligation in this way.

Keywords:

Settlement, agreement, Commercial Code, extinction, commitment

Úvod

Inštitút urovnania alebo aj tzv. „pokonávky“ je primárne v právnom poriadku Slovenskej republiky upravený v ust. § 585 a nasl. zákona č. 40/1964 Zb. (ďalej ako „Občiansky zákonník“ alebo „OZ“) Občianskeho zákonníka. Inštitút urovnania nemá osobitnú právnu úpravu týkajúcu sa obchodno-záväzkových vzťahov. Je potrebné poznamenať, že v zmysle právnej úpravy Slovenskej republiky nie je osobitná úprava tohto inštitútu vyjadrená pri obchodno-záväzkových vzťahoch v zákone č. 513/1991 Zb. Obchodnom zákonníku Slovenskej republiky (ďalej ako „Obchodný zákonník alebo „ObchZ“). Obchodný zákonník Slovenskej republiky však v ust. § 1 ods. 2 ustanovuje, že ak niektoré otázky nemožno riešiť podľa ustanovení Obchodného zákonníka Slovenskej republiky, riešia sa podľa predpisov občianskeho práva. Ak ich nemožno riešiť ani podľa týchto predpisov, posúdia sa podľa obchodných zvyklostí, a ak ich niet, podľa zásad, na ktorých spočíva Obchodný zákonník Slovenskej republiky. Ustanovenia Občianskeho zákonníka o urovnaní v zmysle ust. § 585

¹JUDr. Stanislav Birošík, externý doktorand na Katedre finančného a správneho práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

a nasl. sa teda primerane použijú aj na obchodno-záväzkové vzťahy. Práva a povinnosti, ktoré vyplývajú z obchodno-právneho záväzku, ktorý bol urovnaním dotknutý sa následne spravujú podľa príslušných ustanovení Obchodného zákonníka Slovenskej republiky, pokiaľ sú tieto Obchodným zákonníkom dané.

1 Definícia inštitútu urovnania

Samotný inštitút urovnania tak ako je obsiahnutý v ust. § 585 a nasl. Občianskeho zákonníka ustanovuje, že účastníci môžu prostredníctvom dohody o urovnaní upraviť medzi sebou sporné alebo pochybné práva. Takouto dohodou, ktorou majú účastníci medzi sebou upraviť všetky práva, sa však netýka tých práv, na ktoré nemohol účastník pomýšľať. Dohodou o urovnaní v zmysle § 585 Občianskeho zákonníka si účastníci záväzkového právneho vzťahu odstraňujú spornosť alebo pochybnosť vzájomných práv a povinností tým, že ich ruší a nahradzuje ich novými, t.j. doterajší záväzok tak zaniká a je nahradený záväzkom novým, ktorý vyplýva z urovnania. Dohodu o urovnaní možno právne klasifikovať ako samostatný zaväzovací dôvod resp. ako aj právny dôvod vzniku záväzku. Rovnako možno dohodou o urovnaní na druhej strane kvalifikovať ako právny dôvod zániku záväzku, ktorý dohodou o urovnaní zaniká. Po uzavretí dohody o urovnaní sa už veriteľ nemôže domáhať plnenia z pôvodného záväzku, ale len plnenia z nového záväzku, ktorý vznikol z dohody o urovnaní.

V zmysle ustálenej judikatúry (viď. *uznesenie Najvyššieho súdu SR z 30. júna 2011, sp. zn. 3 M Cdo 13/2009*) účelom urovnania je odstrániť spornosť alebo pochybnosť vznikajúcu napr. o tom, či boli splnené predpoklady vzniku alebo zániku určitého práva, spornosť alebo pochybnosť týkajúcu sa výšky pohľadávky, jej splatnosti a pod., pričom spornosť alebo pochybnosť môže byť skutková i právna, objektívna i subjektívna. Urovnaním môžu byť medzi účastníkmi upravené akékoľvek sporné práva, ktorými môžu disponovať. Spornosťou práva v zmysle § 585 ods. 1 Občianskeho zákonníka sa nemieni súdne spory, ale rozdielny názor účastníkov na otázku existencie, platnosti záväzku, jeho kauzy či obsahu (napr. v akom rozsahu má byť plnené, kedy a pod.). Stačí, že jednej zo strán sa určité právo, ktoré je súčasťou ich vzájomného právneho vzťahu javí sporným bez ohľadu na to, či spor objektívne existuje. Môže ísť o pochybnosť subjektívnej povahy, ktorej príčinou môže byť aj omyl. Podmienkou platnosti dohody o urovnaní pritom nie je existencia pôvodného (urovňávaného) právneho vzťahu medzi účastníkmi tejto dohody. Účelom urovnania je predísť ďalším nezrovnalostiam alebo sporom tým, že pôvodný záväzok, v ktorom sa sporné právo vyskytlo, sa zruší a nahradí záväzkom novým. Urovanie sa môže týkať len niektorých vzájomných práv a povinností, ohľadom ktorých účastníci neboli v zhode, ale tiež celého záväzku (záväzkového právneho vzťahu) alebo

všetkých doterajších záväzkov medzi účastníkmi, avšak s výnimkou tých práv (a im zodpovedajúcich povinností), na ktoré niektorý z účastníkov nemohol pomýšľať v dobe, keď bola dohoda o urovnaní uzavretá. Doterajší záväzok ktorý zanikol, je tak nahradený novo dojednaným, ktorý je obsiahnutý v dohode o urovnaní. Dohoda o urovnaní je potom samostatným zaväzovacím dôvodom.

K inštitútu urovnania je potrebné poznamenať, že spolu s inštitútom privatívnej novácie na rozdiel od ostatných inštitútov upravených v občianskom práve a obchodnom práve, ktoré spôsobujú zánik záväzkov, majú tieto nielen solúčnu funkciu, ale aj funkciu obligačnú². Dohodou o urovnaní teda zaniká záväzok pre strany sporný alebo pochybný a nahrádza sa novým záväzkom. Účastníci tejto dohody autonómne upravujú svoje práva a povinnosti tak, aby smerovali k odstráneniu sporných alebo pochybných skutočností. Pre porozumenie podstaty tohto inštitútu je potrebné si ozrejmiť, čo sú sporné resp. pochybné práva medzi účastníkmi. Za sporné považujeme také práva, o ktorých nepanuje medzi účastníkmi súlad teda účastníci majú na dané právo rozdielny názor. Za pochybné právo považujeme také, ktoré spôsobuje neistotu medzi účastníkmi, ktorá môže vychádzať z obsahu práva, dĺžky resp. trvania práva, jeho podmienok atď. Účastníci dohody o urovnaní teda touto dohodou smerujú k odstráneniu týchto sporných alebo pochybných práv. V rovine výkladovej môžeme povedať, že týmto inštitútom možno odstrániť ako práva sporné alebo práva pochybné, ale rovnako aj právo súčasne sporné a pochybné. De facto a ani de iure nie je podstatné, aby sa určité konkrétne práva javili všeobecne sporné alebo pochybné. Podstatná je spornosť a pochybnosť pre účastníkov dohody o urovnaní. *Cieľom dohody o urovnaní pritom nie je hľadať a ani nájsť skutočný stav, ale odstrániť stav sporný alebo pochybný*³.

Dikcia Občianskeho zákonníka nepovažuje dohodu o urovnaní za nominálny zmluvný typ. Zákon vo veľkej miere dáva účastníkovi voľnosť individuálneho dojednaní obsahových náležitostí tejto dohody. Podstatná je pritom výlučne právna úprava obsiahnutá v úst. § 585 a nasl. Občianskeho zákonníka a dojednaní účastníkov. Zákon však z dôvodu podstaty tohto inštitútu tkvejúceho v odplatnosti, teda v poskytovaní si určitého prospechu ekonomického rázu považuje odplatný právny úkon. Občiansky zákonník ukladá účastníkovi dohody o urovnaní dodržať písomnú podobu za splnenia predpokladu, že pôvodný záväzok, ktorý zaniká

² ŠTEVČEK, M. et al. Občiansky zákonník II. § 451 – 880. Komentár. Praha : C.H. Beck, 2015, s. 2069. 8

³ BAUDYŠ, P. Katastr a nemovitosti. [online] Praha: C.H.Beck, 2010, s. 207. [cit. 2019-12-19] Dostupné na internete:

https://books.google.sk/booksid=WHcLiXJ4q9gC&pg=PA207&lpg=PA207&dq=baudy%C5%A1+narovn%C3%A1n%C3%AD&source=bl&ots=JSXs8k0IPv&sig=ACfU3U1yIx18n-R8tW-jtko4fmyQTQI9Q&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwiCvZ_94uLIAhVEblAKHS1DX4Q6AEwAXoECAkQAQ#v=onepage&q=narovn%C3%A1n%C3%AD&f=false

a nahrádza sa pokonávkou, bol kreovaný v písomnej podobe. Rovnako sa to týka aj urovnania premlčaného záväzku. Zákon explicitne vyjadruje v ust. § 585 ods. 3, že dohodou o urovnaní zaniká, a to nahradením záväzkom dojednaným v zmysle obsahu dohody o urovnaní. Účastníctvo dohody o urovnaní možno predpokladať totožné ako v pôvodnom záväzku. Špecifickou situáciou v prípade dohody o urovnaní je stav, kedy na strane dlžníka (rovnako to platí aj pre stav na strane veriteľa) je viacero subjektov. Hovoríme tu o tzv. solidárnej pohľadávke. Pri solidárnej pohľadávke možno zo zákonnej úpravy vyvodit' aj existenciu priestoru pre dohodu o urovnaní uzatvorenú in personam medzi jedným zo solidárnych dlžníkov a veriteľom. Je tu teda daná možnosť individuálneho dojednania osobitostí plnenia medzi veriteľom a jednotlivými solidárnymi dlžníkmi. Aby však bola dodržaná dikcia zákona o spornosti a pochybnosti práv urovnávaných dohodou o urovnaní, na odstránenie spornosti alebo pochybnosti o predmete plnenia možno iba s účasťou všetkých solidárnych dlžníkov. Rozdielna situácia je pri delených záväzkoch, kedy podstatou deleného záväzku je individuálna autonómnosť medzi veriteľom a dlžníkom. Pri delených záväzkoch teda spornosť a pochybnosť možno odstrániť aj dohodou o urovnaní s jednotlivými dlžníkmi individuálne.

Ako už zo samotnej podstaty právnej identifikácie dohody vyplýva, ide o prinajmenšom dvojstranný (alebo viac stranný) právny úkon, ktorý musí okrem zákonnej podmienky písomnosti v zmysle ust. § 585 ods. 2 OZ spĺňať elementárne náležitosti právnych úkonov v zmysle ust. § 34 a nasl. Z pohľadu obsahového vymedzenia pokonávky je potrebné aby účastníci dostatočne určili a identifikovali záväzok, ktorý sa urovnáva a to predovšetkým so zreteľom na fakt, že tento záväzok zaniká a nahrádza sa novým záväzkom. Okrem týchto skutočností a kvalifikovaného prejavu vôle s obsahom dohody o urovnaní nie sú účastníci nijako limitovaní pri vedľajších dojednaniach⁴.

Účastníci dohody o urovnaní však musia dbať na to, aby z dohody o urovnaní bolo zrejmé, aké sporné alebo pochybné práva resp. povinnosti si účastníci touto dohodou urovnávajú, prípadne musí byť z obsahu zrejmé, že vôľa účastníkov smeruje ku generálnej klauzule pokonávky, v opačnom prípade bude v súdnom procese s najväčšou pravdepodobnosťou toto vyhodnotené ako neplatný právny úkon z dôvodu neurčitosti⁵.

Občiansky zákonník v ustanoveniach týkajúcich sa pokonávky neobmedzuje použitie tohto inštitútu na konkrétne vzťahy. Jediným vymedzením predmetu urovnania je určenie upravenia sporných alebo pochybných práv. Zákonné obmedzenie teda spočíva výlučne vo

⁴ ŠTEVČEK, M. et al. Občiansky zákonník II. § 451 – 880. Komentár. Praha : C.H. Beck, 2015, s. 2070 - 2071.

⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 33 Cdo 327/2012. Dátum rozhodnutia: 29.08.2013. Dostupné na internete: <http://kraken.slv.cz/33Cdo327/2012> [cit. 2019-12-19]

vyjadrení spornosti alebo pochybnosti práva. Iné obmedzenie zo zákona nevyplýva ⁶. Urovnanie nie je teda vylúčené ani v prípadoch premlčaných záväzkov, záväzkov nevyhmáateľných, domnelých alebo neplatných. Rovnako možno pokonávkou urovnať aj právoplatne rozhodnuté, ak po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia súdu nastali okolnosti opätovne vyvolávajúce spornosť alebo pochybnosť⁴. Z obsahu hmotnoprávneho charakteru nemožno pokonávkou urovnať záväzky prekludované, a to z dôvodu zániku záväzku ako takého spôsobeného prekulziou. Rovnako nemožno urovnať záväzky už zaniknuté niektorým z právneho dôvodu s ktorým právo spája zánik záväzku.

Systematika Občianskeho zákonníka radí dohodu o urovaní do záväzkovej časti Občianskeho zákonníka. Právna teória však nevyučuje, aby sa pokonávkou odstránila spornosť alebo pochybnosť aj pri vecných právach ⁷. Dohodou o urovaní na rozdiel od inštitútu disolúcie v zmysle ust. § 572 OZ, možno urovnať, a teda nahradiť len niektoré individuálne práva a povinnosti účastníkov, celý záväzok ako aj celý súbor vzájomných záväzkových vzťahov medzi účastníkmi. Občiansky zákonník vymedzuje generálnu klauzulu pokonávky, ktorá je vyjadrená v ust. § 585 ods. 1, ktorý definuje, že pokonávkou môžu byť upravené medzi účastníkmi všetky práva okrem tých na ktoré účastník nemohol pomýšľať. Ide o striktnu kogentnú úpravu od ktorej sa nemožno odchyliť. Znamená to, že účastníci si môžu urovnať len tie práva, ktoré zamýšľali a ktoré pre nich boli sporné alebo pochybné. Netýka sa to práv o ktorých účastníci nevedeli alebo nemohli vedieť že im patria. Zákon pri generálnej klauzule pokonávky neustanovuje ani jasne nedefinuje, či možno dohodou o urovaní urovnať aj sporné alebo pochybné práva ktoré vzniknú v budúcnosti. Už zo samotnej podstaty a matérie tohto inštitútu však možno vyvodit', že výkladom tejto právnej úpravy je úprava aktuálneho stavu sporných a pochybných práv medzi účastníkmi. Preto by úprava smerujúca do budúcnosti nemala veľké opodstatnenie nakoľko účastníkom v budúcnosti pri vzniku tohto práva a jeho spornosti alebo pochybnosti nič nebráni vtedy aplikovať právnu úpravu pokonávky. Rovnaký názor v tomto smere prezentoval aj Najvyšší súd SR, ktorý v uznesení k sp. zn. 6M

⁶ BAUDYŠ, P. Katastr a nemovitosti. [online] Praha: C.H.Beck, 2010, s. 207. [cit. 2019-12-19] Dostupné na internete:

https://books.google.sk/booksid=WHcLiXJ4q9gC&pg=PA207&lpg=PA207&dq=baudy%C5%A1+narovn%C3%A1n%C3%AD&source=bl&ots=JSXs8k0IPv&sig=ACfU3U1yIx18n-R8tW-jtko4fmyQTQI9Q&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwiCvZ_94uLIAhVEblAKHS1DX4Q6AEwAXoECAkQAQ#v=onepage&q=narovn%C3%A1n%C3%AD&f=false

⁷ BAUDYŠ, P. Katastr a nemovitosti. [online] Praha: C.H.Beck, 2010, s. 212. [cit. 2019-12-19] Dostupné na internete:

https://books.google.sk/booksid=WHcLiXJ4q9gC&pg=PA207&lpg=PA207&dq=baudy%C5%A1+narovn%C3%A1n%C3%AD&source=bl&ots=JSXs8k0IPv&sig=ACfU3U1yIx18n-R8tW-jtko4fmyQTQI9Q&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwiCvZ_94uLIAhVEblAKHS1DX4Q6AEwAXoECAkQAQ#v=onepage&q=narovn%C3%A1n%C3%AD&f=false

Obdo/4/2008 prezentoval názor, že „*obsahom dohody o urovnani nemôže byť právo, ktoré má vzniknúť v budúcnosti*“⁸.

2 Inštitút urovnania vs. zmier

Slovenský právny poriadok taktiež v zmysle ust. § 170 ods. 2 CSP a ust. § 148 CSP rozoznáva inštitút zmieru. Dohodou o urovnani je základom pre inštitút zmieru v pri predbežnom prejednaní sporu a v súdnom konaní. Rovnako môže medzi účastníkmi dôjsť k mimosúdnej dohode.

*Mimosúdna dohoda a zmier sú najčastejšie spôsoby, akými sa súdny spor medzi účastníkmi môže ukončiť zmierlivo, čím sa účastníci konania odbremenia od často zdĺhavých súdnych sporov s vopred nejasným výsledkom. V praxi ide o uzatvorenie dohody o mimosúdnom urovnani sporu spojené so späťvzatím žaloby, alebo môže ísť aj o uzatvorenie súdneho zmieru. Je potrebné dodať, že uzatvoreniu súdneho zmieru môže ale nemusí predchádzať uzatvorenie mimosúdnej dohody o urovnani. Nejde však o rovnaké spôsoby, oba majú svoje špecifiká*⁹.

Mimosúdnu dohodou rozumieme inštitút urovnania spojený s dohodou o späťvzati žaloby na súde. Ide teda o diferentné pomenovanie toho istého inštitútu s rovnakou obsahovou povahou pričom jediným rozdielom je, že mimosúdna dohoda ako pokonávka prichádza do úvahy už po začatí súdnom procese, kedy sa strany sporu dohodnú na urovnani a späťvzati žaloby. Zmier je pritom inštitút upravený Civilným sporovým poriadkom, ktorý ho definuje ako určité vyrovnanie účastníkov v už začatí súdnom konaní. Súd sa vždy pokúsi o zmier. Súd zároveň ako moderátor dohliada na kreovanie zmieru, pričom mu zákon dáva možnosť zmier neschváliť ak by tento odporoval všeobecne záväzným právnym predpisom.

2 Predpoklady aplikácie inštitútu urovnania

Uzavretím dohody o urovnani dochádza k zániku pôvodného záväzku a k vzniku nového záväzku. Ako sme už vyššie spomínali, pri dohode o urovnani sa urovnajú medzi účastníkmi sporné alebo pochybné skutočnosti a to tak, že starý záväzok zaniká a vzniká nový. Zákon však použitie tohto inštitútu neviaže na existenciu starého záväzku, teda dohoda o urovnani môže mať aj výlučne obligačnú funkciu. Ak však vôľa účastníkov bude smerovať k zániku sporných a pochybných skutočností bez toho, aby došlo k urovnaniu, teda bude

⁸ Uznesenie Najvyššieho súdu SR. Sp. zn. 6M Obdo/4/2008

⁹ Čarnogurský ULC. Zmier a mimosúdna dohoda. [online] Pro Bono. 2015, 8. vydanie, s. 10 – 12. Dostupné na internete: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2015/08/5379-zmier-a-mimosudna-dohoda> [cit. 2019-12-12]

absentovať vznik nových, nemožno hovoriť o pokonávke, ale o inštitúte disolúcie v zmysle ust. § 572 ods. 2 OZ. V praxi môžu rovnako účastníci spornosť alebo pochybnosť práv odstrániť tým, že pokonávkou tieto práva v totožnom rozsahu priznajú resp. ich bližšie vyšpecifikujú, čo u nich odstráni pochybnosť alebo spornosť. Ak si účastníci v dohode o urovaní vymedzia, že zanikajú všetky pre nich sporné a pochybné práva nie je nutnosťou, aby sa každé zo zanikajúcich práv nahradilo novým záväzkom, ale úplne postačí ak sa všetky zrušené práva nahradia jediným záväzkovým vzťahom alebo si účastníci môžu dohodnúť, že zanikajú dohodou o urovaní všetky doterajšie záväzky ¹⁰.

Dôležitým predpokladom pre platnosť dohody o urovaní je, aby táto spĺňala zákonné predpoklady. Najzásadnejším predpokladom je dôraz na súvislosti prejavu vôle a to vo vzťahu k absencii omylu. V zmysle ust. § 586 OZ *„omyl o tom, čo je medzi stranami sporné alebo pochybné, nespôsobuje neplatnosť dohody. Ak však omyl bol vyvolaný ľst'ou jednej strany, môže sa druhá strana neplatnosti dovolať.“* Zákon v tomto smere upravuje stav, ktorý môže nastať ak účastníci nesprávne omylom určia čo alebo ktoré konkrétne právo je sporné alebo pochybné. S týmto omylom zákon nespája neplatnosť dohody o urovaní. Ak však tento omyl bol zo strany účastníka úmyselný a vyvolaný ľst'ou, druhá strana má oprávnenie sa tohto dôvodu dovolať a tým vyvolať neplatnosť dohody o urovaní.

Podstata prípadného sporu spočíva vo vzájomnej konfrontácii a to skutkovej alebo právnej. Pre legálne závery je pre dohodu o urovanie dôležitý vnútorný omyl skutkový. Omyl spočívajúci v subjektívnom vnímaní názorovej nesprávnosti pri právnom posúdení je irelevantný. Ak účastníci uzatvárajú dohodu o urovaní výlučne z dôvodu vzájomnej odlišnosti ich právnych názorov, pričom tieto vychádzajú z identických a nesporných skutkových okolností, nevzniká vôbec priestor pre úvahu o právne relevantnom omyle. Použitie všeobecných pravidiel o omyle pre dohodu o urovaní je ust. § 586 ods. 1 OZ vylúčený. Je tomu tak z dôvodu, pretože nie je žiaduce, aby bola omylu účastníkov, ktorého právnym následkom je relatívna neplatnosť právneho úkonu, priznaná právna relevancia. A by tomu tak bolo, mohol by sa účastník dohody o urovaní, po tom čo zistí skutočný stav veci, špekulatívne domáhať neplatnosti *ex post*, a za týchto okolností by pokonávka stratila akýkoľvek význam ¹¹.

¹⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR. Sp.zn- 28Cdo 4103/2010. Dátum rozhodnutia: 31.01.2012. [online] Dostupné na internete: <http://kraken.slv.cz/28Cdo4103/2010> [cit. 2019-12-17]

¹¹ ŠTEVČEK, M. et al. Občiansky zákonník II. § 451 – 880. Komentár. Praha : C.H. Beck,2015, s. 2076.

Zákon ďalej stanovuje, že dohoda o urovnaní dojednaná dobromyseľne ne stráca platnosť ani v prípade, že dodatočne vyjde najavo, že niektorá zo strán dohodnuté právo v čase urovnania nemala. Zákon takto poskytuje právnu ochranu konaniu v dobrej viere. Je potrebné poznamenať, že táto ochrana dobromyseľnosti je priradená iba k tým dohodám o urovnaní v intenciách ktorej účastníci dohody jednali v presvedčení, že toto právo im prináleží resp. že daný záväzok existuje. Z podstaty samotného inštitútu je logickým výkladom nemožné konať dobromyseľne ak spornou alebo pochybnou skutočnosťou je existencia práva resp. záväzku. Ak v práve absentuje dobromyseľnosť evokuje to v zásade vždy konanie *mala fide*. V prípade, že niektorý z účastníkov by pristúpil na dohodu o urovnaní aj v prípade spornosti alebo pochybnosti o existencii práva alebo záväzku, a je teda presvedčený o neexistencii pôvodného záväzku a aj napriek tomu dojedná urovanie a teda predstiera existenciu tohto záväzku, tak uvádza druhého účastníka do omylu. Toto konanie zakladá neplatnosť v zmysle ust. § 586 ods. 1 OZ.

Ustanovenie § 587 OZ ustanovuje, že „*i keď strany vyhlásia, že urovnaním sú medzi nimi upravené všetky vzájomné práva, týkajú sa tieto účinky iba právneho vzťahu, v ktorom vznikla medzi nimi spornosť alebo pochybnosť, ibaže z obsahu urovnania nepochybne vyplýva, že sa urovanie týka aj iných vzťahov.*“ Dané zákonné ustanovenie je vyjadrením autonómie vôle účastníkov dohody o urovnaní, pričom účastníci si môžu medzi sebou urovnať konkrétny záväzok, celý záväzkovo-právny vzťah alebo len určité práva resp. povinnosti alebo aj všetky práva resp. všetky vzájomné záväzky. Podstatné je, aby účastníci nie len v dohode o urovnaní vyhlásili, že dohodou o urovnaní sú medzi účastníkmi upravené všetky vzájomné práva, ale je potrebné aby z obsahu dohody o urovnaní nepochybne vyplývalo, že sa urovanie týka aj iných vzťahov. Z uvedeného je možné dedukovať, že na úspešné urovanie všetkých vzájomných práv účastníkov je potrebné v obsahu dohody o urovnaní náležite vymedziť ktoré práva považujú účastníci za „všetky vzájomné práva“. Odborníci z praxe tomuto inštitútu vyčítajú predovšetkým odlišnosť vyriešenia stavu dohodou o urovnaní na rozdiel od vyriešenia spornej alebo pochybnej právnej otázky súdom ¹².

Nedá sa však nesúhlasiť, že tomu sa často nedá vyhnúť, nakoľko predvídateľnosť súdnych rozhodnutí v právnych podmienkach Slovenskej republiky takmer neexistuje. Práve to, že účastníci dohody o urovnaní majú právo rozhodnúť sa dobrovoľne, tak ako slobodne

¹²BAUDYŠ, P. Katastr a nemovitosti. [online] Praha: C.H.Beck, 2010, s. 212. [cit. 2019-12-19] Dostupné na internete:

https://books.google.sk/booksid=WHcLiXJ4q9gC&pg=PA207&lpg=PA207&dq=baudy%20%20narov%20%20AD&source=bl&ots=JSXs8k0IPv&sig=ACfU3U1yIx18n-R8tW-jtko4fmyQTQI9Q&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwiCvZ_94uLIAhVEblAKHS1DX4Q6AEwAXoECAkQAQ#v=onepage&q=narov%20%20AD&f=false

zvážia a bez autoritatívneho súdneho zásahu, ako urovnajú svoje vzájomné práva alebo pohľadávku/y a to aj rozdielne od toho ako by rozhodol súd, kde vždy bude jedna strana nespokojná a bude sa cítiť ukrátená, za výhodu tohto inštitútu.

Záver

Záverečným hodnotením inštitútu pokonávky možno tento kvalifikovať ako vhodnú právnu úpravu, ktorá má určité svoje miesto v právnom poriadku Slovenskej republiky. Výhodu vidíme najmä v možnosti danej zákonom účastníkom dohody o urovnaní vysporiadať si a urovnať práva resp. záväzky medzi nimi sporné alebo pochybné. Vzhľadom na skutočnosť ako dlho trvajú spory vedené pred súdom a to predovšetkým v obchodno-právnej sfére, je niekedy vhodnejším prostriedkom kompromis, ktorý predstavuje práve dohoda o urovnaní. Účastníci ako zmluvní partneri majú možnosť subjektívne zvážiť, či sa rozhodnú pre riešenie spornej alebo pochybnej povahy práva alebo záväzku formou súdu alebo zvážia výhody a nevýhody súdneho konania a po určitých ústupkoch zvolia formu pokonávky. V obchodno-záväzkových vzťahoch je podľa nášho názoru mnohokrát výhodnejšie predísť sporu a dohodnúť sa so zmluvným partnerom na určitých ústupkoch, ak je daná taká možnosť, čo v konečnom dôsledku môže znamenať aj pozitívny signál v ďalšej obchodno-právnej spolupráci.

Prekážkou v tomto smere však môže byť dosiahnutie dohody o urovnaní a vo vyriešení spornosti alebo pochybnosti práva. Je preto potrebné, aby účastníci dohody o urovnaní ako zmluvní partneri zvážili všetky výhody alebo nevýhody ich konkrétnej situácie. Súhlas oboch zmluvných partnerov je ako prejav vôle podstatnou náležitosťou dohody o urovnaní záväzku musí byť spoločný a musí vyjadrovať záujem odstrániť spornosť a pochybnosť existujúceho práva alebo záväzku a jeho nahradenie novým. Toto môže predstavovať prekážku, ak jeden zo zmluvných partnerov navrhne vyriešenie kolízie urovnaním záväzku avšak druhý zmluvný partner toto neakceptuje a ani nechce ustúpiť k urovnaniu bez nutnosti sporu pred súdom. Inštitút pokonávky je preto vhodný pre účastníkov resp. zmluvných partnerov, ktorí vedia náležite vyhodnotiť všetky okolnosti konkrétnej situácie a vedia robiť kompromisy. Zmluvní partneri musia byť preto natoľko vyspelí a ohľaduplní jeden voči druhému, aby v konečnom dôsledku došlo ku konsenzu vôle pri zrušení záväzku.

Zoznam bibliografických odkazov

BAUDYŠ, P. Katastr a nemovitosti. [online] Praha: C.H.Beck, 2010, s. 207. ISBN 978- 80-7400-304-2 [cit.2019-12-19] Dostupné na internete:

https://books.google.sk/booksid=WHcLiXJ4q9gC&pg=PA207&lpg=PA207&dq=baudy%C5%A1+narov%C3%A1n%C3%AD&source=bl&ots=JSXs8k0IPv&sig=ACfU3U1yIx18nR8tWjtko4fmyQTQI9Q&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwiCvZ_94uLlAhVEblAKHS1DX4Q6AEwAXoECAkQAQ#v=onepage&q=narovn%C3%A1n%C3%AD&f=false

ČARNOGURSKÝ ULC. Zmier a mimosúdna dohoda. [online] Pro Bono. 2015, 8. vydanie, s. 10-12. Dostupné na internete: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2015/08/5379-zmier-a-mimosudna-dohoda> [cit. 2019-12-12]

ELIÁŠ, K. a kol. Občanský zákoník. Veľký akademický komentár. 2. svazek. 1. Vydání. Praha : Linde, 2008, s. 2640. ISBN: 978-80-7201-687-7

HOLUB, M. a kol. Občanský zákoník. Komentár. 2. Svazek. 2. Vydání. Praha : Linde, 2003, s. 872 ISBN: 80-72016-02-4

JEHLIČKA, O. a kol. Občanský zákoník. Komentár. 9. Vydání. Praha : C.H.Beck, 2004, s. 749 ISBN: ISBN 80-7179-881-9

ROUČEK, F. a kol. Komentár k československému obecnému zákonníku Občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi. 1. Vydání. Praha : V. Linhart, 1935 – 1937, st. 5424, ISBN: 80-85963-60-4

SVOBODA, J. a kol. Občiansky zákonník. Komentár a súvisiace predpisy. 5. Vydanie. Bratislava : Eurounion, 2004, str. 1345, ISBN: 80-88984-64-5

ŠTEVČEK, M. et al. Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 2011- 2013, ISBN: 978-80-7400-597-8

ŠTEVČEK, M. et al. Občiansky zákonník II. § 451 – 880. Komentár. Praha : C.H. Beck, 2015, s. 2069. ISBN: 978-80-7400-597-8

ŠTEVČEK, M. et al. Občiansky zákonník II. § 451 – 880. Komentár. Praha : C.H. Beck, 2015, s. 1784, ISBN: 978-80-7400-597-8

ŠVESTKA et al. : Občanský zákoník. Komentár. C. H. Beck, 10. vydanie , 2006, str. 917, ISBN: 8074000041

Uznesenie Najvyššieho súdu SR. Sp. zn. 6M Obdo/4/2008

VOJČÍK, P. a kol. Občiansky zákonník. Stručný komentár. 3. Vydanie. Bratislava : Iura Edition, 2010, str. 1234, ISBN: 978-80-8078-368-6

ZÁKON č. 40 / 1964 Zb. Občiansky zákonník Slovenskej republiky

ZÁKON č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník Slovenskej republiky

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 33 Cdo 327/2012. Dátum rozhodnutia: 29.08.2013.

Dostupné na internete: <http://kraken.slv.cz/33Cdo327/2012> [cit. 2019-12-19]

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR. Sp.zn- 28Cdo 4103/2010. Dátum rozhodnutia: 31.01.2012.

[online] Dostupné na internete: <http://kraken.slv.cz/28Cdo4103/2010> [cit. 2019-12-17]

DOKAZOVANIE AKO PROCESNÝ POSTUP A PODMIENKA SÚDNEHO ROZHODNUTIA

EVIDENCE AS A PROCEDURAL PROCEDURE AND PRECONDITION OF THE CASE DECISION

Jaroslav Čollák¹

Abstrakt:

V predkladanom príspevku autor poukazuje na dôležitosť dokazovania v civilnom súdnom procese, to predovšetkým vo vzťahu k provinštančnému konaniu, ale aj ako uceleného celku, ktorého výsledkom môže byť zistení skutkový stav, ktorý má priamy vplyv na možnosti odvolacieho, dovolacieho, či dokonca konania pred Ústavným súdom Slovenskej republiky.

Kľúčové slová:

Dokazovanie, rozhodovanie, sudca, odvolanie, dovolanie, ústavná sťažnosť

Abstract:

In the presented paper, the author underlines the importance of taking evidence in civil proceedings, especially in relation to first instance proceedings, but also as a entirety, which may result in finding fact that have a direct impact on appeal proceedings or even the proceedings run by the Constitutional Court of the Slovak Republic.

Keywords:

Evidence, judgement, judge, appeal trials, constitutional appeal

„Objektívna pravda a skutočný skutkový stav nie je argument pre víťazstvo v civilnom sporovom konaní. Možno ho vôbec nebudeme poznať.“

I. Dokazovanie – tvorba „pravdy“ pre vec samu: kto tu vládne?:

Je všeobecne známe, že na to, aby mohol súd autoritatívne rozhodnúť, nakoľko práve to je cieľ, s ktorým sa na neho obracajú účastníci sporu (v civilnom sporovom konaní „strany sporu“) si konajúci súd musí zadovážiť dostatočné množstvo informácií. Logicky, ide o skutkové informácie o predmete dokazovania, ktorý musí mať právnu ale predovšetkým skutkovú relevanciu pre rozhodnutie vo veci samej.

¹ JUDr. Jaroslav Čollák, PhD., Katedra občianskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach – odborný asistent, Advokátska kancelária Čollák a partneri – advokátsky koncipient, Slovenský futbalový zväz – Legislatívno-právna komisia, Komora SFZ pre riešenie sporov – dočasne poverený funkciou predsedu Komory SFZ pre riešenie sporov, Ústavný súd Slovenskej republiky – externý poradca.

Môžeme konštatovať, že ide o skutkový stav veci samej, a ide o postup formovania dôkaznej matérie. Aj keď sa dnes zvykne konštatovať, že civilné sporové konanie úplne opustilo zodpovednosť súdu za dôkaznú materiú, nie je to pravda absolútna, pričom vždy existujú situácie, pri ktorých súd sám (i) môže vykonať konkrétne dôkazy, alebo z ktorých (ii) súd vychádza, a toto pravidlo je rovnako oslabené pri (iii) sporoch s ochranou slabšej strany, o čom sa ale zmienime neskôr v ďalšom texte, a čo je reflektované už aj v úvodných článkoch CSP².

Skutkový stav veci sa v súdnych konaniach *ad generalia* zisťuje procesným postupom, ktorý normuje zákonpredovšetkým *zákon č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok (ďalej aj len „CSP“)*, čiastočne *zákon č. 161/2015 Z.z. Civilným mimosporovým poriadkom (ďalej aj len „CMP“)*, a môžeme konštatovať, že relatívne samostatným a sebe typickým postupom samostatne na základe *zákon č. 162/2015 Z.z. Správnym súdnym poriadkom (ďalej aj len „SSP“)*.

Je potrebné povedať, že zákonnosť tohto postupu je podmienkou riadneho súdneho konania, a právne súladného vyhodnotenia prebehnutého dokazovania. Vady a chyby v postupe dokazovania môžu viesť ku zmätočnosti alebo vadnosti rozhodnutia vo veci samej, a to môže vyvolávať konkrétny odvolací alebo dovolací dôvod pre podanie týchto opravných prostriedkov. Chyby dokazovania môžu dokonca vyvolať ústavnoprávny problém konania, ktorý môže byť zhojený jedine podaním ústavnej sťažnosti podľa *ustanovenia § 122³ a nasl. zákon č. 314/2019 Z.z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov*.

Informácie získavané dokazovaním je možné členiť na:

- **Skutkové**

V tomto prípade ide o znalosť skutkových otázok, teda o znalosť skutkových konotácií vo väzbe na konkrétny hmotnoprávny vzťah. Zabezpečované sú dokazovaním, teória a odborná spisba pracuje s pojmom „procesné dokazovanie“

- **Právne**

Strany civilného sporového konania sa môžu spoliehať, že súd pozná právo. V tomto smere treba teda upozorniť na princíp *iura novit curia*. Ide tu o znalosť objektívneho práva,

² Čl. 11 ods. (4): Súd pri rozhodovaní berie do úvahy len skutočnosti, ktoré vyšli najavo v tomto konaní, ak nejde o skutočnosti všeobecne známe alebo o skutočnosti ustanovené zákonom.

³ Ústavnú sťažnosť môže podať osoba (ďalej len „sťažovateľ“), ktorá tvrdí, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené jej základné práva a slobody.

samozrejme, platiaceho na úrovni Slovenskej republiky. Často diskutovanou býva otázka dokazovania cudzieho práva. V tomto smere považujeme za potrebné upozorniť na skutočnosť, kedy podľa nášho názoru bude slovenský súd preukazovať cudzie právo *ex officio* – to v prípade, ak na cudzie právo odkáže niektorý zo zákonov spadajúcich do tzv. „medzinárodného práva súkromného“, ergo vtedy, keď na cudzie právo odkáže kolízna norma v z.č. 99/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v z.n.p., alebo niektorý z dohovorov v prostredí Európskej únie, ktorými je slovenská republika viazaná. Máme za to, že tento postup bude subsumovateľný do už uvádzaného princípu *iura novit curia*.

Môžeme konštatovať, že **povinnosť „poznať právo“ je možné vnímať v zmysle všetkých statusových zákonov** upravujúcich súdnictvo ako také (*o sudcoch, o súdoch, o vyšších súdnych úradníkoch*), **pričom ide to o činnosť mimosúdnu, intelektuálnu, vedomostnú.**

Dokazovaním sa snažíme vyjasniť si odpoveď na jednoduchú otázku a to, či je žalovaný nárok dôvodný alebo nie. Práve dokazovanie o existencii / obsahu / rozsahu hmotnoprávneho vzťahu, ktorý vyvrcholil v civilné súdne konanie nám dáva odpoveď na to, či je možné subsumovať tento vzťah pod konkrétnu právnu normu – aplikácia prípadu *in concreto* pod právnu normu – činnosť súdu – výkon súdnictva ako takého.

Ak súd dostatočne zistí skutkové podhubie konkrétneho hmotnoprávneho vzťahu, až vtedy zisťuje, pod ktoré ustanovenie právneho poriadku môže – lepšie povedané má tento vzťah subsumovať. Inak povedané, ak aj strany budú dôvodiť, že uzavreli zmluvu o dielo a takto aj charakterizovali svoje v súdnom konaní uplatňované nároky, ak súd túto skutkovú situáciu posúdi tak, že medzi stranami sporu vznikol iný zmluvný typ, bude tento vzťah subsumovať pod tento iný, súdom vybraný zmluvný typ. Inak povedané, skutkové zistenia zatlačia do úzadia vôľu strán definovať predmet sporu v rámci dispozičnej zásady.

II. Nevyhnutná pojmológia dokazovania:

Predmet dokazovania je determinovaný predmetom sporu, ktorý určujú strany sporu⁴. Skutočnosť vyprodukované stranami ako sporné budú predmetom dokazovania a to tie, ktoré sú skutočnosťami významnými pre rozhodnutie vo veci samej. Samozrejme, súd nemusí dokazovať všetko, čo bude stranami argumentované, pričom rozhodne, ktoré dôkazy vykoná, a ktoré nie⁵. Už v skorších častiach príspevku sme uviedli, že zo zhodných skutočností medzi

⁴Čl. 7 (1): Súdne konanie sa zásadne začína na návrh strany sporu, pričom predmet konania určujú strany sporu postupom ustanoveným zákonom.

⁵ § 171 ods. 1 (predbežné prejednanie sporu), ustanovenie § 181 ods. 2 CSP.

stranami bude súd vychádzať, a je potrebné uviesť, že súd si nebude tieto preverovať alebo inak ich preukazovať, bude z nich vychádzať, a prejaví sa to aj v odôvodnení rozhodnutia vo veci samej.

Dôkaz je informácia, ktorá je získavaná prostredníctvom dôkazných prostriedkov, je to výsledok vykonaného dokazovania. CSP je v istom zmysle benevolentný pri tom, čo môžeme považovať za dôkaz, pričom preferuje cieľ a úlohu dokazovania. *Ustanovenie § 187 ods. 1 CSP* uvádza, že za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť k náležitému objasneniu veci a čo sa získalo zákonným spôsobom z dôkazných prostriedkov. Delenie dôkazov poznáme v rozsahu:

- **Dôkazy priame – napr. ohliadka**

V tomto prípade o vnímanie dôkazu súdom – teda osobne sudcom. Dôležité je tu zmyslové vnímanie konajúcim sudcom osobne, pričom nie je podstatné, kde sa toto vnímanie odohráva.

- **Dôkazy nepriame**

V tomto prípade ide o dôkazy sprostredkované, teda zisťované súdom “z druhej ruky” – výsluch, výpoveď svedka, alebo pozorovanie a spoznávanie fotografie

Dôkazný prostriedok je možné označiť ako nástroj, prostriedok, z ktorého získavame dôkaz, teda pre predmet konania a pre jeho rozhodnutie relevantnú informáciu. CSP vymedzuje dôkazné prostriedky fakultatívne, teda nie absolútnym výpočtom a pripúšťa, že za dôkazný prostriedok môže byť označený aj iný hmotný právny statok.

- *Ustanovenie § 187 ods. 2*

- *Dôkazným prostriedkom je najmä výsluch strany, výsluch svedka, listina, odborné vyjadrenie, znalecké dokazovanie a ohliadka. Ak nie je spôsob vykonania dôkazu predpísaný, určí ho súd.*

Ako bolo uvedené vyššie, zákon pracuje s príkladným výpočtom dôkazných prostriedkov, pričom ide o netaxatívnosť vzhľadom na nemožnosť zákonným predpisom vystihnúť všetky skutkové situácie a hmotné či nehmotné statky, ktoré môžu vyprodukovať najrôznejšie dôkazy. Tak napríklad – môže byť spísaná zmluva na drevennom podklade alebo na stene miestnosti? Súkromné právo niečo podobné nezakazuje a preto je odpoveď pozitívna. Ak je pozitívna, potom je možné konštatovať, že takéto prípady nie je možné kazuisticky upraviť ako východiská v zákonom predpise.

Ak nie je spôsob **vykonania dôkazu** predpísaný, určí ho súd, pričom CSP pracuje s východiskovým pravidlom, že dôkazy sa vykonávajú na pojednávaní, alebo mimo neho⁶.

S dokazovaním súvisí aj tzv. „**protidôkaz**“, ktorý sa ako pojem dôkazného práva uvádzal predovšetkým v minulosti. Ide o iný dôkaz, ktorým sa oslabuje iný konkrétny v konaní použitý dôkaz. Ak osoba A tvrdí, že v momente X bola na mieste Y, ale iným dôkazom sa preukáže, že osoba A bola v momente X na mieste Z, ide v prípade druhého dôkazu o protidôkaz. V pedagogickej praxi sme sa stretli s problémom, kedy študenti nevedia rozlíšiť protidôkaz od tzv. „**dôkazu opaku**“. Dôkaz opaku je jedným z logických argumentačných postupov (*argumentum a contrario*), ktorým vyvraciamе situáciu predpokladanú zákonom. Tak napríklad ak zákon predpokladá, že nárok na trovy má ten, kto je v spore úspešný, môžeme vyvodit', že ten, kto je neúspešný, nárok na trovy nemá.

V dôkaznom práve je dôležitá rovnako tzv. **domnienka**. CSP je upravuje nasledovne:

- § 192: *Domnienka*
 - *Skutočnosť, pre ktorú je v zákone ustanovená domnienka pripúšťajúca dôkaz opaku, má súd za preukázanú, ak v konaní nevyšiel najavo opak.*

V prípade domnienok ide o rozpor obsahu domnienky s realitou, je to nástroj odmietnutia reality právom, pričom je možné konštatovať, že záver domnienky nemá oporu v dokazovaní. Poznáme domnienky (i) skutkové (*praesumptiones homini facti*) a domnienky (ii) právne (*praesumptiones iuris*). V právnom poriadku možno domnienky identifikovať domnienky v slovnom vyjadrení „považuje sa“ alebo „má sa za to, že...“. Domnienky poznáme podľa iného delenia (i) vyvrátiteľné a (ii) nevyvrátiteľné, pričom vyvrátiteľné domnienky pripúšťajú dôkaz opaku, o ktorom sme sa zmieňovali vyššie. NSSR sa k existencii vyvrátiteľnej domnienky uviedol nasledovne:

- *rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 30. augusta 2006, sp. zn. 29 Odo 1457/2005*
 - *Uznaním záväzku podľa § 323 ods. 1 OBZ je založená vyvrátiteľná právna domnienka o trvaní uznaného záväzku v okamihu jeho uznania. Dôkazné bremeno trvania záväzku v dobe uznania sa tak presúva na dlžníka, ktorý, ak sa má zbaviť povinnosti plniť, musí preukázať, že uznaný záväzok neexistuje.*

⁶§ 188 Vykonávanie dôkazov

(1) Súd vykonáva dôkazy na pojednávaní.

(2) Súd vykonáva dôkaz mimo pojednávania, ak je to možné a účelné. Strany majú právo byť prítomné na takto vykonávanom dokazovaní. Vykonanie dôkazu mimo pojednávania súd stranám oznamuje spravidla päť dní vopred. Ak bolo nariadené pojednávanie, oboznámi súd strany s výsledkami dokazovania na tomto pojednávaní.

Vo vzťahu k dokazovaniu je potrebné uviesť, že tzv. **“legálna dôkazná teória”** v podmienkach Slovenskej republiky, a teda že predpísaná dôkazná sila dôkazu sa pri dokazovaní neaplikuje (tzv. *bodový systém dokazovania*“).

- Čl. 15
 - (1) *Dôkazy a tvrdenia strán sporu hodnotí súd podľa svojej úvahy v súlade s princípmi, na ktorých spočíva tento zákon.*
 - (2) *Žiaden dôkaz nemá predpísanú zákonnú silu.*

S dokazovaním ako procesom úzko súvisia aj **povinnosti tretích strán**, ktoré s predmetom dokazovania nemajú/nemusia mať v zásade žiaden vzťah. Ide o **inštitúty edičnej a informačnej povinnosti**, pričom treba uviesť, že splnenie tejto povinnosti je vynútiteľné súdom, a je bezodplatné pričom tieto povinnosti zaradujeme do kategórie tzv. „*občianskych povinností*“ rovnako, ako napr. povinnosť dostaviť sa na súd ako svedok.

- *Ustanovenie § 189: Edičná povinnosť*
 - *Súd môže uložiť tomu, kto má vec potrebnú na zistenie skutkového stavu, aby ju predložil.*
- *Ustanovenie § 190: Informačná povinnosť*
 - *Každý je povinný na požiadanie súdu bezodkladne písomne oznámiť skutočnosti, ktoré majú význam pre konanie a rozhodnutie súdu. Ustanovenie o zachovávaní mlčanlivosti pri výpovedi svedka podľa § 203 sa použije primerane.*

Dokazovanie ako postup súdu upravuje aj **princíp legality**⁷. Ide predovšetkým o situácie dôkaznej núdze, princíp legality tu ustupuje možnosti vykonania nezákonného dôkazu. V tomto smere je pre kladné zodpovedanie možnosti vykonania nezákonne získaného dôkazu nevyhnutný test proporcionality. Tento v konkrétnosti znamená, že zásah do práva je silnejší ako nezásah, alebo – právo chránené vykonaním nezákonne získaného dôkazu je silnejšie ako to právo, ktoré by sme chránili jeho nevykonaním – ide o známe pomerovanie dotknutých hodnôt a práv, ktoré má svoj pôvod v ústavnom práve. Využitie tejto možnosti by malo byť viazané predovšetkým k existencii tzv. **“dôkaznej núdze”** a teda stavu, že žalobca nemal alebo nemá možnosť preukázať ním žalovaný nárok.

⁷ čl. 16 ods. 2: Súd pri prejednávaní a rozhodovaní veci nezohľadňuje skutočnosti a dôkazy, ktoré boli získané v rozpore so zákonom, ibaže vykonanie dôkazu získaného v rozpore so zákonom je odôvodnené uplatnením čl. 3 ods. 1.

Považujeme za potrebné podotknúť, že dôvody dôkaznej núdze môžu byť jednak subjektívne, kedy strana sporu logicky procesne prehráva a súd neposkytne ochranu právu, ktoré žalovala. Je však aj možnosť, kedy strana za dôkaznú núdzu nezodpovedá objektívne, kedy napríklad môže za neschopnosť (skôr nemožnosť) strany predložiť konkrétny dôkaz niest' zodpovednosť konkrétny subjekt. Môže ísť napríklad o štát, kedy štát spôsobil nedostupnosť konkrétneho archívu, v ktorom sa nachádzajú listiny potrebné pre procesný úspech žalobcu v spore.

III. Dokazovanie ako vnútorne, logicky a časovo ucelený celok:

V tomto smere je nutné venovať sa rovnako skutočnosti, že proces dokazovania neprebíha izolovane, iba v niektorom na to vyhradenom momente civilného sporového konania, ale prebieha takpovediac od podania žaloby, až do momentu rozhodnutia vo veci samej v rozsahu konania na súde prvej inštancie. Samozrejme, mutácie dokazovania v opravných systémoch sú známe taktiež, avšak nie sú predmetom predkladaného príspevku.

a) Navrhnutie dôkazu

V tejto procesnej fáze dokazovania sa prejavujú už vyššie uvedené povinnosti strán sporu. Je preto potrebné vnímať povinnosť strán sporu označiť dôkazy, ktorá je prítomná prakticky už od začiatku konania. Súdna prax však už doplnila, že existuje aj povinnosť pomenovania účelu vykonania dôkazu.

“Označením dôkazov na preukázanie svojich tvrdení plnia účastníci dôkaznú povinnosť. Pokiaľ účastník navrhne súdu dôkaz, je povinný uviesť, ktoré skutočnosti sa týmto dôkazom majú preukázať, lebo inak sa vystavuje možnosti, že súd nevykoná dokazovanie dôkazom, ak nebude zrejmý účel vykonania navrhovaného dôkazu. Súd však nie je viazaný návrhmi účastníkov na vykonanie dokazovania a nie je povinný vykonať všetky navrhované dôkazy.” (NSSR, uznesenie sp. zn. 4 Cdo 262/2009).

b) zaobstaranie /zadováženie

Do tejto fázy zaraďujeme procesnú úkony súdu alebo účastníkov konania ako napr. predvolanie svedkov, ustanovenie znalca, ustanovenie sa k znalcovi, výzva kohokoľvek na vyjadrenie, vyzvať niekoho na vydanie listiny alebo akéhokoľvek iného dôkazného prostriedku, predvolaniestrany na výsluch alebo svedka na výsluch.

c) Vykonanie

V tomto smere sme poukázali na skutočnosť, že súd nemusí vykonať všetky navrhnuté dôkazy, pričom ale uvedie, ktoré dôkazy vykoná a ktoré nevykoná a prečo (predbežné prejednanie sporu, prednesy na pojednávaní → predbežné právne posúdenie súdom).

Dokazovanie ako aktivita strán a súdu končí uznesením o skončení dokazovania. Súd o tomto momente civilného sporového konania vydáva uznesenie, pričom je to procesné uznesenie. Súd ním nie je viazaný, môže aj naďalej dokazovať a to aj po jeho vyhlásení, ak by sa ukázala potreba dokazovania. Skončenie dokazovania rovnako bytostne súvisí so zákonnou koncentráciou konania, nakoľko jej uplatnenie sa rozsahovo – jej koncom viaže práve na tento moment⁸. Takáto situácia by mohla vzniknúť na základe prezentácie záverečných rečí.

d) vyhodnotenie / hodnotenie dôkazov

Táto fáza dokazovania sa označuje ako konečná, ale jej prvky je možné vystopovať vo viacerých momentoch súdneho konania a jeho priebehu. Súd hodnotí dôkazy všetky izolovane ale zároveň všetky vo vzájomnej celistvosti. Platí voľné hodnotenie dôkazov – nie je to svojvoľné hodnotenie dôkazov

- Čl. 15
 - (1) *Dôkazy a tvrdenia strán sporu hodnotí súd podľa svojej úvahy v súlade s princípmi, na ktorých spočíva tento zákon.*

1. Kontrolou voľného hodnotenia dôkazov je odôvodnenie rozhodnutia, a funkciu kontrolnú môžeme vidieť aj v zákonnej garancii účasti verejnosti na pojednávaní, nakoľko rozsudok sa vyhlasuje vždy verejne⁹ a na pojednávaní, za účasti verejnosti¹⁰. Odôvodnenie¹¹ vždy musí zodpovedať zásadám formálnej logiky, inak v sebe tento

⁸§ 154: Zákonná koncentrácia konania

Prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany možno uplatniť najneskôr do vyhlásenia uznesenia, ktorým sa dokazovanie končí.

⁹§ 219 (1): Rozsudok súd vyhlasuje vždy verejne a v mene Slovenskej republiky. Pritom uvedie výrok rozsudku spolu s odôvodnením a poučením o odvolaní a o možnosti exekúcie.

¹⁰Čl. 14: Pojednávanie prebieha zásadne verejne, ak zákon neustanovuje inak; verejnosť môže byť z konania vylúčená len zo závažných dôvodov ustanovených zákonom.

¹¹ § 220 ods. 2: V odôvodnení rozsudku súd uvedie, čoho sa žalobca domáhal, aké skutočnosti tvrdil, aké dôkazy označil, aké prostriedky procesného útoku použil, ako sa vo veci vyjadril žalovaný a aké prostriedky procesnej obrany použil. Súd jasne a výstižne vysvetlí, ako posúdil podstatné skutkové tvrdenia a právne argumenty strán, ktoré skutočnosti považuje za preukázané a ktoré nie, ktoré dôkazy vykonal, z ktorých dôkazov vychádzal a ako ich vyhodnotil, prečo nevykonal ďalšie navrhnuté dôkazy a ako vec právne posúdil, prípadne odkáže na ustálenú rozhodovaciu prax. Súd dbá, aby odôvodnenie rozsudku bolo presvedčivé.

hodnotiaci proces implikuje vadu. V tomto štádiu je obsiahnutá povinnosť súdu vyhodnotiť všetky **vykonané** dôkazy, pričom ak to súd neurobil, vytvára vadu vyhodnocovacieho procesu ktorá môže produkovať odvolací dôvod. Považujeme za potrebné povedať a upozorniť, že z hodnotiaceho procesu dôkazov je čiastočne vylúčený znalecký posudok nakoľko súd nehodnotí jeho vecnú správnosť, vychádza z neho, hodnotí jeho zákonnosť. Spornosti pri znaleckých posudkoch odstraňuje súd iným znaleckým posudkom. Kontrolou voľného hodnotenia dôkazov je podľa nášho názoru v istom smere aj požiadavka ustálenosti rozhodovacej praxe, nakoľko súd má povinnosť judikovať obdobné veci rovnako, a keď sa od tejto ustálenej rozhodovacej praxe súd odchýli, tak to musí náležite odôvodniť¹². Aj toto nazeranie má svoje limity, nakoľko je už ustálenou pozíciou ústavného súdu hovoriaca o tom, že ak všeobecný súd vo viacerých konaniach obdobných či rovnakú problematiku odlišne právne posúdi, neznamená to, že každá taká odlišnosť je porušením základného práva v rovine ústavnoprávnej, a teda by mala viesť k zrušeniu jedného z týchto rozhodnutí. Ústavná sťažnosť nie je právnym prostriedkom na zjednocovanie judikatúry všeobecných súdov (bližšie pozri nález Ústavného súdu SR z 23. novembra 2016, sp. zn. I. ÚS 231/2016).

IV. Dokazovanie ako proces normovaný ďalšími procesnými inštitútmi a rôznymi povinnosťami sporových strán:

Dôkaznú materiú, ktorú potrebuje súd vytvoriť pre účely rozhodnutia vo veci samej, netvorí výlučne súd. Práve naopak, v prostredí civilného sporového konania ho tvoria predovšetkým strany sporu. Svedčia tomu viaceré povinnosti strán civilného sporového konania ktoré sú upravené už v samotnom začiatku civilného sporového procesu. Tak napr. **povinnosť tvrdenia** a **dôkazné bremeno**:

- Čl. 8
 - *Strany sporu sú povinné označiť skutkové tvrdenia dôležité pre rozhodnutie vo veci a podoprieť svoje tvrdenia dôkazmi, a to v súlade s princípom hospodárnosti a podľa pokynov súdu.*

¹² § 220 ods. 3: Ak sa súd odkloní od ustálenej rozhodovacej praxe, odôvodnenie rozsudku obsahuje aj dôkladné odôvodnenie tohto odklonu.

Tieto inštitúty majú medzi sebou vzájomne podmienenú súvislosť. Okruh dokazovania nám vo vzťahu k povinnosti tvrdenia a snahe o unesenie dôkazného bremena určuje hypotéza právnej normy.

- *uznesenie Najvyššieho súdu SR z 28. marca 2012, sp. zn. 6 M Cdo 17/2010*
 - *Aby účastník mohol splniť svoju zákonnú povinnosť označiť potrebné dôkazy, musí predovšetkým splniť svoju povinnosť tvrdenia. Predpokladom dôkaznej povinnosti je teda tvrdenie skutočností účastníkom, tzv. bremeno tvrdenia. Medzi povinnosťou tvrdenia a dôkaznou povinnosťou je úzka vzájomná väzba. Ak účastník nesplní svoju povinnosť tvrdiť skutočností rozhodné z hľadiska hypotézy právnej normy, potom spravidla ani nemôže splniť dôkaznú povinnosť. Nesplnenie povinnosti tvrdenia, teda neunesenie bremena tvrdenia, má za následok, že skutočnosť, ktorú účastník vôbec netvrdil a ktorá nevyšla inak v konaní najavo, spravidla nebude predmetom dokazovania. Ak ide o skutočnosť rozhodnú podľa hmotného práva, potom neunesenie bremena tvrdenia o tejto skutočnosti bude mať pre účastníka väčšinou za následok pre neho nepriaznivé rozhodnutie. Zákon účastníkom ukladá povinnosť tvrdiť všetky potrebné skutočnosti; potrebnosť, teda okruh rozhodujúcich skutočností, je určovaný hypotézou hmotnoprávnej normy, ktorá upravuje sporný právny pomer účastníkov. Táto norma zásadne určuje jednak rozsah dôkazného bremena, t. j. okruh skutočností, ktoré musia byť ako rozhodné preukázané, jednak nositeľa dôkazného bremena.*

K **dôkaznému bremenu** ako inštitútu dôkazného práva sa vyjadril v minulosti aj Najvyšší súd Slovenskej republiky:

- *uznesenie Najvyššieho súdu SR z 24. júna 2010, sp. zn. 5Obo/52/2010*
 - *Dôkazným bremenom sa rozumie procesná zodpovednosť účastníka konania za to, že za konania neboli preukázané jeho tvrdenia, že z toho dôvodu muselo byť rozhodnuté o veci samej v jeho neprospech. Zmyslom dôkazného bremena je umožniť súdu rozhodnúť o veci samej i v takých prípadoch, keď určitá skutočnosť významná podľa hmotného práva pre rozhodnutie o veci, nebola alebo nemohla byť preukázaná a keď teda výsledky hodnotenia dôkazov neumožňujú súdu prijať záver ani o pravdivosti tvrdenia tejto skutočnosti, ani o tom, že by táto skutočnosť bola nepravdivá. Dôkazné bremeno ohľadom určitých*

skutočností leží na tom účastníkovi konania, ktorí z existencie týchto skutočností vyvodzuje pre seba priaznivé právne dôsledky; ide o toho účastníka, ktorý existenciu týchto skutočností tiež tvrdí.

- **rozsudok Najvyššieho súdu SR z 22. 9. 2010, sp. zn. 3 M Cdo 6/2010**
 - Okruh rozhodujúcich skutočností, ktorých sa týkajú povinnosti tvrdenia a označenia dôkazov na preukázanie tvrdení, je daný hypotézou hmotnoprávnej normy, ktorá upravuje sporný právny pomer účastníkov konania. Táto norma zásadne určuje tak rozsah dôkazného bremena (okruh skutočností, ktoré musia byť preukázané), ako aj nositeľa dôkazného bremena. Tak napríklad v konaní o zaplatenie dlhu z určitej zmluvy má žalobca (veriteľ) povinnosť bremeno tvrdenia v tom, že so žalovaným (dlžníkom) uzavrel zmluvu, že na jej základe poskytol žalovanému určité plnenie a že žalovaný za toto plnenie neposkytol riadne a včas dohodnutú náhradu (odplatu). Na povinnosť tvrdenia nadväzuje povinnosť označiť dôkazy preukazujúce tvrdené skutočnosti; žalobcu zaťažuje dôkazné bremeno preukázať uzavretie zmluvy a poskytnutie plnenia podľa nej. Pokiaľ sú tieto skutočnosti preukázané, žalobca uniesol tak bremeno tvrdenia, ako aj bremeno dôkazu. Žalovaný (dlžník) nie je procesným subjektom, ktorého by sa vyššie spomenuté procesné povinnosti netýkali; pokiaľ sa chce v konaní úspešne brániť, musí tvrdiť, že za poskytnuté plnenie zaplatil a na svoje tvrdenie musí označiť dôkazy. Teória v tejto súvislosti hovorí o tzv. presúvaní dôkazného bremena. Ide tu o rozdelenie bremena tvrdenia a dôkazného bremena medzi účastníkov konania v závislosti na aktuálnom stave (priebehu) konania a na tom, ako právna norma vymedzuje práva a povinnosti účastníkov hmotnoprávneho vzťahu.

V tomto smere je potrebné upozorniť na existenciu tzv. **negatívnej dôkaznej teórie**, ktorá pracuje s možnosťou dokazovať neexistenciu istých skutočností, pričom – **súdna prax túto teóriu odmieta**, bez ohľadu na existenciu možnosti prenášania dôkazného bremena.

- **NSSR, uznesenie Najvyššieho súdu SR z 31. mája 2010, sp. zn. 6 Cdo 81/2010**
 - Samotná skutočnosť, či účastník konania vystupuje na strane žalobcu alebo žalovaného, nemá priamy vplyv na jeho povinnosť tvrdiť rozhodujúce skutočnosti a predložiť alebo označiť dôkazy na svoje tvrdenia.
 - Rozdelenie bremena tvrdenia a dôkazného bremena medzi účastníkmi v spore závisí na tom, ako vymedzuje právna norma práva a povinnosti účastníkov.

Obvykle platí, že skutočnosti navodzujúce žalované právo musí tvrdiť žalobca, zatiaľ čo okolnosti toto právo vylučujúce sú záležitosťou žalovaného. Bremeno tvrdenia a dôkazné bremeno vystihuje aktuálnu skutkovú a dôkaznú situáciu konania. V priebehu sporu sa môže meniť, teda môže dochádzať k jeho prerozdeleniu.

- *Pri posudzovaní dôkazného bremena na strane toho - ktorého účastníka treba rešpektovať tzv. negatívnu dôkaznú teóriu, t.j. pravidlo, že neexistencia (niečoho) majúca trvajúci charakter sa zásadne nepreukazuje. Na nikom totiž nemožno spravodlivo žiadať, aby preukázal reálnu neexistenciu určitej právnej skutočnosti.*

Tak napríklad v spore o určenie vlastníckeho práva osoba A s existujúcim vlastníctvom nemá byť zo strany osoby konfrontovaná, že vlastníctvo nenadobudla, ale má byť konfrontovaná s argumentáciou a dokazovaním v tom smere, že vlastníctvo k predmetu sporu nadobudla osoba B. V tomto smere treba odlišiť situáciu, kedy strana na podporu svojich tvrdení síce označí konkrétne skutočnosti, ale preukázať ich nemôže pretože týmito informáciami disponuje protistrana (dôkazmi, dôkaznými prostriedkami a pod.). V tomto prípade ide o tzv. **vysvetľovaciu povinnosť protistrany**, ktorú reflektuje v judikatúre aj NSSR.

- *NSSR, rozsudok Najvyššieho súdu SR z 11. apríla 2017, sp. zn. 3 Cdo 2/2016*
 - *Dôkazné bremeno ohľadom určitých skutočností zaťažuje toto účastníka konania, ktorý z existencie týchto skutočností vyvodzuje pre seba priaznivé právne dôsledky; ide o toho účastníka, ktorý tiež existenciu takýchto skutočností tvrdí. V niektorých prípadoch však strana zaťažená dôkazným bremenom objektívne nemá a nemôže mať k dispozícii informácie o skutočnostiach, významných pre rozhodnutie v spore, pričom protistrana má tieto informácie k dispozícii. V prípade, že strana zaťažená dôkazným bremenom prednesie aspoň „oporné body“ skutkového stavu a zvýši tak pravdepodobnosť svojich skutkových tvrdení, nastupuje „vysvetľovacia povinnosť“ protistrany. Nesplnenie tejto povinnosti bude mať za následok hodnotenie dôkazu v neprospech strany, ktorá „vysvetľovaciu povinnosť“ nesplnila. Zároveň tiež platí, že uvedení „vysvetľovaciu povinnosť“ nemožno zamieňať s obrátením dôkazného bremena.*

Myslíme si, že v civilnom sporovom konaní ovláda dokazovanie predovšetkým **(1) prejednávaci princíp**. Súd prejedná to – taký spor, aký mu strany poskytnú, avšak samozrejme tým nie je

dotknuté právne posúdenie daného vzťahu súdom nezávisle od vôle strán v súlade s tým, čo sme uvádzali vyššie.

Možno konštatovať, že súd tu nenesie zodpovednosť za to, čo „je v spise“, nakoľko súd sám v civilnom sporovom konaní nevykonáva dokazovanie, a to až na malé výnimky, kedy dokazovanie vykonať môže. Rovnako, strany nenesú zodpovednosť za skutočnosti, ktoré sú všeobecne známe, z čoho *viceversa* plynie, že za tieto zodpovedá súd a to v rozsahu, že je zodpovedný za to, aby sa v spise tieto skutočnosti nachádzali, prípadne, aby v prípade vzniku rozporu strán o týchto skutočnostiach tento rozpor vyriešil v prospech skutočnostiam všeobecne známych a vedomosti o nich. Uvedenú zodpovednosť súdu za formovanie skutkovej matérie by sme mohli pomenovať ako akúsi „*minimálnu dôkaznú zodpovednosť súdu*“.

- *Ustanovenie § 185 ods. 2 a 3 CSP:*
 - *Súd môže aj bez návrhu vykonať dôkaz, ktorý vyplýva z verejných registrov a zoznamov, ak tieto registre alebo zoznamy nasvedčujú, že skutkové tvrdenia strán sú v rozpore so skutočnosťou; iné dôkazy bez návrhu nevykoná, ak tento zákon neustanovuje inak.*
 - *Súd aj bez návrhu môže vykonať dôkazy na zistenie, či sú splnené procesné podmienky, či navrhované rozhodnutie bude vykonateľné, a na zistenie cudzieho práva.*
- *Ustanovenie § 186 ods. 1 CSP:*
 - *Skutočnosti všeobecne známe alebo známe súdu z jeho činnosti, ako aj právne predpisy zverejnené alebo oznámené v Zbierke zákonov Slovenskej republiky a právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a právne záväzné akty Európskej únie, ktoré boli zverejnené v Úradnom vestníku Európskych spoločenstiev a v Úradnom vestníku Európskej únie, sa nedokazujú.*

Čo je pre civilný sporové konanie markantné je, že súd rozhoduje v civilnom sporovom konaní na základe **zisteného skutkového stavu**¹³, pričom ide o princíp „**tzv. formálnej pravdy**“ **rozhodovania civilného súdu**. Je to taký skutkový stav, ako súdu zabezpečia strany sporu, teda je tu minimálna zodpovednosť súdu za formovanie dôkaznej matérie, až na už citovanú „*minimálnu dôkaznú zodpovednosť súdu*“.

¹³§ 215 (1) Súd rozhodne na základe zisteného skutkového stavu.

Dôkaznú materiú formuje rovnako **(2) kontradiktórnosť civilného sporového konania**. Tá hovorí o tom, že strany sa majú „pobiť“ o víťazstvo v spore a teda, je možné konštatovať že od kvality predložených dôkazov závisí ich procesný úspech v konaní. Tu sa dostávame k relatívne novému dôkaznému pojmu, ktorý bol zavedený práve prijatím CSP, a to **(3) prostriedky procesného útoku, a prostriedky procesnej obrany**.

- Čl. 6 CSP
 - (1) *Strany sporu majú v konaní rovné postavenie spočívajúce v rovnakej miere možností uplatňovať prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany okrem prípadu, ak povaha prejednávanej veci vyžaduje zvýšenú ochranu strany sporu s cieľom vyvažovať prirodzene nerovnovážne postavenie strán sporu.*
- Ustanovenie § 149 CSP:
 - *Prostriedkami procesného útoku a prostriedkami procesnej obrany sú najmä skutkové tvrdenia¹⁴, popretie skutkových tvrdení protistrany¹⁵, návrhy na vykonanie dôkazov, námietky k návrhom protistrany na vykonanie dôkazov a hmotnoprávne námietky¹⁶.*

Myslíme si, že od vzájomného pomeru prostriedkov procesného útoku a obrany voči predmetu konania závisí procesný úspech strany konania. Čo je však potrebné vo vzťahu ku kontradiktórnosti konania povedať je to, že súd bude vychádzať z toho, na čom sa strany zhodnú – a to bez ohľadu na skutočnosť, či to je alebo nie je objektívnou pravdou v jej materiálnom význame. Ide princíp hovoriaci o tom, že skutočnosti, na ktorých sa strany zhodnú a ktoré si navzájom kvalifikovane nepoprú, budú pre súd smerodajné a pri odôvodňovaní rozhodnutia z nich bude vychádzať.

¹⁴§ 150, Skutkové tvrdenia

(1) Strany majú povinnosť pravdivo a úplne uvádzať podstatné a rozhodujúce skutkové tvrdenia týkajúce sa sporu.

(2) Na zistenie podstatných a rozhodujúcich skutočností môže súd strany požiadať o ďalšie skutkové tvrdenia.

¹⁵§ 151 Popretie skutkových tvrdení protistrany

(1) Skutkové tvrdenia strany, ktoré protistrana výslovne nesporela, sa považujú za nesporné.

(2) Ak strana poprie skutkové tvrdenia, ktoré sa týkajú jej konania alebo vnímania, uvedie vlastné tvrdenia o predmetných skutkových okolnostiach, inak je popretie neúčinné.

¹⁶§ 152 Hmotnoprávna námietka

Hmotnoprávna námietka je právny úkon strany spôsobujúci zmenu, zánik alebo oslabenie práva protistrany.

- *Ustanovenie § 186 ods. 2 CSP:*
 - *Súd vychádza zo zhodných tvrdení strán, ak neexistuje dôvodná pochybnosť o ich pravdivosti. Na zmeny v tvrdeniach o skutočnostiach, na ktorých sa strany dohodli, súd neprihliada.*

Je potrebné povedať, že ak v procese vyhodnocovania argumentov súd dospeje k spornosti stranami predkladaných argumentov, neostane nečinný. Na spornosť tvrdení strán súd upozorňuje v zmysle nastavenia priebehu civilného sporového konania v jeho viacerých fázach, a to na (i) predbežnom prejednaní sporu ak je nariadené, na hlavnom pojednávaní v rámci (ii) úvodných prednesov strán a súdu pri prezentovaní (iii) predbežného právneho posúdenia súdom.

- *Ustanovenie § 171 CSP:*
 - *(1) Ak sa spor nepodarilo vyriešiť zmiernom, súd uloží stranám povinnosti potrebné na dosiahnutie účelu konania, najmä v súvislosti s prípravou pojednávania. Zároveň určí, ktoré skutkové tvrdenia sú medzi stranami sporné, ktoré skutkové tvrdenia považuje za nesporné, ktoré dôkazy vykoná a ktoré dôkazy nevykoná. Súd tiež uvedie svoje predbežné právne posúdenie veci a predpokladaný termín pojednávania.*
- *Ustanovenie § 181 - Prednesy strán na pojednávaní:*
 - *(1) Po vyvolaní veci a úkonoch podľa § 180 žalobca prednesie podstatný obsah žaloby a vyjadrení podľa § 167. Žalovaný má právo vyjadriť sa k prednesu žalobcu. Strana môže odkázať na svoje písomné podanie.*
 - *(2) Po úkonoch podľa odseku 1 súd určí, ktoré skutkové tvrdenia sú medzi stranami sporné, ktoré skutkové tvrdenia považuje za nesporné, ktoré dôkazy vykoná a ktoré dôkazy nevykoná. Súd tiež uvedie svoje predbežné právne posúdenie veci. To neplatí, ak tak už postupoval pri predbežnom prejednaní sporu.*

Spornosť alebo nespornosť tvrdení môže ovplyvňovať dokonca existenciu, alebo neexistenciu povinnosti súdu nariadovať pojednávanie.

- *§ 297: Osobitné ustanovenia o pojednávaní:*
 - *Súd na prejednanie sporu nariadi pojednávanie. Pojednávanie nie je potrebné nariadiť, ak*

- a) sa vo veci rozhoduje rozsudkom pre zmeškanie v prospech spotrebiteľa
- b) ide iba o otázku jednoduchého právneho posúdenia veci, skutkové tvrdenia strán nie sú sporné a hodnota sporu bez príslušenstva neprevyšuje 1 000 eur.

Ak by sme sa ešte raz pokúsili, nie pojmomologicky, ale s istou dávkou zákonnej nepresnosti vymedziť čo to je **vyhodnocovanie dôkaznej matérie**, môže záverovať, že **fakticky ide o myšlienkový proces sudcu, o intelektuálny proces, o ktorom sa čiastočne dozvedáme v priebehu procesu, a v celosti až na záver civilného sporového konania v rozsahu rozhodnutia vo veci samej**. Je to činnosť súdu zameraná na získavanie faktických a právnych poznatkov o veci samej, ktorá je predmetom samotného súdneho konania.

Rovnako je potrebné upozorniť, že možno rozlišovať dokazovanie ktoré prebehne v konaní (i) so štandardným priebehom, teda v klasickom civilnom sporovom konaní v jeho celej štruktúre, alebo v niektorom zo (ii) skrátených konaní, teda v osobitných procesných postupoch. Skrátené procesné postupy môžu deformovať šírku dokazovania, tak napr. „platobný rozkaz“ deformuje šírku dokazovania, pretože zákonná úprava hovorí, že súd vychádza iba za skutočností tvrdených v žalobe.

- *Ustanovenie § 265 CSP:*
 - *(1) Ak je možné vo veci samej alebo o jej časti rozhodnúť na základe skutočností tvrdených žalobcom, o ktorých súd nemá pochybnosti, najmä ak tieto skutočnosti vyplývajú z listinných dôkazov, možno o žalobe rozhodnúť bez vyjadrenia žalovaného a bez nariadenia pojednávania aj platobným rozkazom, v ktorom sa žalovanému uloží, aby do 15 dní od doručenia zaplatil uplatnenú peňažnú pohľadávku alebo jej časť a nahradil trovy konania alebo aby v tej istej lehote podal odpor.*

Dokazovanie v jeho štandardných vlastnostiach je rovnako deformované v sporoch s ochranou slabšej strany. V týchto konaniach je „špeciálne“ nastavených viacero „klasických“ zásad, na ktorých stojí dokazovanie v štandardnom civilnom sporovom konaní. Tak napríklad, návrhové oprávnenie slabšej strany vo vzťahu k dôkazom je v týchto konaniach zdeformovaná výrazne v jej prospech¹⁷, rovnako tak existuje osobitná poučovacia povinnosť vo vzťahu k

¹⁷§ 296: Spotrebiteľ môže predložiť alebo označiť všetky skutočnosti a dôkazy na preukázanie svojich tvrdení najneskôr do vyhlásenia rozhodnutia vo veci samej. Ustanovenia o sudcovskej koncentrácii konania a zákonnej koncentrácii konania sa nepoužijú.

dôkazom¹⁸ a uplatňuje sa tu tvrdá vyšetrovacia zásada¹⁹, pričom je tu rovnako vylúčený zákonná a sudcovská koncentrácia konania²⁰.

V. Záverečné presahy dokazovania ako v civilnom konaní prebehnutého celku:

Záverečné myšlienky predkladaného príspevku by sa mali niesť v znamení otázky, k čomu smeruje dokazovanie. Ako bolo povedané vyššie, ide o procesné hľadanie „pravdy“. Ako bolo uvedené, civilný sporový poriadok neovláda „materiálna Pravda“, ktorá je prítomná len v civilných mimosporových konaniach, a teda – civilný sporový súd doslova nezaujíma skutočný skutkový stav.

Civilný sporový poriadok a sporové konania ovláda formálna pravda definovaná v ustanovení § 215 ods. 1 CSP a teda, že sporový súd rozhoduje na základe zisteného skutkového stavu, pričom skutkový stav sa zisťuje procesným postupom prioritne podľa CSP. Súd preto bude vychádzať z koncentrovaného obsahu dokazovania a iba z toho, čo vyšlo najavo v konkrétnom konaní mimo zistení, na ktoré je povinný prihliadať *ex offico*. Odchýlky platia v civilných sporových konaniach iba v sporoch s ochranou slabšej strany.

Podľa záveru súdu o unesení alebo neunesení dôkazného bremena, podľa záveru súdu o existencii dôkaznej matérie o skutkových vlastnostiach prípadu a jeho subsumpcie pod konkrétnu právnu normu a jej hypotézu dôjde v prvom možnom vývoji vyhovneniu žalobe a teda procesnému úspechu žalobcu (*to buď v plnom rozsahu alebo čiastočne*). Prirodzene, *viceversa*, v prípade neunesenia dôkazného bremena a v prípade nepreukázania žalovaného nároku dôjde k zamietnutiu žaloby a aktuálnym bude procesný úspech žalovaného.

Čím sa teda vyhrávajú civilné spory? Je to šírka argumentácie, kvalita odkazov na početnosť judikatúry, alebo je to skutkový stav, ktorý musí obstáť? Zrejme sa natíska odpoveď hovoriaca o tom, že detailne preukázaný skutkový stav a jeho existencia v „sporovom“ videní – v súdnom

¹⁸ § 292: Súd pri prvom procesnom úkone vo vzťahu k spotrebiteľovi vhodným spôsobom spotrebiteľa poučí o

a) možnosti zastúpenia,

b) jeho procesných právach a povinnostiach nielen v rozsahu všeobecnej poučovacej povinnosti, ale poučí ho aj o dôkazoch, ktoré je potrebné predložiť, o možnosti podať návrh na neodkladné opatrenie alebo zabezpečovacie opatrenie a o iných možnostiach potrebných na účelné uplatnenie alebo bránenie jeho práv.

¹⁹ Osobitné ustanovenia o dokazovaní

§ 295: Súd môže vykonať aj tie dôkazy, ktoré spotrebiteľ nenavrhol, ak je to nevyhnutné pre rozhodnutie vo veci. Súd aj bez návrhu obstará alebo zabezpečí taký dôkaz.

²⁰ § 296 Spotrebiteľ môže predložiť alebo označiť všetky skutočnosti a dôkazy na preukázanie svojich tvrdení najneskôr do vyhlásenia rozhodnutia vo veci samej. Ustanovenia o sudcovskej koncentrácii konania a zákonnej koncentrácii konania sa nepoužijú.

spise je kvalitným predpokladom pre skutkové a právne posúdenie veci, ktoré je tak nevyhnutné pre udržateľnosť meritórneho rozhodnutia konkrétneho hmotnoprávneho vzťahu.

(NE)AKTUÁLNÍ INTERPRETAČNÍ PROBLÉMY MONISTICKÉ VNITŘNÍ STRUKTURY AKCIOVÝCH SPOLEČNOSTÍ (NON-)CURRENT INTERPRETATION ISSUES RELATED TO THE ONE-TIER INTERNAL STRUCTURE OF JOINT-STOCK COMPANIES

Ondřej Dostál¹

Abstrakt:

Předmětem příspěvku je stručné zamýšlení se nad aktuálními interpretačními problémy monistické struktury akciových společností, kterou s sebou, v rámci soukromoprávní rekodifikace provedené v České republice v roce 2012, přinesla právní úprava obsažená v zákoně č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích a která však i po šesti letech účinnosti, s ohledem na absenci jakékoli nápravy ze strany zákonodárce, trpí vnitřními rozpory. Ty s sebou přináší nejen zvýšené nároky na interpretaci v návaznosti na obecná ustanovení a principy vztahující se k obchodním korporacím, ale v důsledku toho i zvýšené náklady a rizika právní nejistoty s tím spojená.

Klíčová slova:

Monistická struktura, akciová společnost, zákon o obchodních korporacích, interpretace, právní nejistota

Abstract:

The paper provides a brief reflection on some topical issues related to interpreting a one-tier system of joint-stock companies introduced – within the recodification of private law in the Czech Republic in 2012 – as a new concept by Act No. 90/2012 Coll., the Corporations Act, which however, even after being five years in effect, suffers from inherent contradictions that have not been remedied by the legislature in any way. These contradictions lead not only to increased demands on interpretation in view of the general provisions and principles regarding (business) corporations, but also the related increased costs and risks of legal uncertainty.

Keywords:

One-tier system, joint-stock company, corporations act, interpretation, legal uncertainty

Úvod

Je tomu šest let, co v České republice vstoupila v účinnost nová soukromoprávní rekodifikace obsažená v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen jako „*občanský zákoník*“ či „*o. z.*“) a doprovázená právní úpravou obchodních korporací obsaženou v zákoně č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích) (dále též jen jako „*zákon o obchodních korporacích*“ či

¹Mgr. Bc. Ondřej Dostál je interním doktorandem Katedry obchodního práva Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni a advokátem v Plzni.

„z. o. k.“), kterým byla zcela nahrazena právní úprava obsažená v zákoně č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném do 31. prosince 2013.

S účinností zákona o obchodních korporacích dostaly akciové společnosti založené podle právního řádu České republiky možnost zvolit si na základě tzv. opce vnitřní struktury řízení uspořádání volených orgánů a jejich kompetencí. Kromě v obou našich právních řádech tradiční a již zavedené dualistické organizační struktury (*two-tiersystem*)², tj. představenstvu a dozorčí radě (dále též jen jako „*dualistický systém*“), jejíž základy lze hledat v Nizozemí a Německu, tak přibila i možnost zvolit si nově monistickou organizační strukturu (*one-tier system*), tj. správní radu se statutárním ředitelem (dále též jen jako „*monistický systém*“), využívanou vedle zemí uplatňujících *common law*, jako jsou Anglie či jednotlivé státy USA, rovněž ve Francii, Itálii či ve Švýcarsku. Do 1. ledna 2014 tak musely mít české akciové společnosti obligatorně dualistický systém.³ Nyní tak podle ust. § 396 odst. 3 z. o. k. má platit nevyvratitelná právní domněnka, že v případě mlčení nebo pochybností při interpretaci stanov platí, že si akciová společnost zvolila dualistický systém.⁴

Z výše uvedeného by se zdálo, že se jedná o ideální stav, který je v souladu s proklamovaným cílem zákonodárce, tj. nabídnout podnikatelům a zejména zahraničním investorům vnitřní systém akciové společnosti, který dobře znají ze svých národních jurisdikcí, a to zejména v jim zakládaných dceřiných společnostech a posunout tak právní úpravu v tzv. nabídce právních řádů (*forum shopping*). Nicméně opak se stal pravdou. Důvodem je skutečnost, že v kontextu nejen tradičních angloamerických právních úprav, ale i evropské právní úpravy monistický systém tak, jak byl upraven v zákoně o obchodních korporacích, ve znění účinném od 1. ledna 2014, resp. i po první novele od 14. ledna 2017, působí značně unikátně, když se ve své podstatě jedná pouze o monistický systém pojmově a kdy navíc přijatá právní úprava trpí poměrně vážnými nedostatky a vnitřními rozpory. To s sebou přináší nejen zvýšené nároky na interpretaci v návaznosti na obecná ustanovení a principy vztahující se k obchodním korporacím, ale i zvýšené náklady a rizika právní nejistoty s tím spojená.

²Ust. § 191 – 201 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném do 31.12.2013 a ust. § 191 – 201e zákona č. 513/1991 Zb., obchodní zákoník, v znenieskorších predpisov.

³Výjimku v tomto ohledu tvořila evropská společnost založená podle nařízení Rady (ES) č. 2157/2001 o statutu evropské společnosti (SE) a prováděcího zákona č. 627/2004 Sb., o evropské společnosti, které i v právní úpravě podle tohoto zákona mohly mít monistický systém vnitřní struktury řízení.

⁴DVOŘÁK, T.: *Akciová společnost*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 612.

Právní úprava monistického systému v zákoně o obchodních korporacích obecně

Východiskem monistického systému tak, jak je aktuálně upraven v zákoně o obchodních korporacích, podle důvodové zprávy k tomuto zákonu měla být reakce zákonodárce na požadavky praxe, a to přestože tyto nebyly žádným způsobem verifikovány. Přestože důvodová zpráva k zákonu o obchodních korporacích explicitně uvádí, že jeho snahou není být „českou cestou“ úpravy obchodního práva, avšakdy v případě monistické struktury bylo právě toto bezezbytku naplněno, a to s jedním rozdílem. Nejedná se ani tak o cestu, jako spíše o pokus o jakousi bizarní „českou uličku“. To vše přes to, že v důvodové zprávě je uváděno, že české řešení sleduje principiálně francouzské, italské a parciálně i švýcarské řešení (přičemž poslední je však spíše smíšeným systémem vnitřní struktury).

Pokud si vezmeme tradiční angloamerické právní úpravy či evropské právní úpravy v těchto bývá obligatorně voleným orgánem tzv. správní orgán (*board of directors, conseil d'administration*), který je nadán jak výkonnou, tak i kontrolní působností. V těchto tradičních pojetích je obvyklé, že správní orgán může pověřit k běžným záležitostem obchodního vedení – operativním rozhodnutím ředitele (tzv. *officers – CEO, CFO, CLO, CFOO* apod.). Tito se však nikdy nestávají svébytným orgánem akciové společnosti, řídicí (výkonné) pravomoci jsou na ně pouze převedeny. Pokud se zcela oprostíme od jednotlivých historických souvislostí zvyklostí konkrétních „národních“ úprav, v současné době je takový systém vnitřního řízení korporace obecně odůvodněn zejména úsporou nákladů členů volených orgánů na straně jedné a flexibilní správou obchodní korporace na straně druhé, tj. komfortní, jednoduché vnitřní struktury akciové společnosti. Toto je pak akcentováno zejména u akciových společnostech s nerozptýlenou vlastnickou strukturou a akciových společnostech jednočlenných.

Model vnitřní struktury řízení, jehož opci zákon o obchodních korporacích umožnil a který byl nazván jako monistická struktura, však ve skutečnosti žádným monistickým systémem není. Ve své podstatě se jedná pouze o modifikovaný dualistický systém.⁵ Na rozdíl od tradičních angloamerických právních úprav či právní úpravy evropské v právní úpravě podle zákona o obchodních korporacích, konkrétně podle jeho definice obsažené v ust. § 396, jsou obligatorně zřizovány dva volené orgány akciové společnosti, totiž správní rada

⁵Shodně např. DVOŘÁK, T.: *Akciová společnost*. Praha: WoltersKluwer, 2016, s. 613.

a statutární ředitel.⁶ V současné právní úpravě obsažené v zákoně o obchodních korporacích tak sice existují dva systémy vnitřní správy akciové společnosti, ale oba dva mají stejný počet obligatorně volených orgánů. Rozdíl mezi nimi není na první pohled příliš patrný. Matoucí však není jen název „monistický systém“, nýbrž i celá konstrukce tohoto systému vnitřní správy, která trpí nejen vágností ale i vnitřní nekoherentností, což působí značné interpretační problémy.

Interpretační problémy vágní právní úpravy jsou v první řadě zapříčiněny faktem, že působnost obligatorně volených orgánů monistického systému byla vymezena pouhým odkazem na působnost obligatorně volených orgánů dualistického systému. Na základě tohoto odkazu uvedeného v ust. § 356 z. o. k. byla ze strany zákonodárce provedena právní konstrukce, podle které pokud není v zákoně o obchodních korporacích stanoveno jinak, platí pro statutárního ředitele ustanovení o představenstvu dualistické akciové společnosti a pro správní radu (a dále zřejmě navíc extra pro ředitele správní rady) ustanovení o dozorčí radě dualistické akciové společnosti, a to podle okolností. Pod těmito okolnostmi si je možné představit povahu a na ní navázanou působnost statutárního ředitele a správní rady, příp. i jejího předsedy. Tato konstrukce měla evidentně za cíl kompenzovat absenci principů, které by se vztahovaly přímo k monistickému systému jako takovému. Samozřejmě vyjma těch málo, které explicitně vyplývají z ust. § 456 – 463 z. o. k., kdy se však jedná o vágní právní úpravu monistického systému nedosahující ani nezbytného minima. Byť je monistický systém tak, jak je upraven v těchto málo ustanoveních zákona o obchodních korporacích ve své podstatě jen dalším dualistickým systémem, přesah působnosti správní rady a její významoproti dozorčí radě v dualistickém systému je značný. Tomu by měly logicky odpovídat i principy vztahující se výlučně k monistickému systému jako takovému, avšak tyto absentují.

Opominout nelze ani nekoherentnost právní úpravy, která se snad nejvíce projevuje u stanovení působnosti správní rady jakožto správního orgánu v oblasti obchodního vedení. Toto je podle ust. § 460 odst. 1 z. o. k. svěřeno do působnosti správní rady, avšak paralelně podle ust. § 463 odst. 4 z. o. k. rovněž svěřeno do působnosti statutárního ředitele. Nesouladné je dále například ust. § 463 odst. 1 věta první z. o. k., které kogentně stanoví jmenování statutárního ředitele správní radou, a to ve vztahu k ust. § 421 odst. 2 písm.

⁶Monistický systém v jednotlivých právních úpravách samozřejmě je více či méně modifikován, avšak je zachován zásadní princip duality valné hromady a správní rady spočívající na existenci valné hromady jako nejvyššího orgánu akciové společnosti a správní rady jako voleného orgánu akciové společnosti.

e) z. o. k., které však naopak kogentně stanoví, že volba a odvolání statutárního ředitele náleží do působnosti valné hromady. Výše uvedená nekoherentnost zapříčiněná nekvalitní legislativní prací pouze přispívá k výše nastíněným interpretačním problémům v důsledku absence základních principů k této vnitřní struktuře řízení a dále je prohlubuje, byť to bývá ze strany některých autorů značně relativizováno.⁷

Některé interpretační problémy monistického systému v zákoně o obchodních korporacích

Podíváme-li se podrobněji na některé interpretační problémy monistického systému, které jsou v současné době řešeny praxí, je v první řadě nutné upozornit na nejednoznačnost uváděné opce vnitřní struktury jako takové v případě, kdy taková opce bude zcela absentovat, bude nesrozumitelná či nicotná a tedy neplatná, avšak kdy z údajů zapsaných v obchodním rejstříku na základě ust. § 25 odst. 1 písm. g) a h) zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen jako „zákon o veřejných rejstřících“ či „VeřRej“) bude vyplývat, že společnost má monistický systém. V takovém případě byla ze strany některých vznesena oprávněně otázka, zda v takovém případě právní domněnka uvedená v ust. § 396 odst. 3 z. o. k. ruší právní účinky zápisu v obchodním rejstříku či snad zda má taková skutečnost za následek zánik funkce členů volených orgánů? S ohledem na princip materiální publicity zápisu v obchodní rejstřík (jako jednoho z veřejných rejstříků) uvedeném v ust. § 8 VeřRej a absence zákonné sankceje dovozováno, že nikoliv.⁸ Výše uvedená interpretace s odkazem na princip materiální publicity má však širší důsledky, neboť ve své podstatě limituje aplikaci uváděné právní domněnky opce vnitřní struktury na případy, kdy ve stanovách akciové společnosti nebude uvedeno ničeho o její vnitřní struktuře a za situace, kdy nebyli zvoleni do funkcí členové volených orgánů. V případě takové situace sice bude možné na základě návrhu na zápis členů volených orgánů úspěšně zapsat členy představenstva a dozorčí rady, avšak nebude možné zapsat členy správní rady a statutárního ředitele, kdy bude takový návrh odmítnut pro neurčitost podle ust. § 86 písm. d) VeřRej.

Složitější otázky ovšem vyvstávají v případě již zmiňovaného nesouladu týkajícího se obchodního vedení akciové společnosti s monistickým systémem vnitřní organizační struktury.

⁷ŠTENGLOVÁ, I. a kol.: *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. Praha: C. H. Beck 2013, s. 823. Nutnopodotknout, že se ve své podstatě jedná o autorský komentář k zákonu o obchodních korporacích, kdy potřebu předkládaného odůvodnění nekvalitní legislativní práce spočívající v uváděné „diskrepanci způsobené dodatečným zpracováním připomínek“ vyznívá poněkud až příliš strojeně.

⁸DVOŘÁK, T.: *Akciová společnost*. Praha: WoltersKluwer, 2016, s. 614.

Působnost správní rady tak, jak je upravena v zákoně o obchodních korporacích, je obdobně jako u jiných zahraničních úprav pojata široce, což samozřejmě odpovídá tradičnímu konceptu takové správy, tj. zahrnuje působnost strategickou a koncepční, kontrolní a případně zbytkovou.⁹ V rámci této koncepceust. § 460 z. o. k. vymezuje působnost správní rady tak, že tato určuje základní zaměření obchodního vedení společnosti a současně dohlíží na jeho výkon, kdy do takové působnosti náleží jakákoliv věc týkající se společnosti s výjimkou záležitostí svěřených do působnosti valné hromady. Pojem obchodního vedení tak, jak je z pohledu českého práva vnímáno a vymezeno zejména judikaturou nejen Nejvyššího soudu České republiky, tj. jako interní řízení spočívající v „*organizování a řízení podnikatelské činnosti, včetně rozhodování o podnikatelských záměrech*“, ale například i Nejvyšším správním soudem České republiky jako „*průběžná a pravidelná správa záležitostí obchodní korporace a jejího závodu*.“¹⁰

Výše uvedená působnost správní rady týkající se určování obchodního vedení se však překrývá s působností statutárního ředitele tak, jak ji stanoví ustanovení ust. § 435 odst. 2 a 3 z. o. k. ve smyslu ust. § 456 z. o. k., podle kterých obchodní vedení přísluší statutárnímu řediteli a nikdo není oprávněn udělovat mu v tomto ohledu jakékoliv pokyny, vyjma valné hromady podle ust. § 51 odst. 1 z. o. k. Z logiky věci tak, jak je chápán koncept monistického systémuobecně se zdá být sice zřejmé, že působnost správní rady se vztahuje na obecnějšírozhodování o obchodním vedení týkající se základních, chcete-li koncepčních otázek fungování a řízení společnosti, tj. vykazující znaky určité dlouhodobosti, kdežto působnost statutárního ředitele se vztahuje na rozhodování v rámci takové dlouhodobé koncepce vymezené správní radou, tj. mělo by se spíše jednat o operativní případně střednědobé rozhodování. Realizované operativní, případně střednědobá rozhodnutí učiněná statutárním ředitelem by měla být následně podrobena kontrole ze strany správní rady, tentokrát v rámci části působnosti, která se týká kontrolní činnosti, a to podle ust. § 462 odst. 1 z. o. k. a společně s předsedou správní rady jako jakýmsi „kvaziorgánem“ s organizační a řídicí úlohou.

⁹Podrobněji k působnosti správní rady např. ANDREISOVÁ, L. Působení správní rady v monistické struktuře akciové společnosti. In: Obchodní právo, rok 2014, roč. 7, č. 8, s. 319-222.

¹⁰Viz k tomu např. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30.04.1997, sp. zn. 1 Odo 2/97, rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25.08.2004, sp. zn. 29 Odo 479/2003, rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29.11.2005, sp. n. 29 Odo 1061/2004 ze dne 29.11.2005, usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13.12.2006, sp. zn. 35 Odo 755/2005 nebo i usnesení Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 18.03.2005, sp. zn. 4 Afs 24/2003.

Nutno však podotknout, že se jedná pouze o teoreticko-koncepční úvahu, kdy v zákoně o obchodních korporacích jakékoliv vymezení působnosti absentuje, což v sobě zákonitě implikuje budoucí problémy v praxi v případě, nebude-li tato hranice velmi podrobně vymezena ve stanovách společnosti. Bude-li to ovšem s ohledem na kogentní ustanovení možné. Důvodem je zejména existence ust. § 45 odst. 1 z. o. k. odkazující na ust. § 245 o. z., které stanoví, že na rozhodnutí správní rady, které by zasáhlo do obchodního vedení mimo stanovené základní zaměření obchodního vedení podle ust. § 460 odst. 2 z. o. k., by se hledělo, jako by nebylo přijato, a to na základě fikce nepřijetí či zdánlivosti nepřijetí, neboť toto by bylo učiněno mimo vymezenou působnost správní rady. Ohledně rozsahu působnosti správní rady existují v zásadě dvěhlavní a zcela protikladné interpretace.

Na základě první možné interpretace je možné dovodit, že správní rada může rozhodovat o obchodním vedení v celém jeho rozsahu, a to podle ust. § 460 odst. 2 z. o. k. stanovící, že do působnosti správní rady náleží jakákoliv věc týkající se společnosti, tj. že správní rada může zasahovat do působnosti statutárního ředitele a atrahováním jeho pravomocí ve svůj prospěch ho tak může omezovat. Samozřejmě toto platí s výjimkou věcí, které zákon o obchodních korporacích svěřuje do působnosti valné hromady jako nejvyššího orgánu společnosti.

Na základě druhé možné interpretace lze zcela v protikladu k interpretaci předcházející dovodit, že působnost správní rady je v oblasti obchodního vedení vymezena explicitně obecně v ust. § 460 odst. 1 z. o. k., kdy do ní náleží jakákoliv věc týkající se společnosti vyjma věcí svěřených do působnosti valné hromady a kdy toto ust. § 460 odst. 1 z. o. k., podle kterého správní rada určuje základní zaměření obchodního vedení společnosti je speciální k ust. § 460 odst. 2 z. o. k. Statutárnímu řediteli pak v rámci této druhé interpretace podle ust. § 463 odst. 4 z. o. k. přísluší běžné obchodní vedení, neboť je *ex lege* atrahováno z působnosti správní rady, tj. stručně řečeno, kdy je působnost správní rady omezena nejen působností valné hromady jako nejvyššího orgánu, ale i právě působností statutárního ředitele. Nutno podotknout, že výše nastíněný interpretační problém samozřejmě není dán situaci, kdy statutární ředitel je současně předsedou jednočlenné správní rady společnosti.

S ohledem na výše uvedené je tak jisté pouze to, že správní radě náleží působnost týkající se vymezení základního zaměření obchodního vedení společnosti, kterou je statutární ředitel povinen respektovat. Vzhledem k ust. § 460 odst. 2 z. o. k. které je zjevně *lex specialis* k ust. § 435 odst. 3 z. o. k. ve spojení s ust. § 456 odst. 1 z. o. k. podle kterého nikdo není oprávněn udělovat statutárnímu řediteli pokyny týkající se obchodního vedení, s výjimkou

případu, kdy si statutární ředitel podle ust. § 51 odst. 2 z. o. k. udělení pokynu pro konkrétní případ vyžádá od valné hromady společnosti¹¹, správní rada si tak zjevně může jako vrcholný výkonný orgán atrahovat jednotlivé složky obchodního vedení, respektive tak omezit působnost statutárního ředitele.¹² V praxi se bude jednat zejména o otázky, které jí budou předloženy právě ze strany statutárního ředitele. Zde však vyvstává další otázka, a to v případě kolize pokynů valné hromady a právní rady, kdy by zřejmě měly převážet pokyny valné hromady jakožto nejvyššího orgánu akciové společnosti. Statutární ředitel totiž může v konkrétním případě paralelně požádat i valnou hromadu o udělení pokynu týkajícího se obchodního vedení, a to na rozdíl od správní rady, neboť tato není statutárním orgánem.¹³ Vzhledem k tomu, že výše uvedená ustanovení zákona o obchodních korporacích jsou výlučně normami kogentního charakteru, tak i v případě podrobného vymezení obchodního vedení ve stanovách bude a v praxi přináší poměrně zásadní problémy. Tyto by samozřejmě bylo možné řešit v návaznosti na obecné principy. Problém však je, že tyto absentují, a kdy jsou pouze „kompenzovány“ ve formě odkazu na působnost obligatorně volených orgánů dualistického systému akciové společnosti, což nepostačuje.

Tak, jak je v současné době monistický systém koncipován v zákoně o obchodních korporacích, je nejenže na straně jedné umožněna kumulace funkce statutárního ředitele s funkcí člena správní rady, kdy ust. § 463 odst. 3 věta první z. o. k. explicitně tuto možnost připouští¹⁴, ale v souvislosti s ust. § 457 z. o. k., které připouští i existenci jednočlenné správní rady, jejímž členem bude logicky vždy předseda správní rady¹⁵, je možná i existence jednočlenné správní rady tvořené předsedou správní rady, který bude současně statutárním ředitelem. O takto modifikovaném monistickém systému na základě dispozitivních ustanovení zákona o obchodních korporacích by již bylo možné hovořit minimálně pojmově jako o skutečném monistickém systému. V praxi je taková struktura poměrně hojně využívána, a to

¹¹DVOŘÁK, T.: *Akciová společnost*. Praha: WoltersKluwer, 2016, s. 697.

¹²DĚDIČ, J., LASÁK, J.: Monistický systém řízení akciové společnosti: výkladové otazníky (2. část). In: *Obchodněprávní revue*, rok 2013, roč. 5, č. 4, s. 99-102.

¹³DVOŘÁK, T.: *Akciová společnost*. Praha: WoltersKluwer, 2016, s. 697.

¹⁴Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 09. 2015, sp. zn. 7 Cmo 608/2014 interpretující správně ust. § 463 odst. 3 věty první z. o. k. jako speciální ustanovení vůči ust. § 448 odst. 5 z. o. k. ve spojení s ust. § 456 odst. 2 z. o. k.

¹⁵Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 12. 2015, sp. zn. 7 Cmo 18/2015 a následně i Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13.0.2016 k některým otázkám zápisů obchodních korporací do obchodního rejstříku, Cpjn 204/2015.

zejména pak u unipersonálních akciových společností, existujících na základě a v souladu s ust. § 11 z. o. k.¹⁶

Na druhé straně současná právní úprava monistického systému neumožňuje existenci kolektivního statutárního orgánu, tj. vícero statutárních ředitelů, a to s ohledem na ust. § 463 odst. 3 z. o. k., které kogentně vymezuje tento volený orgán jako orgán monokratický¹⁷ a kdy je i rovněž vyloučeno, aby takové ředitele určily stanovy jako fakultativní orgán či orgány. Toto vyplývá nejen z kogentního ust. 396 odst. 2 z. o. k., ale i z důvodové zprávy k zákonu o obchodních korporacích.¹⁸ Výše uvedený koncept je v porovnání s tradičním pojetím monistického systému tak, jak jej známe ze zahraničních právních úprav, problematický sám o sobě. Toto ve svém důsledku vedena například i k faktickému vyloučení možnosti zavedení principu čtyř očí (*four eyes principle*) v rámci správy akciové společnosti apod.

Výše naznačené interpretační problémy jsou sice interpretačními problémy hlavními, nejsou však zdaleka jedinými, kterými současná právní úprava monistického systému v zákoně o obchodních korporacích trpí. Jmenovat lze dále například nejednoznačnost ust. § 448 odst. 2 z. o. k. stanovící právo zaměstnanců na tzv. kodeterminaci, tj. právo zaměstnanců společnosti s více než 500 zaměstnanci v pracovním poměru volit jednu třetinu dozorčí rady, a to v tom ohledu, zda je možné toto ustanovení aplikovat i ve vztahu k správní radě akciové společnosti s monistickým systémem.

Selhání zákonodárce?

Interpretačních problémů současné právní úpravy monistického systému akciových společností je více než dost. Vzhledem k tomu přistoupil zákonodárce v rámci již projednávaného vládního návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění zákona č. 458/2016 Sb., a další související zákony, jako Sněmovního tisku č. 207 (dále též jen jako „*novela zákona o obchodních korporacích*“)¹⁹ k její novelizaci. V rámci této novely zákona o obchodních korporacích se již nepředpokládá existence statutárního ředitele jako samostatného voleného

¹⁶Zákon o obchodních korporacích hovoří terminologicky poněkud nesprávně o „jednočlenné společnosti“, přesto že společnost nemá členy, nýbrž společníky či akcionáře.

¹⁷DVOŘÁK, T.: *Akciová společnost*. Praha: WoltersKluwer, 2016, s. 697.

¹⁸DĚDIČ, J., LASÁK, J.: Monistický systém řízení akciové společnosti: výkladové otázky (2. část). In: *Obchodněprávní revue*, rok 2013, roč. 5, č. 4, s. 102.

¹⁹Novela zákona o obchodních korporacích. In: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, Sněmovní tisk 207. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?t=207>

orgánu akciové společnosti, neboť jediným voleným orgánem by napříště měla být pouze správní rada, a to jako statutární orgán společnosti, které bude současně příslušet i obchodní vedení a dohled na činnosti společnosti. Napříště by tak měla snad odpadnout většina současných – a nutno podotknout dosud judikaturou nevyřešených – interpretačních problémů týkajících se obchodního vedení. Z hlediska organizační struktury správní rady novela zákona o obchodních korporacích předpokládá zachování tříčlenné správní rady, nestanoví-li stanovy jinak, tj. včetně umožnění existence jednočlenné správní rady. Zatím schválené znění novely zákona o obchodních korporacích dolní komorou parlamentu dále mj. rozvíjí právní úpravu monistického systému ohledně zákazu konkurence, vedení účetnictví, hlasování, možnosti kooptace jejích členů či *ex lege* vyloučení kodeterminace a pod. Je však otázkou, zda taková úprava bude vzhledem k výše uvedenému dostačující.

Vzhledem k tomu, že detailnější rozbor budoucí právní úpravy dle novely zákona o obchodních korporacích by zcela jistě přesáhl nejen vymezený prostor tohoto příspěvku, ale i jeho účel, je možné přistoupit ještě k jinému pohledu. Jedná se totiž o typický příklad absolutní rezignace zákonodárce na proklamovaný cíl této nové právní úpravy obchodních korporací, který měl prostřednictvím monistického systému nabídnout alternativu tradičnímu dualistickému systému vnitřního řízení. Nejedná se pouze o rezignaci na kvalitní právní úpravu, kdy tu současnou lze v důsledku nekvalitní legislativní práce označit zcela jistě za vnitřně rozpornou a trpící zásadními nedostatky, které jí značně diskvalifikují, a to co se týče její aplikovatelnosti. Snahou zákonodárce (moci zákonodárné), resp. příslušné rezortní složky výkonné moci by v takovém případě měla být snaha o co nejrychlejší nápravu takového neutěšeného stavu. K pokusu o takovou nápravu právní úpravy však dochází až po celých čtyřech a půl letech od její účinnosti, a to přestože odborná veřejnost na interpretační problémy ve větší části upozorňovala již před touto účinností. Příčinu výše uvedeného stavu je nutné hledat nejen u zákonodárce (zákonodárné moci) a jím nastavených procesů týkajících se kvality legislativních prací, ale i u příslušných dotčených rezortních složek výkonné moci, která nejen v tomto daném případě, ale celkově nejenženemá nástroje na to, aby *ex post* vyhodnocovala kvalitu příslušné právní normy, která má navíc poměrně zásadní vliv na fungování obchodních korporací v České republice, ale absentuje i jakákoliv snaha o nápravu takového stavu.²⁰

²⁰ Pro příklad v České republice není možné u krajských soudů jako rejstříkových soudů ani u Ministerstva spravedlnosti České republiky zjistit informaci o tom, kolik akciových společností si po provedené soukromoprávní rekodifikaci zvolilo monistický systém vnitřního řízení, natož informaci o tom, v jakém časovém horizontu tak učinily, kolik z těchto akciových společností mělo zahraniční či domácí strukturu, kolik se jich vrátilo

Neopomenout nelze ani uváděnou skutečnost o snahu zákonodárce či spíše autorů zákona o obchodních korporacích o autorsky originální řešení, které však ve svém důsledku vyústilo nejen v jimi uváděnou a odmítanou „českou cestu“ úpravy obchodního práva, ale spíše v jakousi již výše uváděnou bizardní slepou „českou uličku“ v situaci, kdy pro to nebyl žádný důvod, neboť mohla být využita některá z již existujících a prověřených právních úprav z okruhu kontinentálního právního systému.

Závěr

Závěrem tak lze shrnout, že monistický systém tak, jak je v současné době obsažen v zákoně o obchodních korporacích, který byl přijat jako součást soukromoprávní rekonstrukce v České republice roku 2012, s sebou přináší nemalé interpretační obtíže. Tyto jsou způsobeny jednak vágní úpravou, která je navíc i vnitřně rozporná a kdy současně s ohledem na „unikátní“ pojetí českého zákonodárce, které je pouze odvozeno od tradičního dualistického systému, není možné aplikovat obecné právní principy vztahující se jinak k tradičním monistickým strukturám. To ve svém důsledku vede k problematičnosti jeho aplikace v praxi, a to i v případě zevrubných zásahů do této vnitřní organizační struktury prostřednictvím stanov. Optikou novely zákona o obchodních korporacích, která je v současné době v legislativním procesu a která zásadním způsobem mění celou stávající koncepci této vnitřní organizační struktury se toto „unikátní“ pojetí monistického systému, který ve skutečnosti nikdy žádným monistickým systémem nebyl, jeví jako doslova slepá ulička, pro kterou nebyl žádný důvod. Toto je však bohužel pro českého zákonodárce čím dál více charakteristické, neboť namísto toho, aby pokorně následoval úspěšné vzory, na které by pouze navázal, jen zbytečně hledá „české uličky“ v podobě komplikovaných a praxí neprověřených řešení.

Seznam použité literatury

Monografie a učebnice:

DVOŘÁK, T.: *Akciová společnost*. Praha: WoltersKluwer, 2016. Vědecké monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN: 978-80-7478-961-8.

ŠTENGLOVÁ, I. a kol.: *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. Praha: C. H. Beck 2013. ISBN: 978-80-7400-480-3.

zpět k dualistickému systému vnitřního řízení apod. Tedy vstupní data, na základě kterých by bylo možné činit dodatečná nápravná legislativní opatření.

Periodika a časopisy:

ANDREISOVÁ, L. Působení správní rady v monistické struktuře akciové společnosti.

In: Obchodní právo, rok 2014, roč. 7, č. 8, ISSN: 1210-8278, s. 317-223.

DĚDIČ, J., LASÁK, J.: Monistický systém řízení akciové společnosti: výkladové otázky

(2. část). In: Obchodněprávní revue, rok 2013, roč. 5, č. 4, ISSN: 1803-6554, s. 97-105.

Internetové zdroje:

Novela zákon o obchodních korporacích. In: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, Sněmovní tisk 207. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?t=207>

OCHRANA SLABŠEJ STRANY A JEJ ODRAZ V PRÁVNEJ ÚPRAVE NÁJOMNÉHO BÝVANIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

PROTECTION OF THE WEAKER PARTY AND ITS REFLECTION IN THE LEGAL REGULATION OF RENTAL HOUSING IN THE SLOVAK REPUBLIC

Denisa Dulaková Jakúbeková¹

Abstrakt:

Pri nájomnom bývaní si nájomca uspokojuje svoju bytovú potrebu prostredníctvom inej osoby – prenajímateľa, ktorému za bývanie uhrádza odplatu – nájomné. Viazanosť nájomcu na cudzie prostredie a na jeho vlastníka ho tak stavia do slabšej pozície, ktorú právo vyvažuje komplexom viacerých ochranných opatrení. Autorka vo svojom príspevku vyhodnocuje právo na bývanie vo všeobecnosti, posudzuje stav právnej úpravy nájomného bývania v Slovenskej republike, zohľadňuje pri tom významné spoločenské a historickoprávne súvislosti a následne vyhodnocuje tie ustanovenia aktuálnej právnej úpravy, ktoré chránia nájomcu, vnímaného ako slabšiu stranu vzťahu.

Kľúčové slová:

Ochrana slabšej strany, nájom, nájomné bývanie, nájom bytu, krátkodobý nájom bytu

Abstract:

In the case of rental housing, a lessee fulfills his need to housing via another person - the landlord to whom he pays a compensation – rent. The tenant's ties to the foreign environment and to the landlord put him in a weaker position, which the legal regulation compensates for with a series of protective measures. In this article, the author discusses the right to housing in general, assesses the state of the legislation on rental housing in the Slovak Republic, taking into account its important social and historical legal context, and subsequently evaluates those provisions of the current legislation that aim to protect the lessee, perceived as a weaker party of the relationship.

Keywords:

Protection of the weaker party, lease, rental housing, apartment rental, short term apartment rental

Úvod

„Naplnovanie práva na bývanie je výrazom zodpovednosti vlád za životné podmienky obyvateľstva. Deklarovanie bývania ako jedného zo základných ľudských práv vytvára záväzok pre verejné subjekty, aby sa angažovali pri jeho riešení.“²

¹Doc. JUDr. Denisa Dulaková Jakúbeková, PhD. pôsobí na Ústave súkromného práva Paneurópskej vysokej školy, Fakulty práva, na funkčnom mieste docent. V súčasnosti zastáva funkciu prodekanke pre vnútorný systém kvality, ďalšieho vzdelávania a vzťahov s odbornou verejnosťou.

² Vidová, J., Investície do bývania v kontexte determinantov správania sa domácností na trhu s bývaním, In: http://www.derivat.sk/files/2014%20financne%20trhy/2014_april_Vidova.pdf.

Právo na bývanie je zaradené medzi základné sociálne práva s osobitným charakterom. Nie je totiž vnímané ako nárokovateľné právo jednotlivca voči spoločnosti, ale ako právo založené na spoluzodpovednosti spoločnosti vo vzťahu k občanovi.

Problematika bývania a hľadanie optimálnych riešení pri uspokojovaní bytových potrieb zaujíma významné miesto vo väčšine vyspelých krajín, ktoré majú snahu budovať svoju politiku na princípoch solidarity a sociálnej spravodlivosti.

V oblasti bývania a ľudských sídiel sa angažuje viacero významných medzinárodných organizácií, vrátane Organizácie Spojených národov (ďalej „OSN“), ktorá vníma bývanie v *najširšom slova zmysle*, to znamená vo vzťahu k životným podmienkam človeka. Z tohto ohľadu priraduje právo na bývanie k základným právam človeka a právo každého človeka na primerané bývanie deklaruje aj základný dokument OSN - Všeobecná deklarácia ľudských práv.

Napriek tomu, že právo na bývanie a obdobné sociálne práva sú vyjadrené i v ďalších významných dokumentoch (napr. Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, Ženevská charta OSN o udržateľnom bývaní³), vo väčšine krajín nemá priamo vynútiteľný charakter a jednotlivé štáty volia pri jeho zabezpečovaní rôzny prístup.

Úlohu ideového nositeľa myšlienok pokroku v oblasti bývania zohráva v rámci OSN Výbor pre bývanie a pozemkový manažment, na ktorom od roku 2000 participuje aj Slovenská republika.⁴

V systéme **Európskej Únie** (ďalej EÚ) má problematika bývania autonómne postavenie, keďže jej inštitúcie nemajú v tejto oblasti priame kompetencie. Zachováva sa princíp subsidiarity, to znamená, že EÚ sa problematikou bývania zaoberá len vtedy, ak je možné lepšie dosiahnutie stanovených cieľov prostredníctvom orgánov EÚ, než prostredníctvom jednotlivých členských krajín. Samotné členské štáty EÚ venujú rozvoju bytovej politiky a ochrane práva na bývanie náležitú pozornosť⁵. Záujem na tvorbe

³ Ide o aktuálny dokument vysokého významu, ktorej text schválil Výbor pre bývanie a pozemkový manažment EHK OSN v októbri 2014. Charta poukazuje na špecifickú situáciu v jednotlivých štátoch regiónu EHK OSN, zároveň však formuluje zásadné princípy, ktoré sú platné pri tvorbe bytových politik pre celý región. Zdôrazňuje význam vhodne koncipovaných národných politik a programov podporujúcich zlepšovanie životných podmienok, najmä znevýhodnených a ohrozených skupín obyvateľov pri naplňaní konceptu udržateľného bývania. – pozn. autor.

⁴ Neoddeliteľnou súčasťou práce tohto výboru je vypracovávanie analytických štúdií -Profilov krajín v sektore bývania, ktoré umožňujú členským krajinám EHK OSN analyzovať vlastné bytové politiky a stratégie, ich inštitucionálne a finančné rámce a porovnať ich s pokrokom dosiahnutým v medzinárodnom meradle. – pozn. autor.

⁵ Snahu o vytvorenie účinných prostriedkov, určených na ochranu bývania, však nemožno zúžiť len na legislatívy štátov Európskej Únie. K tomu pozri napr. zákon o rezidenčnom nájme z roku 2006, platný v štáte Ontario, Kanada, http://www.e-laws.gov.on.ca/html/statutes/english/elaws_statutes_06r17_e.htm#BK41, pričom účelom zákona je vo voľnom preklade (čl. I) ochrana nájomcov pri nájme obydli (tzv. rezidenčný nájom) pred protiprávnym zvyšovaním nájomného a protiprávnym vypratáním, ako aj stanovenie rámca právnej úpravy rezidenčného nájmu s vyvážením vzájomných práv a povinností prenajímateľov a nájomcov, ako aj

zodpovednej bytovej politiky sa zreteľ neodráža najmä v rôznych sociálnych programoch (napr. „Housing First“⁶), ale aj v akademických iniciatívach, spomedzi ktorých možno vyzdvihnúť project Centra pre európsku právnu politiku Univerzity v Brémach⁷. To zverejnilo záverečné porovnávacie správy týkajúce sa nájomného práva a bytovej politiky vo viacúrovňovej Európe (*Tenancy Law and Housing Policy in Multi-level Europe*), vychádzajúce z čiastkových správ vypracovaných zástupcami štátov, zúčastnených na projekte.⁸ Autor jednej zo správ, Jason R. Dinse, v úvode svojej správy vyzdvihuje význam obydlia (domova/domácnosti) pre jednotlivca, ale aj pre celú spoločnosť, keďže pomáha pri formovaní rodiny - poskytuje jej prístrešie, posilňuje jej jednotu a vytvára priestor pre radostné zážitky.⁹ Autor druhej zo správ, Christoph U. Schmid, konštatuje, že napriek tomu, že harmonizácia nájomného práva a bytovej politiky v členských štátoch Európskej únie je málo pravdepodobná, užitočnými nástrojmi v tejto oblasti môžu byť tzv. Otvorené metódy koordinácie, využívané v rámci iných odvetví sociálnej politiky.¹⁰

Stav riešenia bytovej otázky v **Slovenskej republike** je výsledkom zložitého historického vývoja v prostredí rôznych hospodárskych a politických pomerov. Pred rokom 1989 sa celý systém financovania bytovej výstavby odvíjal od systému plánovaného riadenia

spôsoby riešenia sporov a mimosúdneho urovnania. („The purposes of this Act are to provide protection for residential tenants from unlawful rent increases and unlawful evictions, to establish a framework for the regulation of residential rents, to balance the rights and responsibilities of residential landlords and tenants and to provide for the adjudication of disputes and for other processes to informally resolve disputes.“).

⁶ Jedným z osvedčených programov, venovaných službe spoločnosti a sociálnej politike je „Housing First“ (ubytovanie predovšetkým/na prvom mieste). Jeho ústrednou snahou je starostlivosť o ľudí bez domova vytváraním alternatív pre riešenie ich bytových potrieb tak, aby si časom dokázali zabezpečiť vlastné bývanie. Ide o dlhodobjší proces, v ktorom človeka bez domova najskôr umiestnia do verejnej ubytovne, neskôr sa presunie z verejnej ubytovne do prechodného nájmu, zabezpečeného v rámci programu Housing First a následne si, vďaka motivácii, podpore a „prevýchove“, dokáže obstaráť vlastné bývanie v rámci bežnej komunity. Napriek tomu, že projekt Housing First má korene v USA (<http://housingfirsteurope.eu/guide/what-is-housing-first/history-housing-first/>, <http://endhomelessness.org/wp-content/uploads/2016/04/housing-first-fact-sheet.pdf>), prerástol ich hranice a dostal sa aj na európsky kontinent (<http://housingfirsteurope.eu/guide/what-is-housing-first/housing-first-in-europe/>), kde ho postupne realizovali viaceré štáty (Francúzsko, Dánsko, Fínsko, Holandsko, Česko a ďalšie). Aktuálne sa k nemu hlási aj Slovenská republika, k tomu viď napr.

<https://slovensko.rtvs.sk/clanky/spolocnost/167101/program-housing-first-uz-aj-v-hlavnom-meste>.

⁷ TENLAW: Tenancy Law and Housing Policy in Multi-level Europe:

<https://www.jura.uni-bremen.de/institute/zentrum-fuer-europaeische-rechtspolitik/>.

⁸ Pozri: <http://www.tenlaw.uni-bremen.de/reports.html>; za Slovenskú republiku sa na projekte zúčastnili zástupcovia Právnickej fakulty Trnavskej univerzity, ktorí, pod vedením doc. JUDr. Moniky Jurčovej, PhD. (National Supervisor) vypracovali Národnú správu pre Slovensko, autora Jozefa Štefanka, zverejnenú na: <http://www.tenlaw.uni-bremen.de>.

⁹ „The home plays a uniquely central role for a household: providing shelter, fostering the unity of the family, and serving as the canvas for many of life’s most cherished memories.“ http://www.tenlaw.uni-bremen.de/4_2_ConsortiumCOMPARISON_16022016.pdf.

¹⁰ Efektívny prínos by mohli zaznamenať porovnávacie sociálno-právne analýzy, poukazujúce na zlé či naopak dobré vnútroštátne praktiky, z ktorých by sa mohli postupne vyvodiť všeobecné princípy, ktoré by boli adekvátne rešpektované národnými legislatívami. Dotýkali by sa najmä výnosnosti a rešpektovania vlastníckeho práva prenajímateľa a cenovej dostupnosti, stability a flexibility nájmu vo vzťahu k nájomcovi. Viac pozri na: <http://www.tenlaw.uni-bremen.de/EuropeanRole.pdf>.

národného hospodárstva. Na financovaní bytovej výstavby sa v rámci systému komplexnej bytovej výstavby podieľal v takmer celom rozsahu štát, a teda aj starostlivosť o bývanie bola záležitosťou štátu. Zmenou spoločenských podmienok v roku 1989 došlo k zásadným zmenám v oblasti bytovej politiky a zodpovednosť za obstaranie vlastného bývania sa preniesla na občana¹¹. V súčasnosti má štát vypracovaný rámcový dokument - **Koncepciu štátnej bytovej politiky do roku 2020**¹². Formulujú sa v ňom ciele a priority štátu pre oblasť bývania a nástroje na ich dosiahnutie. Zodpovednosť v oblasti rozvoja bývania je rozdelená medzi občana, štát, samosprávu a súkromný sektor.

I. Nájomné bývanie v Slovenskej republike

Pri nájomnom bývaní si nájomca uspokojuje svoju bytovú potrebu prostredníctvom inej osoby – prenajímateľa, ktorému za bývanie uhrádza odplatu - *nájomné*. Viazanosť nájomcu na cudzie prostredie a na jeho vlastníka ho však prirodzene stavia do slabšej pozície (býva „v cudzom“), ktorú právo vyvažuje komplexom viacerých ochranných opatrení (§ 685 ods. 1 OZ¹³: „... *Nájom bytu je chránený; ak nedôjde k dohode, možno ho vypovedať len z dôvodov ustanovených v zákone.*“).

Základom právnej úpravy nájmu v Slovenskej republike je **Občiansky zákonník** (zák. č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov). Jeho úprava platí pre celú sféru súkromného práva, bez ohľadu na právny status zmluvných strán (podnikateľ/nepodnikateľ)¹⁴. Občiansky zákonník upravuje nájom jednak *vo všeobecnosti* (§§ 663 – 684), rozlišuje však aj niektoré *osobitné druhy nájmov* – predovšetkým nájom bytu (§§ 685 – 716), ďalej nájom obytných miestností v zariadeniach určených na trvalé bývanie (§§ 717 – 718), podnájom bytu (§ 719), nájom a podnájom nebytových priestorov (§ 720) a napokon podnikateľský nájom hnutelných vecí (§§ 721 – 723).

Spomedzi osobitných druhov nájmu sa uspokojovania bytových potrieb týka predovšetkým *nájom bytu a podnájom bytu/časti bytu*, prípadne *nájom obytných miestností v zariadeniach určených na trvalé bývanie*, použiť však možno aj všeobecnú úpravu nájmu - napr. pri nájme rodinného domu.

¹¹ Z hľadiska pomerov v Slovenskej republike štatistika Eurostatu za rok 2016 uvádza, že až 89,5 % obyvateľov Slovenska býva vo vlastnej nehnuteľnosti, zvyšok populácie, t. j. 10,5 %, si svoje obydlie prenajíma. Z hľadiska typu nehnuteľnosti, v ktorej Slováci bývajú, vyznela štatistika pomerne vyrovnané - 48 % obyvateľov žije v dome a 51 % v byte. Ostatné typy obydlia (ubytovne a pod.) využíva približne 1 % Slovákov. K tomu porovnaj napr. aj: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Housing_statistics/sk

¹²<https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/vystavba-5/bytova-politika/dokumenty/koncepcie>.

¹³ Zák. č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník, v znení neskorších predpisov (ďalej „Občiansky zákonník“).

¹⁴ Obchodný zákonník, t. j. zák. č. 513/1991 Zb., v znení neskorších predpisov, upravuje jediný druh nájmu – *nájom dopravného prostriedku*, v § 630 a nasl. – pozn. autor.

V rámci uspokojovania bytových potrieb *prostredníctvom nájomného bývania* sa v Slovenskej republike štatisticky najviac využíva nájom bytu¹⁵, ktorý v slovenskom právnom poriadku upravuje okrem **Občianskeho zákonníka** aj **zákon o krátkodobom nájme bytu** (zák. č. 98/2014 Z. z.).¹⁶

- **Nájom bytu podľa Občianskeho zákonníka**

Ak chceme posudzovať právnu úpravu nájmu bytu upravenú v platnom Občianskom zákonníku, musíme sa vrátiť do obdobia, keď bol prijatý, t. j. do roku 1964, a to napriek tomu, že Občiansky zákonník v pôvodnom znení inštitút nájmu - a teda ani inštitút nájmu bytu *-de iure* nepoznal. Uspokojovanie bytových potrieb občanov sa uskutočňovalo predovšetkým prostredníctvom inštitútu **osobného užívania**, pojímajúceho aj osobné užívanie bytov (§ 152 až 189 OZ), ktoré bolo do nášho právneho poriadku zavedené podľa sovietskeho vzoru. So značnou časťou bytového majetku hospodárili socialistické organizácie, či už ako správcovia národného majetku (napr. národné výbory) alebo ako vlastníci (napr. stavebné bytové družstvá). Zásahy štátu do hospodárenia s bytovým majetkom boli citeľné aj pri bytoch, ktoré boli vo vlastníctve občanov, napr. neobývaný byt v rodinnom dome podliehal tzv. pridelovaciemu oprávneniu orgánov hospodáriacich s bytmi, ktorému sa musel jeho vlastník podriaďovať.

Jednou z priamych reakcií na zmeny v spoločnosti vyvolané „novembrom 1989“ bolo zavedenie jednotnej vlastníckej sústavy a komplexná reforma záväzkového práva novelou Občianskeho zákonníka č. 509/1991 Zb., účinnou od 01.01.1992. Tá priniesla, okrem iného¹⁷, zrušenie 3., 4. a 5. časti Občianskeho zákonníka (tzv. „socialistické záväzkové právo“) a vytvorenie „nového záväzkového práva“, ktoré zaradila do 8. časti Občianskeho zákonníka. Počnúc 01.01.1992 **zanikol inštitút osobného užívania**, vrátane osobného užívania bytov, a *priamo zo zákona sa zmenil na nájom*¹⁸. Nájom bytu sa stal jedným z tzv. osobitných druhov

¹⁵K tomu poronaj napríklad aj: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Housing_statistics/sk.

¹⁶ S úpravou nájmu bytu sa môžeme stretnúť aj v niektorých ďalších právnych predpisoch, najmä v zákone č. 443/2010 Z. z. o dotáciách na rozvoj bývania a o sociálnom bývaní v znení neskorších predpisov či v zákone č. 260/2011 Z. z. o ukončení a spôsobe usporiadania niektorých nájomných vzťahov k bytom v znení neskorších predpisov. Tieto zákony však upravujú iba vybrané otázky nájmu bytu a len pre účely zákona, v ktorom sú spracované. – pozn. autor.

¹⁷ Uvádza sa, že zmenila až 80 % pôvodného obsahu zákona, vid' napr. IN: Lazar, J. a kol. Občianske právo hmotné. 1. zväzok. Bratislava : Iura Edition, 2010, str. 96.

¹⁸§ 871ods. 1: „(1)Právo osobného užívania bytu a právo užívania iných obytných miestností a miestností neslúžiacich na bývanie vzniknuté podľa doterajších predpisov, ktoré trvá ku dňu nadobudnutia účinnosti tohto zákona, sa mení dňom účinnosti tohto zákona na nájom. Spoločné užívanie bytu a spoločné užívanie bytu manželmi sa mení na spoločný nájom. ...“.

nájmu – „*Osobitné ustanovenia o nájme bytu*“, ktorý je v Občianskom zákonníku upravený doteraz - v ustanoveniach § 685 – 723. Faktom však je, že najmä *v počiatočoch pôsobenia novelizovaného Občianskeho zákonníka*, nová právna úprava nájmu bytu nadväzovala na predchádzajúcu právnu úpravu *osobného užívania bytu*, pričom obsah niektorých jej pôvodných častí sa prevzal takmer v identickej podobe - napr. právna úprava *obsahu nájmného vzťahu* (pôvodne upravená v § 158 – 167), *úhrada za užívanie bytu a za služby* (pôvodne upravená § 168 – 171), *spoločné užívanie bytu* (pôvodne upravené v § 172 – 182), prevzala sa aj podstata z inštitútu *bytových náhrad* (pôvodne upravené v § 186 ods. 1 – 3).

Do novelizovaného Občianskeho zákonníka sa dostali aj niektoré ustanovenia o skončení osobného užívania bytu, iné sa len mierne upravili, prípadne doplnili¹⁹. Ich čiastočnú liberalizáciu priniesla neskoršia novela Občianskeho zákonníka, zák. č. 261/2001 Z. z., ktorá podľa dôvodovej správy „... *novelizovala ustanovenia Občianskeho zákonníka upravujúce nájom bytu, skončenie nájmu a bytové náhrady. Ochrana nájmu bytu bola pred účinnosťou tejto novely založená na tom, že ak nedošlo k dohode medzi prenajímateľom a nájomcom, mohol prenajímateľ vypovedať nájom len z dôvodov stanovených v zákone a len s privolením súdu. ... Ako vyplýva z dôvodovej správy k novele, preferovanie ochrany nájomcu pri zániku nájmu bytu viedlo nielen k obmedzovaniu vlastníckych práv prenajímateľov – vlastníkov domu alebo bytu, ale aj k narastaniu ich finančných problémov a k celkovej nemožnosti riešenia bytového problému na Slovensku. Preto sa nielen prenajímateľia oprávnené domáhali zákonnej úpravy, ktorá by umožnila účinný postih voči neplatičom, osobám poškodzujúcim bytový majetok a narúšajúcim pokojné bývanie ostatných nájomcov.*“²⁰

Občiansky zákonník však, napriek vykonaným zmenám, venoval *a doteraz venuje* stále zvýšenú pozornosť **nájomcovi bytu**, vnímanému ako „*slabšia stranu vzťahu*“, ktorá je pri uspokojovaní svojej bytovej potreby viazaná na cudzie prostredie a na „*cudziu, sociálne i právne silnejšiu osobu*“ – najčastejšie vlastníka bytu. Nepomer v právnom postavení preto právo vyvažuje viacerými ochrannými prostriedkami, zameranými na právnu podporu

¹⁹Pôvodná úprava, rovnako ako úprava účinná od 01.01.1992, vyžadovala napríklad pre skončenie zmluvného vzťahu ingerenciu osobitného orgánu – súdu prípadne miestneho národného výboru (MNV) a to tak, že do 01.01.1993 mohol súd resp. MNV právo osobného užívania priamo zrušiť, po 01.01.1993 dával súd k výpovedi prenajímateľa svoje privolenie. V Slovenskej republike sa od tohto pravidla upustilo zákonom č. 261/2001 Z. z., v Českej republike ostala ingerencia súdu zachovaná až do 31.12.2013, t. j. do účinnosti nového Občianskeho zákonníka, i keď v modifikovanej podobe. Porovnatel'ne ostali aj niektoré dôvody skončenia osobného užívania bytu a nájmu bytu, napr. ak užívateľ mal dva byty; ak užívateľ neužíval bez vážnych dôvodov byt vôbec alebo ho užíval len občas; ak dovtedajší užívateľ prestal pre ňu pracovať a organizácia naliehavo potrebovala byt pre iného svojho pracovníka a viaceré ďalšie – pozn. autor.

²⁰ Pozri výber z tlače IN: <http://podnikanie.etrend.sk/podnikanie-firemne-financie/pri-vypovedani-najmu-bytu-uz-netreba-angazovat-sud.html>.

nájomcu, čodruhá strana vzťahu – prenajímateľ – dlhodobo pociťuje diskriminačne. Negatívne dopady občianskoprávnej úpravy nájmu bytu na právne postavenie prenajímateľa sa prejavovali vo viacerých aspektoch a mali pretrvávajúci charakter. Ich genézu možno v stručnosti popísať nasledovne:

- Zmenou práva osobného užívania bytu na nájom bytu sa priamo zo zákona stali z vlastníkov bytových domov či správcov národného majetku prenajímateľa a z užívateľov bytov nájomcovia. *Obsah* právneho vzťahu však ostal v zásade nezmenený – nájomcovia boli naďalej oprávnení byty užívať a platiť za užívanie nájomné, prenajímateľom ostala zachovaná ich základná povinnosť – odovzdať predmet nájmu nájomcovi v spôsobilom stave a na vlastné náklady ho v tomto stave udržiavať po celú dobu nájmu.
- Po zmenách, ktoré priniesol november 1989, došlo k neočakávanému rastu cien za tovary a služby, čo doviedlo prenajímateľov bytov do zjavne nevýhodnej situácie – ich základná povinnosť - udržiavať byt a celý bytový dom v užívateľskom stave im ostala zachovaná, reálne ju však nedokázali plniť, keďže nájomné za byty ostalo v nezmenenej výške.
- Privatizácia bytového fondu, na základe ktorej prešla podstatná časť bytového fondu do vlastníctva nájomcov bytov, bola preto pre prenajímateľov „vykúpením“. Došlo k nej vo viacerých fázach, pričom jej právnym základom bol zákon č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov. Pôvodní vlastníci sa predajom bytov v dome zbavili zodpovednosti za stav bytov a bytových domov a preniesli ju na nových vlastníkov – pôvodných nájomcov bytov v dome. Tí si však, s veľkou pravdepodobnosťou, ani neuvedomovali, čo všetko ich v súvislosti s nadobudnutím vlastníctva bytu a bytového domu „čaká“ (mnohí z nich dovedy nijakú nehnuteľnosť nevlastnili).²¹ Zabezpečenie bytových potrieb na Slovensku sa tak transformovalo z dovedy výrazne prevažujúceho nájomného bývania (predtým „osobného užívania“) na „bývanie vo vlastnom“.
- Situácia nepriaznivo ovplyvnila aj *reštituentov*, ktorým sa prinavrátil majetok podľa osobitných predpisov²² a pre ktorých bol prinavrátený majetok doslova danajským darom²³

²¹ „... Ku koncu minulého roka ministerstvo výstavby evidovalo 50 247 nájomných bytov, čo sú len približne 4 percentá z celkového počtu bytov na Slovensku. ... Prečo je to tak? V deväťdesiatych rokoch došlo k masívnemu odpredávaniu štátnych (družstevných) bytov do osobného vlastníctva dovedajším nájomníkom za zostatkovú cenu, čím sa štát zbavil povinnosti renovovať tieto, pomaly chátrajúce bytové domy. Vlastníctvo bytov v takom objeme už nikdy opätovne nenadobudol...“ IN: <http://www.living.sk/clanky/byvanie-v-podnajme-indikator-vyspelosti>.

²² Pre oblasť domového majetku platil zákon č. 403/1990 Zb. o zmiernení následkov niektorých majetkových krívd v znení neskorších predpisov.

²³ Vyznačuje takový dar alebo výtěžek a zisk, ktorý spôsobuje obdarovanému spíše potíže či zlo než užitek a spokojnosť. IN: http://cs.wikipedia.org/wiki/Danajsk%C3%BD_dar

– aj im vznikla povinnosť udržiavať predmet nájmu, ako aj celý dom, v užívaniaskopnom stave, bytové domy však boli väčšinou v zúfalej kondícii, takže staronoví vlastníci, prípadne ich právni nástupcovia, si svoju povinnosť nedokázali splniť, keďže nájomné ostalo v nezmenenej výške; z vrátenia majetku mali preto pocit, že sa im spoločnosť vysmieva druhýkrát – prvýkrát, keď o svoj majetok prišli a druhýkrát – keď ho získali v zanedbanom stave, „zaťažený“ nevýhodnými nájomnými vzťahmi²⁴.

- Ak chcel reštituent situáciu riešiť, čo v drvivej väčšine prípadov znamenalo rekonštruovať bytový dom od základov, potreboval bytový dom vypratať. To však nebolo jednoduché – právo prenajímateľa dať nájomcovi výpoveď z nájmu bytu stanovoval Občiansky zákonník v normách, ktoré majú doteraz kogentnú povahu (§ 711 ods. 1). Spomedzi výpovedných dôvodov, uvedených v citovanom ustanovení, bolo možné použiť ustanovenie § 711 ods. 1 písm. e, t. j.: „*ak je potrebné z dôvodu verejného záujmu s bytom alebo s domom naložiť tak, že byt nemožno užívať alebo ak byt alebo dom vyžaduje opravy, pri ktorých vykonávaní nemožno byt alebo dom dlhší čas ďalej užívať*“. Ak sa oň rozhodol prenajímateľ oprieť, bol povinný zabezpečiť nájomcovi **primeraný náhradný byt**, čo bolo obvykle nad jeho sily, keďže on sám inými bytmi nedisponoval. Dostal sa tak do začarovaného kruhu, z ktorého sa, v lepšom prípade, našlo východisko v „kúpe“ skončenia nájmu, t. j. prenajímateľ si „kúpil“ ochotu nájomcu uzavrieť s ním dohodu o skončení nájmu za dojednanú peňažnú čiastku.
- Po tom, ako sa spoločnosť spamätala a začala sa k získanému majetku správať „trhovo“, napríklad tak, že vlastníci bytov prenechávali byty, ktoré nepotrebovali pre seba, do nájmu, objavil sa ďalší problém – neplatiaci nájomcovia. Neplatenie nájomného bolo (a doteraz je) síce dôvodom na výpoveď z nájmu zo strany prenajímateľa, je však sprevádzaný viacerými obmedzeniami. Občiansky zákonník totiž stanovuje, že prenajímateľ je oprávnený dať

²⁴ Reštituenti sa domáhali spravodlivosti nielen na domácich súdoch, ale aj na Európskom súde pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“). Prelomovým prípadom pred ESLP bolo rozhodnutie o sťažnosti č. 30255/09 vo veci *Bittó a ďalší proti Slovenskej republike*. Sťažovatelia sa sťažovali podľa článku 1 Protokolu č. 1, samostatne aj v spojení s článkom 14 Dohovoru, na obmedzenie ich práva na pokojné užívanie majetku, ktoré vyplývali z právnych predpisov upravujúcich reguláciu nájomného. Relevantná judikatúra ESLP je zosumarizovaná napríklad v rozsudkoch *Hutten-Czapka proti Poľsku* č. 35014/97 alebo *Edwards proti Malte* č. 17647/04. Po vyhlásení rozsudku vo veci *Bittó a ďalší proti Slovenskej republike* sa so sťažnosťou proti Slovenskej republike v rovnakom skutkovom stave obrátili aj ďalší sťažovatelia. ESLP v rozsudku vo veci *Bittó a ďalší proti Slovenskej republike* ani v ďalších nestanovil kvalitatívne ani kvantitatívne kritériá pre stanovenie výšky odškodnenia, pričom v niektorých prípadoch dokonca spojil majetkovú a nemajetkovú ujmu sťažovateľov do jednej sumy. Zároveň ESLP nestanovil ani časové obdobie, za ktoré by považoval uplatňovanie systému regulovaného nájomného za primerané a akceptovateľné, resp. stanovenie času, odkedy je možné takýto zásah do práv sťažovateľov považovať za neprimeraný. Viac pozri napr. BUKOVČANOVÁ A ĎALŠÍ proti Slovenskej republike na: <https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/1270872/rozsudky+2016.pdf/6cec4096-b45a-461e-b509-8fb88e7b859e>.

nájomcovi výpoveď z nájmu len v prípade, ak nájomca nezaplatil nájomné alebo úhradu za plnenia poskytované s užívaním bytu **za dlhší čas ako tri mesiace** (§ 711 ods. 1 písm. d)²⁵. Okrem toho, novela Občianskeho zákonníka č. 261/2001 Z. z. zaviedla pri výpovedi z nájmu bytu inštitút „*hmotnej núdze z objektívnych dôvodov*“ (§ 710 ods. 4), ktorá predĺžila výpovednú lehotu (minimálne 3 mesiace) o ochrannú lehotu - 6 mesiacov. Po celú túto dobu, pojmajúcu dobu neplatenia nájomného, výpovednú lehotu, prípadne ochrannú lehotu, musel prenajímateľ „strpiet“, že jeho byt užíva osoba, ktorá mu zaň neplatí, no on bol stále *viazaný priamo zákonom* udržiavať byt v stave spôsobilom na riadne užívanie a zabezpečiť nájomcovi plný a nerušený výkon práv spojených s užívaním bytu (§ 687 ods. 1 OZ).

- Platný občiansky zákonník si pri skončení nájmu bytu doteraz zachoval inštitút **bytových náhrad** (§ § 712 a nasl.). Je síce pravda, že pri výpovedi zo strany prenajímateľa pre neplatenie nájomného nájomcom (§ 711 ods. 1 písm. d) OZ) vo všeobecnosti platilo (a platí), že prenajímateľ nie je povinný poskytnúť neplatiacemu nájomcovi bytovú náhradu, ak je však neplatičom nájomca, ktorý preukáže, že je v hmotnej núdzi z objektívnych dôvodov, mal (má) právo na *náhradné ubytovanie*²⁶ a ak ide o „dôvod hodný osobitného zreteľa“, mal (má) nájomca právo na *prístrešie*²⁷. A prenajímateľ sa znova dostáva do začarovaného kruhu - obstaráť nájomcovi náhradné ubytovanie či hoci iba prístrešie – je spravidla nad jeho vlastné sily, keďže on sám nimi nedisponuje. Právnu pozíciu *nájomcu* v tejto súvislosti posilňuje aj ustanovenie § 712c Občianskeho zákonníka, z ktorého vyplýva (ods. 1), že nájomca nie je povinný vystáť sa z bytu a byt vypratať, kým nie je pre neho zabezpečená zodpovedajúca bytová náhrada (k tomu však pozri odkaz²⁸).

²⁵ § 711 ods. 1 OZ: „(1) Prenajímateľ môže vypovedať nájom bytu, ak: ... d) *nájomca hrubo porušuje svoje povinnosti vyplývajúce z nájmu bytu najmä tým, že nezaplatil nájomné alebo úhradu za plnenia poskytované s užívaním bytu za dlhší čas ako tri mesiace, alebo tým, že prenechal byt alebo jeho časť inému do podnájmu bez písomného súhlasu prenajímateľa, ...*“.

²⁶ § 712 ods. 3 OZ: „(3) Náhradným ubytovaním je byt s jednou obytnou miestnosťou alebo obytná miestnosť v slobodárni, ubytovni alebo v iných zariadeniach určených na trvalé bývanie alebo podnájom v zariadenej alebo nezariadenej časti bytu u iného nájomcu. Byt alebo obytnú miestnosť môžu užívať viacerí nájomcovia.“

²⁷ § 712 ods. 4 OZ: „(4) Prístreším je prechodné ubytovanie, najmä v spoločnej nocľahárni alebo v iných zariadeniach na to určených, 5e) a priestor na uskladnenie bytového zariadenia a ostatných vecí domácej a osobnej potreby.“.

²⁸ Istým limitujúcim prvkom je však nasledujúce ustanovenia ods. 3 (§ 712c), ktoré ukladá nájomcovi povinnosť uzavrieť zmluvu o bytovej náhrade do 30 dní od doručenia písomného vyhlásenia o zabezpečení bytovej náhrady; ak tak neurobí a nájomnú zmluvu bezdôvodne neuzavrie, jeho nárok na bytovú náhradu zanikne. – pozn. autor.

- **Zákon o krátkodobom nájme bytu**

Bariéru nadmernej ochrany nájomcov čiastočne odstránil zákon č. 98/2014 Z. z. o krátkodobom nájme bytu (ďalej „ZKNB“), ktorý priniesol prenajímateľom väčšiu ochranu a ktorý, podľa tvorcov ZKNB, rieši tie náležitosti prenájmu, ktoré boli pre majiteľa bytu problematické a nevýhodné.²⁹ Samotná dôvodová správa k zákonu však uvádza, že ani tento osobitný zákon nemá za cieľ liberalizovať vzťah medzi prenajímateľom a nájomcom do tej miery, aby stratil povahu „chráneného inštitútu“: „... účelom je rozvíjať a riešiť otázku súkromného, trhového nájomného bývania v Slovenskej republike.... Z vyššie uvedených dôvodov predkladateľ navrhuje vytvorenie osobitného právneho režimu. Návrh zákona je osobitným právnym predpisom súkromného práva vo vzťahu k Občianskemu zákonníku a nijako sa nedotýka inštitútu tzv. chráneného nájmu, ktorý má v slovenskom právnom poriadku svoj stabilný status. Osobitný právny režim má zabezpečiť vyrovnanejšie a flexibilnejšie postavenie zmluvných strán oproti chránenému nájomnému bývaníu, ktoré je upravené Občianskym zákonníkom.“³⁰

Zákon o krátkodobom nájme bytu tak na jednej strane vytvoril vyrovnanejšie postavenie zmluvných strán, na druhej strane však celkom neopustil niektoré prvky ochrany nájomcu. Prejavujú sa najmä v nasledujúcich aspektoch:

- Ústredným pojmom zákona o krátkodobom nájme bytu je jeho *dočasnosť*³¹, vnímaná pomerne reštriktívne. Zákonodarca totiž v § 3 ods. 1 ZKNB výslovne stanovil, že krátkodobý nájom je možné dojednať jedine na dobu určitú, najdlhšie **na dva roky**. Zároveň však stanovil, že krátkodobý nájom bytu možno na základe dohody zmluvných strán za rovnakých podmienok **predĺžiť najviac na ďalšie dva roky, a to dvakrát** (§ 3 ods. 1, druhá veta ZKNB). Maximálna doba krátkodobého nájmu bytu s *rovnakým nájomcom* a *za rovnakých podmienok* môže teda dosiahnuť najviac 6 rokov. Po uplynutí doby, vymedzenej ZKNB, bude prípadný ďalší nájom *v režime Občianskeho zákonníka*, pre ktorý je príznačná zvýšená miera právnej ochrany nájomcu.
- Zmluva o krátkodobom nájme bytu musí byť **písomná** (§ 3 ods. 2 ZKNB). Podľa dôvodovej správy má táto povinnosť za cieľ odstrániť prípadnú právnu neistotu v otázke právneho režimu a obsahu dojednaní v nájomnom vzťahu. V otázke formy jetak *zmluva*

²⁹ Konceptia štátnej bytovej politiky do roku 2020, <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/vystavba-5/bytova-politika/dokumenty/koncepcie>, str. 21.

³⁰ Dulaková Jakúbeková, D., Krátkodobý nájom bytu a súvisiace otázky, Wolters Kluwer, 2018, str. 23 a nasl.

³¹ Dulaková Jakúbeková, D., Fekete, I., Križan, M. a kolektív: Nájomná zmluva v procese rekodifikácie súkromného práva. Bratislava : C. H. Beck, 2014, str. 42 – 43.

o krátkodobom nájme bytu (paradoxne) prísnejšia v porovnaní so zmluvou o nájme bytu regulovanou *Občianskym zákonníkom*, pri ktorej zákon stanovuje, že ak sa zmluva neuzavrela písomne, vyhotoví sa o jej obsahu zápisnica (§ 686 ods. 1, tretia veta).

- Zmluva o krátkodobom nájme bytu musí obsahovať **vyhlásenie nájomcu** o tom, že si je vedomý skutočnosti, že nájomná zmluva sa uzaviera podľa zákona o krátkodobom nájme bytu. Ustanovenie, ktorú túto povinnosť ukladá (§ 3 ods. 3 písm. f) ZKNB) má podľa dôvodovej správy za cieľ chrániť nájomcu; uvádza sa v nej: „*Osobitne možno zvýrazniť znenie písm. f), pričom vyhlásenia nájomcu majú slúžiť k tomu, aby v samotnej zmluve bola zdôraznená skutočnosť, že právny vzťah založený zmluvou sa spravuje osobitným zákonom. Ustanovenie má eliminovať prípadné zmluvy, ktoré by obsahovo a formálne spĺňali náležitosti osobitného zákona, avšak túto skutočnosť by výslovne neuviedli v zmluve, čím by mohli nájomcu uviesť do omylu ohľadom jeho práv a povinností. Vzhľadom na sprísnený režim najmä v oblasti predčasného ukončenia nájmu je potrebné, aby nájomná zmluva jednoznačne uvádzala, že zmluvný vzťah založený zmluvou sa spravuje zákonom o krátkodobom nájme bytu.*“
- ZKNB inštitucionalizoval inštitút **peňažnej zábezpeky** vnímanej ako nástroj, ktorý má - podľa dôvodovej správy - plniť zabezpečovaciu a uhradzovaciu funkciu. Na ochranu nájomcu slúži už to, že ZKNB tento inštitút inštitucionalizoval, čím sa z neho vytratila istá „bezhranícnosť“, naviac- zákon stanovil jeho limity – jednak hornú hranicu (maximálne trojnásobok mesačného nájomného a úhrad za plnenia poskytované s užívaním bytu; § 5 ods. 2 ZKNB), ďalej spôsob jeho použitia (§ 5 ods. 1 ZKNB) a lehoty na jej vrátenie (§ 5 ods. 3 ZKNB).
- ZKNB má pre **zánik krátkodobého nájmu** bytu vlastnú právnu úpravu (§ 6). Napriek tomu, že podmienky skončenia nájmu bytu sú, v porovnaní s občianskoprávnou úpravou, koncipované menej rigidne, ani v tomto v prípade nemôžeme konštatovať, že sú celkom ponechané na vôli strán. Prejavuje sa to najmä pri výpovedi z nájmu. ZKNB stanovuje, že krátkodobý nájom bytu môže zaniknúť(aj) „*písomnou výpoveďou jednej zo zmluvných strán za podmienok uvedených v tomto zákone*“ (§ 6 písm. c) ZKNB). V nasledujúcich ustanoveniach sú uvedené konkrétne pomenované výpovedné dôvody pre prenajímateľa i pre nájomcu³², ktoré sú pre každého z nich³³ rozšírené ďalší, pomerne vágne (nekonkrétne) formulovaný dôvod, ak „*je daný iný dôvod výpovede dohodnutý v nájomnej*

³² Pre prenajímateľa v § 7 ods. 1 písm. a - d) a pre nájomcu v § 7 ods. 2 písm. a - c).

³³ Pre prenajímateľa v § 7 ods. 1 písm. e) a pre nájomcu v § 7 ods. 2 písm. d).

zmluve, pre ktorý nemožno spravodlivo požadovať trvanie nájomného pomeru. “ Uvedený výpovedný dôvod však nie je „bezbrehý“ – na jednej strane obom zmluvným stranám zakladá možnosť dať výpoveď z nájmu aj z iných dôvodov než sú tie, ktoré uvádza ZKNB výslovné, avšak len za predpokladu, že takýto výpovedný dôvod si zmluvné strany dohodnú explicitne vopred (v nájomnej zmluve) a zároveň, že dohodnutý dôvod musí byť *natolko vážny*, že ak by nastal, nebolo by spravodlivé požadovať trvanie nájomného vzťahu.

Záver

V Slovenskej republike upravujú nájom bytu dva základné právne predpisy – Občiansky zákonník a zákon o krátkodobom nájme bytu, ktorý bol prijatý najmä v snahe *rozvíjať a riešiť otázku súkromného, trhového nájomného bývania v Slovenskej republike* bez toho, aby sa negatívne dotkol inštitútu tzv. chráneného nájmu.³⁴ Napriek prínosom zákona konštatujeme, že jeho prijatie nepovažujeme za koncepčné riešenie právnej úpravy nájomného bývania v Slovenskej republike. Samotné Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky, ktoré je gestorom bytovej politiky v našom domácom prostredí, vo svojej správe konštatuje: *„Prostredníctvom legislatívnej úpravy Občianskeho zákonníkaby bolo vhodné zabezpečiť vzájomnú rovnováhu postavenia vlastníkov a nájomcov bytov aj pri dlhodobom nájme bytu, čo by malo pozitívny vplyv na rozvoj trhu s nájomnými bytmi.“*³⁵

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice:

DULAKOVÁ, D., FEKETE, I., DULAK, A. a kol. Zmluvy o prenechaní veci na užívanie (nájomné zmluvy, zmluva o ubytovaní, zmluva o pôžičke a výpožičke a timesharingová zmluva). S komentárom. Praha : C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7179-292-5

DULAKOVÁ JAKÚBEKOVÁ, D., FEKETE, I., KRIŽAN, M. a kolektív: Nájomná zmluva v procese rekodifikácie súkromného práva. Bratislava : C. H. Beck, 2014, ISBN: 978-80-89603-26-8

DULAKOVÁ JAKÚBEKOVÁ, D., Krátkodobý nájom bytu a súvisiace otázky, Wolters Kluwer, 2018, ISBN: 978-80-8169-939-0

³⁴ Vid' dôvodovú správu k zákonu o krátkodobom nájme bytu.

³⁵ Koncepcia štátnej bytovej politiky do roku 2020, <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/vystavba-5/bytova-politika/dokumenty/koncepcie>, str. 23.

ELIÁŠ, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. Praha : Linde Praha, a. s., 2008, ISBN: 978-80-7201-687-7

LAZAR, J., ŠVESTKA, J. a kol. Československé občianske právo. 2. zväzok. Bratislava : Obzor 1987

LAZAR, J. a kolektív Občianske právo hmotné, 2. zväzok, Druhé vydanie, IURIS LIBRI, spol. s r.o., 2018, ISBN: 978-80-89635-35-1

KABLEKOVÁ, E., DEJLOVÁ, H. Nájem a pacht v novém občanském zákoníku. Komentář. 1. vydání. Praha : C . H . Beck, 2013, ISBN: 978-80-7400-524-4

SELUCKÁ, M., FIALA, J., KILOVÁ, A. Byt v soukromém a veřejném právu. Brno : Masarykova univerzita, 2011, ISBN 978-80-210-5747-0

Internetové zdroje:

Koncepcia štátnej bytovej politiky do roku 2020, <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/vystavba-5/bytova-politika/dokumenty/koncepcie>

Vidová, J., Investície do bývania v kontexte determinantov správania sa domácností na trhu s bývaním, In: http://www.derivat.sk/files/2014%20financne%20trhy/2014_april_Vidova.pdf

Vidová, J., Bytová politika v kontexte politiky zamestnanosti v Slovenskej republike, Revue sociálno-ekonomickéh rozvoja, roč. 3, 2/2017,

https://nhf.euba.sk/www_write/files/katedry/ksrp/2018/RSER_december_2017_.pdf

Vidová, J., Bývanie a kvalita života, IN:

https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/38545/VidovaJ_ByvanieAKvalita_2007.pdf?sequence=1&isAllowed=y

zákon o rezidenčnom nájme z roku 2006, platný v štáte Ontario, Kanada, http://www.e-laws.gov.on.ca/html/statutes/english/elaws_statutes_06r17_e.htm#BK41

Tenancy Law and Housing Policy in Multi-level Europe, <http://www.tenlaw.uni-bremen.de/reports.html>

ZÁSADA VIGILANTIBUS IURA A JEJ PREJAV V SÚKROMNOM PRÁVE

THE PRINCIPLE OF VIGILANTIBUS IURA AND ITS MANIFESTATION IN THE PRIVATE LAW

Marián Ďurana¹

Abstrakt:

Zásada vigilantibus iura je jednou z rímskoprávných zásad, ktorá sa prejavuje v právnom poriadku a jej podstata spočíva vo zvýraznení individuálnej iniciatívy subjektov na presadzovanie svojich práv. Predovšetkým jej výraz nachádzame v rámci úpravy plynutia lehôt, ale jej prejav nachádzame i v iných inštitútoch súkromného práva, ktorých účelom je limitácia práva v čase ako dôsledok nečinnosti nositeľa subjektívneho práva.

Kľúčové slová:

Vigilantibus iura, premlčanie, preklúcia, relocatio tacita, kontradiktórnosť konania

Abstract:

The principle of vigilantibus iura is one of the principles of Roman law which is reflected in the legal order and its essence lies in highlighting the individual initiative of the entities to enforce their rights. First of all, we find her expression in the context of the regulation of the passage of time-limits, but we also find her expression in other institutes of private law whose purpose is to limit the law in time due to the inactivity of the holder of the subjective right.

Keywords:

Vigilantibus iura, prescription, relocatio tacita, adversariality

Zásada „vigilantibus iura scripta sunt“ alebo v preklade bdelym prináleží právo sa zaraďuje medzi základné zásady súkromného práva a zvýrazňuje potrebu individuálnej iniciatívy na presadzovanie subjektívnych práv jednotlivca. J. Hurdík uvádza, že uvedená zásada sa prejavuje i v princípe volenti non fit iniuria, ktorý zohľadňuje prípadné udelenie súhlasu so zásahom do subjektívnych práv a teda tomu, kto súhlasí sa bezprávie nedeje.

Pôvod tejto zásady nachádzame už v rímskom práve. Už v tejto dobe bola zásada vigilantibus iura scripta sunt výrazom poňatia súkromného práva ako spôsobu všeobecnej právnej regulácie autonómneho správania jeho subjektov pričom mechanizmus jej fungovania

¹ JUDr. Marian Ďurana, PhD., Odborný asistent na Katedre občianskeho a pracovného práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela.

bol vybudovaný od samotného počiatku na predpoklade existencie súkromnoprávnej iniciatívy jeho subjektov za účelom realizácie svojich vlastných záujmov vlastným správaním.²

Zásada *vigilantibus iura* nie je však zásadou len občianskeho práva, ale celého súkromného práva ako i iných právnych odvetví a to i odvetviach verejného práva. V oblasti súkromného práva sa význam tejto zásady vyzdvihuje predovšetkým v oblasti obchodného práva, kde je zvýraznená i predpokladom prezumpcie profesionálneho správania sa podnikateľov.

Podstata tejto zásady spočíva v tom, že zvýrazňuje to, že len taký jedinec dosiahne svojej plnej emancipácie a rozvoja osobnosti, ktorý je spôsobilý a odhodlaný využiť všetky možnosti, ktoré demokraticky koncipovaný systém poskytuje.³ Inými slovami povedané - právo je nástroj v rukách schopných a odhodlaných. Z tohto dôvodu niektorí autori túto zásadu pomenúvajú i ako zásadu samoobslužného charakteru súkromného práva, resp. zásadu existencie súkromnoprávnej iniciatívy na presadzovanie subjektívnych práv. Dôležité je si uvedomiť, že táto zásada nadväzuje na zásadu autonómie vôle a na výraznú dispozitívnosť noriem súkromného práva a s tým spojenú a nízku mieru vplyvu štátu a ochranárskej funkcie súkromnoprávnej regulácie.⁴ Na jednej strane súkromné právo síce dáva ľuďom slobodu na realizáciu a presadzovanie svojich záujmov a s tým spojené budovanie svojho postavenia avšak na druhej strane vyžaduje spôsobilosť a ochotu svoje postavenie chrániť. Právo teda dáva k dispozícii prostriedky, ale ich využitie už je na samotnom občanovi a jeden z výrazov uvedenej zásady v súkromnom práve je koncentrovaný vo vete: „Kde nie je žalobca nie je sudca.“ Uvedené však nepredstavuje tézu o udavačstve, ale skutočnosť, že svoje práva si každý musí uplatňovať a chrániť sám.

Zásada *vigilantibus iura* je preto doplňujúcou zásadou zásady individuálnej autonómie subjektov súkromného práva, pričom obe majú svoju sociálnu hodnotu iba vtedy ak pôsobia súčasne a vzájomne sa doplňujú. Samozrejme, že uvedené zásady pôsobia súčasne spolu s ostatnými zásadami súkromného práva.

²HURDÍK, J. Zásady soukromého práva. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s.139.

³HURDÍK, J. In, FIALA, J. a kol. Občanské právo hmotné. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s.19.

⁴HURDÍK, J. a kolektiv. Úvod do soukromého práva. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s.88.

Význam tejto zásady stúpol po roku 1989, ktorý je spojený s pádom totalitného komunistického režimu a prechodom z plánovaného hospodárstva na hospodárstvo trhové s obnovením tradičných hodnôt. Práve s uvedeným obnovením slobodného postavenia subjektov súkromného práva došlo k opusteniu a upusteniu od tzv. ochranárskej ruky štátu a s tým spojenej liberalizácií spoločnosti. Jednotlivec má na jednej strane omnoho viac práv, na druhej strane je však nútený sa o tieto práva viac starať. Je teda sám motivovaný byť bdelym v zmysle uvedenej zásady, teda aktívne a dôsledne sa starať o svoje práva a ich presadzovať.

Nakoniec však treba konštatovať, že samoobslužnosť súkromného práva nie je absolútna a má svoje obmedzenia a limity. Tieto limity sú dané pôsobením iných zásad, kedy v dôsledku existencie verejného záujmu ustupuje zásada *vigilantibus iura* pôsobeniu iných zásad, ktoré v danom prípade prevažujú. Takýmto príkladom je napr. zásada ochrany slabšej zmluvnej strany, napr. v prípade ochrany spotrebiteľa, zásada ochrany dobrých mravov, zásada zákazu zneužitia práva, zásada *neminem leadere* (nikomu neškodíť) a pod. V týchto prípadoch má totiž štát záujem na ochrane niektorých subjektov prípadne poskytnutí ochrany niektorým právnym vzťahom, prípadne sa snaží zabrániť určitému typu konania. Ako uvádza Ústavný súd ČR v náleze sp. zn. II. ÚS 2732/15 tak jej aplikácia nemôže byť samoučelná a vo svojom jadre rozporná so všeobecnými princípmi spravodlivosti.

Samotná zásada *vigilantibus iura scripta sunt* nie je explicitne vyjadrená v žiadnom právnom predpise. Napriek uvedenému explicitnému vyjadreniu je jej vplyv v právnom poriadku zreteľný a stretávame sa s ním či už v práve súkromnom alebo verejnom všade tam, kde zákon ponecháva uplatňovanie práva na súkromnoprávnu iniciatívu jeho nositeľa.

Najčastejšie sa s prejavom zásady *vigilantibus iura* stretávame v súkromnom práve pri úprave právnych účinkov plynutia času na subjektívne práva a povinnosti. Uvedené účinky sa predovšetkým prejavujú najmä v súvislosti so vznikom vznik, zmenou alebo zánikom práv a povinností. V tejto súvislosti do popredia predovšetkým vystupujú inštitúty premlčania, preklúzie, vydržania, inštitút *relocatio tacit* a prípadnom nastúpení právnych domniek a fikcií.

Funkciou premlčania je viesť účastníkov občianskoprávných vzťahov, aby svoje práva včas uplatnili predpísaným spôsobom pred orgánom na to určeným, pokiaľ povinný subjekt nesplnil svoju povinnosť riadne a včas. Stav neistoty, ktorý existuje po nesplnení určitej

povinnosti nemôže trvať donekonečna, a preto zákon vyžaduje od oprávneného subjektu, aby svoje právo uplatnil v stanovenej lehote, a to v premlčacej lehote.⁵Premlčanie práva je vo všeobecnosti pre oblasť občianskeho práva ako všeobecného súkromného práva upravená v ustanoveniach § 100 a nasl. zákonač. 40/1964 Z.z. (ďalej len Občiansky zákonník) s osobitným ustanovením § 54a Občianskeho zákonníka regulujúcim premlčanie práva zo spotrebiteľskej zmluvy. V prípade obchodno-záväzkových vzťahov je premlčanie osobitne a komplexne upravené v ustanoveniach § 397 až 408 zákona č. 513/1991 Zb. Vo všeobecnosti sa premlčanie poníma ako inštitút, v dôsledku ktorého právo samo o sebe nezaniká, ale bráni len jeho vymáhateľnosti v prípade ak povinný (dlžník) vznesie námietku premlčania. V dôsledku toho, že účinkami premlčania právo nezaniká, zostáva veriteľ veriteľom a dlžník dlžníkom i po tom čo nastalo premlčanie. Účinky premlčania sa prejavujú v možnosti dlžníka využiť oslabenie práva tým, že vznesie námietku premlčania po uplynutí premlčacej doby. Účinným vznesením námietky premlčania dochádza k zániku nároku a súd nemôže uplatnené právo v súdnom konaní priznať, čím sa právo stáva tzv. naturálnou obligáciou. Vznesenie námietky premlčania je oprávnením dlžníka, ktorý toto svoje právo môže, ale nemusí využiť. Nevyužitím oprávnenia vznieť námietku premlčania nedochádza k žiadnej zmene v uplatňovaní nároku a samotné premlčanie priznaniu práva súdom nebráni. Účinky premlčania sa teda prejavujú vo vzniku oprávnenia dlžníka spôsobiť vznesením námietky premlčania (ope exceptionis) zánik nároku (vymáhateľnosti), s ktorým je spravidla každé subjektívne právo spojené. Pri premlčaní stoja v kontraste subjektívne právo a nárok. Prvé nezaniká, druhé áno. Súd má v prípade tradičného premlčania zakázané právo odhaliť len v dôsledku vznesenej námietky premlčania.

Od uvedeného tradičného, všeobecného a klasického ponímania premlčania však ustanovenie § 54a Občianskeho zákonníka stanovuje výnimku pre oblasť spotrebiteľského práva v zmysle ktorého: „*Premlčané právo zo spotrebiteľskej zmluvy nemožno vymáhať a ani ho platne zabezpečiť; ustanovenie § 151j ods. 2 tým nie je dotknuté. Zmeniť obsah premlčaného práva zo spotrebiteľskej zmluvy, nahradiť ho novým právom alebo obnoviť jeho vymáhateľnosť možno len na základe právneho úkonu dlžníka, ktorý o premlčaní vedel.*“ Vo svojich dôsledkoch teda pre uvedené ustanovenie zakotvuje, že pri právo zo spotrebiteľskej zmluve dochádza k zániku vymáhateľnosti – nároku automaticky samotným premlčaním a nie až vznesením námietky premlčania a i prípadné právne úkony dlžníka, ktoré by viedli k obnove nároku (vymáhateľnosti), či už v podobe uznania dlhu, zmeny záväzku a pod. sú možné len za

⁵ VOJČÍK, P. et al. Občianske právo hmotné. Plzeň: Aleš Čeněk.2012. 637 s., ISBN 978-80-7380-402-2, str 183.

predpokladu vedomosti dlžníka o premlčaní. Bez uvedenej vedomosti by uvedené úkony dlžníka obnovenie vymáhateľnosti nespôsobili. Ustanovenie § 54a Občianskeho zákonníka triešti právnu úpravu premlčania na tradičné premlčanie, pri ktorom strata nároku je podmienená uplatnením námietky premlčania a tzv. spotrebiteľské premlčanie, pri ktorom k strate nároku dochádza automaticky ex lege uplynutím premlčacej doby. Vo svojich dôsledkoch je teda uvedené ustanovenie obdobné ustanoveniu § 5b zákona č. 250/2007 Z. z., ktoré bolo nálezom Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 11/2016-60 zrušené pre rozpor s čl. 46 ods. 1 v spojení s čl. 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky. Uvedené ustanovenie zakotvovalo povinnosť súdu ex offo prihliadať na premlčanie spotrebiteľského úveru. Z hľadiska akceptovateľnosti § 54a Občianskeho zákonníka poukazujem, že:

- a) primárne, na uplatnenie výnimky zo zásady *vigilantibus iura* v prípade podmienok uplatňovania inštitútu *vigilantibus iura* neexistujú ústavne akceptovateľné dôvody. Je to dané tým, aj keď v osobitných prípadoch je akceptovateľné ustúpenie od zásady *vigilantibus iura*, avšak takéto ustúpenie sa musí uplatňovať reštriktívne v súlade so zásadami všeobecnej spravodlivosti. Aj keď samotná ochrana spotrebiteľa v kontexte zákazu zneužitia práva v rámci nerovnovážneho postavenia strán je akceptovateľným prostriedkom, v súlade s cieľom právnej úpravy pozitívnej diskriminácie je nevyhnutné uviesť, že termín ochrana spotrebiteľa sa vo svojom štandardnom význame v zásade vzťahuje na nekalé podmienky. Ochrana spotrebiteľa pri neprijateľných podmienkach vychádza z nerovnakej vyjednávacej pozície spotrebiteľa už na začiatku vytvárania zmluvného vzťahu a princíp pozitívnej diskriminácie má za cieľ túto nerovnovážnu situáciu vyvažovať. Z uvedených premís vychádza koncepcia ochrany spotrebiteľa tak v rámci vnútroštátnej úpravy ako aj z právnej úpravy na poli práva európskej únie najmä úpravy obsiahnutej v smernici 93/13/EHS. Ide teda o koncepciu zákazu zneužitia práva, resp. zákazu konania zneužívajúceho právo zo strany dodávateľa pri vzniku zmluvného vzťahu v tom, že dodávateľ na rozdiel od spotrebiteľa využije svoje skúsenosti, vedomosti, prax pri uzatváraní zmluvného vzťahu v tom smere, že využije dostupné právne prostriedky na úkor spotrebiteľa a dojedná s tzv. nevýhodnú zmluvu (zmluvu so značnou nerovnováhou v právach a povinnostiach zmluvných strán v neprospech spotrebiteľa). V súlade so všeobecným konceptom zneužitia práva potom následne v podmienkach spotrebiteľského práva takéto konanie (zneužitie práva pri dojednaní zmluvy) nebude požívať ochranu a v dôsledku zásahu súdu ex offo k nadobudnutiu práv nedôjde (neprijateľná podmienka v zmluve bude ex lege neplatná a nespôsobí vznik, zmenu ani zánik práv a povinností a súd na neplatnosť prihliadne ex offo). V tomto

smere je potrebné uviesť, že premlčanie ako spôsob obmedzenia nároku v čase, ako aj podmienky jeho uplatnenia, vychádzajú najmä zo zákonných ustanovení a okrem prípadu uvedenom v § 401 Obchodného zákonníka teda zákon ani nepripúšťa ich zmluvnú úpravu. Ak teda inštitút premlčania v zásade nie je predmetom zmluvného práva, čo pre oblasť spotrebiteľského práva je podtrhnuté i § 52 ods. 2 Občianskeho zákonníka, ktoré ani modifikáciu nepripúšťa, je zrejmé v súlade so zásadou ignorantia iuris non excusat a zásadou rovnosti je takýto zásah zákonodarcu ústavne neakceptovateľný. Je to dané jednak tým, že v zásade inštitút premlčania v zásade nemôže byť predmetom zneužitia práva zo strany dodávateľa, a teda ochrana spotrebiteľa nie je aplikovateľná, a súčasne ako uvádza ústavný súd v náleze Pl. ÚS 11/2016 hmotnoprávnym zmyslom, prapodstatou premlčania, akokoľvek idealisticky to znie, nie je vyhnúť sa dlhu, ale otvoriť možnosť nezaplatiť taký dlh, na ktorý sa dlžník s istotou nepamätá, resp. ktorý je v tomto zmysle sporný medzi stranami. Z tohto pohľadu platnou právnou úpravou dochádza k zásahu do autonómie vôle, lebo sa dlžníkom v podstate vnucuje ochrana, ktorej využitie by malo byť na nich.

- b) sekundárne prijatie uvedeného ustanovenia predstavuje určité obchádzanie samotného nálezu Ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 11/2016, kedy iným slovným vyjadrením dochádza k navodeniu tých istých právnych účinkov.

Preklúzia spôsobuje zánik subjektívneho práva ako takého. Zánikom subjektívneho práva zaniká oprávnenie veriteľa požadovať plnenie ako i s tým spojená povinnosť dlžníka plniť (debite) a možnosť plnenia sa dostáva mimo dispozičnú oblasť účastníkov. Plnenie dlžníka zo zaniknutého (prekludovaného) dlhu predstavuje plnenie bez právneho dôvodu (indebite) a zakladá nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia podľa § 451 ods. 2 Občianskeho zákonníka. K zániku práva v dôsledku preklúzie pritom prihliada v súd v zmysle poslednej vety § 583 Občianskeho zákonníka z úradnej povinnosti (ex offio). Vzhľadom na tak závažné dôsledky, ktoré právo s preklúziou spája k preklúziu práva dochádza len výnimočne. Preklúzia je viac verejnoprávna, vyjadruje záujem moci na jasnom a rýchlom fixovaní subjektívnych práv. Výnimočnosť uvedeného inštitútu je zvýraznená i zákonným vyjadrením zásady, že k zániku práva v dôsledku jeho neuplatnenia v stanovenom čase dochádza len v prípadoch uvedených v zákone. K tomu, že dochádza k zániku práva preklúziou zákon spravidla vyjadruje formuláciou „inak právo zanikne“, avšak nie vždy uvedená formulácia musí byť nevyhnutne použitá. K zániku práva v dôsledku preklúzie bude dochádzať i v prípade, ak

zákon obvyklú formuláciu nepoužil, ale použil inú formuláciu⁶ alebo skutočnosť zániku práva vyplýva z gramatického, logického výkladu alebo z účelu danej úpravy (ratio legis). Ak ani za použitia výkladových pravidiel nie je možné dovodiť, že neuplatnením práva v stanovenom čase dochádza k zániku práv, tak nejde o prekluzívnu lehotu a k zániku práva nedochádza.

Vydržanie vlastníckeho práva je jeho nadobudnutie v dôsledku kvalifikovanej držby veci, vykonávanej po zákonom stanovenú dobu. Funkciou vydržania je umožniť nadobudnutie vlastníctva držiteľovi, ktorý vec dlhodobo ovláda v dobrej viere, že je jej vlastníkom, pričom táto dobrá viera (dobromyseľnosť) je podľa platnej úpravy daná „so zreteľom na všetky okolnosti“. Požiadavka uplynutia času však nie je samoučelná, ale prejavom zásady *vigilantibus iura scripta sunt*. Uplynutie určitého časového úseku od nadobudnutia držby až po získanie vlastníckeho práva má chrániť zákonného a bdelého vlastníka a má mu poskytnúť možnosť brániť sa proti strate vlastníckeho práva k veci, ktorá je v držbe inej osoby. V tomto smere je možné poukázať i na závery nálezu Ústavného súdu SR I. ÚS 549/2015 zo 16. marca 2016, ktorého podstata spočíva v tom, že dobromyseľnému nadobúdateľovi vlastníckeho práva musí byť v materiálnom právnom štáte poskytnutá súdna ochrana aj pred pôvodným (skutočným) vlastníkom. V danom prípade súd poskytol v súlade so zásadou *vigilantibus iura* v okolnostiach konkrétneho prípadu ochranu tzv. dobromyseľnému nadobúdateľovi. Ochrana dobromyseľného nadobúdateľa však musí vychádzať z konkrétnych okolností prípadu a samotná ochrana dobromyseľnosti v kontexte nálezu . ÚS 549/2015 nemôže byť ponímaná ako samostatný spôsob nadobudnutia vlastníckeho práva. V tomto smere je nevyhnutné práve poukázať, že práve na význam vydržacej doby a že plynutie času ako právne významná skutočnosť má svoj odraz i v prípadnom zániku vlastníckeho práva, hoc samotné vlastnícke právo je nepremlčateľné.

Úprava inštitútu *relocatio tacita* zakotvuje nevyvrátiteľnú domnienku obnovy nájomného vzťahu dojednaného na dobu určitú tak, že po splnení zákonných podmienok dôjde k obnove nájomného vzťahu okamžite po uplynutí doby nájmu. Pre obnovu pritom nie je potrebná vzájomná dohoda zmluvných strán. K vzniku nevyvrátiteľnej domnienky obnovy dochádza automaticky na základe konkludentného správania zmluvných strán. Toto správanie pozostáva z konania nájomcu a opomenutia prenajímateľa. Absencia čo i len jedného z nich má za následok, že k obnove nájomného vzťahu nedôjde. Konanie nájomcu spočíva v tom, že

⁶napr. § 131 ods. 1 OBZ

nájomca pokračuje v užívaní veci aj po skončení nájmu (po uplynutí doby nájmu). Za pokračovanie v užívaní sa považuje najmä jeho faktické užívanie, ale aj stav, keď nájomca predmet nájmu nevrátil prenajímateľovi. Za užívanie nájomcu sa považuje užívanie predmetu nájmu aj osobami, ktoré majú od neho odvodené právo užívania, napríklad spolužijúce osoby, podnájomca a pod. Opomenutie prenajímateľa zasa spočíva v nečinnosti, t. j. v nepodaní návrhu na vydanie veci alebo na vypratanie nehnuteľnosti na súde do 30 dní po uplynutí doby, na ktorú bol nájom dojednaný. Dovršením uvedeného opomenutia je márne uplynutie lehoty na podanie návrhu na príslušný súd. Ide o hmotnoprávnu lehotu a k jej zachovaniu dôjde len vtedy, ak v 30 dňovej lehote bude podaný návrh na súd. Samotný návrh z hľadiska obsahu (petitu) musí smerovať k vydaniu alebo vyprataniu veci (podľa povahy predmetu) alebo iným obdobným účinkom. Prípadná určovacia žaloba o určenie, že nájom zanikol, alebo o zdržanie sa zásahov do vlastníctva, takéto účinky nevyvoláva. Rovnako účinky podania návrhu nevyvoláva prípadná mimosúdna výzva na vydanie veci alebo vypratanie nehnuteľnosti. Po splnení uvedených podmienok dochádza k obnoveniu nájomného pomeru automaticky a bez prihliadnutia na vôľu zmluvných strán. V tejto súvislosti je možné poukázať i na rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, v zmysle ktorého pokiaľ nájomca tvrdí, že predmet nájmu neužíval po skončení doby nájmu a z tohto svojho tvrdenia vyvodzuje neobnovenie nájmu podľa § 676 ods. 2 Občianskeho zákonníka, vychádza z nesprávneho chápania nájomnej zmluvy, ako by táto bola závislá od skutočného užívania prenajímateľom veci. V danom prípade je rozhodujúce, že nedošlo k vráteniu predmetu nájmu.⁷

V prípade nastúpenia zákonných domniek a fikcií v dôsledku plynutia času je možné predovšetkým uviesť, že v dôsledku neuplatnenia práva v stanovenom čase môže dôjsť k vzniku práva napr. podľa § 149 ods. Občianskeho zákonníka, podľa ktorého, ak do troch rokov od zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov nedošlo k jeho vyporiadaniu dohodou alebo ak bezpodielové spoluvlastníctvo manželov nebolo na návrh podaný do troch rokov od jeho zániku vyporiadané rozhodnutím súdu, platí, pokiaľ ide o hnutel'né veci, že sa manželia vyporiadali podľa stavu, v akom každý z nich veci z bezpodielového spoluvlastníctva pre potrebu svoju, svojej rodiny a domácnosti výlučne ako vlastní'k užíva. O ostatných hnutel'ných veciach a o nehnuteľných veciach platí, že sú v podielovom spoluvlastníctve a že podiely oboch spoluvlastníkov sú rovnaké. To isté platí primerane o ostatných majetkových právach, ktoré sú pre manželov spoločné..

⁷Pozri rozsudok Najvyššieho súdu, sp. zn.: 2 Obdo 21/2008

Vigilantibus iura sa prejavuje rovnako i v súkromnom práve i v oblasti záväzkového práva, a to v spolupráci s zásadou autonómie vôle. Jednou zo zložiek autonómie vôle je i zmluvná sloboda, ktorej základným postulátom je, že nikto sa nemôže ocitnúť v určitom právnom postavení proti svojej vôli, ako prirodzená sloboda mať vôľu, vyjadriť ju a slobodne realizovať, inak povedané, predstavuje indikatív možnosti subjektu „autodeterminácie“ a „autoregulácie“ vlastných záujmov.⁸ Pri pôsobení zmluvnej slobody teda v sebe zahŕňa jednak voľnosť a slobodu pri výbere právneho úkonu, voľnosť výberu zmluvného typu, či osoby spolukontrahenta, a jednak voľnosť pri určení obsahu právneho úkonu, obsahu zmluvy.⁹ Pri pôsobení zásady vigilantibus iura v rámci zmluvnej slobody je teda na zmluvnej strane ako s uvedeným právom a zmluvnou slobodou naloží a teda znáša prípadné riziko svojej nedbalosti. Je však nevyhnutné poznamenať, že i pre zmluvnú slobodu platia isté obmedzenia aj v rámci súkromného práva. Dochádza k nim výnimočne z dôvodov verejného záujmu. Ako príklad takejto limitácie je možné primárne uviesť limitácia zmluvnej slobody v rámci ochrany slabšej zmluvnej strany (spotrebiteľské právo) v podobe kogentných predpisov, ktoré nepripúšťajú zmluvnú modifikáciu, inokedy v podobe špeciálnej tzv. kontraktačnej povinnosti.¹⁰

V procesnom práve sa zásada vigilantibus iura prejavuje cez rôzne inštitúty. Predovšetkým jej vyjadrenie nachádzame v rámci uplatňovania riadnych a mimoriadnych procesných prostriedkov ako aj v úprave dispozičného princípu, úprave sankcií za nečinnosť strany ako i v samotnej podstate kontradiktórneho procesu, koncentrácií konania konania či už zákonnej alebo sudcovskej a pod. Zákonodarca prostredníctvom uvedených inštitútov motivuje strany sporu k aktivite v konaní za účelom chránenia svojich práv a je na nich či uvedené procesné práva využijú a prejavia svoju aktivitu v stanovenej lehote. V prípade, ak svoje práva nechránia a sú nečinní, prípadne svoje právo neuplatnia, nastávajú zákonom predpokladané následky, ktoré sú v mnohých prípadoch nemenné, prípadne či vykonajú procesnoprávny úkon za uplatňovania svojich procesných práv.

⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Z.a: Autonómie vôle rodinném právu v česko-italském porovnaní. Brno : Masarykova univerzita, 2003, s. 33. Bližšie odkazuje na HURDÍK, J.: Zásady soukromého práva. Brno : Masarykova univerzita, 1998, alebo na prácu HURDÍK, J. – JEŘÁBEK, M.: Freedom of will and legal order. In: Freedom of contract conference. Brno : Masarykova univerzita, 1997, s. 59-66

⁹ CIRÁK, J. – FICOVÁ, S. a kol.: Občianske právo : Všeobecná časť. Šamorín : Heuréka, 2008, s. 32- 33.

¹⁰ GÁBRIŠ, T.: Autonómia vôle v zmluvnom systéme práva sociálneho zabezpečenia, The Conference Proceedings, 1. edition, Brno : Masaryk University, 2009,

Zoznam bibliografických odkazov

HURDÍK, J.: Zásady soukromého práva. Brno: Masarykova univerzita, 1998,

HURDÍK, J.: a kolektiv.: Úvod do soukromého práva. Brno: Masarykova univerzita, 1997.

HURDÍK, J. – JEŘÁBEK, M.: Freedom of will and legal order. In: Freedom of contract conference. Brno : Masarykova univerzita, 1997,

FIALA, J. a kol.: Občanské právo hmotné. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002

VOJČÍK, P. et al. Občianske právo hmotné. Plzeň: Aleš Čeněk. 2012. 637 s., ISBN 978-80-7380-402-2, str 183.

KRÁLIČKOVÁ, Z.: Autonomie vůle rodinném právu v česko-italském porovnání. Brno : Masarykova univerzita, 2003, s. 33.

CIRÁK, J. – FICOVÁ, S. a kol.: Občianske právo : Všeobecná časť. Šamorín : Heuréka, 2008, s. 32- 33.

GÁBRIŠ, T.: Autonomía vôle v zmluvnom systéme práva sociálneho zabezpečenia, The Conference Proceedings, 1. edition, Brno : Masaryk University, 2009,

**PRINCÍP OCHRANY SPOTREBITEĽA A PRINCÍP
PREDVÍDATEĽNOSTI SÚDNYCH ROZHODNUTÍ
A ICH UPLATNENIE V OTÁZKE ROZPISU SPLÁTOK V ZMLUVE
O SPOTREBITEĽSKOM ÚVERE
PRINCIPLE OF CONSUMER PROTECTION AND PRINCIPLE
OF FORECASTABILITY OF COURT DECISIONS AND THEIR
APPLICATION IN THE QUESTION OF DEBT REPAYMENT
SCHEDULE IN THE CONSUMER CREDIT CONTRACT**

Vladimír Filičko¹

Abstrakt:

Autor sa v predkladanom príspevku zaoberá otázkami potreby rozpisu splátok úveru v zmluvách o spotrebiteľskom úvere na istinu, úroky a iné poplatky v intenciách princípu ochrany spotrebiteľa, princípu právnej istoty a princípu predvídateľnosti súdnych rozhodnutí. Autor polemizuje nad skúmanou otázkou v intenciách rozsiahlej a rozdielnej rozhodovacej praxe všeobecných súdov SR, ako i rozhodovacej praxe Súdneho dvora Európskej únie.

Kľúčové slová:

Spotrebiteľ, zmluva o spotrebiteľskom úvere, rozpis splátok

Abstract:

In this paper, the author discusses the need for a breakdown of credit repayments in consumer credit agreements for principal, interest and other charges in accordance with the principles of consumer protection, the principle of legal certainty and the principle of predictability of court decisions. The author disputes the question in the context of the extensive and different decision-making practice of the general courts of the Slovak Republic and the decision-making practice of the Court of Justice of the European Union.

Keywords:

Consumer, credit agreement, repaymentschedule

Úvod

Zmluva o spotrebiteľskom úvere predstavuje jednu z často uzatváraných spotrebiteľských zmlúv, ktorá už pri jej uzatváraní, ako i následne v praxi riešenia spotrebiteľských sporov spôsobuje množstvo komplikácií, nezrovnalostí a nejednotných výkladov.

¹JUDr. Vladimír Filičko, PhD. pôsobí na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnickej fakulte, Katedre občianskeho práva v pozícii odborného asistenta

Právna úprava zmluvy o spotrebiteľskom úvere je obsiahnutá v špeciálnom právnom predpise, zákone č. 129/2010 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o spotrebiteľských úveroch“), ktorý je (resp. by mal byť) výsledkom transpozície Smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2008/48/ES z 23. apríla 2008 o zmluvách o spotrebiteľskom úvere a o zrušení smernice Rady 87/102/EHS (ďalej len „smernica o spotrebiteľských úveroch“).²

Právna úprava zmlúv o spotrebiteľskom úvere je charakteristická značným množstvom zmien a novelizácií.

Samotný zákon o spotrebiteľských úveroch bol novelizovaný doposiaľ takmer 20 krát a jeho predchodca zákon č. 258/2001 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 71/1986 Zb. o Slovenskej obchodnej inšpekcii v znení neskorších predpisov viac ako desať krát. Možno teda hovoriť minimálne o 30-tich novelizáciách právnej úpravy priamo upravujúcej skúmanú oblasť, pričom v tomto počte nie sú zarátané ďalšie novelizácie zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky zákonník“)³ alebo zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ochrane spotrebiteľa“)⁴, ktoré sa významným spôsobom dotkli aj oblasti spotrebiteľských úverov⁵.

Novely zákona o spotrebiteľských úveroch sú prevažne výsledkom snahy o zosúladienie jeho znenia s úpravou smernice o spotrebiteľských úveroch, ako i riešením väčšieho množstva otázok, ktoré sa v aplikačnej praxi ukázali ako problematické.

Spory o zaplatenie spotrebiteľského úveru iniciované veriteľmi, ako i spory o určenie bezúročnosti a bezpoplatkovosti úveru poskytnutého na základe zmluvy o spotrebiteľskom úvere a spory o vydanie bezdôvodného obohatenia získaného veriteľmi na základe bezúročných zmlúv iniciované spotrebiteľmi predstavujú značné percento spotrebiteľských

² Pre úplnosť nemožno nespomenúť, že na právne vzťahy založené zmluvou o spotrebiteľskom úvere sa vzťahuje aj všeobecná právna úprava spotrebiteľských zmlúv obsiahnutá v § 52 a nasl. Občianskeho zákonníka, ďalšie ustanovenia Občianskeho zákonníka ako i ustanovenia zákona o ochrane spotrebiteľa.

³ Možno poukázať najmä na zavedenie prednostnej aplikácie ustanovení Občianskeho zákonníka na spotrebiteľské vzťahy (§ 52 ods. 2 posledná veta Občianskeho zákonníka), explicitné normovanie zákazu civilnoprávnej úžery (§ 39a Občianskeho zákonníka) a v neposlednom rade zavedenie maximálnej výšky odplaty za spotrebiteľské úvery / pôžičky (§ 53 ods. 6 Občianskeho zákonníka) a ďalšie.

⁴ Možno poukázať najmä na obmedzenie dohôd o zrážkach zo mzdy a zákaz zmeniek a šekov v spotrebiteľských zmluvách (§ 5a ods. 1 zákona o ochrane spotrebiteľa) a ďalšie.

⁵ Bližšie pozri FILIČKO, V.: Aktuálne otázky ochrany spotrebiteľa. In: Ochrana osôb v európskom právnom prostredí : zborník vedeckých prác z medzinárodnej konferencie. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015, s. 72-86.

sporov riešených všeobecnými súdmi Slovenskej republiky, ktoré zase predstavujú nemalé percento všetkých sporov prejedávaných civilným súdnictvom SR.

Okrem veľkého množstva vznikajúcich sporov je v oblasti spotrebiteľských úverov nežiadúcim taktiež aktuálny stav, v ktorom všeobecné súdy SR často nejednotne, ba až úplne odlišne rozhodujú o totožných otázkach vznikajúcich z obsahovo totožných formulárových zmlúv veriteľov, čo je v absolútnom rozpore s princípom predvídateľnosti súdnych rozhodnutí.

Komplikovanosť tuzemskej i európskej úpravy spotrebiteľských úverov a nejednotnosť rozhodovacej praxe všeobecných súdov SR viedla vo viacerých prípadoch k potrebe podania prejudiciálnej otázky Súdnemu dvoru Európskej únie, ktorý sa v nejednom prípade zaoberal výkladom smernice o spotrebiteľských úveroch práve na základe podnetov pochádzajúcich zo Slovenskej republiky. Z tých najznámejších konaní a rozhodnutí možno spomenúť:

- a) Rozsudok súdneho dvora EÚ (ôsma komora) z 16. novembra 2010 vo veci C-76/10 POHOTOVOSTĚ, s.r.o. proti Ivete Korčokovskej,
- b) Rozsudok súdneho dvora EÚ (tretia komora) z 9. novembra 2016 vo veci C-42/15 Home Credit Slovakia a.s. proti Klára Bíróová,
- c) Rozsudok súdneho dvora EÚ (šiesta komora) z 19. decembra 2019 vo veci C-290/19 RN proti Home Credit Slovakia a.s.,
- d) Rozsudok súdneho dvora EÚ (šiesta komora) z 5. septembra 2019 vo veci C-331/18 TE proti Pohotovosti, s. r. o.;

Jednou z otázok, ktorá bola v rozhodovacej praxi všeobecných súdov SR a Súdného dvora EÚ pomerne intenzívne riešená bola otázka potreby rozpisu splátok spotrebiteľského úveru na istinu, úrok a iné poplatky.

Dotknutá právna úprava

Predmetná otázka vyvstala v súvislosti so znením § 9 ods. 2 písm. l) zákona o spotrebiteľských úveroch⁶ v znení účinnom do 30.04.2018, v zmysle ktorého platilo, že *„Zmluvao spotrebiteľskom úvere okrem všeobecných náležitostí podľa Občianskeho zákonníka musí obsahovať výšku, počet a termíny splátok istiny, úrokov a iných poplatkov, prípadné poradie, v ktorom sa budú splátky priradovať k jednotlivým nesplateným zostatkom s rôznymi úrokovými sadzbami spotrebiteľského úveru na účely jeho splatenia“*.

⁶ V staršom znení zákona išlo o ust. § 9 ods. 2 písm. k) zákona o spotrebiteľských úveroch.

Na prvý pohľad by sa možno mohlo zdať, že ide o v podstate banálnu zákonnú požiadavku, ktorej nedodržanie by nemalo mať zásadný vplyv na spotrebiteľský úver ako taký. Opak je však pravdou. V zmysle § 11 ods. 1 písm. b) zákona o spotrebiteľských úveroch totiž platí, že „*Poskytnutý spotrebiteľský úver sa považuje za bezúročný a bez poplatkov, ak zmluva o spotrebiteľskom úvere neobsahuje náležitosti podľa § 9 ods. 2 písm. a) až l), s), z) a aa)*“.

V slovenskej súdnej praxi sa v otázke výkladu ust. § 9 ods. 2 písm. l) zákona o spotrebiteľských úveroch vyprofilovali zjednodušene povedané dva názorové prúdy. Pre zjednodušenie výkladu budú tieto označované ako „PROspotrebiteľský“ a „ANTIspotrebiteľský“.

„PROspotrebiteľský“ prúd

Podstatu „PROspotrebiteľského“ prúdu by bolo možné zhrnúť do záveru, podľa ktorého je potrebné ust. § 9 ods. 2 písm. l) zákona o spotrebiteľských úveroch potrebné vykladať tak, že zmluva o spotrebiteľskom úvere musí obsahovať:

- a) samostatne rozpis výšky, počtu a termínov splátok istiny,
- b) samostatne rozpis výšky, počtu a termínov splátok úrokov a
- c) samostatne rozpis výšky, počtu a termínov splátok iných poplatkov;

Faktom je, že drvivá väčšina zmlúv o spotrebiteľskom úvere neobsahovala a neobsahuje rozpis splátok samostatne pre istinu, úroky a iné poplatky, teda niečo obdobné tzv. amortizačnej tabuľke, čo *de facto* znamená, že drvivá väčšina zmlúv o spotrebiteľskom úvere je bezúročná a bezpoplatková v zmysle 11 ods. 1 písm. b) zákona o spotrebiteľských úveroch.

Uvedený výklad prezentovalo viacero odvolacích súdov Slovenskej republiky, pričom z dostupnej rozhodovacej praxe všeobecných súdov možno poukázať na rozhodnutia:

- Krajského súdu v Trenčíne, ktorý v konaní vedenom pod sp. zn.: 9Co/401/2012 formuloval záver, podľa ktorého „*Zmluva o spotrebiteľskom úvere musí obsahovať aj uvedenie výšky, počtu a termínov splátok istiny, úrokov a iných poplatkov, teda s rozčlenením jednotlivých čiastok, nestačí teda uviesť len celkovú výšku splátok*“.
- Krajského súdu v Trnave zo dňa 22.10.2014, ktorý v konaní vedenom pod sp. zn.: 22Co/249/2014 formuloval záver, podľa ktorého „*Nerozčlenenie jednotlivých splátok na istinu, úroky a iné poplatky nemôže byť považované za splnenie povinnosti, ktorá vyplývala z vyššie cit. ust. zákona o spotrebiteľských úveroch.*“

- Krajského súdu v Košiciach zo dňa 30.03.2016, ktorý v konaní vedenom pod sp. zn.: 22Co/249/2014 formuloval záver, podľa ktorého, *„Odvolací súd zastáva názor, že ak zákon o spotrebiteľských úveroch v ustanovení § 4 ods. 2 písm. i) (pozn. ustanovenie zákona č. 258/2001 Z.z. o spotrebiteľských úveroch, ktorý bol nahradený zákonom č. 129/2010 Z.z. o spotrebiteľských úveroch) vyžaduje, aby v spotrebiteľskej zmluve bola uvedená „výška, počet a termíny splátok istiny, úrokov a iných poplatkov“, nie je podstatné, že všetky tieto splátky platí dlžník naraz, podstatné je, aby zo zmluvy vyplývalo členenie podľa tejto zákonnej úpravy.“*
- Krajského súdu v Prešove zo dňa 18.04.2018, ktorý v konaní vedenom pod sp. zn.: 18Co/69/2017 formuloval záver, podľa ktorého, *„Z uvedeného je zrejmé, že povinnými náležitosťami zmluvy o spotrebiteľskom úvere podľa úpravy platnej v čase uzavretia zmluvy žalobcu a žalovaného bola aj výška, počet a termíny splátok istiny, úrokov a iných poplatkov, pričom slová výška, počet a termíny splátok sa viaže ku každej z tam uvedených zložiek spotrebiteľského úveru, teda tak k istine, ako aj k úrokom a iným poplatkom. Je teda jednoznačné, že v každej zmluve musí byť uvedená tak výška istiny, ako aj úrokov a iných poplatkov, ich počet a termíny splátok.“*

„ANTIspotrebiteľský“ prúd

„ANTIspotrebiteľský“ prúd naopak formuloval záver, podľa ktorého je postačujúce, ak zmluva o spotrebiteľskom úvere obsahuje „len“ uvedenie výšky splátok a termínov splátok bez potreby ich rozpisu na istinu, úrok a iné poplatky.

Tieto závery boli okrem odvolacích súdov formulované aj rozhodnutiami Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktorý v konaní vedenom pod sp. zn.: 3Cdo/146/2017 dňa 22.02.2018 a v konaní vedenom pod sp. zn.: 4Cdo/211/2018 dňa 23.04.2018 uviedol, že *„Nie je potrebné, aby zmluva o spotrebiteľskom úvere obsahovala číselné vyjadrenie toho, aká je konkrétna vnútorná skladba tej ktorej anuitnej splátky. V zmluvách uzatváraných podľa zákona č. 129/2010 Z.z. nemožno od dodávateľov žiadať, aby v nich uvádzali presný rozpis plánovanej amortizácie dlhu, teda rozpis splátok po častiach (samostatne vo väzbe na istinu, úrok a poplatky). Pokiaľ ustanovenie § 9 ods. 2 písm. k/ zákona č. 129/2010 Z. z. uvádza pojmy „výška“, alebo „počet“ či „termíny splátok istiny, úrokov a iných poplatkov“, je za použitia eurokonformného výkladu dospieť k záveru, že toto ustanovenie len spresňuje, čo splátka úveru zahŕňa.“*

Súdny dvor Európskej únie

Vzhľadom na pretrvávajúcu nejednotnosť rozhodovacej praxe v dotknutej otázke požiadali slovenské súdy o „radu“ Súdny dvor EÚ, a to hneď dva krát, na základe dvoch samostatných prejudiciálnych otázok.

Prvou bola prejudiciálna otázka vo veci Home Credit Slovakia a.s. proti Klára Bíróová, o ktorej rozhodoval Súdny dvor EÚ v konaní vedenom pod sp zn.: C-42/15. K nastolenej otázke formuloval Súdny dvor EÚ vo svojom rozsudku zo dňa 09.11.2016 názor, podľa ktorého, „*Článok 10 ods. 2 písm. h) a i) smernice 2008/48 sa majú vykladať v tom zmysle, že zmluva o úvere na dobu určitú stanovujúca amortizáciu istiny po sebe nasledujúcimi splátkami nemusí vo forme amortizačnej tabuľky spresňovať, aká časť každej splátky bude započítaná na vrátenie tejto istiny. Tieto ustanovenia v spojení s článkom 22 ods. 1 tejto smernice bránia tomu, aby členský štát stanovil takúto povinnosť vo svojej vnútroštátnej právnej úprave*”.

Druhým konaní o otázke rozpisu splátok bolo konanie vo veci TE proti Pohotovosti, s. r. o., o ktorej rozhodoval Súdny dvor EÚ v konaní vedenom pod sp zn.: C-331/18, a v ktorom súdny dvor vydal dňa 05.09.2019 rozsudok, v ktorom uviedol, že, „*Článok 10 ods. 2 písm. h) až j) smernice Európskeho parlamentu a Rady 2008/48/ES z 23. apríla 2008 o zmluvách o spotrebiteľskom úvere a o zrušení smernice Rady 87/102/EHS v spojení s článkom 22 ods. 1 tejto smernice sa má vykladať v tom zmysle, že bráni vnútroštátnej právnej úprave, akou je vnútroštátna právna úprava dotknutá vo veci samej, podľa ktorej musí zmluva o úvere špecifikovať rozpis každej splátky určenej, podľa prípadu, na amortizáciu istiny, splatenie úrokov a ostatných nákladov*”. Súdny dvor EÚ navyše v predmetnom rozhodnutí dodal, že „*Článok 10 ods. 2 a článok 22 ods. 1 smernice 2008/48, ako boli vyložené rozsudkom z 9. novembra 2016, Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842), sa majú uplatniť na zmluvu o úvere, o akú ide vo veci samej, ktorá bola uzatvorená pred vyhlásením tohto rozsudku a pred zmenou vnútroštátnej právnej úpravy vykonanou s cieľom dosiahnuť súlad s výkladom prijatým v uvedenom rozsudku*”.

Aplikovateľnosť rozhodnutí Súdneho dvora EÚ v SR

Na prvý pohľad sa teda môže javiť otázka rozpisu splátok úveru na istinu, úroky a iné poplatky ako vyriešená v prospech „ANTIspotrebiteľského“ smeru, avšak nemusí byť tomu

bezpodmienečne tak. Uvedené súvisí s otázkou aplikovateľnosti práva⁷ a rozhodnutí Súdneho dvora Európskej únie v Slovenskej republike.

Záver Súdneho dvora EÚ, podľa ktorého je slovenská úprava zákona o spotrebiteľských úveroch vyžadujúca rozpis splátok na istinu, úroky a iné poplatky v rozpore so smernicou o spotrebiteľských úveroch totiž sám o sebe neznamená, že tieto náležitosti v zmluve o úvere nemuseli a nemusia byť uvedené, ba možno naopak.

Za zaujímavý možno považovať fakt, že Súdny dvor EÚ v prvom výroku rozsudku TE proti Pohotovosti, s. r. o. (C-331/18) vlastne výslovne uviedol, že slovenská úprava obsiahnutá v zákone o spotrebiteľských úveroch obsahuje podmienku rozpisu splátok na istinu, úroky a iné poplatky.

To, že je táto úprava v rozpore s úpravou smernice o spotrebiteľských úveroch môže založiť potrebu aplikácie tzv. eurokonformného výkladu, teda aplikáciu nepriameho účinku smernice. Takýto výklad vnútroštátnych ustanovení má však **vymedzené a hlavne obmedzené hranice**, podľa ktorých tento:

- **nesmie nútiť vnútroštátne orgány k výkladu *contra legem*,**
- nesmie byť ohrozená právna istota, zákaz retroaktivity a všeobecné zásady práva a
- má rešpektovať výkladové metódy uznávané vnútroštátnym právom;

Pripustením záveru, podľa ktorého v zmluvách o spotrebiteľskom úvere nie je potrebné uvádzať rozpis splátok na istinu, úroky a úvery z dôvodu, že táto úprava je v rozpore s úpravou smernice o spotrebiteľských úveroch by sme, podľa nášho názoru, dospeli k výkladu *contra legem*, ktorý presahuje možnosti aplikácie nepriameho účinku smernice. Uvedené možno zdôvodniť práve tým, že potrebu rozpisu splátok slovenská úprava priamo normovala a v zmysle eurokonformného výkladu smernice nemožno ospravedlniť nesplnenie tejto povinnosti záverom, podľa ktorého je dotknutá úprava v rozpore so smernicou. Uvedené by totiž vyžadovalo aplikáciu priameho účinku smernice, ktorý je však v zmysle judikatúry Súdneho dvora EÚ v horizontálnych vzťahoch vylúčený.⁸

⁷ Pozri napr. BENKO, R.: Rozprava o princípe prednosti práva Európskej únie - vláda práva za hranica štátu. In: Studia Iuridica Cassoviensia. Košice: Univerzita P. j. Šafárika v Košiciach, roč. 3. č. 1. 2015, s. 128-141

⁸ Vzhľadom na existenciu ustálenej judikatúry Súdneho dvora Európskej únie na otázku priameho účinku smerníc v spore medzi jednotlivcami (v tomto konkrétnom prípade veriteľ verzus spotrebiteľ) platí zákaz horizontálneho priameho účinku spočívajúci v tom, že žiadne ustanovenie smernice zaručujúce jednotlivcovi práva alebo ukládajúce povinnosti ako také sa nemôže použiť v rámci sporu, v ktorom stoja proti sebe výhradne jednotlivci. Z uvedeného vyplýva, že priamy účinok je tak v zásade možný len v spore medzi jednotlivcom a štátom, kedy sa jednotlivec dovoľá svojho práva vyplývajúceho zo smernice priamo voči štátu ako subjektu zodpovednému za nesprávne implementovanie smernice).

Uvedený právny záver Súdny dvor Európskej únie potvrdil vo viacerých svojich rozhodnutiach napr.:

Záver

V zmysle uvedeného máme zato, že na otázku potreby rozpisu splátok na istinu, úroky a iné poplatky nemajú zásadný vplyv vyššie spomínané rozhodnutia Súdneho dvora EÚ Home Credit Slovakia a.s. proti Klára Bíróová (C-42/15) ani TE proti Pohotovosti, s. r. o. (C-331/18) a že finálny výklad § 9 ods. 2 písm. l) zákona o spotrebiteľských úveroch by mali formulovať všeobecné sudy Slovenskej republiky.

Nemožno nespomenúť, že v skúmanej oblasti doposiaľ nerozhodol veľký senát Najvyššieho súdu SR a nedošlo ani k publikovaniu právnej vety v Zbierke stanovísk a rozhodnutí najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky, z čoho možno vyvodiť záver, že predmetná otázka nie je doposiaľ s konečnou platnosťou judikovaná ani na úrovni slovenských všeobecných súdov.

Možno uviesť, že Rozsudok Súdneho dvora EÚ TE proti Pohotovosti, s. r. o. (C-331/18) svedčí práve v prospech záveru, podľa ktorého zmluvy o spotrebiteľskom úvere uzavreté pred 30.04.2018 rozpis splátok na istinu, úroky a iné poplatky musia obsahovať.

Zastávame názor, podľa ktorého má uvádzanie rozpisu splátok svoj zmysel. Pri rozpise splátok je spotrebiteľ schopný v ktoromkoľvek momente určiť aká časť jeho splátky je poukázaná na istinu a aká na úrok. V opačnom prípade nie je spotrebiteľ (resp. žiadna osoba ani súd) schopný posúdiť akým spôsobom vlastne spláca úver, ako sa započítavajú splátky na istinu a úroky, pričom veriteľovi nič nebránil aby započítanie splátok spotrebiteľa realizoval svojvoľne, alebo aby toto kedykoľvek menil.

Členenie splátok úveru by zabránilo zneužívaniu práva⁹ a nekalým praktikám veriteľov, ktorí po odstúpení od zmluvy o spotrebiteľskom úvere resp. po zosplatnení spotrebiteľského úveru tvrdia, že spotrebiteľ vlastne do odstúpenia (prípadne zosplatnenia) uhradil len úroky úveru a ďalej je povinný uhradiť celú istinu alebo jej podstatnú časť, z ktorej samozrejme veriteľ ďalej počíta úroky z omeškania a tým umelo navyšuje záväzok spotrebiteľa.

- vo veci vo veci Marshall C-152/84 bod 13 „Smernica nemôže sama o sebe zakladať jednotlivcovi povinnosť a ustanovení smernice nie je možné sa voči takejto osobe dovolávať.“

- vo veci FacciniDori, C-91/92 bod 14 „Ako Súdny dvor zdôraznil v ustálenej judikatúre, samotná smernica nemôže ukladať povinnosti jednotlivcovi, takže sa na ňu ako takú nemožno proti nemu odvolávať.“

- vo veci Pfeiffer, C-397/01 až C-403/01 „Celkom zásadným prípadom pre vymedzenie horizontálneho priameho účinku smerníc je vec, rozsudok zo dňa 05.10.2004, v zmysle ktorého "Z toho vyplýva, že sa nemôže hoci aj jasné, presné a bezpodmienečné ustanovenie smernice zaručujúce jednotlivcovi práva alebo ukládajúce povinnosti sa ako také nemôže použiť v rámci sporu, v ktorom stoja proti sebe výhradne jednotlivci.“

⁹ Bližšie pozri ČOLLÁK, J.: Zákaz zneužitia práva v súkromnom práve a v práve obchodných spoločností. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-724-8 a ČOLLÁK, J.: Doktrína zákazu zneužitia práva (nielen) v práve obchodných spoločností. In: Justičná revue : časopis pre právnu prax. roč. 67, č. 5. 2015.

Zoznam bibliografických odkazov

BENKO, R.: Rozprava o princípe prednosti práva Európskej únie - vláda práva za hranica štátu. In: Studia Iuridica Cassoviensia. Košice: Univerzita P. j. Šafárika v Košiciach, roč. 3. č. 1. 2015. ISSN 1339-3995. s. 128-141

ČOLLÁK, J.: Zákaz zneužitia práva v súkromnom práve a v práve obchodných spoločností. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-724-8

ČOLLÁK, J.: Doktrína zákazu zneužitia práva (nielen) v práve obchodných spoločností. In: Justičná revue: časopis pre právnu prax. roč. 67, č. 5. 2015. ISSN: 1335-6461

MOLNÁR, P.: Rozumné hranice ochrany spotrebiteľa v procesnom práve. Zborník z konferencie Olomoucké debaty mladých právnikov 2012. Praha: Leges, 2012. ISBN: 978-80-8757-645-8

VÍTOVÁ, B.: Nepřiměřená ujednání ve spotřebitelských smlouvách po rekonstrukci soukromého práva. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, ISBN 978-80-7478-491-0,

VOJČÍK, P.: Občianske právo hmotné 2, 2. aktualizované vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 9788073807191

VOJČÍK, P.: Spotrebiteľ v podnikateľskom prostredí. In: Právo, obchod, ekonomika V. Košice: Univerzita P. j. Šafárika v Košiciach, 2015. ISBN: 978-80-8152-315-1

§ 125 ODS. 2 CIVILNÉHO SPOROVÉHO PORIADKU VO SVETLE DVOCH RÔZNYCH INTERPRETÁCII

SEC. 125 (2) OF THE CODE OF CIVIL CONTENTIOUS PROCEDURE IN LIGHT OF TWO DIFFERENT INTERPRETATIONS

Lukáš Hájek¹

Abstrakt:

Príspevok sa zameriava na analýzu dvoch rôznych interpretácií ustanovenia § 125 ods. 2 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok. Zámerom autora je rozobrať povahu lehoty uvedenú v tomto ustanovení s poukazom na rozhodnutie Najvyššieho súdu SR (spis. zn. 1ObdoV/8/2018). K uvedenému rozhodnutiu postupom času vznikli rozporuplné právne názory a cieľom autora týmto príspevkom je komparácia týchto názorov a vyvodenie vlastného názoru na povahu lehoty.

Kľúčové slová:

Občianske právo, Civilný sporový poriadok, lehota, doručenie, podanie

Abstract:

The paper is focused on the analysis of two different interpretations of Sec. 125 (2) of Act no. 160/2015 Code of Civil Contentious Procedure. The author intends to analyze the character of the period referred to in this provision with regard to the decision of the Supreme Court of the Slovak Republic (File No. 1ObdoV / 8/2018). Over the time, contradictory legal opinions have emerged on the aforementioned decision and the author's aim in this paper is to compare those views and to draw a separate individual conclusion on the character of the period.

Keywords:

Civil Law, Code of Civil Contentious Procedure, period, delivery, submission

Úvod

V tomto príspevku sa venujeme analýze ustanovenia § 125 ods. 2 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (ďalej len „CSP“) z pohľadu charakteru uvedenej lehoty. Zaoberáme sa argumentami, či uvedená lehota ma hmotnoprávny alebo procesnoprávny charakter, respektíve či stačí úkon urobiť na pošte alebo je potrebné v lehote doručiť podanie do fyzickej dispozície súdu.

¹Bc. Lukáš Hájek je študentom magisterského štúdia na Univerzite Komenského v Bratislave, Právnickej fakulte. Počas štúdia sa zameriaval vo svojej odbornej činnosti najmä na problematiku občianskeho práva a práva nehnuteľností naprieč všetkými právnymi odvetviami. Zúčastnil sa viacerých medzinárodných právnických konferencií s príspevkami na témy ako „Vlastník pozemku bez prístupu z verejnej komunikácie alebo právne vákuum Občianskeho zákonníka?“.

V rámci príspevku poukážeme na dôležitosť uvedenej problematiky na praktickom príklade, keď interpretácia uvedeného ustanovenia hrá kľúčovú úlohu v konaní a môže markantne ovplyvniť výsledok strany v spore a tým ovplyvniť aj celý jej život.

Analyzujeme a sumarizujeme jednotlivé argumenty, ktoré podporujú názor, že uvedená lehota má procesnoprávny charakter, aj názory že lehota ma charakter hmotnoprávny. Poukážeme na kľúčové rozhodnutie Najvyššieho súdu SR (spis. zn. 1ObdoV/8/2018) a zaoberáme sa jednotlivými argumentami, o ktoré sa oprel Najvyšší súd SR.

Sumarizujeme tiež argumenty, ktoré sa vyskytli v glosách k uvedenému rozhodnutiu. Na záver sa pokúsime k uvedenej problematike zaujať nejaký postoj, a v rámci úvahy de lege ferenda tento problém nejakým spôsobom vyriešiť.

1. Praktický príklad

Na úvod ešte pred samotnou analýzou ustanovenia § 125 ods. 2 CSP uvedieme praktický príklad, ktorý bude ilustrovať dôležitosť interpretácie uvedeného ustanovenia. Predstavme si, že rozsudok súdu prvej inštancie v civilnom sporovom konaní, bol doručený žalobcovi 5. mája 2017. Nasledujúci deň žalobcovi začala plynúť 15-dňová lehota na podanie odvolania. Koniec 15-dňovej lehoty na podanie odvolania pripadá teda na sobotu 20. mája 2017, takže posledným dňom na podanie odvolania bude najbližší pracovný deň, t. j. 22. mája 2017. 22. mája 2017 teda v posledný deň lehoty, žalobca podá odvolanie formou e-mailu (elektronické podanie bez zaručeného podpisu). Keďže ale odvolanie nebolo zaručene elektronicky podpísané tak toto podanie dodatočne žalobca odovzdá 31. mája 2017 podpísané v listinnej forme na poštovú prepravu. A súdu prvej inštancie by takéto podanie v listinnej forme bolo napríklad doručené 2. júna 2017. A v tomto prípade začína dôležitosť interpretácie ustanovenia § 125 ods. 2 CSP: „Podanie vo veci samej urobené v elektronickej podobe bez autorizácie podľa osobitného predpisu treba **dodatočne doručiť** v listinnej podobe alebo v elektronickej podobe autorizované podľa osobitného predpisu; **ak sa dodatočne nedoručí súdu do desiatich dní, na podanie sa neprihliada**. Súd na dodatočné doručenie podania nevyzýva.“. 10-dňová lehota na doplnenie odvolania by v tomto prípade končila 1. júna 2017.

Otázkou však je, či do 1. júna 2017 má žalobca povinnosť odovzdať doplnené podanie na poštovú prepravu (procesnoprávny charakter lehoty) alebo 1. júna 2017 je posledný deň, v ktorý sa musí takéto doplnené podanie dostať do fyzickej dispozície súdu. V prípade ak by sme na lehotu nazerali procesnoprávne, tak žalobca by si svoju povinnosť podľa § 125 ods. 2 CSP splnil a v konaní by sa pokračovalo ďalej. V prípade ale ak by sme na lehotu nazerali

hmotnoprávnym pohľadom, žalobcovi márne uplynula lehota, keďže podanie fyzicky prišlo na súd jeden deň po lehote, teda 2. júna 2017.

Uvedený príklad demonštruje to, aká dôležitá je v praxi interpretácia uvedeného ustanovenia. V tomto hypotetickom prípade ak by súd nazeral na lehotu hmotnoprávne, odvolanie žalobcu by odmietol a takéto rozhodnutie by značne mohlo ovplyvniť jeho život.

2. § 125 ods. 2 CSP

*„Podanie vo veci samej urobené v elektronickej podobe bez autorizácie podľa osobitného predpisu treba **dodatočne doručiť v listinnej podobe alebo v elektronickej podobe autorizované podľa osobitného predpisu; ak sa dodatočne nedoručí súdu do desiatich dní, na podanie sa neprihliada. Súd na dodatočné doručenie podania nevyzýva.**“²*

Zákonodarcu vzhľadom na povahu lehoty z citovaného ustanovenia použil slovné spojenia „*dodatočne nedoručí súdu do desiatich dní*“. Znenie zákona nás teda navádza skôr na hmotnoprávne poňatie lehoty, keďže slovné spojenie „*dodatočne nedoručí*“ sa viaže skôr na doručenie súdu do jeho fyzickej dispozície.

Úmysel zákonodarcu, k akému účelu uvedeným ustanovením smeroval môžeme dnes hľadať jedine v dôvodovej správe. Z tej vyplýva: „*V odseku 2 predkladateľ odstránil doterajšie výkladové nejasnosti o povahe lehoty na doplnenie podania vo veci samej vo forme iných elektronických prostriedkov. Navrhuje sa zakotviť **desaťdňovú hmotnoprávnú lehotu na doplnenie podania vo veci samej urobeného inými elektronickými prostriedkami**.*“³ Ak by sme teda vychádzali striktno zo znenia zákona a z dôvodovej správy, tak účelom zákonodarcu bolo zakotviť hmotnoprávnú lehotu desať dní na doplnenie podania ktoré bolo poslané elektronicky bez zaručeného elektronického podpisu. K uvedenému možno spomenú aj základný princíp CSP, ktorý je upravený v čl. 3: „*Každé ustanovenie tohto zákona je potrebné vykladať v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, verejným poriadkom, princípmi, na ktorých spočíva tento zákon, s medzinárodnoprávnymi záväzkami Slovenskej republiky, ktoré majú prednosť pred zákonom, judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva a Súdneho dvora Európskej únie, a to s trvalým zreteľom na hodnoty, ktoré sú nimi chránené. **Výklad tohto zákona nesmie protirečiť tomu, čo je v jeho slovách a vetách jasné a nepochybné. Nikto sa však nesmie dovolávať slov a viet tohto zákona proti ich účelu a zmyslu podľa odseku 1.***“

²§ 125 ods. 2 CSP

³NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2014. Parlamentná tlač 1333 [online]. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5280> [cit. 2019-12-28].

Z uvedeného nám zatiaľ jasne vyplýva že lehota by mala mať charakter hmotnoprávny a nie je dôvod o tom pochybovať. Odlišný názor prejavil však vo svojom rozhodnutí Najvyšší súd SR (viď. 3. kapitolu).

V rámci historickej interpretácie uvedeného ustanovenia, sa nepochybne musíme pozrieť aj do predošlého procesného kódexu, teda do zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok (ďalej len „OSP“). „*Podanie obsahujúce návrh vo veci samej alebo návrh na nariadenie predbežného opatrenia, ktoré bolo urobené elektronickými prostriedkami, treba doplniť písomne alebo ústne do zápisnice najneskôr do troch dní; podanie, ktoré bolo podpísané zaručeným elektronickým podpisom, doplniť netreba. Podanie urobené telefaxom treba doplniť najneskôr do troch dní predložením jeho originálu. Na podania, ktoré neboli v tejto lehote doplnené, sa neprihliada.*“⁴Textuálny rozdiel vzhľadom na povahu lehoty medzi § 125 ods. 2 CSP a § 42 ods. 1 OSP je pomerne malý. Kým CSP používa slovo „doručiť“, OSP používa slovo „doplniť“. Ustanovenie § 42 ods. 1 OSP vzbudzovalo značnú právnu neistotu v otázke či ide o lehotu procesnoprávnu alebo hmotnoprávnu, ktorú vyriešila ustálená súdna prax. Napríklad rozhodnutie Najvyššieho súdu z roku 2014 podľa ktorého, je uvedená trojdňová lehota na doplnenie podania urobeného elektronickými prostriedkami lehotou procesnou.⁵

Zdá sa však že zákonodarca na predošlú úpravu nadviazal v dôvodovej správe, keď v nej uviedol: „*V odseku 2 predkladateľ odstránil doterajšie výkladové nejasnosti o povahe lehoty na doplnenie podania...*“. Z citovaného možno vyvodiť, že zákonodarca si uvedomoval predošlú nejasnosť ohľadom povahy lehoty a v novom procesnom kódexe dáva najavo svoj zámer, aby lehota nadobudla hmotnoprávny charakter.

3. Procesnoprávny charakter ?

Na pohľad jednoznačné ponímanie charakteru lehoty § 125 ods. 2 CSP zmenilo rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „Najvyšší súd SR“). Najvyšší súd SR v uznesení z 26. septembra 2018 (sp. zn. 1 OBDO V 8/2018) konštatoval, že charakter lehoty v § 125 ods. 2 CSP je procesnoprávny. Teda doplnenie elektronického podania, ktoré nebolo autorizované elektronickým podpisom, možno doplniť do desať dní, a postačujúce je odovzdanie doplneného podania v tejto lehote na poštovú prepravu.

Argumentácia Najvyššieho súdu SR v uvedenom rozhodnutí vychádzala najmä z nadväznosti na predošlú právnu úpravu. „*38. Je zrejmé, že úprava Občianskeho súdneho poriadku používala slovné spojenie „doplnenie podania“ a nie „doručenie podania“, ako je*

⁴§ 42 ods. 1 OSP

⁵Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 27. 02. 2014, sp. zn. 2 Cdo 360/2013

tomu v novej právnej úprave. Treba však zároveň dodať, že charakter a účel sledovaný zákonodarcom, ostal nezmenený. Vychádza sa pritom z čl. 3 ods. 2, vety druhej základných zásad Civilného sporového poriadku, kedy sa nikto nesmie dovolávať slov a viet tohto zákona proti ich účelu a zmyslu.“⁶ Ďalej Najvyšší súd SR poukázal na to, že lehota na podanie odvolania (§ 362 CSP) je nepochybne lehotou procesnou, a keďže ide o špeciálnejšie ustanovenie ako § 125 ods. 2 CSP, je potrebné aj na túto lehotu nazerať procesnoprávnym charakterom. „42. Keďže pri doplnení podania nejde o nový právny inštitút tak, ako je uvedené už vyššie (bod 37 a nasl.), tak by sa priečilo logickému výkladu dotknutých ustanovení, ak by sa pre doplnenie podania (odvolania), stanovila hmotnoprávna povaha lehoty, napriek tomu, že na samotný úkon (odvolanie), je stanovená lehota procesná.“ Najvyšší súd SR sa teda v odôvodnení opieral najmä o nadväznosť na predošlú právnu úpravu a na spojitosť s charakterom lehoty na podanie odvolania.

Ako reakcia na vyššie uvedené uznesenie, vyšlo následne niekoľko glos. JUDr. Milan Hlušák vo svojej glose⁷ sa priklonil k názoru, že uvedená lehota má procesnoprávny charakter. Na začiatku sa zaoberal najmä problémom, či uvedenú lehotu možno subsumovať pod § 117 CSP, teda či uvedený časový úsek v § 125 ods. 2 CSP je lehotou. Priklonil sa k názoru, že ide o procesnú lehotu, keďže sa jedná o procesný úkon ktorý definoval ako: „Za procesné úkony by sa totiž nemali považovať len tie, ktoré smerujú priamo ku vzniku, zmene a zániku procesnoprávneho vzťahu, ale aj tie, ktoré iným, zákonom predvídaným spôsobom formujú priebeh konania alebo ovplyvňujú obsah súdneho rozhodnutia.“

S textáciou zákona sa autor spomínanej glosy vysporiadal tak, že § 117 CSP hovorí o „vykonaní“ a § 125 ods. 2 CSP hovorí o „doručení“. Pričom lehoty podľa § 117 CSP sú lehotami procesnoprávneho charakteru, teda stačí úkon vykonať aj na pošte. Pojem vykonanie použil zákonodarca najmä z dôvodu rôznych spôsobov realizovania úkonu, preto usudzuje že rozdiel medzi vykonaním a doručením v tomto prípade nie je taký priepastný a nemožno sa o tento argument opierať. K samotnému výkladu pojmu „doručenie“ zastal postoj, že text zákona nemusí byť vždy prvoradý, a opiera sa najmä o § 121 ods. 5 CSP, ktorý hovorí, že lehota je zachovaná aj vtedy ak bol úkon urobený na pošte. Vzhľadom na uvedené dôvodovú správu, aj pre jej nezáväznosť nepovažuje za relevantný argument.

Ďalším argumentom je, že neautorizované elektronické podanie podľa § 125 ods. 2 CSP je v základe podaním vadným. Pretože takéto podanie neobsahuje podpis a lehoty na

⁶Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 26. 09. 2018, sp. zn. 1 OBDO V 8/2018

⁷M. HLUŠÁK: GLOSA I, Desat'ďňová lehota na doplnenie podania urobeného v elektronickej podobe (§ 125 ods. 2 Civilného sporového poriadku) je lehotou procesnou. ASPI.

odstránenie väd podania podľa § 128 ods. 2 sú nepochybne lehotami procesnými. Z tohto dôvodu by aj lehota podľa § 125 ods. 2 CSP mala byť lehotou procesnoprávneho charakteru, pretože taktiež ide vo svojej podstate o odstránenie väd podania.

Ako posledný argument pre procesnoprávny charakter lehoty považuje samotný fakt, že sa nachádza v procesnom predpise a preto by sa na ňu malo vzťahovať ustanovenie § 121 ods. 5 CSP. Adresát právneho predpisu by mal byť chránený, a to tým že každá lehota v ňom uvedená by mala mať procesnoprávny charakter.

4. Hmotnoprávny charakter ?

Okrem argumentácie v prospech hmotnoprávneho charakteru lehoty v § 125 ods. 2 CSP, ktorá bola uvedená v druhej kapitole, treba spomenúť aj argumentáciu z ďalšej glosy, a to od autora JUDr. Jána Štiavnického.⁸ Ten vo svojej glose sa nepriklonil ani k lehote procesnej ani hmotnoprávnej. Koniec koncov hmotnoprávna lehota je v tomto prípade iba „*terminus technicus*“, keďže nejde o lehotu z hmotného práva, ale skôr sa snaží odzrkadliť fakt, že do tejto lehoty sa započítava aj poštová preprava.

Vo svojej glose sa najmä opiera o text zákona, ktorý by mal mať prednosť pred povahou predpisu. Poukázal na rozdielnosť interpretácie aj v rozhodovaní súdov. Hmotnoprávny pohľad: Krajský súd v Nitre sp. zn. 26 Cob 34/2018; Krajský súd v Bratislave sp. zn. 3 Co 251/2017, procesnoprávny prístup: Okresný súd Prešov sp. zn. 2 Cbi 15/2017.

Na tomto mieste možno poukázať aj na fakt že za procesný úkon sa považuje taký, ktorým vznikajú, menia sa alebo zanikajú procesnoprávne vzťahy. Je diskutabilné či doplnenie podania podľa § 125 ods. 2 CSP je procesným úkonom. K uvedenému treba uviesť Nález Ústavného súdu SR. „*Podstata ich názoru, ako ho vykladá ústavný súd, vychádza z konceptu úplnosti procesného úkonu, ktorý sa pri elektronickom (s nezaručeným podpisom) podaní stáva perfektným až riadnym doplnením. Kým nie je takéto podanie riadne doplnené, tak sa vrátane doplnenia a zvlášť doplnenia nenachádza na pôdoryse Občianskeho súdneho poriadku, a čo je mimo Občianskeho súdneho poriadku, tak je ne-procesnoprávne, teda je z opaku hmotnoprávne, a preto je potrebné doplnenie podania vnímať hmotnoprávne z hľadiska počítania včasnosti.*“⁹Uvedený názor Ústavného súdu SR by sme mohli aplikovať aj na aktuálnu právnu úpravu, a teda doplnenie podania podľa § 125 ods. 2 CSP sa nenachádza v rovine CSP, a teda na lehotu sa nemožno pozerat' optikou § 117 CSP a § 121 CSP.

⁸J. ŠTIAVNICKÝ: GLOSA II (LEHOTA PODĽA § 125 ODS. 2 CSP NIE JE ANI HMOTNOPRÁVNA, ANI PROCESNÁ). ASPI.

⁹Nález Ústavného súdu SR z 26. apríla 2017, sp. zn. II. ÚS 599/2016

Právna doktrína¹⁰ sa prikláňa k hmotnoprávnemu charakteru lehoty s odkazom na dôvodovú správu: „Podanie vo veci samej v elektronickej podobe bez autorizácie je potrebné dodatočne doručiť buď v listinnej podobe alebo v elektronickej podobe s autorizáciou. Obsahovo pritom musí ísť o totožné podanie. Na rozdiel od právnej úpravy v § 42 ods. 1 OSP, ktorá určovala lehotu troch dní na doplnenie podania, podľa § 125 ods. 2 CSP je lehota na doplnenie podania dlhšia, a to desaťdňová. Táto lehota na doplnenie je hmotnoprávna a nie je možné ju predĺžiť.“

5. Úvaha de lege ferenda

V rámci tohto príspevku sa neprikláňame ani k jednému názoru na povahu lehoty v § 125 ods. 2 CSP. Textácia zákona je síce podľa nás jasná a tá najviac nahráva názoru na hmotnoprávny charakter lehoty, avšak právna istota adresáta právnej normy, že pokiaľ sa nachádza v procesnoprávnom predpise mali by sa všetky lehoty spravovať § 117 a § 121 CSP zase hrá v prospech názoru procesnoprávnemu.

Právna istota a spravodlivosť by mali byť základným elementom každého právneho predpisu. Avšak s poukazom na základné princípy CSP (čl. 3 ods.2) nie je možné vykladať ustanovenie zákona proti tomu čo je v jeho slovách jasné a nepochybné. Na tomto mieste by sme teda navrhovali zmenu problematického ustanovenia, aby raz a navždy odstránil akékoľvek výkladové nejasnosti.

V prípade účelu zákonodarcu, aby išlo v uvedenom ustanovení o lehotu **hmotnoprávneho charakteru**, by mohlo ustanovenie znieť: „Podanie vo veci samej urobené v elektronickej podobe bez autorizácie podľa osobitného predpisu treba dodatočne doručiť v listinnej podobe alebo v elektronickej podobe autorizované podľa osobitného predpisu; ak sa dodatočne nedoručí súdu do desiatich dní, na podanie sa neprihliada. Súd na dodatočné doručenie podania nevyzýva.**Lehota poštovej prepravy sa zarátava.**“

V prípade ak by zákonodarcov skutočný účel, bol upraviť ustanovenie tak aby išlo o lehotu procesnoprávnu tak by ustanovenie mohlo znieť: „Podanie vo veci samej urobené v elektronickej podobe bez autorizácie podľa osobitného predpisu treba dodatočne doručiť v listinnej podobe alebo v elektronickej podobe autorizované podľa osobitného predpisu; ak sa dodatočne nedoručí súdu do desiatich dní, na podanie sa neprihliada. Súd na dodatočné doručenie podania nevyzýva.**Lehota poštovej prepravy sa nezarátava.**“

¹⁰ZAHRADNÍKOVÁ, R. § 125 [Forma podania]. In: ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAŠOVIČ, M. Civilný sporový poriadok. 1.vydanie. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 446.

Nech by už zákonodarca zvolil akúkoľvek alternatívu z vyššie uvedených, zvýšila by sa rapídne právna istota adresátov právnej normy, a taktiež by sa aj zjednotila rozhodovacia súdna prax ktorá je momentálne roztrieštená.

Záver

V tomto príspevku sme sa zaoberali charakterom lehoty uvedenej v § 125 ods. 2 CSP. Po nadobudnutí účinnosti CSP sa uvedená problematika vzhľadom na textáciu zákona a dôvodovú správu zdala jasná, avšak rozhodnutie Najvyššieho súdu SR (spis. zn. 1ObdoV/8/2018) prinieslo nový pohľad na toto ustanovenie. V príspevku sme sa zaoberali argumentami v prospech hmotnoprávnej lehoty aj k procesnoprávnej. Výsledkom nášho skúmania nie je jednoznačné priklonenie sa k jednému názoru, ale poznatok, že uvedená právna norma v sebe nesie značnú dávku právnej neistoty. Preto prichádzame s riešením v rámci úvahy de lege ferenda, ktorá by právnu neistotu prameniacu z uvedeného ustanovenia navždy odstránila. Sme názoru, že právna istota adresátov právnej normy je najdôležitejšia, a preto by sa uvedený problém mohol novelou zákona raz a navždy vyriešiť.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice:

ŠTEVČEK, M. a kol.: Civilný sporový poriadok. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2017.

ŠTEVČEK, M. a kol.: Občiansky súdny poriadok I. diel. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN 978-80-7400-406-3.

Periodiká a zborníky:

HLUŠÁK, M.: GLOSA I, Desaťdňová lehota na doplnenie podania urobeného v elektronickej podobe (§ 125 ods. 2 Civilného sporového poriadku) je lehotou procesnou. ASPI.

ŠTIAVNICKÝ, J.: GLOSA II (LEHOTA PODĽA § 125 ODS. 2 CSP NIE JE ANI HMOTNOPRÁVNA, ANI PROCESNÁ). ASPI.

Súdne rozhodnutia:

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 27. 02. 2014, sp. zn. 2 Cdo 360/2013

Nález Ústavného súdu SR z 26. apríla 2017, sp. zn. II. ÚS 599/2016

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 26. 09. 2018, sp. zn. 1 OBDO V 8/2018

Uznesenie Krajského súdu v Nitre zo dňa 28. 6. 2018, sp. zn. 26 Cob 34/2018

Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 26. 2. 2018, sp. zn. 3 Co 251/2017

Dôvodové správy:

NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2014. Parlamentná tlač 1333 [online].
Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5280> [cit.
2019-12-28].

**ZÁKAZ KONKURENCIE ŠTATUTÁRNYCH ORGÁNOV
KAPITÁLOVÝCH OBCHODNÝCH SPOLOČNOSTÍ - ZÁKONNÝ
OBSAHOVÝ, OSOBNÝ A ČASOVÝ ROZSAH A JEHO MOŽNÉ
MODIFIKÁCIE**

**BAN ON COMPETITION OF THE MEMBERS OF A
COMPANY BODIES CAPITAL TRADING COMPANIES – LEGAL
CONTENT, PERSONAL AND TEMPORAL SCOPE
AND POSSIBILITIES OF ITS CONTRACTUAL MODIFICATION**

Jakub Kajba¹

Abstrakt:

Príspevok sa venuje problematike zákazu konkurencie členov orgánov obchodných spoločností so zameraním na kapitálové obchodné spoločnosti. Jeho cieľom nie je rozbor jednotlivých „skutkových podstát“ konkurenčného konania, ale venuje sa len niektorým aspektom zákazu konkurencie, najmä pokiaľ ide o jeho obsahový, personálny a temporálny rozsah a možnosti jeho zmluvnej modifikácie.

Kľúčové slová:

Zákaz konkurencie, štatutárny orgán, konkurenčná doložka

Abstract:

The article deals with the issue of the ban on competition of the members of a company bodies with the intention to the capital trading companies. Its aim is not to analyze the individual „merits“; of the competitive procedure, but it applies just up to the some aspects of the ban on competition, in particular as regards to its content, personnel and temporal scope and possibilities of its contractual modification.

Keywords:

Ban on competition, statutory body, non-competition clause

Zákaz konkurencie

Obchodný zákonník už od svojho vzniku upravuje inštitút zákazu konkurencie, konkrétne vo všeobecných ustanoveniach o obchodných spoločnostiach upravuje práva obchodnej spoločnosti ako porušením zákazu konkurencie negatívne dotknutého subjektu voči osobám, ktoré sú zo zákona alebo na základe korporátnych dokumentov spoločnosti povinné zdržať sa konkurenčného konania, i podmienky uplatnenia týchto práv. Pri jednotlivých

¹JUDr. Jakub Kajba, interný doktorand na Katedre obchodného a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, notár so sídlom v Banskej Bystrici

formách obchodných spoločností následne Obchodný zákonník určuje, na ktoré osoby a v akom rozsahu sa zo zákona zákaz konkurencie vzťahuje, resp. na ktoré osoby je možné zákaz konkurencie rozšíriť, prípadne akým spôsobom je prípustné modifikovať primárne kogentnú právnu úpravu.

Podstatu inštitútu zákazu konkurencie vystihla Majeríková tak, že *v zmysle platnej právnej úpravy, konkurenčné konanie, ktoré Obchodný zákonník zakazuje, je vo všeobecnosti také konanie, ktorým členovia orgánov spoločnosti, prípadne aj spoločníci, ak sa zákaz konkurencie v zmysle spoločenskej zmluvy vzťahuje aj na nich, zneužívajú informácie získané na základe svojho postavenia alebo účasti v spoločnosti na ujmu spoločnosti, na úkor ktorej získavajú určité výhody, pričom zmyslom ustanovení Obchodného zákonníka o zákaze konkurencie je snaha zabrániť spoločníkom a členom orgánov spoločnosti správať sa v obchodných vzťahoch špekulatívne a konať proti zásadám poctivého obchodného styku*². Takéto poňatie zákazu konkurencie si osvojila i súdna prax³. Právnou vedou je zákaz konkurencie tiež vnímaný ako súčasť povinnosti lojality subjektu, na ktorý sa zákaz konkurencie vzťahuje voči spoločnosti, v ktorej vykonáva funkciu (napr. štatutárny orgán) alebo v ktorej má majetkovú účasť (spoločník)⁴.

Možnosti zmluvnej modifikácie zákazu konkurencie

Pomerne veľkú diferenciu pri zákaze konkurencie vykazujú na jednej strane osobné obchodné spoločnosti a na strane druhej obchodné spoločnosti kapitálové. Právna úprava zákazu konkurencie je pri osobných obchodných spoločnostiach jednoduchšia a liberálnejšia. Pri verejnej obchodnej spoločnosti bez dovolenia ostatných spoločníkov spoločník (bez ohľadu na to, či je alebo nie je štatutárnym orgánom) nesmie podnikáť v predmete podnikania spoločnosti, a to ani v prospech iných osôb, s tým, že úpravou v spoločenskej zmluve je možné zákaz konkurencie upraviť inak, či už zmierniť alebo sprísniť. Pri komanditnej spoločnosti sa zákaz konkurencie nevzťahuje na komanditistov, a na zákaz konkurencie komplementárov sa použijú ustanovenia o zákaze konkurencie spoločníka verejnej obchodnej spoločnosti. Oproti tomu u kapitálových obchodných spoločností je možné zákonnú úpravu zákazu konkurencie korporátnou dokumentáciou len sprísniť. Uvedená diferencia nebola daná od počiatku účinnosti

²MAJERÍKOVÁ, M., in Ovečková, O. a kol.: Obchodný zákonník – komentár, Bratislava, IURA EDITION, 2005, s. 194 – 195.

³Napr. Uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici č. k. 12Co 14/2014 zo dňa 23. 02. 2016, Rozsudok Krajského súdu v Bratislave č. k. 5Co 540/2014 zo dňa 17. 02. 2015

⁴ pozri napr. SMALÍK, M.: Niekoľko úvah k povinnosti lojality konateľa spoločnosti s ručením obmedzeným, publikované na internete <https://www.projustice.sk/obchodne-pravo/niekolko-uvah-k-povinnosti-lojality-konatelya-spolocnosti-s-rucenim-obmedzenym>

Obchodného zákonníka, kedy právna úprava i pri kapitálových obchodných spoločnostiach umožňovala v korporátnych dokumentoch upraviť zákaz konkurencie i miernejšie než upravoval zákon. Právna úprava bola sprísnená pri novelizácii Obchodného zákonníka zákonom č. 11/1998 Z. z., ktorý umožnil modifikáciu zákazu konkurencie pri kapitálových obchodných spoločnostiach len vo forme jej sprísnenia.

Pri možnosti modifikácie zákazu konkurencie nepovažujem takéto zákonné riešenie za správne, najmä z dôvodov zásady zmluvnej voľnosti v obchodnoprávných vzťahov a prílišnej ochrany subjektov, ktoré by predovšetkým mali dbať o svoju ochranu v obchodnoprávných vzťahoch sami majú na to príslušné právne možnosti. Zákazom konkurencie je síce primárne chránená spoločnosť, ktorá je i legitimovaná na uplatňovanie nárokov z titulu porušenia zákazu konkurencie voči povinným osobám, v konečnom dôsledku sú však chránené záujmy spoločníkov, hodnota obchodných podielov ktorých sa odvíja od hodnoty spoločnosti. Z tohto dôvodu, pokiaľ by napr. všetci spoločníci súhlasili s výnimkou zo zákazu konkurencie i pre člena štatutárneho alebo dozorného orgánu, považujem za neprimerane obmedzujúce, aby takéto riešenie nebolo možné (podľa súčasnej právnej úpravy by takéto dojednanie bolo absolútne neplatným právnym úkonom). V reálnom podnikateľskom prostredí i pri súčasnej zákonnej úprave dochádza k porušovaniu zákonom formulovaného zákazu konkurencie v niekoľkonásobne vyššom počte, než sú ojedinelé súdne spory z takéhoto konania, a to práve z dôvodu, že bol medzi spoločníkmi a osobami zviazanými zákazom konkurenčného konania dosiahnutý konsenzus. Reálne tieto konania nie sú súdmi prejednávané a postihované ako zákaz konkurencie práve z dôvodu, že kde niet žalobcu, niet sudcu. Pre členov štatutárnych a dozorných orgánov kapitálových obchodných spoločností však toto riešenie nie je komfortné, nakoľko v prípade sporu obrana či už tichým alebo výslovným súhlasom spoločníkov nie je liberačným dôvodom, a nerieši ani prípadné trestnoprávne dôsledky. Zodpovednosť a lojalita členov štatutárnych orgánov kapitálových obchodných spoločností je nepochybne základnou a odôvodnenou požiadavkou na ich výkon funkcie, avšak je potrebné vnímať i zodpovednosť spoločníkov za svoje konanie a rozhodovanie, právo vykonávať práva a povinnosti z titulu ich účasti v spoločnosti spôsobom ktorý uznajú za vhodný, pokiaľ neporušuje práva iných subjektov a zásadu *vigilantibus iurascriptasunt*. Spoločníci nie sú bezmocnými obeťami porušenia zákazu konkurencie, pri vzniku spoločnosti určujú v zakladateľskom dokumente osoby, ktoré budú členmi štatutárnych a dozorných orgánov, určujú ich práva a povinnosti, v priebehu existencie spoločnosti môžu voliť a odvolávať členov štatutárnych a dozorných orgánov, meniť ich práva a povinnosti zmenou spoločenskej zmluvy alebo stanov a schvaľovať ich zmluvy o výkone funkcie. Za vhodnejšie považujem liberálnejšie riešenie niektorej

prípustnosti konkurenčného konania spôsobom, aký je právne upravený v Českej republike, kde Zákon o obchodných korporáciách definuje podmienku za ktorej sa ani pri naplnení skutkovej podstaty zákazu konkurencie, konanie nepovažuje za konkurenčné, pričom takouto podmienkou je súhlas všetkých spoločníkov⁵.

Vzhľadom na uvedené o to viac považujem za nesprávne, že porušenie zákazu konkurencie, ktoré je typicky súkromnoprávnym (dokonca ešte v zásade liberálnejšou obchodnoprávnou úpravou upraveným) deliktom, je postihované i ako verejnoprávny delikt, trestný čin, dokonca podľa súčasnej právnej úpravy zločin⁶.

Viac než zákonná úprava môže sprisniť zákaz konkurencie zmluvná úprava, keďže zákon pri kapitálových obchodných spoločnostiach explicitne počíta s úpravou tejto otázky v spoločenskej zmluve (zakladateľskej listine) alebo stanovách spoločnosti s ručením obmedzeným alebo stanovách akciovej spoločnosti. Sprisnením zákonného rozsahu zákazu konkurencie je najčastejšie osobná, obsahová alebo časová modifikácia týchto aspektov uvedenými korporátnymi dokumentmi, pričom ako už bolo uvádzané, modifikácia môže ísť len nad zákonnú úpravu, a teda zákaz konkurencie podľa korporátnej dokumentácie sa môže vzťahovať i na iné osoby, než na členov štatutárnych a dozorných orgánov, na ktorý platí zákaz konkurencie zo zákona, môžu byť definované aj ďalšie konania okrem zákonných, ktoré sa považujú porušenie zákazu konkurencie, alebo môže byť povinnosť dodržiavať zákaz konkurencie stanovená i na dobu po skončení funkcie alebo účasti v spoločnosti.

Obchodný zákonník výslovne upravuje len úpravu zákonného rozsahu zákazu konkurencie korporátnymi dokumentmi kapitálovej obchodnej spoločnosti, nie je však vylúčené, naopak javí sa byť dokonca prirodzenejšie vzhľadom na zmluvné strany zmluvného vzťahu, keďže primárne je chránená pred konkurenčným konaním obchodná spoločnosť (v prípade spomenutých korporátnych dokumentov ide o zmluvy sui generis uzavreté medzi spoločníkmi spoločnosti), aby zákaz konkurencie bol upravený v zmluve o výkone funkcie, pokiaľ bola medzi spoločnosťou a členom štatutárneho alebo dozorného orgánu uzavretá, prípadne iným kontraktom medzi spoločnosťou a zákazom konkurencie zaviazanou osobou. Treba však upozorniť na to, že pokiaľ ide o členov štatutárnych a dozorných orgánov, ani táto

⁵Podľa § 199 ods. 2 zák. č. 90/2012 Sb. o obchodných spoločnostiach a družstvách (zákon o obchodných korporáciách pokiaľ všetci spoločníci pri založení spoločnosti alebo v okamžiku zvolení jednatela boli jednatelom na niektorej z okolností podľa odstavce 1 (konkurenčné konanie – pozn. autora) výslovne upozornení alebo vznikli později a jednatel nani písomne upozornil všetky spoločníky, má sa za to, že jednatel činnosť, ktorá sa zákaz týka, zakázanou nemá. To neplatí, pokiaľ ktorýkoľvek spoločník vyslovil nesouhlas s činnosťou jednatela podľa odstavce 1 do jedného mesiaca od dne, kedy na ni bol jednatelom upozornený.

⁶Podľa § 244 ods. 1 zák. č. 300/2005 z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov zločin porušovania zákazu konkurencie sa dopustí ten, kto ako osoba povinná dodržiavať zákaz konkurencie podľa zákona, zákaz uvedený v takom zákone poruší a spôsobí tým inému väčšiu škodu⁶.

zmluvná úprava nemôže vzhľadom na kogentnú právnu úpravu, zákonom stanovený minimálny rozsah zákazu konkurencie zmierniť. Takéto prípadné ustanovenie v uvádzanom právnom vzťahu by bolo absolútne neplatné podľa § 39 Občianskeho zákonníka pre rozpor so zákonom.

Osobný rozsah zákazu konkurencie

Pokiaľ ide o osobný rozsah, zo zákona sa zákaz konkurencie v kapitálových obchodných spoločnostiach dotýka členov štatutárnych orgánov a členov dozornej rady. Právna úprava explicitne upravuje možnosť rozšíriť zákaz konkurencie i na spoločníkov spoločnosti s ručením obmedzeným. Takáto možnosť nie je výslovne upravená pri akciovej spoločnosti a to podľa môjho názoru z toho dôvodu, že v spoločnosti s ručením obmedzeným je podľa § 141 ods. 2 Obchodného zákonníka spoločenskú zmluvu možné meniť spôsobom, ktorý rozširuje povinnosti spoločníkov (o povinnosť zdržať sa konkurenčného konania) len so súhlasom všetkých spoločníkov, čo pri akciovej spoločnosti neplatí a teda k zmene stanov akciovej spoločnosti vo forme rozšírenia povinností akcionárov o zákaz konkurenčného konania, čo je podstatným zásahom do slobody akcionárov, by v akciovej spoločnosti mohlo dôjsť aj bez ich súhlasu. Pri zákaze konkurencie vzťahujúceho sa na spoločníkov spoločnosti s ručením obmedzeným ide o jediný prípad, kedy priamo zákonná úprava počíta s liberálnejšou zmluvnou než zákonnou úpravou zákazu konkurencie, a to čo do obsahu zákazu konkurencie, kedy už primárnym gramatickým výkladom možno zo zákonného znenia⁷ možno dovodiť, že pri spoločníkoch sa predpokladá obsahovo nižší rozsah zákazu konkurencie. I keď to Obchodný zákonník výslovne neupravuje, podľa môjho názoru možno úpravou v korporátnych dokumentoch rozšíriť zákaz konkurencie i na iné osoby, napríklad na prokuristu spoločnosti, alebo členov vrcholového manažmentu spoločnosti (tieto osoby môžu, ale nemusia byť totožné s členmi štatutárneho orgánu spoločnosti). Nesporne na takéto osoby možno zákaz konkurencie rozšíriť na tieto osoby v kontrakte, ktorý s nimi spoločnosť uzatvára. Zákaz konkurencie u osôb, ktoré sú v pracovnoprávnom vzťahu a môžu disponovať z titulu svojej pozície poznatkami o spoločnosti, ktoré by mohli byť značnou konkurenčnou výhodou, rieši možnosť a parametre konkurenčnej doložky pracovnoprávna úprava.

⁷podľa § 136 ods. 3 zák. č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov spoločenská zmluva alebo stanov môžu určiť, v akom rozsahu sa zákaz konkurencie vzťahuje aj na spoločníkov

Obsah zákazu konkurencie

Z hľadiska obsahu minimálna zákonná úprava v kapitálových obchodných spoločnostiach zhodne definuje štyri konania, ktorými môže osoba povinná dodržiavať zákaz konkurencie, tento zákaz porušiť. Štatutárny a dozorný orgán v kapitálových obchodných spoločnostiach nesmie:

- a) vo vlastnom mene alebo na vlastný účet uzavierať obchody, ktoré súvisia s podnikateľskou činnosťou spoločnosti
- b) sprostredkovať pre iné osoby obchody spoločnosti
- c) zúčastňovať sa na podnikaní inej spoločnosti ako spoločník s neobmedzeným ručením
- d) vykonávať činnosť ako štatutárny orgán alebo člen štatutárneho alebo iného orgánu inej právnickej osoby s podobným predmetom podnikania, pričom priamo právna úprava definuje výnimky, kedy takéto konanie nie je porušením zákazu konkurencie, a to prípady, kedy ide o právnickú osobu, na ktorej podnikaní sa zúčastňuje
 - (i) spoločnosť, v ktorej svoju funkciu vykonáva,
 - (ii) spoločník spoločnosti, v ktorej svoju funkciu vykonáva
 - (iii) ako spoločník osoba, ktorá je ovládaná tou istou ovládajúcou osobou ako spoločnosť, v ktorej svoju funkciu vykonáva.

Prvá, druhá a štvrtá skutková podstata zákazu konkurencie je pravým zákazom konkurenčného konania. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že zákaz konkurencie možno porušiť, len ak medzi dotknutými subjektmi existuje reálna hospodárska súťaž⁸, ktorá je základom pre možné konkurenčné konanie. Pokiaľ sa dva subjekty reálne nestretávajú v rámci hospodárskej súťaže na spoločnom relevantnom trhu, som presvedčený, že i pri splnení formálnych podmienok, nemôže ísť o konanie porušujúce zákaz konkurencie. Vo vzťahu k materiálnemu, nie formálnemu posúdeniu konania osoby zaviazanej zákazom konkurencie dospela i judikatúra, podľa ktorej nie je porušením zákazu konkurencie, ak spoločník spoločnosti s ručením obmedzeným získa živnostenské oprávnenie na činnosť, ktorá je aj predmetom činnosti spoločnosti, pokiaľ túto podnikateľskú činnosť skutočne nevykonáva⁹. Tretia skutková podstata sa svojim spôsobom vymyká podstate zákazu konkurenčného konania, nakoľko vôbec nesmeruje k zákazom nejakej formy alebo spôsobu konania, ktoré by mohlo byť vnímané ako konkurenčné vo vzťahu k činnosti spoločnosti. Je skôr ochranou spoločnosti ako potenciálneho veriteľa osoby zaviazanej zákazom konkurencie. Vzhľadom na skutočnosť,

⁸Rozsudok Krajského súdu v Bratislave spis. zn. 4Cob 179/2017 zo dňa 18. 04. 2019

⁹Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky spis. zn. 4Obo 101/99, publikovaný v časopise Zo súdnej praxe č. 7/2000

akými rozmanitými spôsobmi okrem neobmedzeného zákonného ručenia za záväzky obchodnej spoločnosti, sa osoba zaviazaná zákazom konkurencie môže stať osobou, voči ktorej nároky nie sú reálne vymožiteľné¹⁰, ustanovenie nemá pre ochranu spoločnosti pred nevyožiteľnosťou jej nárokov voči konateľovi žiadny väčší význam. V tejto súvislosti je tiež možné podotknúť, že na výkon funkcie nie sú vyžadované právnou úpravou žiadne špecifické majetkové pomery. Vzhľadom na netypický charakter tejto skutkovej podstaty samozrejme neprichádzajú do úvahy ani primárne prostriedky ochrany spoločnosti, ktorými sú právo na vydanie prospechu z obchodu, pri ktorom osoba zaviazaná dodržiavať zákaz konkurencie tento zákaz porušila, alebo právo, aby táto osoba previedla tomu zodpovedajúce práva na spoločnosť, nárok spoločnosti je obmedzený len na nárok na náhradu škody.

Časový rozsah zákazu konkurencie

Pokiaľ ide o rozsah časový, stotožňujem sa s názorom, že *obmedzenie doby trvania zákazu konkurencie len na obdobie od začiatku vykonávania funkcie, do skončenia výkonu funkcie nemusí byť z hľadiska záujmov spoločnosti dostačujúce. Ten, kto pôsobil ako štatutárny orgán obchodnej spoločnosti alebo člen štatutárneho orgánu, disponuje predsa aj po zániku jeho pôsobenia v tejto funkcii informáciami, ktoré by mohli byť pre konkurenciu zaujímavé a teda využiteľné či zneužiteľné voči samotnej spoločnosti. Javí sa preto opodstatnené, obdobne ako je to napr. v pracovnoprávných predpisoch, predĺžiť zákaz konkurencie aj na obdobie po zániku vykonávania funkcie. Pre predĺženie trvania zákazu konkurencie poskytuje ObZ viaceré možnosti, napr. v zmysle ust. § 136 ods. 1 ObZ možno v spoločenskej zmluve alebo v stanovách určiť aj ďalšie obmedzenia pre výkon funkcie konateľa spoločnosti. Takýmto obmedzením je aj predĺženie zákazu konkurencie o konkrétne obdobie po skončení vykonávania funkcie¹¹. Možnosť takejto zmluvnej modifikácie pripúšťa i rozhodovacia prax súdov¹². Rovnako tak posudzuje súdna prax ako prípustné predĺženie zákazu konkurencie aj na čas po ukončení funkcie konateľa spoločnosti v zmluve o výkone funkcie, ktorá je medzi spoločnosťou*

¹⁰napr. člen orgánu kapitálovej obchodnej spoločnosti môže bez obmedzenia preberať ručenie jednostranným vyhlásením veriteľovi i dohodou, môže uzavierať dohody o vzdaní sa práv, odpustení dlhov, o prevzatí dlhov alebo o prístupí k záväzkom.

¹¹HUSÁR, J.: Účinnosť sankcií za porušenie zákazu konkurencie v obchodných spoločnostiach, In: Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition., Brno : Masaryk University, 2009.

¹²napr. rozsudok Krajského súdu v Bratislave č. k. 5Co 540/2014 zo dňa 17. 02. 2015

a štatutárnym orgánom uzavretá (a valným zhromaždením schválená)¹³¹⁴. V tejto súvislosti je zaujímavou i otázka reciprocit takéhoto záväzku osoby povinnej dodržiavať zákaz konkurencie, s tým, že požiadavka kompenzácie tohto záväzku osoby povinnej dodržiavať zákaz konkurencie napríklad peňažným plnením by bola plne odôvodnená, avšak absencia tejto kompenzácie podľa môjho názoru nemôže spôsobiť neplatnosť takéhoto dojednania. Súdna prax však poukazuje i na možnosť opačného posúdenia veci, keď napr. odvolací súd (síce obiterdictum), ale uviedol, že *by bolo možné polemizovať o tejto zmluve z hľadiska absencie recipročnej náhrady*¹⁵. K reciprocite záväzku byť zviazaný zákazom konkurencie po uplynutí doby funkcie záväzkom na peňažnú kompenzáciu zo strany spoločnosti smeruje i pripravovaná právna úprava na Slovensku.

Pripravovaná novelizácia právnej úpravy

V rámci pripravovanej veľkej novely Občianskeho zákonníka¹⁶ ako prvej etapy rekodifikácie súkromného práva, ktorá sa zásadným spôsobom dotýka i Obchodného zákonníka, sa v druhej časti Obchodného zákonníka doterajšia právna úprava zákazu konkurencie štatutárných orgánov kapitálových obchodných spoločností nemení. V právnej úprave Zmluvy o výkone funkcie, ktorá sa zavádza ako nový nominálny kontrakt upravený Obchodným zákonníkom, sa nachádzajú i ustanovenia o zákaze konkurenčného konania. Navrhovaná právna úprava predovšetkým explicitne uvádza, že ňou možno zákonný rozsah konkurenčného konania obsahovo (ďalšími povinnosťami alebo rozšírením súčasných povinností) rozširovať, explicitne upravuje možnosť konkurenčnej doložky po zániku funkcie člena orgánu v spoločnosti aj keď len na určitú časť konkurenčného konania¹⁷, určuje maximálny čas trvania obmedzenia konkurenčnou doložkou a obligatórnu peňažnú kompenzáciu zo strany spoločnosti za takéto obmedzenie. Navrhovaná úprava je v niektorých

¹³Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky spis. zn. 29Cdo 2049/2009: Zákonný zákaz zdržať sa konkurenčného konania voči spoločnosti vyplývajúci pre jej konateľa z § 136 Obchodného zákonníka sa vzťahuje - ako vyplýva z doslovného znenia citovaného ustanovenia - len na dobu, počas ktorej dotknutá osoba funkciu štatutárneho orgánu spoločnosti vykonáva, tým však nie je dotknutá možnosť rozšíriť tento zákaz zmluvným dojednaním medzi spoločnosťou a jej štatutárnym orgánom aj pre dobu po zániku funkcie.

¹⁴Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky 29Cdo 1053/2007: Pokiaľ zákon pripúšťa, aby k rozšíreniu zákazu konkurencie nad zákonom stanovený rozsah došlo uznesením valného zhromaždenia či stanovami, tím skôr je možná (za situácie, keď to Obchodný zákonník ani iný právny predpis nezakazuje) dohoda spoločnosti a jej štatutárneho orgánu o takomto rozšírení.

¹⁵ Rozsudok Krajského súdu v Trnave č. k. 31Cob 31/2015 zo dňa 28. 02. 2017

¹⁶ Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/clanky/text-navrhu-rekodifikacie-obcianskeho-zavazkoveho-prava.html>

¹⁷ zákaz na určenom území alebo voči určenému okruhu osôb na tomto území vykonávať na vlastný účet alebo na účet inej osoby činnosť, ktorá by mala súťažnú povahu k podnikaniu spoločnosti.

rysoch inšpirovaná pracovnoprávnou úpravou¹⁸ a tiež úpravou konkurenčnej doložky v zmluve o obchodnom zastúpení¹⁹.

Záver

Právna úprava zákazu konkurencie v Obchodnom zákonníku je až vzácnne stabilná a do stavu de lege lata sa nechystá zasiahnuť ani pripravovaná prvá etapa rekodifikácie súkromného práva. Osobne som však toho názoru, že de lege ferenda by bolo vhodné zvážiť zmenu právnej úpravy i pri kapitálových obchodných spoločnostiach tak, že by všetci zakladatelia pri založení spoločnosti alebo všetci spoločníci v priebehu jej existencie mali zákonnú možnosť zákaz konkurencie v spoločenskej zmluve upraviť liberálnejšie než je zákonná úprava. Rovnako by bolo podľa môjho názoru na mieste zvážiť, či ponechať skutkovú podstatu zákazu štatutárnemu orgánu byť spoločníkom v obchodnej spoločnosti s neobmedzeným ručením, predovšetkým z dôvodov, že v tomto prípade nejde o žiadne konkurenčné konanie, a neposkytuje subjektom chráneným zákazom konkurencie žiadnu efektívnu ochranu.

Zoznam bibliografických odkazov

ČAVOJSKÝ, P.: Konkurenčná klauzula v práve obchodných spoločností so zreteľom na štatutárne orgány. In Justičná revue. ISSN 1335-6461, 2002, č. 20, 1071-1077 s.

HUSÁR, J.: Účinnosť sankcií za porušenie zákazu konkurencie v obchodných spoločnostiach, In: Dny práva – 2009 – Days of Law: theConferenceProceedings, 1. edition., Brno : Masaryk University, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1

KOCINA, J: Zákaz konkurencevesvětlesoukromého a veřejného práva. 1. vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2010. 135 s. ISBN 978-80-7400-167-3.

MAMOJKA, M. a kol. Obchodný zákonník. Komentár. EUROKÓDEX. Žilina. 2016, ISBN: 978-80-8155-065-2

PONIŠŤ, V.: Trestnoprávne dôsledky porušenia zákazu konkurencie In.: Inštitúty práva obchodných spoločností. Verejnoprávna a súkromnoprávne aspekty. Zborník príspevkov z konferencie. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta. 2015. str. 122-135. ISBN978-80-8152-378-6

SMALÍK, M.: Niekoľko úvah k povinnosti lojality konateľa spoločnosti s ručením obmedzeným, publikované na internete <https://www.projjustice.sk/obchodne-pravo/niekolko-uvah-k-povinnosti-lojality-konateľa-spolocnosti-s-rucenim-obmedzenym>

¹⁸§ 83a zák. č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov

¹⁹ § 672a Obchodného zákonníka

TEKELIOVÁ, M: Zákaz konkurencie v práve obchodných spoločností. In.: Inštitúty práva obchodných spoločností. Verejnoprávna a súkromnoprávne aspekty. Zborník príspevkov z konferencie. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta. 2015. str. 100-121. ISBN 978-80-8152-378-6

O PRINCÍPE OCHRANY SLABŠEJ STRANY V PRÁVNEJ ÚPRAVE NÁJMU BYTU

THE PROTECTION OF THE WEAKER PARTY IN THE PROVISIONS CONCERNING THE LEASE OF A FLAT

Zuzana Klincová – Sára Kiššová¹

Abstrakt:

Autorky v príspevku analyzujú princíp ochrany slabšej strany ako jeden zo základných princípov súkromného práva v aktuálnej občianskoprávnej úprave nájmu bytu a komparujú jeho uplatnenie s legislatívnym návrhom nového občianskeho zákonníka na Slovensku ako aj občianskym zákonníkom v Českej republike.

Kľúčové slová:

Nájom bytu, princípy súkromného práva, princíp ochrany slabšej strany, rekodifikácia záväzkového práva

Abstract:

In the submitted paper, the authors analyze the protection of the weaker party as one of the distinguished principle of private law according to current provisions of the lease of flat in Civil Code and compare its application with a legislative proposal of a new Civil Code in Slovakia as well as with Czech Civil Code.

Keywords:

Lease of flat, the principles of private law, the protection of the weaker party, recodification of contract law

Úvod

Princíp ochrany slabšej strany predstavuje imanentný princíp súkromného práva. Jeho podstata spočíva v ochrane subjektu záväzkovo právneho vzťahu, ktorý sa ocitá v nevýhodnom postavení, do ktorého sa dostal v dôsledku rôznych faktorov, spočívajúcich najmä v informačnom deficite, v dôsledku hospodárskeho tlaku, neprofesionálneho postavenia či nedostatku zdrojov. V pozícií slabšej strany sa v nadväznosti na vyššie spomenuté atribúty ocitá aj nájomca, ktorého postavenie je značne limitované vôľou a konaním prenajímateľa, z čoho následne pramení potreba jeho zvýšenej ochrany, ktorá je zakomponovaná priamo do právnej úpravy nájmu bytu ako druhu chráneného nájmu v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len „Občiansky zákonník“). Ochrana slabšej strany je v literatúre chápaná aj ako prejav zásady rovnosti účastníkov občianskoprávných vzťahov.² V predmetom príspevku sa autorky zamerali na analýzu aktuálneho stavu úpravy

¹ Mgr. Zuzana Klincová je interná doktorandka na katedre Občianskeho práva Univerzity Komenského v Bratislave, Bc. Sára Kiššová je študentkou 5. ročníka Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

² Lazar J. a kol.: Občianske právo hmotné 1, Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 16

reflektujúcej princíp ochrany slabšej strany v právnej úprave nájmu bytu, ako aj na posúdenie miery aplikácie tohto princípu v pripravovanom legislatívnom návrhu rekonštrukcie záväzkovej časti občianskeho zákonníka.

1. Úprava princípu ochrany slabšej strany v hmotnoprávnej a procesnej rovine slovenského právneho poriadku

V postavení slabšej zmluvnej strany sa v praxi môže vyskytnúť takmer každý. Okolnosťami, ktoré prispievajú k asymetrickému postaveniu subjektov záväzkovo právneho vzťahu môžu byť jednak informačná nerovnosť ako aj rozdielne hospodárske postavenie.³ *De facto* vždy, keď jedna zo zmluvných strán nedokáže dostatočne presadiť svoje zmluvné záujmy je považovaná za slabšiu stranu. S takýmto vymedzením sa však pracuje pomerne obtiažne. Navyše, Občiansky zákonník neupravuje legálnu definíciu pojmu slabšia strana a neobsahuje ani explicitný výpočet slabšostranných subjektov. Ich vymedzenie nájdeme iba v procesnej úprave zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „CSP“), ktorý obsahuje tzv. pozitívnu diskrimináciu, spočívajúcu vo vymedzení osobitnej právnej úpravy sporov s ochranou slabšej strany, medzi ktoré zaraďuje jednak spotrebiteľské spory, antidiskriminačné spory ako aj individuálne pracovné spory. Slabšou stranou v nich je spotrebiteľ, zamestnanec a diskriminovaný. „*Ochrana slabšej strany spočíva v tom, že sa jej priznáva viac práv za účelom docieľenia rovného postavenia s druhou stranou sporu, a teda dôsledného naplnenia princípu rovnosti zbraní.*“⁴ Priznanie rozšíreného procesného balíka práv supluje komparatívnu nevýhodu vyššie uvedených subjektov. „*Princíp ochrany slabšej procesnej strany teda znamená, že slabší subjekt sa má „chrániť“ len do tej miery, kým sa nedosiahne funkčná procesná rovnosť; rozhodne by nebolo správne interpretovať princíp ochrany slabšej strany v tom zmysle, že sa má zabezpečiť akési nadradené postavenie slabšej strany vo vzťahu k protistrane.*“⁵

2. Vymedzenie predpokladov pre klasifikáciu strany ako slabšej strany

Pre súkromné právo je charakteristika rovnosť subjektov občianskoprávných vzťahov. Táokrem iného predstavuje jeden zo základných ústavných princípov, ktorý je vyjadrený v zákone č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v aktuálnom znení (ďalej len „Ústava SR“). Na ústavný princíp rovnosti možno nazerať v dvoch základných rovinách, a to v rovine

³LAVICKÝ P.: *Občiansky zákoník: Veľký komentár*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 1651

⁴ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, zo dňa 26. 6. 2019, sp. zn. 7Cdo/287/2018

⁵ŠTEVČEK M. a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1415

formálnej a roviny faktickej. Formálna rovnosť je prítomná pri tvorbe právneho predpisu, kedy zákonodarca musí zaručiť rovnosť adresátov právnej normy bez rozdielu. S ohľadom na skutočnosť, že v spoločnosti existuje z mnohých dôvodov faktická nerovnosť, ktorá je spôsobená rôznou hospodárskou a spoločenskou pozíciou, rôznym prístupom k zdrojom či informáciám, musí zákonodarca v niektorých prípadoch za účelom jej odstránenia zakotviť priamo nerovnoprávne postavenie subjektov aj normatívne. V týchto prípadoch dá normotvorca prednosť rovnosti faktickej pred rovnosťou formálnou tým, že vedome zvýhodní „slabší subjekt“.⁶

Z vyššie uvedeného vzniká otázka či základnou črtou súkromného práva je rovnosť formálna alebo rovnosť subjektov ako taká, čiže rovnosť faktická. Pokiaľ by sme mali za to, že práve formálna rovnosť subjektov je jedným zo základných kritérií, ktoré odlišujú súkromné právo od práva verejného, každá osobitná ochrana poskytovaná subjektu súkromnoprávneho vzťahu sa v určitom smere *de factom* prieči povahe súkromného práva, nakoľko dochádza k ingerencii do zmluvnej autonómie.⁷ Domnievame sa, že práve faktická rovnosť subjektov by mala tvoriť základný princíp, z ktorého vychádza celá právna úprava občianskeho zákonníka.

Z historického hľadiska boli v mnohých právnych úpravách zvýhodňované najmä maloleté osoby, osoby pozbavenej spôsobilosti na právne úkony, osoby obmedzené v spôsobilosti na právne úkony, *nasciturus* či osoby neprítomné pri právnom úkone. Ochranu slabších zmluvných strán je potrebné ponímať ako určitý vývojový trend súkromného práva. Na rozdiel od verejnoprávnych zásahov orgánov verejnej moci, ktoré sú typické pre verejné právo, ochrana slabších subjektov v súkromnom práve spočíva najmä v modifikácii zmluvného vzťahu, a to jeho vzniku, obsahu či zániku a v poskytnutí určitých čiastkových výhod tým subjektom, u ktorých vzniká potreba kompenzovať ich faktické nerovné postavenie. Tým, že právna úprava hmotného občianskeho práva v súčasnosti neobsahuje výpočet slabších subjektov, pri ich identifikácii musíme vychádzať z povahy daného inštitútu a konkrétnej právnej normy. Inak povedané, je nevyhnutné posúdiť v čom spočíva nevýhoda jednej zo zmluvných strán, ktorá z nej robí stranu slabšiu a následne identifikovať spôsob a mieru potreby zvýšenej právnej ochrany. Primárne možno negatívnym výpočtom určiť, ktoré aspekty nemožno pri identifikácii zmluvnej strany ako slabšej zmluvnej strany zohľadniť. Ide najmä o spoločenskú, majetkovú či politickú nerovnosť, ktoré síce spôsobujú faktickú nerovnosť medzi subjektami, no nemôžu tvoriť priamy základ pre normatívne zvýhodnenie. Naopak, ako

⁶ Nález Ústavného súdu ČR, zo dňa 28.03.2006, sp. značka: N 72/40 SbNU 703; „*Důvody výpovědi z nájmu družstevního bytu*“, dostupné na: www.usoud.cz,

⁷ZOULÍK, F.: *Súkromoprávni ochrana slabší smluvní strany*. In: *Právní rozhledy* 3/2002, s. 109

zaužívané je kritérium profesionálnosti výkonu určitej činnosti. V tomto smere je jednotná aj rozhodovacia prax súdov, ktorá vymedzuje okolnosti, za ktorých sa slabšia strana všeobecne dostáva do fakticky nerovného postavenia s profesionálnym dodávateľom. *Týmito okolnosťami sú okolnosti počas kontraktácie, väčšia profesionálna skúsenosť predávajúceho, lepšia znalosť práva a jednoduchšia dostupnosť právnych služieb a možnosť stanovovať zmluvné podmienky.*⁸ Iné nemenej významné kritérium je kritérium limitácie možností zmluvnej strany. Z uvedeného vyplýva, že slabšou stranou bude tá strana, ktorej možnosti sú vo vzťahu k druhému subjektu záväzkovo právneho vzťahu značne limitované. Do tejto kategórie vieme subsumovať vzťah medzi zamestnancom a zamestnávateľom ako aj vzťah medzi nájomcom a prenajímateľom, ktorého analýza bude ďalej tvoriť predmet tohto príspevku.

3. Úvahy k postaveniu nájomcu ako slabšej strany

Nájomcovia bývajú vo všeobecnosti zaradovaní medzi slabšostranné subjekty. Je preto na mieste položiť si otázku, v čom ich slabšia pozícia spočíva. Odpoveď je pomerne relatívna. Argument pre postavenie nájomcu ako slabšej strany vychádza z toho, že bývanie predstavuje jednu zo základných potrieb človeka. Nájomca teda realizuje svoju bytovú potrebu, zatiaľ čo prenajímateľ realizuje zväčša ekonomický cieľ spočívajúci v zinkasovaní finančných prostriedkov ako odplaty za užívanie nehnuteľnosti. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že ide o vzťah pripodobniteľný vzťahu dodávateľa a spotrebiteľa. Prenajímateľ však nie je vždy vystupuje v pozícii subjektu, pre ktorého tvorí prenajímanie nehnuteľností predmet obchodnej činnosti. Prenajímateľom je mnohokrát fyzická osoba, a preto nájomca nebude vždy vystupovať v pozícii spotrebiteľa. Ak by tomu tak bolo, išlo by o spotrebiteľskú nájomnú zmluvu, pri ktorej sa ochrana nájomcu znásobí priamoúmerne postaveniu fyzickej osoby ako spotrebiteľa.⁹

Ochrana nájomcov má svoj pôvod vo vojnovom zákonodarstve a spočiatku sa týkala výlučne zákazu zvyšovania nájomného.¹⁰ V súčasnej právnej úprave sa premieta do viacerých ustanovení Občianskeho zákonníka, ktoré sa týkajú výpovedných dôvodov, zaistenia bytovej náhrady pri zániku nájmu bytu, prechodu nájmu bytu atď. Analýze jednotlivých ustanovení sa budeme venovať v nasledovnom texte.

V úvode je potrebné spomenúť, že nájom bytu je chráneným nájmom. Jeho ochrana najvýraznejšie prejavuje vo výpovedných dôvodoch ustanovených v § 711 ods. 1 Občianskeho

⁸Nález Ústavného súdu ČR, zo dňa 11.11.2013, sp. značka: I. ÚS 3512/11

⁹ TURČAN M.: *Protection of weaker party in lease relations according to Slovak law*. In: COFOLA 2010: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno : Masaryk University, 2010.

¹⁰ZOULÍK F.: *Soukromoprávní ochrana slabší smluvní strany*. In: Právní rozhledy 3/2002, s. 109

zákonníka. Uvedené zákonné ustanovenie totiž oprávňuje prenajímateľa ako silnejší subjekt zmluvu vypovedať len z taxatívne vymedzených dôvodov, pričom naplnenie výpovedného dôvodu musí byť vo výpovedi skutkovo vymedzené tak, aby bol dôvod výpovede nezameniteľný. Okrem toho Občiansky zákonník pridružuje k určitým výpovedným dôvodom na strane prenajímateľa ďalšie podmienky, ktorými sú napríklad priloženie rôznych listín. Určité zvýhodnenie z tohto hľadiska prináleží nájomcovi, ktorý môže nájomnú zmluvu vypovedať z akéhokoľvek dôvodu, ako aj bez uvedenia dôvodu. Zavedením taxatívnych dôvodov výpovede nájmu bytu, tak zákonodarca zvyšuje právnu istotu nájomcu v trvanie nájomného vzťahu.

Z ustanovenia § 710 ods. 1 Občianskeho zákonníka ďalej vyplýva možnosť dohody nájomcu a prenajímateľa na skončení nájmu bytu. Pokiaľ vychádzame zo základnej tézy, že nájom bytu je chránený, potom sa dohoda medzi nájomcom a prenajímateľom nemôže týkať vytvorenia vlastného výpovedného dôvodu na strane prenajímateľa či dokonca zavedenia možnosti od zmluvy odstúpiť z dôvodov, ktoré si strany zmluvne vymienili. Na dohodu v zmysle tohto ustanovenia je potrebné nazerať výlučne z časového hľadiska, a teda ako na zmluvné dojednanie o možnosti skoršieho skončenia záväzkovo právneho vzťahu založeného nájomnou zmluvou.

Ochranu nájomcu možno v ďalej pozorovať v ustanovení minimálnej výpovednej doby, v trvaní troch mesiacov, ktorá začína plynutím prvým dňom mesiaca nasledujúceho po mesiaci, kedy bola výpoveď nájomcovi doručená. Počas tejto doby nájomný vzťah trvá a pre nájomcu sa vytvára časový priestor na prípadné obstaranie nového bývania, pokiaľ nebude splnený zákonný nárok na bytovú náhradu poskytnutú prenajímateľom alebo v prípade, ak nájomca o bytovú náhradu neprejaví kladný záujem. V záujme ďalšieho zvýšenia ochrany nájomcu, si môžu nájomca a prenajímateľ v zmluve určiť aj dlhšiu výpovednú dobu. Naproti tomu, minimálna dĺžka výpovednej doby pri výpovedi adresovanej nájomcom prenajímateľovi nie je zákonom určená. Z toho vyplýva, že ak dôjde k skončeniu nájmu výpoveďou zo strany nájomcu, môže byť vopred zmluvne dohodnuté aj kratšie trvanie výpovednej doby. Naopak, môže byť aj dlhšie. Ani maximálna dĺžka výpovednej doby nie je zákonom určená, domnievame sa však, že príliš dlhá výpovedná doba určená v neprospech nájomcu by mohla byť posúdená ako neplatná v zmysle ustanovenia § 39 Občianskeho zákonníka pre rozpor s dobrými mravmi. Ochrana nájomcu je v tomto smere dokonca znásobená v ustanovení § 710 ods. 4 Občianskeho zákonníka. Uvedené ustanovenie chráni nájomcu, ktorý sa ocitne v hmotnej núdzi z objektívnych dôvodov, kedy sa výpovedná doba predlžuje o ochrannú dobu, ktorá trvá šesť mesiacov.

Nemenej významnými z hľadiska ochrany nájomcu ako slabšej strany sú ustanovenia o bytovej náhrade, ktoré sú upravené v ustanovení § 712 a nasl. Občianskeho zákonníka. Tie sa líšia v nadväznosti na konkrétne dôvody výpovede. Ide o takpovediac pridanú povinnosť prenajímateľa zabezpečiť nájomcovi buď náhradný byt, náhradné ubytovanie alebo prístrešie. Domnievame sa však, že zakomponovanie tejto povinnosti je pre prenajímateľa tak prísne, že spôsobuje nerovnováhu v záväzkovo-právnom vzťahu výrazne v prospech nájomcu.

Výrazná ochrana nájomcov sa týka aj priamo problematiky regulovaného nájomného, ktoré sa v súčasnosti stále vzťahuje na reštituované byty. Aj napriek viacerým rozhodnutiam Európskeho súdu pre ľudské práva, ktoré sa postavili proti regulácii nájomného a priznali neoprávnený zásah do majetkovej sféry prenajímateľa, regulované nájomné vyvoláva v podmienkach Slovenskej republiky stále problém.¹¹ Prijaté boli viaceré deregulačné zákony, stále však nedošlo k dorovnaniu regulovaného nájomného s trhovou cenou, už vôbec nehovoriac o strate zisku prenajímateľov od 90 rokov.

Značné zvýhodnenie nájomcu sa týka výlučne ustanovení Občianskeho zákonníka o nájme bytu. Iba tento nájom považujeme za nájom chránený. V prípade uzatvorenia nájomnej zmluvy s iným predmetom nájmu ako je byt, prípadne podľa iného zákona ako je Občiansky zákonník, ochrana nájomcu ustupuje mierne do úzadia. Z uvedeného pramení reálna snaha prenajímateľov zvýhodnenia eliminovať a to najmä uprednostnením zákona č. 98/2014 Z. z. o krátkodobom nájme bytu v znení neskorších právnych predpisov.

4. Ako sa premietne princíp ochrany slabšej strany v novej rekodifikovanej úprave nájmu bytu?

Vládny návrh, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony (ďalej len „Vládny návrh“), zakotvuje § 1023 a nasl. osobitné ustanovenia, ktorých aplikácia prichádza do úvahy tak pri nájme bytu ako aj nájme nebytového priestoru či inej budovy v zmysle definície Stavebného zákona. Z hľadiska zvýšenej ochrany nájomcu boli do legislatívneho návrhu zakomponované viaceré nové ustanovenia, ktoré prispievajú k vyváženiu fakticky nie úplne rovného postavenia nájomcu a prenajímateľa.

Za takéto ustanovenie možno považovať najmä § 1024 ods. 3 Vládneho návrhu¹², ktorý má na prvý pohľad viaceré spoločné znaky s vydržaním vlastníckeho práva napriek tomu, že

¹¹ Pozri napr. Rozsudok EŠLP vo veci *Drahoš a ďalší proti Slovensku*, č.47922/14, 9.1.2018;

¹² § 1024 ods. 3 Vládneho návrhu: „Ak nájomca v dobrej viere užíva byt nerušene viac ako 3 roky má sa za to, že došlo medzi vlastníkom nehnuteľnosti a nájomcom k platnému uzavretiu nájomnej zmluvy.“

nájomný vzťah je záväzkovo-právnym vzťahom nie vzťahom vecno-právnym. Sú nimi jednak dobrá viera nájomcu, zákonom ustanovená doba užívania minimálne 3 roky ako aj faktická nerušená držba. Výsledkom kumulatívneho splnenia vyššie uvedených podmienok však nie je nadobudnutie vlastníckeho práva nájomcu k predmetu nájmu ale vznik právnej fikcie uzatvorenia nájomnej zmluvy medzi nájomcom a vlastníkom nehnuteľnosti. Ochranu nájomcu možno v tomto ustanovení pozorovať, za kumulatívneho splnenia zákonných podmienok, v sťaženej možnosti vlastníka nehnuteľností vypratať nájomcu, ktorý užíva byt, buď bez právneho dôvodu, na základe právneho dôvodu ktorý odpadol, alebo na základe absolútne neplatnej nájomnej zmluvy.

Podľa aktuálnej právnej úpravy, ak nájomca užíva predmet nájmu bez právneho dôvodu, teda bez akejkoľvek zmluvy alebo na základe právneho dôvodu, ktorý opadol, teda po uplynutí doby, na ktorú bola nájomná zmluva uzatvorená, alebo na základe absolútne neplatnej nájomnej zmluvy, môže sa vlastník nehnuteľnosti domáhať jej vypratania. Hmotnoprávny základ nároku vyplýva z ustanovenia § 126 Občianskeho zákonníka, v zmysle ktorého má vlastník právo na ochranu proti tomu, kto do jeho vlastníckeho práva neoprávnene zasahuje. Aj užívanie nehnuteľností po vzniku niektorej z vyššie uvedených právnych skutočností, má za následok neoprávnený zásah do vlastníckeho práva vlastníka nehnuteľnosti. Z uvedeného dôvodu, má následne vlastník veci právo domáhať sa vydania veci od toho, kto ju neprávom zdržuje. Osoba oprávnená na základe hmotného práva má následne možnosť proti domnelému nájomcovi, ktorý užíva vec, podať žalobu podľa § 137 písm. a) CSP, ktorou sa môže domáhať splnenia povinnosti, a teda vypratania nehnuteľnosti. Súčasne je takáto osoba oprávnená požadovať vydanie bezdôvodného obohatenia. Navrhované ustanovenie § 1024 ods. 3 Vládneho návrhu predpokladá, že síce nastane niektorá z vyššie popísaných právnych skutočností, avšak uplynutím lehoty troch rokov, dobromyseľnosťou nájomcu a nerušenou držbou, dochádza takpovediac k zhojeniu tohto nedostatku a k vzniku právnej fikcie uzatvorenia platnej nájomnej zmluvy medzi vlastníkom nehnuteľnosti a nájomcom. Týmto okamihom, už nebude vlastník nehnuteľnosti oprávnený podať žalobu na vypratanie proti nájomcovi, z dôvodu faktickej neexistencie nájomnej zmluvy. Tým dochádza k posilneniu postavenia nájomcu na úkor vlastníka nehnuteľnosti. Uvedené ustanovenie však podľa nášho názoru vyvoláva ďalšie otázky týkajúce sa vzťahu nájomcu a podnájomcu, povinnosti prenajímateľa vydať nájomcovi potvrdenie o obsahu nájomnej zmluvy podľa ustanovenia § 1024 ods. 2 Vládneho návrhu ako aj výšky nájomného a plnení spojených s užívaním bytu či výkladu pojmu nerušené užívanie. Zákonodarca však predmetným ustanovením odstránil prakticky problém, spočívajúci v bežnej praxi prenajímateľov, ktorí nie sú ochotní viesť

negociačné rokovania o obsahu nájomnej zmluvy, najmä vzhľadom na pomer ponuky a dopytu na trhu a častokrát podpisujú s nájomcami neplatné nájomné zmluvy. Keďže absolútna neplatnosť pôsobí od úplného počiatku a neplatí pri nej to, čo pri neplatnosti relatívnej, a teda že osoba, ktorá relatívnu neplatnosť spôsobila sa jej nemôže dovolávať, v prípade ak prenajímateľovi prestane nájomná zmluva takpovediac vyhovovať, môže v zmysle aktuálnej právnej úpravy žalovať nájomcu žalobou na vypratanie, v rámci ktorej sa ako predbežná otázka rieši platnosť resp. neplatnosť nájomnej zmluvy, a to vzhľadom na rozhodovaciu prax, ktorá uprednostňuje žalobu na plnenie pred žalobou na určenie právnej skutočnosti.

Ak vo Vládnom návrhu postupujeme chronologicky, ďalšie ustanovenie, ktoré tvorí generálnu klauzulu ochrany nájomcu ako slabšieho subjektu nájomného vzťahu nájdeme v § 1027 Vládneho návrhu¹³. Podľa dôvodovej správy k Vládnemu návrhu ide o prebratie ustanovenia § 685 ods. 1 súčasného Občianskeho zákonníka s menšími formulačnými úpravami.

Tak ako súčasné znenie Občianskeho zákonníka aj Vládny návrh v ustanovení § 1053 ods. 1 písm. a) - h) obsahuje taxatívny výpočet výpovedných dôvodov na strane prenajímateľa, ktoré ho oprávňujú dať nájomcovi výpoveď nájmu bytu. Naopak, nájomcovi ostáva zachované právo dať výpoveď nájmu bytu z akéhokoľvek dôvodu, dokonca aj bez uvedenia dôvodu. Zachované ostali aj ustanovenia upravujúce bytové náhrady, ktoré síce privilegujú nájomcu ako slabší subjekt, avšak považujeme ich za ustanovenia, ktoré neproporcionálne zaťažujú prenajímateľa nehnuteľnosti a domnievame sa, že v modernom znení občianskeho zákonníka nemajú svoje miesto.

Celá právna úprava nájmu bytu sa teda aj v rekodifikovanom znení bude niest' v znamení ochrany nájomcu ako fakticky slabšieho subjektu nájomného vzťahu s minimálnymi zmenami, ktoré sa prejavujú hlavne vo fikcii vzniku nájomnej zmluvy. Ostatné ustanovenia lemujú pôvodné znenie Občianskeho zákonníka a Vládny návrh obsahuje len minimálne odchýlky, z ktorých možno vyvodit', že rekodifikácia so sebou neprinesie výraznejšie zmeny spočívajúce v posilnení alebo naopak oslabení postavenia nájomcu.

5. Je česká právna v realizácii princípu ochrany slabšej strany pokrokovejšia?

V poslednej časti príspevku sme sa rozhodli porovnať právnu úpravu nájmu bytu so zameraním na postavenie nájomcu ako slabšieho subjektu s právnou úpravou v Českej republike, kde už v prechádzajúcom období došlo k rekodifikácii občianskeho zákonníka. Od

¹³ § 1027 Vládneho návrhu: „*Nájom bytu požíva osobitnú ochranu. K jeho ukončeniu prenajímateľom môže dôjsť len z dôvodov ustanovených v zákone.*“

01.01.2014 je v Českej republike účinný zákon č. 89/2012 Sb. Občiansky zákonník (ďalej len „NOZ“), ktorý nahradil starý český občiansky zákonník z roku 1964. Občiansky zákonník z roku 1964, bol v časti ustanovení nájmu bytu takmer totožný s aktuálne platným slovenským Občianskym zákonníkom z roku 1964, no miestami bola právna úprava českého predpisu rozšírenejšia¹⁴. NOZ priniesol veľa výrazných zmien, medzi nimi aj zmeny v právnej úprave nájmu bytu a nájmu domu. Je teda na mieste skúmať, ako nová česká právna úprava premietla princíp ochrany slabšej strany do ustanovení nájmu bytu a nájmu domu, a či je táto úprava pokrokovejšia v porovnaní s aktuálnou slovenskou úpravou v Občianskom zákonníku.

Na úvod je potrebné začať so všeobecnou úpravou nájmu, no treba poznamenať, že NOZ ďalej pracuje s názvom „*Zvláštní ustanovení o nájmu bytu a nájmu domu*“, čím priznáva primeranú aplikáciu ustanovení aj na predmet nájmu, ktorým je dom (§ 2236 ods.3). Nakoľko je teda nájom bytu a nájom domu spravovaný osobitnými ustanoveniami aj v NOZ, je potrebné nahliadnuť do všeobecných ustanovení o nájme. Tu je na mieste sa zastaviť pri dvoch odlišnostiach oproti slovenskej právnej úprave. Prvá odlišnosť je obsiahnutá v ustanovení §2203, ktorý upravuje zápis nájomného práva do „verejného seznamu“, čiže do príslušného registra v závislosti od predmetu nájmu¹⁵. V prípade nájmu bytu a domu ide teda o kataster nehnuteľností, kde je možné na základe tohto ustanovenia poznačiť k bytu (bytovej jednotke, resp. domu) výkon nájmu. Táto možnosť poznačenia do katastra plní primárne ochrannú funkciu k potencionálnemu nadobúdateľovi nehnuteľnosti, nakoľko podľa právnej úpravy, takýto nadobúdateľ po nadobudnutí vlastníckeho práva k nehnuteľnosti vstupuje do právneho postavenia prenajímateľa bytu alebo domu. Toto ustanovenie však pripisuje aj dôležitú ochranu nájomcovi, ktorý sa v prípade poznačenia v registri nemusí obávať, že po nadobudnutí nehnuteľnosti nový vlastník bude namietat', že nevedel o existencii nájomnej zmluvy. Toto ustanovenie ma fakultatívnu povahu, čiže je na buď vlastníkovi nehnuteľnosti alebo nájomcovi, ktorý potrebuje súhlas vlastníka nehnuteľnosti na realizáciu zápisu do príslušného registra, či zápis vykoná. Vo svojej podstate je nájomca závislý na ochote vlastníka, či mu takýto zápis povolí, ak ho nebude iniciovať vlastník nehnuteľnosti sám. V prípade, že k takémuto zápisu nedôjde a prejde nájom na nového vlastníka, takýto nájom vie nový vlastník nehnuteľnosti stále vypovedať len za kumulatívneho splnenia nasledovných podmienok ktorými sú, že nový

¹⁴ Napríklad: ustanovenia Občianskehozákonika rozšírene upravovali záložné peňažné prostriedky na zaistenie nájomného a úhradu iných plnení (§868a ods. 1-5), taktiež bola v pôvodnej právnej úprave rozšírená právna úprava práv a povinností oboch subjektov (§689 ods. 2; §689 ods.1, ods.2, ods. 3, ods. 4; §692 ods. 3 a § 694) alebo dokonca rozšírená úprava nájomného (§698 ods. 2-6).

¹⁵ NOZ nestanovuje presný výpočet, čo je to verejný register, no ide hlavne o kataster nehnuteľností, register ochranných známok, patentový register, atď. Viac pozri v: HULMÁK a kol.:*Občianský zákonník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014), Velké komentáře, 1. vydání*, Praha: C.H. Beck, 2014, s. 233 – 237

vlastník veci nemohol rozumne predpokladať, že bola nehnuteľnosť prenajatá, a to s 3 mesačnou výpovednou lehotou (§ 2222 ods. 2 NOZ)¹⁶. Slovenský občiansky zákonník výpoveď zo strany nového vlastníka nehnuteľnosti, ktorý vstupuje do práv pôvodného prenajímateľa neupravuje, priam výslovne v § 680 ods. 3 zdôrazňuje, že vypovedať nájomnú zmluvu môže z dôvodu zmeny vlastníctva iba nájomca¹⁷. Nadobúdateľovi zostávajú zachované len taxatívne vymedzené výpovedné dôvody nájmu bytu v ustanovení § 711 Občianskeho zákonníka. V súvislosti so zmenou vlastníctva upravuje vládny návrh v ustanovení § 1017¹⁸, že „*zmena vlastníctva prenajatej veci nie je dôvodom pre ukončenie nájmu.*“ Z uvedeného dôvodu, preto nový vlastník nehnuteľnosti nebude oprávnený vypovedať nájom bytu.

Druhou osobitosťou NOZ proti súčasnej slovenskej právnej úprave je absencia zabezpečenia nájomného prostredníctvom záložného práva k hnutelným veciam vo vlastníctve nájomcu. Priznané je prenajímateľovi iba zádržné právo k hnutelným veciam patriacim nájomcovi (§ 2234 NOZ). Na druhej strane slovenský Občiansky zákonník priznáva prenajímateľovi tak zádržné ako aj záložné právo k hnutelným veciam nájomcu, ale aj ku veciam patriacim osobám, ktoré žijú s ním v spoločnej domácnosti. V tomto prípade prichádza k výraznému oslabeniu postavenia prenajímateľa v českej úprave vo vzťahu k zabezpečeniu svojich práv voči nájomcovi. Aj Vládny návrh prevzal súčasnú právnu právu, keď v ustanovení § 1010 upravil záložné právo a § 1011 zádržné právo prenajímateľa.

Osobitné ustanovenia o nájme bytu a nájme domu v NOZ hneď na úvod v § 2235 ods. 1 poskytujú ochranu nájomcovi bytu, resp. domu tým, že sa neprihliada k takým dojednaniam, ktoré nájomcu ukracujú na právach. Obdobné ustanovenie v aktuálnej právnej úprave slovenskej republiky nenachádzame a nie je zakotvené ani vo Vládnom návrhu. Okrem toho, ustanovenie §2339 NOZ chráni nájomcu voči neprimeraným zmluvným dojednaniam v podobe zmluvnej pokuty. Tieto ustanovenia majú relatívnu kogentnosť, čiže na jednej strane, ak je v nájomnej zmluve dohodnuté niečo, čo by práva nájomcu skracovalo, na takéto dohodnutie sa neprihliada, na druhej strane, nie je vylúčené, aby nájomca na seba previal viac povinností, aj nad rámec zákona, no v takomto prípade bude nutné vždy samostatne posudzovať, či sa neobmedzilo akékoľvek nájomcovo oprávnenie, a či takéto dohodnuté povinnosti nie sú zjavne

¹⁶ V dôvodovej správe k NOZ sa uvádza, že „...*se predpokladá, že nadobúdateľ vyvinie v pri uzavíraní smlouvy takovou péči, jakou po něm lze se zřetelem k okolnostem případu očekávat, tj. že si např. kupovanou nemovitou věc prohlédne, že kupovanou movitou věc převezme atd. Zanedbá-li kupující takovou pečlivost a přejde-li na něho nájem, je nájemce chráněn*“, s. 1043

¹⁷ musí ísť však o nájomnú zmluvu na dobu určitú.

¹⁸ § 1017 Vládného návrhu „(1) *Ak dôjde k zmene vlastníctva k prenajatej veci, vstupuje nadobúdateľ do právneho postavenia prenajímateľa a nájomca je oprávnený zbaviť sa svojich záväzkov voči právnenému predchodcovi vlastníka, len čo mu bola zmena oznámená alebo nadobúdateľom preukázaná.* (2) *Zmena vlastníctva prenajatej veci nie je dôvodom pre ukončenie nájmu.*“

neprimerané (s prihliadnutím na §2339 NOZ)¹⁹. Českú právnu úpravu považujeme v tomto smere za neprimerane zasahujúcu do zmluvnej slobody strán zmluvy o nájme bytu.

NOZ ustanovuje uzatvorenie nájomnej zmluvy v obligatórne písomnej forme. Na rozdiel od predošlej českej úpravy²⁰ však pri absencii takejto formy nepôjde o absolútnu neplatnosť, ale len o relatívnu neplatnosť nájomnej zmluvy podľa ustanovenia §582 NOZ v spojení s ustanovením §586 NOZ. Aby sa poistila ochrana nájomcu, namietat' relatívnu neplatnosť môže len on, prenajímateľovi zo zákona takéto právo nepatrí²¹. Navyše, nevyhnutnosť písomnej formy nájomnej zmluvy, je obsiahnutá aj ako podmienka zapísania nájmu bytu a nájmu domu do katastra nehnuteľností podľa §2203 NOZ. Slovenský Občiansky zákonník nestanovuje písomnú formu nájomnej zmluvy ako podmienku platnosti, no vyžaduje aspoň vytvorenie zápisnice o obsahu dohody medzi nájomcom a prenajímateľom²². Nájomná zmluva môže byť teda uzatvorená aj konkludentne a absencia zápisnice nie je vôbec zákonom sankcionovaná, preto možno hovoriť o možnosti uzatvoriť nájomnú zmluvu ústne²³. Vo Vládnom návrhu je obdobne ako v súčasnom znení Občianskeho zákonníka zachovaná fakultatívnosť písomnej formy zmluvy o nájme bytu s povinnosťou prenajímateľa vydat' nájomcovi potvrdenie o jej obsahu. Ani Vládný návrh so sebou neprináša žiadnu sankciu.

Česká právna úprava rovnako ako Vládný návrh v ustanovení § 1024 ods. 3 počíta aj s možnosťou, že sa nájomca dostane do situácie, kedy je nájomná zmluva uzatvorená neplatne. V týchto prípadoch nájomcovia požívajú ochranu a je im priznaná možnosť konvalidácie nájomného práva²⁴, v prípadoch, ak nájomca užíva byt alebo dom po dobu minimálne troch rokov v dobrej viere, že nájom je uzatvorený platne. Pri dobrej viere sa predpokladá, že nájomca nevedel a ani nemohol vedieť o neplatnosti zmluvy, no je prípustný aj dôkaz opaku, kde dôkazné bremeno zaťažuje prenajímateľa.

Okrem toho, Nájomné bolo po dlhé roky v Českej republike regulované, a teda neexistovala možnosť dohody medzi nájomcom a prenajímateľom o jeho výške. K zmene došlo až pri novelizácii starého Občianskeho zákonníka zákonom č. 123/2011 Sb., kedy došlo k deregulácii nájomného a teda k možnosti zvýšenia (zníženia) nájomného v rámci uzatvorenej

¹⁹ HULMÁK a kol.: *Občianský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014), Velké komentáře, I. vydání, Praha: C.H. Beck, s.337-345*

²⁰ V znení Občianskeho zákonníka z roku 1964 bola podľa § 686 ods. 1 v spojení s § 40 nájomná zmluva, ktoré nemala písomnú formu absolútnu neplatná.

²¹ § 2237 NOZ

²² § 686 ods. 1 Občianskeho zákonníka

²³ LAZAR J. a kol.: *Občianské právo hmotné*. Bratislava: Juris Libri, 2014, s.166

²⁴ Judikatura českého Nejvyššího soudu prejudikovala, že nájom nemožno vydržať, napr. pozri rozhodnutie Nejvyššíhosoudu ČR, zo dňa 19.8. 2000, sp. zn. 26 Cdo 2958/2000

nájomnej zmluvy²⁵. NOZ však pripúšťa ingerenciu súdu v prípade, ak k takejto dohode nedôjde a zvýšenie alebo zníženie nájomného nebolo výslovne vylúčené v nájomnej zmluve²⁶. V slovenskej právnej úprave nachádzame reguláciu nájomného len pri tzv. reštituovaných bytoch, pričom viaceré rozsudky Európskeho súdu pre ľudské práva hovoria v prospech prenajímateľov, ktorým bol takýmto spôsobom obmedzené základné ľudské práva a slobody.²⁷

Záver

Autorky v príspevku analyzovali právne postavenie nájomcu ako slabšieho subjektu v záväzkovo-právnom vzťahu založenom zmluvou o nájme bytu. Nájomca nie je v slovenskom právnom poriadku zaradovaný medzi slabšostranné subjekty, no napriek tomu mu postavenie slabšej strany *de facto* prislúcha. Ochrana nájomcu je poskytovaná priamo ustanovenia Občianskeho zákonníka. Domnievame sa, že aktuálna práva rozumne vyvažuje nerovnoprávne postavenie nájomcu a prenajímateľa. Nový Vládny návrh ochranu nájomcu mierne rozširuje, avšak vo svojej podstate ostáva právna úprava v tomto smere nezmenená. Ako neproporcionálna sa nám zdá právna úprava bytových náhrad, ktoré by sme navrhovali v rekodifikovanom znení Občianskeho zákonníka úplne vypustiť.

Právna ochrana nájomcu je v podmienkach Českej republiky prepracovanejšia a výraznejšia. Potreba takejto úpravy v Slovenskej republike je otázkou relatívnou. Domnievame, že zápis nájomného práva do katastra nehnuteľností spôsobuje zbytočnú administratívnu záťaž prenajímateľa najmä vo vzťahu k fluktuácii nájomcov vo väčších mestách, naopak ako vhodná sa nám zdá obligatórnosť písomnej formy nájomnej zmluvy spolu so sankciou jej nedodržania v podobe relatívnej neplatnosti zmluvy, ktorej sa môže dovoliť výlučne nájomca. Máme za to, že neprihliadnutie na ustanovenia, ktoré ukracujú nájomcu na právach, výrazne obmedzuje zmluvnú voľnosť zmluvných strán, a tým neprimerane zasahujú do síce mierne nerovnoprávneho vzťahu medzi nájomcom a prenajímateľom, avšak táto nerovné postavenie nie je také absolútne, aby prenajímateľ vždy ťahal v prípadnom spore za kratší koniec. Koniec koncov, keby tomu tak bolo, domnievame sa, že by došlo k zaradeniu nájomcu do výpočtu slabšo-stranných subjektov.

²⁵SELUCKÁ M.: *Nájem bytu po novele občanského zákonníku provedené zákonem č. 132/2011 Sb.* In: Právní rozhledy 22/2011, s. 816

²⁶VLASTÍK J.: *Jak sezmění právní úprava nájmu bytu.* In: Právní rozhledy Rodinných listů 2/2012, s. 15-16

²⁷napr. pozri Rozsudok ESLP vo veci *Bittó a ďalší proti Slovensku*, č. 30255/09, 28.4. 2014.

Zoznam bibliografických odkazov

- DULÁKOVÁ JAKÚBEKOVÁ D., FEKETE I., KRIŽAN M.: Nájomná zmluva v procese rekodifikácie súkromného práva. Bratislava: C.H. Beck, 2014, 494s.;
- DULÁKOVÁ, D., FEKETE, I., DULAK A., a kol: Zmluvy o prenechaní vecí na užívanie (nájomné zmluvy, zmluvy o ubytovaní, zmluva o pôžičke a výpožičke a timesharingová zmluva). S komentárom. Praha: C. H. Beck, 2012, 808s.;
- FEKETE I.: Občiansky zákonník. 4 zväzok (Závazkové právo- Zmluvy). Veľký komentár, 2. aktualizované a rozšírené vydanie. Bratislava: Eurokódex 2015, 900 s.;
- HULMÁK a kol.: Občiansky zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštničást (§ 2055–3014), Velkékomentáře, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2080 s.;
- LAVICKÝ, P.: Občiansky zákoník: Velký komentář. Praha: C.H. Beck, 2015, 2400 s.;
- LAZAR, J. a kol.: Občianske právo hmotné 1, Bratislava: Iura Edition, 2006, 573 s.;
- SELUCKÁ M. Nájem bytu po novele občianskeho zákoníku provedené zákonem č. 132/2011 Sb. Právní rozhledy. 2011, roč. 19, č. 22, s. 816-822;
- STRAPÁČ P., Ďurana M., Muránska J.: Nájomné vzťahy v súkromnom práve. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, 379s.;
- ŠTEVČEK M. a kol: Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, 1415s.;
- ŠTEVČEK M. a kol.: Občiansky zákoník II. § 541- § 880. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2015, 1580s.;
- TURČAN M.:Protection of weaker party in lease relations according to Slovak law, in COFOLA 2010: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno : Masaryk University, 2010, ISBN 978-80-210-5151-5; s. 763- 774;
- KORECKÁ V.: Přehledjudikaturyvevěcech nájmu bytu, 2. aktualizované a rozšírené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, 845s.;
- VLASTÍK J.: Jak sezměníprávní úprava nájmu bytu, In: Právní rozbory Rodinných listů 2/2012, s.13-21;
- ZOULÍK, F.: Soukromoprávní ochrana slabší smluvní strany. Právní rozhledy. 2002, č. 3, s. 109-116. ISSN 1210-6410;
- ZUKLÍNOVÁ M. a kol: Nájemní smlouva, zvláštní ustanovení o nájmu bytu. § 663- § 719 Občianskeho zákoníku. Praha: Linde. 2012, 319s.;
- Dôvodová správa k navrhovanej novele Občianskeho zákoníka, dostupné na:<https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2412>

Vládny návrh, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony; dostupné na:

<https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2412>

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov;

Judikatúra:

Nález Ústavného súdu ČR, zo dňa 11.11.2013, sp. značka: I. ÚS 3512/11;

Nález Ústavného súdu ČR, zo dňa 28.03.2006, sp. značka: N 72/40 SbNU 703 – „Důvody výpovědi z nájmu družstevního bytu“, dostupné na: www.usoud.cz;

Rozsudok ESLP vo veci *Bittó a ďalší proti Slovensku*, č. 30255/09, zo dňa 28.4. 2014;

Rozsudok ESLP vo veci *Drahoš a ďalší proti Slovensku*, č. 47922/14, zo dňa 9.1.2018;

Uznesenie Najvyššieho súdu SR, zo dňa 26.06.2019, sp. značka: 7Cdo/287/2018;

ZÁSADA ROVNOSTI ÚČASTNÍKOV NA HOSPODÁRSKEJ SÚŤAŽI

PRINCIPLE OF EQUALITY OF PARTICIPANTS IN UNFAIR COMPETITION

Radka Kolkusová¹

Abstrakt:

Zásadu rovnosti subjektov v súkromnoprávných vzťahoch môžeme nesporne zaradiť medzi najznámejšie a najdôležitejšie zásady súkromného práva vôbec. V obchodnom práve je táto zásada nazývaná aj ako princíp ekonomickej ekvivalencie, čiže princíp rovnakého postavenia subjektov ekonomických majetkových vzťahov. Zásada rovnosti účastníkov sa uplatňuje aj v práve hospodárskej súťaže, avšak nie absolútne. Hospodárska súťaž je na Slovensku upravená v dvoch rovinách právnych vzťahov. Prvú skupinu vzťahov upravujú prevažne normy verejnoprávneho charakteru (zákon č. 136/2001 z. Z. o ochrane hospodárskej súťaže) zabezpečujúce fungovanie zdravej hospodárskej súťaže v makroekonomickom význame. V tejto rovine právnych vzťahov sa bude uplatňovať zásada podriadenosti a nadriadenosti, kde štát zabezpečuje efektívne fungovanie trhového mechanizmu. Druhá, súkromnoprávna rovina vzťahov na hospodárskej súťaži je upravená v Obchodnom zákonníku, ktorý zakotvuje zákaz nekalej súťaže. Tieto ustanovenia sa vzťahujú na právne vzťahy vznikajúce na hospodárskej súťaži v horizontálnej rovine, v ktorých sa bude aplikovať spomínaná zásada rovnosti účastníkov.

Keľúčové slová:

Zásada rovnosti, súkromné právo, verejné právo, právo proti nekalej súťaži, súťažiteľ, obchodné právo, hospodárske právo

Abstract:

The principle of equality of subjects in private law relations can undoubtedly be one of the most known and important principles of private law in general. In commercial law, this principle is also called the principle of economic equivalence, ie the principle of equal status of subjects of economic property relations. The principle of equality of participants also applies to competition law, but not absolutely. Competition law in Slovakia is regulated at two levels of legal relations. The first group of relations is mainly governed by public law standards (Act No. 136/2001 Coll. On the protection of competition) ensuring the functioning of healthy competition in macroeconomic sense. At this level of legal relations, the principle of subordination and superiority will apply, where the State ensures the effective functioning of the market mechanism. The second, private-law level of relations in competition is governed by the Commercial Code, which lays down the prohibition of unfair competition. These provisions apply to legal relations arising from horizontal competition, in which the principle of equality of participants will apply.

¹ JUDr. Radka Kolkusová, PhD. LL.M. získala právnické vzdelanie na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave, kde zároveň obhájila rigoróznú prácu. Postgraduálne štúdium so zameraním na európske a medzinárodné obchodné právo absolvovala na Ludwig-Maximilians-Universität v Mníchove. Od roku 2014 pôsobila na Ústave súkromného práva Fakulty práva Paneurópskej vysokej školy v Bratislave, kde sa venovala najmä problematike obchodného práva a práva duševného vlastníctva. V roku 2017 získala titul PhD. a momentálne pôsobí ako odborná asistentka na Katedre súkromnoprávných vied na Akadémii policajného zboru v Bratislave.

Keywords:

Principle of equality, private law, public law, unfair competition law, commercial law, competitor

Úvod

Súčasnú hospodárstvo Slovenskej republiky sa zakladá na trhovej ekonomike², ktorú najlepšie možno charakterizovať systémom voľného a slobodného podnikania. Základ trhovej ekonomiky tvorí trhový mechanizmus, ktorého hlavným predpokladom pre jeho fungovanie je zdravá konkurencia súťažiteľov v hospodárskej súťaži a minimálna regulácia. Už samotná Ústava zakotvuje podporu a ochranu hospodárskej súťaže, ako aj snahu o vytvorenie rovnakých právnych podmienok pre jednotlivých súťažiteľov, ktorí sa na hospodárskej súťaži zúčastňujú.³ Tí majú právo slobodne rozvíjať svoju súťažnú činnosť za účelom dosiahnutia hospodárskeho prospechu a vytvárania zisku, čo tvorí podstatu hospodárskej súťaže. Tak, ako právny poriadok umožňuje súťažiteľom a iným subjektom zúčastňovať sa na hospodárskej súťaži, musí ju zároveň aj chrániť, aby nedochádzalo k porušovaniu základných princípov súťažnej slušnosti a dobrých mravov súťaže zo strany súťažiteľov pri dosahovaní ich cieľov. Medzi nedovolené konania, ktorých sa súťažitelia môžu dopustiť na hospodárskej súťaži patrí nekalosúťažné konanie (v zmysle § 44 a nasl. ObZ) a nedovolené obmedzovanie hospodárskej súťaže (v zmysle § 1 ZOHS). Sú to dva, relatívne samostatné druhy protiprávných konaní subjektov v rámci hospodárskej súťaže.⁴ Právo proti nekalej súťaži má za účel zabráňovať deformáciám v súťažných vzťahoch a jeho ustanovenia slúžia na ochranu súťaže v mikroekonomickom zmysle.⁵ Právne normy tak v tomto prípade majú súkromnoprávny charakter, upravujú vzťahy na horizontálnej úrovni, čiže ide o právne vzťahy vznikajúce medzi subjektmi na rovnakej úrovni – v tomto prípade medzi jednotlivými súťažiteľmi v rámci hospodárskej súťaže navzájom. Vzhľadom na to sa v týchto vzťahoch budú uplatňovať všeobecné zásady súkromného práva, vrátane rovnosti účastníkov na hospodárskej súťaži. Bude to platiť aj v prípade, ak na jednej zo strán súťažného vzťahu bude vystupovať štát, príp. iný subjekt verejného práva ako súťažiteľ. Na rozdiel od toho, normy práva proti obmedzovaniu hospodárskej súťaže majú prevažne verejnoprávny charakter, upravujú vzťahy na vertikálnej úrovni, a tak ani subjekty vystupujúce v tejto rovine právnych vzťahov nebudú mať rovnaké

² V literatúre sa môžeme stretnúť aj s pojmom „trhové hospodárstvo“ rovnakého významu.

³ Čl. 55 Ústavy SR a § 41 ObZ

⁴ V zmysle rozsudku NS SR: „konštatovanie nedovoleného obmedzenia hospodárskej súťaže rozhodnutím správneho orgánu automaticky neznamená, že sa jedná zároveň aj o nekalú súťaž definovanú v § 44 ods. 1 Obchodného zákonníka“. Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 1 Obdo V 19/2007, ZSP 6/2008

⁵ KUBÍČEK, P. - ŠKRINÁR, A. - NEVOLNÁ, Z. - KOLKUSOVÁ, R. - ĎURICA, M.: Obchodné právo. 2. vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. s 66.

postavenie v zmysle zásady rovnosti účastníkov, ktorá je príznačná len pre súkromné právo, a nie pre právo verejné. Pre túto skupinu noriem upravujúcich hospodársku súťaž je príznačná opačná zásada – zásada podriadenosti a nadriadenosti, ktorá je typická pre oblasť verejného práva. Pôjde o vzťahy medzi súťažiteľmi (podnikateľmi) na jednej strane, a štátom na strane druhej, ktorý však v tomto postavení bude regulovať určité konanie súťažiteľov na hospodárskom trhu za účelom ochrany zdravej a spravodlivej hospodárskej súťaže.⁶

Jadro

Obchodné právo je jedným z najstarších odvetví práva vôbec. Postupne sa kreovalo už od vzniku prvých obchodov (obchodných vzťahov) v počiatočných štátnych útvaroch⁷ a vyvíjalo sa postupne až do podoby pomerne uceleného súboru právnych noriem tak, ako ho poznáme v súčasnej podobe. U nás, najmä vydanie samostatného kódexu bolo jedným z najdôležitejších dôvodov uznania obchodného práva ako samostatného právneho odvetvia, a to aj napriek tomu, že sa upína na subsidiárny režim občianskeho práva.⁸ Kým Občiansky zákonník tvorí základ súkromného práva, Obchodný zákonník upravuje iba špecifické oblasti vzťahov z obchodovania a vzťahy súvisiace s podnikaním.⁹ Dôležité je si preto položiť otázku, či obchodné právo ako samostatné právne odvetvie môžeme vôbec zaradiť do systému súkromného práva.¹⁰ Princíp členenia práva na oblasť verejného a oblasť súkromného práva nebol doposiaľ prekonaný a duálna štruktúra vzťahov medzi verejným a súkromným právom je príznačná pre všetky právne systémy prináležiace ku kontinentálnemu systému práva, vrátane Slovenskej republiky. No aj napriek tomu možno medzi jednotlivými štátmi badať nejednotný prístup k vzťahu súkromného a verejného práva, čo sa odzrkadľuje aj v rozdielnosti zaradovania právnych odvetví do systémov súkromného a verejného práva. Napríklad v Nemecku sa verejné právo chápe ako trieda noriem, regulujúca vzťahy štátu s inými štátmi, inštitúcií štátu s inými verejnými organizáciami (inštitúciami), ako aj vzťahy štátnych a iných verejných organizácií navzájom a ich vzťahy k občanom štátu. Súkromné právo (z nem. *Privatrecht*) sa pritom ešte delí na „vlastné súkromné právo“ zakotvené v občianskom zákonníku (BGB) a „osobitné súkromné právo“ (z nem. *Sonder privatrecht*), ktoré tvorí práve

⁶Tiež tam

⁷ Napr. Mezopotámia, Fenícia, Grécke mestské štáty – Atény a Sparta. Bližšie pozri: SUCHOŽA, J. - HUSÁR, J. a kol.: Obchodné právo. 1. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2009.s. 50

⁸ v zmysle ust. § 1 ods. 2 ObZ: „Právne vzťahy uvedené v odseku 1 sa spravujú ustanoveniami tohto zákona. Ak niektoré otázky nemožno riešiť podľa týchto ustanovení, riešia sa podľa predpisov občianskeho práva. (...)“

⁹ LAZAR, J. a kol. 2010. Občianske právo hmotné 1. Bratislava: Iura edition, 2010. s. 34

¹⁰ Bližšie pozri: SUCHOŽA, J. - HUSÁR, J. a kol.: Obchodné právo. 1. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2009.s. 94-98

napríklad aj obchodné právo (z nem. *Handelsrecht*), právo obchodných spoločností (z nem. *Gesellschaftsrecht*), či právo cenných papierov (*Wertpapierrecht*).¹¹ Podľa teórie záujmov (ktorá vyjadruje aj pôvodnú deľbu práva podľa Ulpiána) rozdiel medzi súkromným a verejným právom spočíva v podpore kolektívnych záujmov celku – štátu (verejné právo) oproti podpore záujmov jednotlivca (súkromné právo). Medzi ďalšiu významnú teóriu duálnej štruktúry vzťahov medzi verejným a súkromným právom sa zaraďuje teória subjektov diferencujúca právne vzťahy založené na subordinácii (verejné právo) od noriem založených na princípe právnej rovnosti (súkromné právo).¹² Princíp právnej rovnosti preto patrí k najdôležitejším zásadám celého súkromného práva. V obchodnom práve je táto zásada nazývaná aj ako princíp ekonomickej ekvivalencie, čiže princíp rovnakého postavenia subjektov ekonomických majetkových vzťahov. Zásada rovnosti účastníkov obchodnoprávných vzťahov, a to vrátane prípadov, ak je jednou zo strán tohto vzťahu štát, obec alebo štátny orgán, sa považuje za jednu z najdôležitejších zásad v obchodnom práve vôbec.¹³ Aj napriek uvedeným teóriám nemožno chápať duálnu štruktúru vzťahov medzi verejným a súkromným právom absolútne, t.j., že by bolo nevyhnutné, aby sa odvetvie práva bezvýhradne muselo zaradiť iba do jednej z uvedených tried. Platí to vo veľkej miere aj pre odvetvie obchodného práva a jeho zaradenia do systému súkromného práva (vraciam sa späť k vytýčenej otázke, či možno obchodné právo zaradiť do systému súkromného práva). Už v starších koncepciách sme sa mohli stretnúť s rozlišovaním obchodného práva súkromného a obchodného práva verejného.¹⁴ Verejnoprávny charakter vykazuje (okrem iných oblastí) vo veľkej miere napríklad aj oblasť hospodárskeho práva, ktorá sa popri obchodnom práve postupne kreovala ako relatívne osobitná sústava právnych noriem. Aj napriek tomu však tieto normy nemožno posúvať až do roviny štátneho alebo správneho práva, nakoľko sú s obchodným právom úzko späté čo do vnútornej integrity ekonomických vzťahov a ich štruktúry. Zatiaľ čo normy obchodného práva súkromnoprávnej povahy upravujú postavenie podnikateľov, vzťahy medzi nimi a iné vzťahy súvisiace s podnikaním prebiehajúce v mikrosfére ekonomiky – na horizontálnej úrovni, tak na strane druhej, normy hospodárskeho práva verejnoprávnej povahy regulujú procesy a formy štátnej ingerencie do tejto

¹¹ Do osobitného súkromného práva sa v Nemecku zaraďujú aj ďalšie právne odvetvia, ktoré nemožno striktno zaradiť do práva súkromného, lebo vykazujú aj prvky verejnoprávneho charakteru (napr. autorské právo, patentové právo a ďalšie práva duševného či priemyselného vlastníctva). Bližšie pozri: PRUSÁK, J.: Teória práva. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2001. s. 253

¹² PRUSÁK, J.: Teória práva. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2001. s.252

¹³ KUBÍČEK, P. - MAMOJKA, M. - PATAKYOVÁ, M.: Obchodné právo. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2008. s. 14

¹⁴ SUCHOŽA, J. - HUSÁR, J. a kol.: Obchodné právo. 1. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s. 50

podnikateľskej sféry v makrosfére ekonomiky – na úrovni vertikálnej.¹⁵ Jednou z takýchto sfér právnych vzťahov regulovaných zo strany štátu je aj právo hospodárskej súťaže, ktoré tvorí jeden zo základných mechanizmov súčasnej trhovej ekonomiky založenej na systéme slobodného podnikania a voľnej súťaže. Právo hospodárskej súťaže sa vyvíjalo postupne ako súčasť práva obchodného aj hospodárskeho, a nevytvorilo tak samostatnú ucelenú oblasť práva, ale dve, relatívne odlišné súčasti práva. Prvá oblasť, právo proti obmedzovaniu hospodárskej súťaže, má *prevažne*¹⁶ verejnoprávny charakter a zabezpečuje fungovanie zdravej hospodárskej súťaže v makroekonomickom zmysle. Základná právna úprava je obsiahnutá v zákone č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže, ktorého hlavným účelom je ochrana existencie a funkcie hospodárskej súťaže, a tak zabezpečenie efektívneho fungovania trhového mechanizmu. Prostredníctvom verejnoprávnych noriem sa chráni hospodársku súťaž pred jej obmedzovaním, vytvárajú sa podmienky na jej ďalší rozvoj v prospech spotrebiteľov a upravuje sa právomoc a pôsobnosť Protimonopolného úradu Slovenskej republiky pri dohľade nad dodržiavaním zákona.¹⁷ Druhá oblasť práva hospodárskej súťaže je tvorená právom na ochranu proti nekalej súťaži. Ide o súbor právnych noriem, ktorých hlavným cieľom je zabezpečiť spravodlivú súťaž v mikroekonomickom zmysle a postihovať konania vykazujúce znaky nekalej súťaže. Tieto normy vznikli v oblasti súkromného práva a sú tak zahrnuté v Obchodnom zákonníku. Upravujú prevažne vzťahy v horizontálnej rovine, pre ktoré je charakteristické rovnocenné postavenie ich účastníkov (súťažiteľov), a to aj v prípade, ak by v pozícii účastníka súťaže vystupoval štát. Obe oblasti práva hospodárskej súťaže (ako verejnoprávnej, tak súkromnoprávnej povahy) navzájom súvisia, v určitej miere sa aj prekrývajú a majú za rovnaký cieľ: chrániť zdravé a spravodlivé súperenie medzi súťažiteľmi, a tým zabezpečiť efektívne fungovanie trhového mechanizmu. Ak by sme mali vyjadriť vzájomný vzťah medzi právom proti obmedzovaniu hospodárskej súťaže a právom na ochranu proti nekalej súťaži, zásadný rozdiel spočíva v právnom postavení jednotlivých subjektov vystupujúcich v hospodárskej súťaži. Zatiaľ čo v práve proti obmedzovaniu hospodárskej súťaže sa uplatňuje princíp nadriadenosti a podriadenosti typický pre normy verejného práva, právo na ochranu proti nekalej súťaži sa vymedzuje zásadou rovnakého postavenia účastníkov súťaže – *súťažiteľov*.

¹⁵SUCHOŽA, J. - HUSÁR, J. a kol.: Obchodné právo. 1. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2009.s. 68

¹⁶ Ak by sme mali byť presní, právo proti obmedzovaniu hospodárskej súťaže má širší záber a upravuje vzťahy na horizontálnej aj vertikálnej úrovni, čiže vykazuje znaky súkromnoprávne aj verejnoprávne.

¹⁷KUBÍČEK, P. - ŠKRINÁR, A. - NEVOLNÁ, Z. - KOLKUSOVÁ, R. - ĎURICA, M.: Obchodné právo. 2. vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. s 66

Môžeme preto konštatovať, že obchodné právo by sa nemalo bezpodmienečne zaraďovať do systému súkromného práva, a tak ani použitie zásady rovnosti účastníkov na hospodárskej súťaži nemôžeme chápať absolútne.

Obchodný zákonník upravuje postavenie podnikateľov, obchodné záväzkové vzťahy, ako aj niektoré iné vzťahy súvisiace s podnikaním. Uvedené právne vzťahy sa spravujú ustanoveniami tohto zákona. Ak však niektoré otázky nemožno riešiť podľa týchto ustanovení, riešia sa podľa predpisov občianskeho práva. A ak ich nemožno riešiť ani podľa týchto predpisov, posúdia sa podľa obchodných zvyklostí, a ak ich niet, tak podľa *zásad, na ktorých spočíva tento zákon*.¹⁸ Na rozdiel od niektorých právnych predpisov, v ktorých sú jednotlivé zásady uvedené priamo v texte¹⁹, v Obchodnom zákonníku nie sú zásady explicitne uvedené. Jedinou zásadou, ktorú nájdeme priamo uvedenú v textovom znení zákona, je zásada poctivého obchodného styku.²⁰ Z dikcie časti ustanovenia § 1 ods. 2, ktorá odkazuje na použitie zásad „... podľa *zásad, na ktorých spočíva tento zákon*“ tak možno predpokladať, že tieto zásady je potrebné v prvom rade hľadať a dešifrovať z obsahu zákona. Princípy, ktoré vyplývajú z ustanovení Obchodného zákonníka, majú vyplňať určité medzery v právnoregulačnom mechanizme, ktoré by mohli vzniknúť pri kreovaní a precizovaní obchodných vzťahov, no to až vtedy, pokiaľ by nebolo možné tieto vzťahy a ich aspekty riešiť príslušnou zákonnou úpravou.²¹

Ako bolo vyššie uvedené, niektoré zo zásad obchodného práva možno vyvodiť priamo z textu zákona, iné však len z jeho širších kontextov. Potvrdzuje to aj prof. Mamojka, ktorý princípy uplatňujúce sa v obchodnom práve radí podľa ich významu do troch skupín: všeobecné, zmluvné a ostatné zásady. Do skupiny všeobecných zásad obchodného práva zaraďuje iba tri, najvýznamnejšie zásady, a to: zásadu slobody podnikania (ktorú nám garantuje už samotná Ústava SR), zásadu poctivého obchodného styku (ktorá je ako jediný princíp explicitne uvedená priamo v ObZ) a zásadu rovnosti podnikateľských subjektov.²² Za charakteristický princíp obchodného práva považuje zásadu rovnosti aj prof. Kubíček, a to v zmysle rovnosti účastníkov obchodnoprávných vzťahov vrátane tých prípadov, ak je jednou zo strán tohto vzťahu štát, obec alebo štátny orgán.²³ A práve k takýmto obchodnoprávnym vzťahom dochádza vo veľkej miere

¹⁸ § 1 ObZ

¹⁹ Porovnaj: § 2 ods. 2 OZ „V občianskoprávných vzťahoch majú účastníci rovnaké postavenie.“

²⁰ § 255 a § 256 ObZ

²¹ SUCHOŽA, J. - HUSÁR, J. a kol.: Obchodné právo. 1. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2009. s.94-96

²² MAMOJKA, M.: Princípy a ich miesto v práve (Banskobystrické zámocké dni práva) 14.11.2019

²³ KUBÍČEK, P. - MAMOJKA, M. - PATAKYOVÁ, M.: Obchodné právo. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2008. s.14

na hospodárskej súťaži. Účastníkmi hospodárskej súťaže totiž nemusia byť len podnikatelia, sú nimi všetky fyzické a právnické osoby, ktoré sa zúčastňujú na hospodárskej súťaži.²⁴

Záver

Zásadu rovnosti subjektov v súkromnoprávných vzťahoch môžeme nesporne zaradiť medzi najznámejšie a najdôležitejšie zásady súkromného práva vôbec. V obchodnom práve je táto zásada nazývaná aj ako princíp ekonomickej ekvivalencie, čiže princíp rovnakého postavenia subjektov ekonomických majetkových vzťahov. Zásada rovnosti účastníkov sa uplatňuje aj v práve hospodárskej súťaže, avšak nie absolútne. Hospodárska súťaž je na Slovensku upravená v dvoch rovinách právnych vzťahov. Prvú skupinu vzťahov upravujú prevažne normy verejnoprávneho charakteru (zákon č. 136/2001 z. Z. o ochrane hospodárskej súťaže) zabezpečujúce fungovanie zdravej hospodárskej súťaže v makroekonomickom význame. V tejto rovine právnych vzťahov sa bude uplatňovať zásada podriadenosti a nadriadenosti, kde štát zabezpečuje efektívne fungovanie trhového mechanizmu. Druhá, súkromnoprávna rovina vzťahov na hospodárskej súťaži je upravená v Obchodnom zákonníku, ktorý zakotvuje zákaz nekalej súťaže. Tieto ustanovenia sa vzťahujú na právne vzťahy vznikajúce na hospodárskej súťaži v horizontálnej rovine, v ktorých sa bude aplikovať spomínaná zásada rovnosti účastníkov.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice:

LAZAR, J. a kol. 2010. Občianske právo hmotné 1. Bratislava: Iura edition, 2010. 715 s. ISBN 978-80-8078-346-4.

KUBÍČEK, P. - ŠKRINÁR, A. - NEVOLNÁ, Z. - KOLKUSOVÁ, R. - ĎURICA, M.: Obchodné právo. 2. vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. 398 s. ISBN 978-80-7380-731-3.

KUBÍČEK, P. - MAMOJKA, M. - PATAKYOVÁ, M.: Obchodné právo. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2008. 390 s. ISBN 978-80-7160-225-5.

PRUSÁK, J.: Teória práva. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2001. 308 s. ISBN 80-7160-146-2.

²⁴ „Fyzické i právnické osoby, ktoré sa zúčastňujú na hospodárskej súťaži, aj keď nie sú podnikateľmi (ďalej len „súťažitelia“), majú právo slobodne rozvíjať svoju súťažnú činnosť v záujme dosiahnutia hospodárskeho prospechu a združovať sa na výkon tejto činnosti; sú však povinné pritom dbať na právne záväzné pravidlá hospodárskej súťaže a nesmú účasť na súťaži zneužívať.“ § 41 ObZ

SUCHOŽA, J. - HUSÁR, J. a kol.: Obchodné právo. 1. vydanie. Bratislava: IURA EDITION,
2009. 1100 s. ISBN 978-80-8078-290-0.

Zákon č. 513/1991 Zb. (Obchodný zákonník)

Zákon č. 40/1964 Zb. (Občiansky zákonník)

PRINCÍP OCHRANY DOBRÝCH MRAVOV HOSPODÁRSKEJ SÚŤAŽE A JEHO PREMIETNUTIE V PRÁVE PROTI NEKALEJ SÚŤAŽI

PRINCIPLE OF GOOD MANNERS OF THE ECONOMIC COMPETITION AND ITS REFLECTION IN THE UNFAIR COMPETITION LAW

Martin Kubinec¹

Abstrakt:

Princíp ochrany dobrých mravov súťaže je kľúčovým fundamentom práva proti nekalej súťaži. V širšom zmysle ho možno zaradiť do širokej škály základných princípov slovenského súkromného práva. Dobré mravy hospodárskej súťaže sú však pojmom odlišným od dobrých mravov v súkromnom práve, i keď medzi nimi môže nastať zhoda – môžu sa vzájomne, do istej miery, prelínať. Ochrana dobrých mravov hospodárskej súťaže má však napriek tomu svojbytné postavenie a jej vymedzeniu je potrebné venovať širšiu pozornosť, o čo sa snaží predložený príspevok.

Kľúčové slová:

Hospodárska súťaž, nekalá súťaž, dobré mravy, dobré mravy súťaže

Abstract:

The principle of protection of good morals of competition is a key basis of the law against unfair competition. In a broader sense, it can be included in a wide range of basic principles of Slovak private law. However, standard practises of competition are a concept different from good manners in private law, although there may be a consensus between them - they may overlap, to some extent. Nevertheless, the protection of standard practises of competition has a peculiar position and it is necessary to pay more attention to its definition, which is what the submitted contribution seeks.

Keywords:

Competition, unfair competition, good manners, standard practises of competition

Úvod

Slobodná hospodárska súťaž je imanentnou súčasťou trhového hospodárstva a tvorí jeden z hlavných pilierov (nielen) slovenskej ekonomiky. Ochrane poctivej a slobodnej hospodárskej súťaže je venovaná veľká pozornosť nielen v slovenskom právnom poriadku, ale

¹ Doc. JUDr. Martin Kubinec, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, Katedra obchodného a hospodárskeho práva, Katedra občianskeho a pracovného práva

aj v komunitárnom, či dokonca celosvetovom rámci.²

Hospodárska súťaž nemá svoju legálnu definíciu, je ponechaná na aplikačnú prax a právnu teóriu, možno ju však všeobecne charakterizovať ako **súperenie fyzických a právnických osôb v určitom čase, priestore a predmete činnosti s cieľom dosiahnuť majetkový prospech alebo inú výhodu.**

Základom slovenskej právnej úpravy hospodárskej súťaže je článok 55 ods. 1 Ústavy SR, podľa ktorého sa hospodárstvo Slovenskej republiky zakladá na princípoch sociálne a ekologicky orientovanej trhovej ekonomiky. V odseku 2 čl. 55 Ústavy SR je deklarovaný záväzok štátu chrániť a podporovať hospodársku súťaž. Toto ustanovenie ďalej odkazuje na osobitné právne predpisy, ktoré upravujú v podrobnostiach ochranu hospodárskej súťaže. Sú nimi jednak Obchodný zákonník, ktorý obsahuje ustanovenia na ochranu pred nekalým súťažným konaním a jednak zákon č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže, ktorý postihuje obmedzovanie hospodárskej súťaže v podobe dohôd obmedzujúcich súťaž, zneužívania dominantného postavenia a koncentrácie.

Slobodná a férová hospodárska súťaž je tak chránená v dvoch základných rovinách – súkromnoprávnej (mikroekonomickej) a verejnoprávnej (makroekonomickej) rovine. V oboch prípadoch môže dôjsť zo strany súťažiteľov k zneužitiu ich účasti v hospodárskej súťaži, čo môže mať potenciálne zásadné dôsledky na iného súťažiteľa alebo súťažiteľov, no v globálnom rámci na celú hospodársku súťaž a nepriaznivo zasiahnuť do práv a právom chránených záujmov všetkých súťažiteľov a spotrebiteľov, v dôsledku čoho by mohlo dôjsť k narušeniu základných pilierov trhovej ekonomiky SR.

V zmysle ustanovenia § 42 OBZ je **zneužitím účasti na hospodárskej súťaži jednak nekalé súťažné konanie, pre ktoré je prijatá legislatívna skratka nekalá súťaž ako právom reprobované (nedovolené) konanie v hospodárskej súťaži a jednak nedovolené obmedzovanie hospodárskej súťaže.** Obe formy zneužitia účasti na hospodárskej súťaži sa však môžu, za určitých okolností, aj prelínať, to znamená, že tým istým konaním môže dôjsť k naplneniu zneužitia účasti na hospodárskej súťaži v oboch jeho základných formách – teda jednak vo forme nekalej súťaže a jednak vo forme nedovoleného obmedzovania hospodárskej súťaže.

V prípade nekalej súťaže pôjde o zakázané konanie v hospodárskej súťaži, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi súťaže a je spôsobilé privodiť ujmu iným súťažiteľom alebo spotrebiteľom.

² Napr. Parížsky dohovor na ochranu priemyslového vlastníctva z 20. marca 1883, revidovaný v Bruseli 14. decembra 1900, vo Washingtone 2. júna 1911, v Haagu 6. novembra 1925, v Londýne 2. júna 1934, v Lisabone 31. októbra 1958 a v Stockholme 14. júla 1967 (vyhláška č. 64/1975 Zb.)

Ide tak prakticky o špecifický súkromnoprávny delikt, ktorého všeobecná skutková podstata je formulovaná v podobe tzv. generálnej klauzuly nekalej súťaže v ustanovení § 44 ods. 1 OBZ a osobitných pomenovaných skutkových podstatách, uvedených v § 45 až 52 OBZ.

1. Pojmové vymedzenie dobrých mravov v slovenskom súkromnom práve

Dobré mravy (*boni mores*) majú svoju dávnu rímsko-právnu tradíciu a patria do skupiny najstarších zásad súkromného práva,³ sú pravidelným predmetom záujmu domácich i zahraničných teoretikov, ktorí sa viac, či menej úspešne pokúšajú o ich vymedzenie - pojmu dobrých mravov v slovenskom súkromnom práve a ich ochrane je preto venovaná pomerne široká pozornosť v civilistike⁴ i judikatúre.

Niektoré práce síce konštatujú, že dobré mravy predstavujú „nedefinovateľný, neurčitý a mnohotvárný pojem, ktorého výklad je ponechávaný interpretácii,“⁵ iné už aspoň všeobecne ponúkajú myšlienkový odrazový mostík k vymedzeniu pojmu – napr. tak, že „dobré mravy môžeme chápať ako samostatnú množinu noriem správania stojacich mimo právo, ktoré sú v práve používané na základe priameho zákonného odkazu (teda na základe zmienky v konkrétnej právnej norme odkazujúcej napr. na neplatnosť právneho úkonu, ktorý je v rozpore s dobrými mravmi.“⁶

Jeden z komentárov k Občianskemu zákonníku dobré mravy definuje ako „mimoprávne normy správania a mimoprávny morálny normatívny systém. Dobré mravy ako nepísané morálne normy samy osebe nie sú prameňom práva, ale ich normatívnosť a záväznosť sa odvíja od právnych noriem, ktoré na ne odkazujú. Len na základe uvedených blanketných noriem obsiahnutých v písanom súkromnom práve sa následne dobré mravy ako nenormatívny systém stáva súčasťou právneho poriadku a ich dodržiavanie požíva právnu ochranu vrátane ochrany súdnej.“⁷

Z hľadiska interpretačnej a najmä aplikačnej praxe sú nepochybne dôležitejšie a pregnantnejšie pokusy o vymedzenie dobrých mravov v rozhodovacej činnosti všeobecných

³ČEČOTOVÁ, V.: Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Bratislava. EPOS.2005, str. 64

⁴Napr. FEKETE, I. Občiansky zákonník. Veľký komentár. 1. diel. § 1 – § 459. Žilina: Eurokódex, 2011; ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2019; ČEČOTOVÁ, V. Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Bratislava: Epos, 2005; RUBEŠ, P. Dobré mravy v rukou sudcu. Právní fórum, 2006, č. 9; SALAČ, J. Rozpor s dobrými mravami a se zákonným zákazem. Právní rozhledy, 2000, č. 6;

⁵HURDÍK, J.; LAVICKÝ, P.: Systém zásad soukromého práva. 1. vydání. Brno. Masarykova univerzita, 2010, str. 125,

⁶KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA J, DVOŘÁK J. a kol. Občanské právo hmotné 1, 4. vyd., Praha, ASPI, 2005, s. 120; HURDÍK, J. Zásady soukromého práva, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998, s. 78-79

⁷STRAPÁČ, P. in.: ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 22

súdov, i keď tie sa často opierajú o vedecké práce civilistov, úvahy v nich uvedené však aj ďalej rozvíjajú a umožňujú aj zmyslupnejšie uchopenie tohto, pomerne abstraktného pojmu adresátmi týchto noriem.

Najvyšší súd SR napr. definoval dobré mravy (v rovine civilného práva) ako „obvyklé, poctivé a spravodlivé správanie sa, ktoré zodpovedá základným, v spoločnosti prevládajúcim morálnym zásadám“ (R 5/2009). Podľa Ústavného súdu SR „dobrými mravmi sú pravidlá správania sa, ktoré sú v prevažnej miere v spoločnosti uznávané a tvoria základ fundamentálneho hodnotového poriadku.“⁸

Napokon, Krajský súd v Žiline judikoval, že „dobrými mravmi (boni mores), ktoré sú používané ako kritérium, u ktorého je daný osobitný záujem na ich dodržiavaní, nie sú zákonom definované. V súdnej praxi sú všeobecne posudzované ako obvyklé, poctivé a spravodlivé správanie sa, pričom sú dôležité predovšetkým všetky okolnosti, za ktorých bol právny úkon uzatvorený. Ich obsah spočíva v uvedenom mimoprávnom súbore pravidiel chovania, ktorý je všeobecne uznávaným vo vzájomných vzťahoch medzi ľuďmi a rešpektuje právne princípy spoločenského poriadku. V rozpore s dobrými mravmi je právny úkon vtedy, ak odporuje takýmto pravidlám chovania, ktoré povahu právnych noriem samé osebe nemajú.“⁹

V literatúre sa inštitút dobrých mravov objavuje predovšetkým v súvislosti s inštitútom neplatnosti zmluvy práve pre rozpor s dobrými mravmi, a možno ho vnímať ako ďalší korektív zmluvnej autonómie.¹⁰

Odborná literatúra na Slovensku, napokon, pri legálnom vymedzení pojmu dobrých mravov dlhodobo ako istú interpretačnú pomôcku vníma ustanovenie § 4 ods. 8 zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa. Podľa tejto normy „konaním v rozpore s dobrými mravmi sa na účely tohto zákona rozumie najmä konanie, ktoré je v rozpore so zžitými tradíciami a ktoré vykazuje zjavné znaky diskriminácie alebo vybočenia z pravidiel morálky uznávanej pri predaji výrobku a poskytovaní služby, alebo môže privodiť ujmu spotrebiteľovi pri nedodržaní dobromyseľnosti, čestnosti, zvyklosti a praxe, využíva najmä omyl, lešť, vyhrážku, výraznú nerovnosť zmluvných strán a porušovanie zmluvnej slobody.“

⁸Uznesenie Ústavného súdu SR z 24. 2. 2011, č. k. IV. ÚS 55/2011-19

⁹Rozsudok Krajského súdu v Žiline zo 7. 7. 2010 sp.zn. 6 Co 319/2009

¹⁰ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. Občiansky zákonník I., II. § 1 – 880. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2015, str. 267

2. Pojmové vymedzenie dobrých mravov hospodárskej súťaže

Ako je uvedené vyššie, dobrým mravom v súkromnom práve je venovaná relatívne široká pozornosť naprieč slovenskou a českou civilistikou. To však neplatí o dobrých mravoch hospodárskej súťaže, ktoré (až na niektoré výnimky)¹¹ stoja mimo záujmu slovenskej komercialistiky. Je potrebné predovšetkým konštatovať, že **dobré mravy hospodárskej súťaže sú pojmovo a obsahovo odlišné od dobrých mravov všeobecne (v zmysle Občianskeho zákonníka).**

Andrea Moravčíková uvádza – „predovšetkým nemožno dobré mravy súťaže stotožňovať so všeobecnými princípmi slušného správania či etiky, keďže hospodárska súťaž má špecifické črty a to, čo by vo všeobecnosti mohlo byť posudzované ako „nemravné“, je v rámci hospodárskej súťaže považované za prípustnú prax (napr. určitá miera zavádzania pri superlatívnej reklame by v klasickom medziľudskom kontakte mohlo byť pokladané za neprípustné klamanie). Možno súhlasiť s názorom P. Hajna, že dobré mravy súťaže sú podmnožinou morálnych noriem a zvlášť podmnožinou „dobrých mravov“ podľa § 3 ods. 1 OZ.“¹²

Obchodný zákonník, ani iný právny predpis nestanovuje legálnu definíciu dobrých mravov hospodárskej súťaže – tá však rozhodne nie je ani potrebná. Ak aj totiž ide o pojem (či už z pohľadu právneho teoretika, ale najmä praktika) mimoriadne vágny, obsah mu dáva judikatúra a právna doktrína, ktorá môže rešpektovať špecifiká a individuálne rozmery konkrétneho prípadu a tak je, môže a má byť nadčasovou.

Na dobré mravy hospodárskej súťaže sa historicky odvolával už prvorepublikový zákon o ochrane proti nekalej súťaži;¹³ na ktorý (česko)slovenský zákonodarca prijatím Obchodného zákonníka v roku 1991 nadviazal a svoje premietnutie preto našiel v právnom poriadku Slovenskej republiky práve v § 44 ods. 1 OBZ v rámci definície tzv. generálnej klauzuly nekalej súťaže (všeobecnej, resp. základnej skutkovej podstaty nekalej súťaže).

Rovnako hodno spomenúť, že aj čl. 10bis ods. 2 Parížskeho dohovoru na ochranu priemyslového vlastníctva definuje nekalú súťaž ako každú súťažnú činnosť, ktorá **odporuje**

¹¹napr. VOZÁR, J.: Generálna klauzula nekalej súťaže. In.: Právny obzor. roč. 82, č. 3 (1999), s. 213-225; VOZÁR, J.: Právo proti nekalej súťaži. VEDA, Bratislava. 2013; ZLOCHA, E.: Pojem dobré mravy v kontexte generálnej klauzuly nekalej súťaže. In.: Právny obzor. roč. 98, č. 4 (2015), s. 354-364; VOZÁR, J. in.: OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník. Veľký komentár. 1. zväzok. Bratislava. WoltersKluwer. 2017;

¹²MORAVČÍKOVÁ, A. in.: PATAKYOVÁ, M. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. 5. vydanie. C. H. Beck. Bratislava. 2016; str. 193

¹³Podľa § 1 zákona č. 111/1927 Sb. o ochrane proti nekalej súťaži: Kto sa dostane v hospodárskom styku do rozporu s dobrými mravmi súťaže konaním spôsobilým poškodiť súťažiteľa, môže byť žalovaný, aby sa zdržal takého konania a odstránil závadný stav ním spôsobený; ak vedel alebo musel vedieť, že jeho konanie je spôsobilé poškodiť súťažiteľa, tiež, aby nahradil škodu tým spôsobenú.

poctivým zvyklostiam v priemysle alebo obchode. Poctivé zvyklosti v priemysle alebo obchode možno zjednodušiť, no nie absolútne presne, vnímať synonymicky s dobrými mravmi súťaže, ktoré môžu mať charakter zvyklostí (uzancií), považovaných za poctivé a rešpektované účastníkmi hospodárskej súťaže.

Rozpor konania s dobrými mravmi súťaže je jedným z troch pojmových znakov naplnenia generálnej klauzuly (konanie v hospodárskej súťaži, rozpor s dobrými mravmi súťaže a spôsobilosť tohto konania privodiť ujmu iným súťažiteľom alebo spotrebiteľom).

Ako je už z uvedeného zrejme, ochrana dobrých mravov je v širšom rámci jedným zo základných princípov slovenského súkromného práva. Hoci sa na dobré mravy Obchodný zákonník, ale najmä Občiansky zákonník, či iné právne predpisy odvolávajú pomerne často, nejde o pojem, ktorý by bol priamo a výslovne legálne ukotvený v podobe zákonnej definície (netvrdíme pritom, že je potrebná).

Z gramatického vyjadrenia spojenia „dobré mravy súťaže“ je zrejme, že ide o užší pojem než „dobré mravy“ na účely Občianskeho alebo Obchodného zákonníka – aj odborná literatúra akcentuje fakt, že pojem **dobré mravy súťaže** nemožno zamieňať s pojmom dobré mravy vôbec.¹⁴

Jindřiška Muňková konštatuje, že „aj pojem dobrých mravov súťaže je málo určitý. Patrí do kategórie pojmov mimoprávných, ktoré sú meradlom etického hodnotenia konkrétnych situácií, zodpovedajúcich všeobecne uznávaným pravidlám slušnosti. Pokiaľ na tieto mimoprávne pravidlá odkazuje zákona, znamená to, že adresát právnej normy sa na ne musí obrátiť o zistenie súladnosti určitého konania so zákonom. Ich aplikovateľnosť je však obmedzená na ich interpretačnú funkciu.“¹⁵

Prvorepubliková judikatúra vymedzila dobré mravy súťaže ako „**mravné názory, obyčaje a zvyklosti, uzancie a pod., ktoré zachovávajú všetci spravodlivo, poctivo, čestne a svedomito konajúci účastníci súťažného zápasu.**“¹⁶

Podľa českej judikatúry **dobré mravy netvoria uzavretý a petrifikovaný normatívny systém, sú skôr meradlom etického hodnotenia konkrétnych situácií a ich súladu so všeobecne uznávanými pravidlami slušnosti a čestnosti.** (rozsudky Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 32 Odo 174/2005 a sp. zn. 32 Cdo 150/2007).

¹⁴KNAPP, K.: Právni ochrana hospodárske súťaže. 2. díl. ABF. Praha. 1992, str. 11

¹⁵MUŇKOVÁ, J.: Právo proti nekalé soutěži. Komentář. 3. vydání. C. H. Beck. Praha. 2008, str. 46

¹⁶Citované podľa: PELIKÁNOVÁ, I.: Komentář k Obchodnímu zákoníku. 1. díl. Ô 1 – 55. 4. aktualizované vydání. ASPI, Praha, str. 419

V zásade preto **pôjde o zväčša nepísaný zoznam pravidiel a zvyklostí, ktoré sa dodržiavajú v konkurenčnom prostredí a ktoré aj sami súťažitelia považujú za zodpovedajúce podnikateľskej korektnosti.** (rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 29. 7. 1994, sp. zn.: 1 Obo 180/94); prípadne mravné názory, obyčaje a zvyklosti, uzancie a pod., ktoré zachovávajú všetci spravodlivo, poctivo, čestne a svedomito konajúci účastníci súťažného procesu.¹⁷

Dobré mravy hospodárskej súťaže sú pritom pojmom mimoprávnym a sú merítkom etického hodnotenia konkrétnych situácií zodpovedajúcich všeobecne uznávaným pravidlám slušnosti.¹⁸

Dobrym mravom súťaže potom odporujú také konania, ktoré by mohli ohroziť účel (funkčnosť) súťaže. Posúdenie, čo v konkrétnom prípade boli porušené dobré mravy súťaže, závisí rovnako, ako v prípade dobrých mravov všeobecne, od orgánu, ktorý v danej veci rozhoduje.¹⁹

Posúdenie, či určité konanie je v rozpore s dobrými mravmi hospodárskej súťaže, je otázkou výlučne právnou, a nie otázkou skutkovou. Podľa JindřiškyMuňkovej je „skutkovou otázkou iba zistenie obsahu konania, ktoré sa vytýka ako odporujúce dobrým mravom súťaže, a rovnako aj zistenie názorov obchodných kruhov i verejnosti na takéto konanie. Posúdenie, výklad a aplikácia právneho predpisu je vecou výlučne právnou.“²⁰ Z toho potom vyplýva, že definitívnu odpoveď na to, či určité konanie v hospodárskej súťaži je v rozpore s dobrými mravmi súťaže môže dať výlučne súd.

3. Miesto dobrých mravov súťaže v práve proti nekalej súťaži

Akokoľvek vágnym sa javí byť pojem a princíp ochrany dobrých mravov hospodárskej súťaže, jeho miesto pri interpretácii a aplikácii právnych noriem na ochranu pred nekalou súťažou je nezastupiteľné.

Prameňom práva (a to aj v systéme písaného práva) sú totižaj právne princípy, ktoré dodávajú systému práva hodnotový kontext.²¹ Konkrétny obsah im dáva až aplikačná prax, vyjadrená najmä v rozhodovacej činnosti súdov.

Dobré mravy súťaže ako jeden z troch predpokladov generálnej klauzuly (§ 44 ods. 1

¹⁷Vážného zberka, r. 1933, č. 12336, cit. podľa ČEČOTOVÁ, V.: Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Praha. EPOS.2005, str. 111

¹⁸rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 6.8.2009, sp. zn.: 4 Obo 212/2007

¹⁹ČEČOTOVÁ, V.: Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Praha. EPOS.2005, str. 120

²⁰MUŇKOVÁ, J.: Právo proti nekalé súťaži. Komentář. 3. vydání. C. H. Beck. Praha. 2008, str. 47

²¹Nález Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 17.12.1997, sp.zn. Pl ÚS 33/97

OBZ), je skryto prítomný v každom konaní, ktoré možno posúdiť ako nekalosúťažné – či už pri naplnení generálnej klauzuly alebo pomenovanej skutkovej podstaty nekalej súťaže (§ 45 až 52 OBZ), ale aj akejkolvek inej, hoci nepomenovanej skutkovej podstaty nekalej súťaže, za predpokladu, že spĺňa podmienky generálnej klauzuly.

V celej zákonnej úprave práva proti nekalej súťaži (§ 44 až 55d OBZ) sa dobré mravy síce spomínajú výslovne len jediný raz (práve v § 44 ods. 1 OBZ v rámci definície generálnej klauzuly), no to neznamená, že by mimo generálnej klauzuly nemali význam – naopak, vzhľadom na vzťah generálnej klauzuly k osobitným pomenovaným (ale aj nepomenovaným) skutkovým podstatám ako vzťah všeobecného k osobitnému, aj pri nich platí nevyhnutnosť prítomnosti rozporu s dobrými mravmi hospodárskej súťaže na to, aby určité konanie v rámci hospodárskej súťaže mohlo byť posúdené ako nekalosúťažné.

Inak povedané, v zásade platí, že každé nekalosúťažné konanie je konaním, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi súťaže. Je vhodné tiež uviesť, že „samo osebe konanie v hospodárskej súťaži, ktoré jednému alebo niekoľkým podnikateľom spôsobuje ťažkosti alebo aj materiálnu ujmu, nemusí byť nutne v rozpore s dobrými mravmi súťaže. Aby tomu tak bolo, musia pristúpiť ešte ďalšie okolnosti, ktoré zo súťažného konania urobia niečo, čo odporuje zmyslu a účelu súťaže.“²²

Záver

Ochrana dobrých mravov hospodárskej súťaže predstavuje jeden z nosných právnych princípov práva proti nekalej súťaži, ale v širšom zmysle i súkromného práva ako celku. Dobré mravy hospodárskej súťaže je potrebné odlišovať od dobrých mravov v občianskom práve, aj keď medzi nimi môže vzniknúť väčší, či menší prienik – ide o vzťah dvoch, potenciálne sa prelínajúcich sa množín, limitovaný charakterom hospodárskej súťaže, ktorá je postavená na súperení, profesionalite, tvrdosti, ziskuchtivosti, dravosti a neustálom posúvaní pravidiel, ktoré v úzko občiansko-právnych vzťahoch spravidla nemajú miesto.

Z interpretačného hľadiska ide nepochybne o pojem veľmi všeobecný, abstraktný a vágny, čo je na jednej strane želateľné – táto všeobecnosť totiž vylučuje použitie kazuistických riešení a umožňuje subsumovať pod tento pojem široké spektrum právnych konaní, kolidujúcich s ochranou práv a právom chránených záujmov účastníkov hospodárskej súťaže. Na druhej strane to však (aspoň do istej miery) sťažuje aplikáciu právnych noriem na ochranu hospodárskej súťaže pred nekalým súťažným konaním, s čím úzko súvisí

²²MUŇKOVÁ, J.: Právo proti nekalé soutěži. Komentář. 3. vydání. C. H. Beck. Praha. 2008, str. 47

nevyhnutnosť kvalitnej a precízne odôvodnenej rozhodovacej činnosti všeobecných súdov.

Ako vidieť z predchádzajúcich riadkov, judikatúra našťastie neindikuje zásadnejšie problémy pri interpretácii a potom aplikácii princípu ochrany dobrých mravov súťaže a vysporiadala sa s ním na úrovni všetkých stupňov súdnictva vo svojej podstate na úplne dostačujúcej úrovni.

Úvahy o postavení, charaktere a obsahu princípu dobrých mravov hospodárskej súťaži majú potom význam predovšetkým akademický a propedeutický – tieto významy sa však javia ako kľúčové pre správne smerovanie aplikačnej a súdnej praxe oblasti práva proti nekalej súťaži v budúcnosti.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice:

- ČEČOTOVÁ, V.: Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Bratislava. EPOS.2005.
- FEKETE, I.: Občiansky zákonník. Veľký komentár. 1. diel. § 1 – § 459. Žilina: Eurokódex, 2011.
- HURDÍK, J.; LAVICKÝ, P.: Systém zásad soukromého práva. 1. vydání. Brno. Masarykova univerzita, 2010.
- HURDÍK, J.: Zásady soukromého práva, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998.
- KNAPP, K.: Právní ochrana hospodářské soutěže. 2. díl. ABF. Praha. 1992.
- MUŇKOVÁ, J.: Právo proti nekalé soutěži. Komentář. 3. vydání. C. H. Beck. Praha. 2008;
- OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník. Veľký komentár. 1. zväzok. Bratislava. WoltersKluwer. 2017.
- PATAKYOVÁ, M. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. 5. vydanie. C. H. Beck. Bratislava. 2016.
- PELIKÁNOVÁ, I.: Komentář k Obchodnímu zákoníku. 1. díl. § 1 – 55. 4. aktualizované vydání. ASPI, Praha.
- RUBEŠ, P.: Dobré mravy v rukou soudcu. Právní fórum, 2006, č. 9.
- SALAČ, J.: Rozpor s dobrými mravy a se zákonným zákazem. Právní rozhledy, 2000, č. 6.
- ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. Občiansky zákonník I., II. § 1 – 880. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2015.
- ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2019.
- VOZÁR, J.: Právo proti nekalej súťaži. VEDA, Bratislava. 2013.

Periodiká a zborníky:

STRÉMY, J.: Vzťah práva proti nekalej súťaži k právu na ochranu spotrebiteľa a jeho vývojové tendencie. In: Právo, obchod, ekonomika 6. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016. - S. 480-494.

VOZÁR, J., ZLOCHA, Ľ.: Judikatúra vo veciach nekalej súťaže. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2013. 223 s.

VOZÁR, J.: Generálna klauzula nekalej súťaže. In.: Právny obzor. roč. 82, č. 3 (1999), s. 213-225.

ZLOCHA, Ľ.: Pojem dobré mravy v kontexte generálnej klauzuly nekalej súťaže. In.: Právny obzor. roč. 98, č. 4 (2015), s. 354-364.

Judikatúra:

Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp.zn. Pl ÚS 33/97.

Rozsudok Krajského súdu v Žiline, sp.zn. 6 Co 319/2009.

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 32 Cdo 150/2007.

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 32 Odo 174/2005.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn.: 1 Obo 180/94.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 4 Obo 212/2007.

Uznesenie Ústavného súdu SR, č. k. IV. ÚS 55/2011-19.

**PRÁVNE POSTAVENIE KONATEĽA SPOLOČNOSTI S RUČENÍM
OBMEDZENÝM VO VYBRANÝCH KONTEXTOCH TRESTNEJ
ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB¹**

**THE LEGAL STATUS OF MANAGER OF THE LIMITED LIABILITY
COMPANY WITHIN SELECTED CONTEXSTS OF CRIMINAL
LIABILITY OF LEGAL PERSONS**

Mária Mamojková

Abstrakt:

Štúdia interpretuje vybrané aspekty právneho postavenia konateľa spoločnosti s ručením obmedzeným vo vybraných kontextoch trestnej zodpovednosti právnických osôb. Autorka pertrakuje dve rôznorodé segmenty práva, verejné a súkromné, ktoré korelujú práve pri aktivizácii ustanovení trestnej zodpovednosti právnických osôb. Príspevok sa najskôr zameriava na vznik funkcie konateľa a jeho fungovanie v rámci spoločnosti s ručením obmedzeným a následne interpretuje spôsob konania štatutárneho orgánu. Obsiahnutý výklad je dopĺňaný o názory renomovaných autorov a judikatúru Najvyššieho súdu Slovenskej republiky.

Príučové slová:

Právnická osoba, konateľ, trestná zodpovednosť právnických osôb, spoločnosť s ručením obmedzeným, štatutárny orgán

Abstract:

The study interprets selected aspects of the legal position of a limited liability company in selected contexts of criminal liability of legal entities. The author treats two diverse segments of law, public and private, which correlate precisely when activating the provisions of criminal liability of legal entities. The paper firstly focuses on the creation of the function of the executive and its functioning within the limited liability company and then interprets the manner of the statutory body. The interpretation is supplemented by opinions of renowned authors and the case law of the Supreme Court of the Slovak Republic.

Keywords:

Legal person, executive, criminal liability of legal persons, limited liability company, statutory body

I. Trestná zodpovednosť právnických osôb a právne postavenie konateľa v spoločnosti s ručením obmedzeným – bazálne normatívne aspekty

V súvislosti s trestnou zodpovednosťou právnických osôb som sa rozhodla skúmať dotknutú problematiku z pohľadu obchodného práva a to primárne optikou konateľa a jeho postavenia v rámci spoločnosti s ručením obmedzeným. Zákon o trestnej zodpovednosti

¹ Štúdia.

právnických osôb priniesol do nášho právneho poriadku normatívne nówum, keďže až do jeho prijatia existovali určité skupiny subjektov, ktoré boli do určitej miery vyňaté z aplikačného dosahu trestného práva, pričom jednými z týchto entít boli právnické osoby. Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb zákon kreujeprávny rámec trestnej zodpovednosti právnických osôb, t. j. (okrem iného) určuje druhy trestov a spôsob ich ukladania. Trestné činy, za ktoré môže byť právnická osoba trestne zodpovedná, sú taxatívne vymedzené². *„Vzhľadom k skutočnosti, že vznik a existencia právnických osôb predstavuje určitú právnú konštrukciu, musí byť právom konštruovaný i spôsob konania právnických osôb ako subjektov práva navonok, nakoľko právnická osoba ako celok nedisponuje vôľovou zložkou, nemôže teda podľa takejto vlastnej vôle jednať a navonok ju prejavovať. Z uvedeného dôvodu právny poriadok stanovuje, že vlastné konanie právnickej osoby predstavujú tie prejavy vôle, ktoré menom právnickej osoby konajú ňou určené orgány alebo zástupcovia právnickej osoby ako fyzické osoby a právne následky spojené s týmito prejavmi sa pričítajú priamo právnickej osobe ako subjektu práva.“*³

V kontexte vyššie uvedeného uvádzam, že sú dva základné predpoklady pre vznik trestnej zodpovednosti právnickej osoby. Prvým je, že bol trestný čin spáchaný a ďalším je existencia

² Na účely zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb sa trestnými činmi rozumejú trestné činy upravené v osobitnej časti Trestného zákona, a to nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 172 a 173, šírenie toxikománie podľa § 174, obchodovanie s ľuďmi podľa § 179, sexuálne násilie podľa § 200, sexuálne zneužívanie podľa § 201 až 202, ohrozenie mravnej výchovy mládeže podľa § 211, podielníctvo podľa § 231 a 232, legalizácia príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 a 234, úžera podľa § 235, neoprávnený prístup do počítačového systému podľa § 247, neoprávnený zásah do počítačového systému podľa § 247a, neoprávnený zásah do počítačového údajov podľa § 247b, neoprávnené zachytávanie počítačových údajov podľa § 247c, výroba a držba prístupového zariadenia, hesla do počítačového systému alebo iných údajov podľa § 247d, neoprávnené zamestnávanie podľa § 251a, poškodzovanie finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 až 263, poškodzovanie spotrebiteľa podľa § 269, nekalé obchodné praktiky voči spotrebiteľovi podľa § 269a, falšovanie, pozmeňovanie a neoprávnená výroba peňazí a cenných papierov podľa § 270, uvádzanie falšovaných, pozmenených a neoprávnené vyrobených peňazí a cenných papierov podľa § 271, výroba a držba falšovateľského náčinia podľa § 272, skrátenie dane a poistného podľa § 276, neodvedenie dane a poistného podľa § 277, daňový podvod podľa § 277a, nezaplatenie dane a poistného podľa § 278, marenie výkonu správy daní podľa § 278a, všeobecné ohrozenie podľa § 284 a 285, nedovolené ozbrojovanie a obchodovanie so zbraňami podľa § 294 a 295, založenie, zosnovanie a podporovanie zločineckej skupiny podľa § 296, založenie, zosnovanie a podporovanie teroristickej skupiny podľa § 297, nedovolená výroba a držanie jadrových materiálov, rádioaktívnych látok, vysoko rizikových chemických látok a vysoko rizikových biologických agensov a toxínov podľa § 298 a 299, ohrozenie a poškodenie životného prostredia podľa § 300 a 301, neoprávnené nakladanie s odpadmi podľa § 302, neoprávnené vypúšťanie znečisťujúcich látok podľa § 302a, porušovanie ochrany vôd a ovzdušia podľa § 303 a 304, porušovanie ochrany rastlín a živočíchov podľa § 305, porušovanie ochrany stromov a krov podľa § 306, teror podľa § 313 a 314, prijímanie úplatku podľa § 328 až 330, podplácanie podľa § 332 až 334, nepriama korupcia podľa § 336, prevádzcačstvo podľa § 355 a 356, kupliarstvo podľa § 367, výroba detskej pornografie podľa § 368, rozširovanie detskej pornografie podľa § 369, prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení podľa § 370, ohrožovanie mravnosti podľa § 371 a 372, terorizmus a niektoré formy účasti na terorizme podľa § 419, podpora a propagácia skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421 a 422, výroba extrémistických materiálov podľa § 422a, rozširovanie extrémistických materiálov podľa § 422b, prechovávanie extrémistických materiálov podľa § 422c, popieranie a schvaľovanie holokaustu a zločinov politických režimov podľa § 422d, hanobenie národa, rasy a presvedčenia podľa § 423, podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424 a podnecovanie, hanobenie a vyhrážanie osobám pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine alebo pôvodu rodu podľa § 424a.

³ § 4 Dôvodová správa k zákonu č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb

kauzálneho nexusu, teda príčinnej súvislosti medzi činnosťou právnickej osoby a protiprávnym konaním fyzickej osoby, t.j.:

- a) štatutárnym orgánom, členom štatutárneho orgánu (v prípade spoločnosti s ručením obmedzeným ide o konateľa, alebo viacerých konateľov), pričom do úvahy prichádza aj osoba, ktorá je v mene právnickej osoby oprávnená robiť právne úkony (napr. prokurista),
- b) dozorným orgánom, alebo orgánom, ktorý vykonáva dohľad (t. j. najmä dozorná rada, ktorá je v spoločnosti s ručením obmedzeným fakultatívnou časťou orgánovej štruktúry a v praxi je kreovaná výnimočne),
- c) osobou, *„ktorá má rozhodujúci vplyv na riadenie tejto právnickej osoby, ak jeho konanie bolo aspoň jednou z podmienok zakladajúcich trestnú zodpovednosť právnickej osoby; tu ide o prípady tzv. „tieňových“ (shadow) manažérov, ktorí síce formálne ustanovia za štatutárny orgán alebo za členov štatutárneho orgánu iné osoby, avšak fakticky spoločnosť riadia oni (napr. dojednávajú zmluvy, aj keď fakticky ich v mene spoločnosti formálne uzatvára štatutárny orgán),“⁴*
- d) osobou, ktorá je *„iným zamestnancom alebo osobou v obdobnom postavení („dohodár“), prípadne príkazník, mandatár, resp. osoba plniaca úlohy pre právnickú osobu na základe zmluvného občianskoprávného alebo obchodnoprávného vzťahu) pri plnení pracovných úloh pre právnickú osobu ak koná na základe rozhodnutia, schválenia alebo pokynu orgánov právnickej osoby alebo osoby uvedenej v písmenách a) až d) (bez ohľadu na okolnosť, akou formou udeleným), alebo ak konala preto, že orgány právnickej osoby alebo osoby uvedené v písmenách a) až d) si nesplnili zákonom uložené povinnosti v rámci dohľadu a kontroly nad činnosťou zamestnancov (napr. na úseku bezpečnosti práce), alebo ak tieto orgány alebo osoby nevykonali nevyhnutné opatrenia k zamedzeniu alebo odvráteniu následkov trestného činu. Trestná zodpovednosť právnickej osoby nevzniká pri excesívnom konaní zamestnanca, ktorý koná výlučne v svoj prospech.“⁵*

Za trestný čin spáchaný právnickou osobou sa považuje aj čin spáchaný opomenutím konania, teda nedostatočným dohľadom alebo kontrolou. Môže ísť aj o nedostatočný dohľad osoby, ktorej boli povinnosti zverené zo strany právnickej osoby. Na to, aby sa vyšetrovatelia

⁴§4 Dôvodová správa k zákonu č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb

⁵§4 Dôvodová správa k zákonu č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb

vedeli čo najobjektívnejšie posúdiť skutkový stav, je dobré, aby sa orientovali v rámci vnútornej štruktúry orgánov spoločnosti s ručením obmedzeným a to platí najmä pri postavení konateľa.

Štatutárnym orgánom v spoločnosti s ručením obmedzeným môže byť jeden alebo viac konateľov. V prípade, že je konateľov ustanovených viac a v spoločenskej zmluve nie je určené inak, má každý z konateľov oprávnenie konať v mene spoločnosti samostatne. Ak má spoločnosť s ručením obmedzeným zriadený kolektívny štatutárny orgán a jeho členovia majú oprávnenie konať v mene spoločnosti vždy iba spoločne, musí byť táto skutočnosť uvedená v spoločenskej zmluve. Podmienkou je, aby spoločenská zmluva obsahovala údaje o menách, bydliskách, priezviskách arodných číslach prvých konateľov. Pokiaľ dôjde k zmene v osobách ustanovených ako prvých konateľov v spoločenskej zmluve nie je to zmenou spoločenskej zmluvy. Konateľom môže byť spoločník, ale aj iná osoba, ktorá nie je súčasťou spoločnosti⁶, vždy však musí ísť o fyzickú osobu. *„Spoločenská zmluva môže určiť ďalšie podmienky na spôsobilosť osôb stať sa konateľom spoločnosti. Môže napríklad určiť, že konateľom môže byť len spoločník, môže vymedziť určité kvalifikačné požiadavky na funkciu konateľa (napr. určité vzdelanie, určitú dĺžku praxe v odbore činnosti spoločnosti apod.).“*⁷ Funkcia konateľa nie je zlučiteľná s funkciou člena dozornej rady.

II. Spôsoby vzniku a zániku funkcie konateľa

Ustanovenie do funkcie možno rozdeliť na dva prípady. V prvom ide o tzv. prvých konateľov, ktorí sú do funkcie ustanovení v zakladateľskej zmluve alebo spoločenskej zmluve⁸, t. z. ide o určovanie osôb vo fáze pred zápisom spoločnosti do obchodného registra. V ďalšom prípade, teda už po vzniku spoločnosti, rozhoduje o odvolaní a vymenovaní konateľov valné zhromaždenie. *„Aj keď to obchodný zákonník dostatočne nezdôrazňuje, je zrejmé, že konateľ musí so svojim menovaním súhlasiť slovne alebo aspoň konkludentne (napr. že podá návrh na zmenu zápisu v obchodnom registri).“*⁹ Povinnosťou pri zmene v osobách je vykonanie príslušných zápisov do obchodného registra, t. z. najmä zápis údajov o tom, od ktorého dňa

⁶Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5 Cdo 92/97: Funkciu konateľa obchodnej spoločnosti s ručením obmedzeným nemožno vykonávať v pracovnom pomere.

Z odôvodnenia: Žalobca je spoločníkom a konateľom spoločnosti s ručením obmedzeným, ktorá síce môže zamestnávať osoby v pracovnom pomere na administratívne práce, ktoré sú potrebné pre činnosť spoločnosti, ale pokiaľ také práce vykonáva konateľ spoločnosti na základe dohody spoločníkov, treba takúto činnosť považovať za činnosť štatutárneho orgánu spoločnosti a nemožno túto činnosť skončiť ako pracovný pomer.

⁷HANES, D.: Spoločnosť s ručením obmedzeným, str. 249

⁸Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Obo 359/97: Spoločenská zmluva o založení spoločnosti s ručením obmedzeným musí okrem iného obsahovať mená a bydliská prvých konateľov a spôsob, akým konajú v mene spoločnosti [§ 110 ods. 1 písm. e) OBZ] ako obligatórnej náležitosti zmluvy. To isté platí, ak má spoločnosť pri jej založení jedného konateľa.

⁹ DVOŘÁK, T.: Spoločnosť s ručením obmedzeným 2, str. 284

zanikla alebo naopak vznikla funkcia konateľa v danej spoločnosti s ručením obmedzeným. Konateľ môže byť na základe uznesenia valného zhromaždenia z funkcie kedykoľvek odvolaný, pričom nie je potrebné udávať dôvod odvolania, až na prípad, kedy by boli v spoločenskej zmluve alebo v osobitnej dohode medzi konateľom a spoločnosťou stanovené odlišné podmienky.

Medzi ďalšie spôsoby zániku funkcie patrí vzdanie sa, uplynutie funkčného obdobia a smrť konateľa. Ak je na čele spoločnosti jeden konateľ, ktorého funkcia zanikne z akéhokoľvek dôvodu, musí valné zhromaždenie ustanoviť ďalšieho konateľa a to v lehote do troch mesiacov. Po nesplnení tejto povinnosti môže súd rozhodnúť o zrušení spoločnosti a nariadiť likvidáciu v prípade, t. z. ak v ustanovenom čase (teda dlhšom ako sú tri mesiace), neboli kreované orgány spoločnosti (v tomto prípade štatutárny orgán). Aj konateľ môže ukončiť svoju funkciu skôr než uplynie jeho funkčné obdobie – vzdanie sa funkcie musí byť vyhotovené v písomnej forme s tým, že ani konateľ nie je povinný tento úkon odôvodniť. Vzdanie sa funkcie nadobúda účinnosť odo dňa zasadania valného zhromaždenia, ktoré nasleduje po doručení písomného prejavu vôle. Pokiaľ sa zasadanie valného zhromaždenia neuskutoční v lehote do troch mesiacov od doručenia písomného vzdania sa, stáva sa účinné od nasledujúceho dňa po uplynutí ustanovenej lehoty. Ak sa konateľ rozhodne vzdať sa svojej funkcie počas zasadania valného zhromaždenia, vzdanie sa jeho funkcie sa stáva účinným okamžite.

III. Vymedzenie spôsobu konania konateľa a výklad jeho ťažiskových povinností

Druh pôsobnosti konateľa možno doktrinálne rozdeliť na dve časti:

- a) pôsobnosť konateľa ako štatutárneho orgánu (konatelia pôsobia neobmedzene v menespoločnosti navonok),
- b) pôsobnosť konateľa v rámci obchodného vedenia (ide o rozhodovaciu činnosť konateľov v oblasti vnútorných záležitostí spoločnosti).

Každý konateľ má právo konať v mene spoločnosti ustanoveným spôsobom, ktorý je špecifikovaný v obchodnom registri. V zásade sú dva spôsoby, akými môže byť určený aplikačný rozsah konateľa konať v mene spoločnosti:

- a) konateľ má právomoc konať samostatne (prípadne s určitými limitáciami, ktoré však v zmysle § 13 ods. 4 OBZ nie sú účinné voči tretím osobám),
- b) konať môže iba konateľ s ostatnými konateľmi (prípadne s jedným ďalším konateľom).

Oprávnenia konateľa konať v mene spoločnosti sa zvyčajne bližšie špecifikujú v spoločenskej zmluve. „*Obchodný zákonník pripúšťa, aby spoločenská zmluva, stanovy alebo valné zhromaždenie obmedzili rozsah konateľovho oprávnenia. Takéto obmedzenie však nemá účinky voči tretím osobám (tj. napr. zmluva podpísaná konateľom v rozpore s obmedzením uloženým valným zhromaždením je platná).*“¹⁰ O obmedzeniach, ktoré sú upravené v spoločenskej zmluve, rozhoduje valné zhromaždenie. Avšak tieto obmedzenia, ako už bolo predznamenané, nespôsobujú právne účinky voči tretím osobám, t. z. spoločnosť je viazaná úkonmi konateľov aj keď boli urobené vnesúlade s vnútornými predpismi.¹¹ Spoločnosť je v takomto prípade chránená iba čiastočne, pretože má oprávnenie uplatňovať si svoje práva voči konateľovi alebo konateľom, najmä nárok na náhradu škody. Od týchto vnútorných obmedzení musíme odlišovať napr. právne úkony, ktoré podľa zákona sú podmienené súhlasom ďalšieho orgánu. „*Ktakýmto úkonom patrí uzavretie zmluvy o prevode voľného obchodného podielu v súvislosti s vylúčením spoločníka podľa § 113 alebo v súvislosti s jeho úmrtím, resp. zánikom*

¹⁰BARTOŠÍKOVÁ, M., ŠTENGLOVÁ I.: Spoločnostsručenímomezeným, str. 192

¹¹Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 Cdo 118/98:I. Okamžité zrušenie pracovného pomeru dané zamestnancovi podpísané iba jedným z konateľov zamestnávateľa (spoločnosti s ručením obmedzeným) nie je neplatným právnym úkonom v zmysle ustanovenia § 242 ods. 1 písm. a) Zákonníka práce; nejde tu o právny úkon spoločnosti navonok voči tretím osobám, ktorým sa zakladajú práva a povinnosti spoločnosti, kde sa podľa spoločenskej zmluvy vyžaduje, aby ho podpísali obidvaja konatelia.

II. Podpisy oboch konateľov ako náležitosť písomného právneho úkonu sú nevyhnutnou podmienkou len v tých právnych úkonoch, ktoré zakladajú práva a povinnosti spoločnosti voči tretím osobám, t. j. vo veciach, keď ide o konanie v mene spoločnosti navonok. O takýto prípad však v prejednávanej veci nejde. Právny úkon okamžitého zrušenia pracovného pomeru nemožno považovať za prejav vôle zakladajúci práva a povinnosti spoločnosti navonok voči ďalším osobám, ako to má na mysli článok X. bod 3 veta druhá spoločenskej zmluvy z 27. júla 1993 a ako to vyplýva z výpisu z obchodného registra, pri ktorom je podpis oboch konateľov nevyhnutnosťou.

Z odôvodnenia: Podľa § 9 ods. 1 Zákonníka práce v pracovnoprávných vzťahoch robí právne úkony v mene zamestnávateľa, ktorý je právnickou osobou, štatutárny orgán a zamestnávateľ, ktorý je fyzickou osobou, koná osobne. Iní zamestnanci zamestnávateľa, najmä vedúci jeho organizačných útvarov, sú oprávnení ako orgány zamestnávateľa robiť v mene zamestnávateľa právne úkony vyplývajúce z ich funkcií ustanovených organizačnými predpismi.

Z citovaného ustanovenia Zákonníka práce vyplýva, že ak je zamestnávateľ právnickou osobou, ako je to v danej veci, oprávnenie robiť vo všetkých pracovnoprávných vzťahoch právne úkony v mene zamestnávateľa má predovšetkým štatutárny orgán. Kto je štatutárnym orgánom obchodnej spoločnosti s ručením obmedzeným, vyplýva z ustanovenia § 133 ods. 1 Obchodného zákonníka, ktoré stanovuje, že štatutárnym orgánom spoločnosti je jeden alebo viac konateľov. Ak je konateľov viac, je oprávnený konať v mene spoločnosti každý z nich samostatne, ak spoločenská zmluva alebo stanovy neurčujú inak. Údaje o osobách, ktoré sú štatutárnym orgánom, a spôsob, akým konajú v mene právnickej osoby, sa zapisujú do obchodného registra [§ 28 ods. 1 písm. e) Obchodného zákonníka].

Aj keď v danej veci z obsahu spoločenskej zmluvy, resp. z údajov z obchodného registra vyplýva, že písomnosti zakladajúce práva a povinnosti žalovanej spoločnosti podpisujú vždy dvaja konatelia, nie je možné, podľa názoru dovolacieho súdu, bez ďalšieho z tohto usudzovať, že všetky písomné právne úkony spoločnosti musia byť v mene spoločnosti urobené, a teda aj podpísané vždy oboma konateľmi spoločne. Odvolací súd si v tejto súvislosti dostatočne neuvedomil, že pôsobnosť konateľov ako štatutárneho orgánu spoločnosti s ručením obmedzeným zahŕňa jednak rozhodovanie o záležitostiach vo vnútri spoločnosti a jednak konanie v mene spoločnosti navonok voči tretím osobám. V prípade, že štatutárny orgán spoločnosti tvorí viac konateľov (ako je to v danej veci), spôsob, akým sú oprávnení konať v mene spoločnosti, určený v spoločenskej zmluve a vyplývajúci z údajov v obchodnom registri je záväzný len vtedy, ak ide o konanie konateľov v mene spoločnosti navonok. Konanie navonok možno vo všeobecnosti charakterizovať tým, že zahŕňa všetky právne úkony, ktoré spoločnosť robí voči tretím osobám a z ktorých vyplývajú pre spoločnosť vo vzťahu k tretím osobám určité práva a povinnosti.

podľa § 116, ako aj rozdelenie voľného obchodného podielu anásledné uzavretie zmluvy o prevode častí rozdeleného obchodného podielu.“¹² V takýchto prípadoch zmluvy nadobúdajú účinnosť až po predchádzajúcom súhlase valného zhromaždenia.

Vo všeobecnosti platí, že konatelia musia pri výkone svojej pôsobnosti konať lojálne a s odbornou starostlivosťou. Odborná starostlivosť explicitne subsumuje povinnosť konateľov pri rozhodovaní zaobstarať si azohľadniť dostupné informácie ozáležitostiach, v ktorých majú právomoc rozhodovať apritom musia rešpektovať povinnosť zachovať mlčanlivosť o informáciách, ktorých prezradenie tretím osobám by mohlo ohroziť záujmy spoločnosti, čo nadväzujúc na § 17 a nasl. OBZ platí aj pre prípad ohrozenia, zneužitia či prezradenia obchodného tajomstva. Priamo vOBZ je upravená ochrana obchodného tajomstva ako:

- a) absolútna ochrana (t. j. voči všetkým) (§ 17 až § 20 OBZ),
- b) relatívna ochrana (§ 51 OBZ) – táto ochrana sa uplatňuje vsútážnom vzťahu.

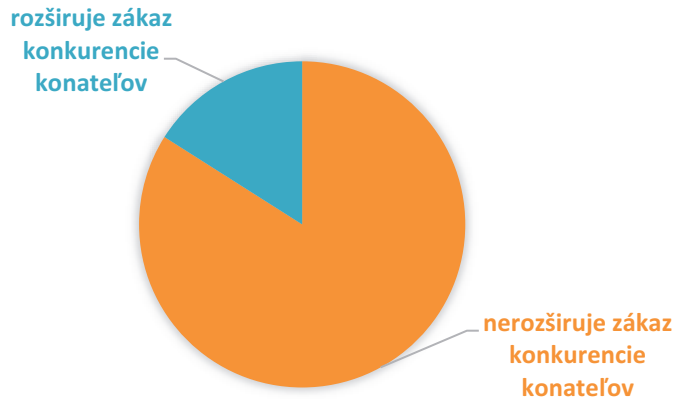
Ďalšia povinnosť, ktorú ukladá zákon konateľom, je dodržiavať zákaz konkurencie (§ 136 OBZ). Pod pojmom konkurenčné konanie možno rozumieť napr. situáciu, vktorej dôjde zo strany konateľa kzneužívaniu informácií nadobudnutých nazáklade postavenia, ktoré má v spoločnosti. Vzájme ochrany spoločnosti a jej spoločníkov možno zákaz konkurencie v spoločenskej zmluve alebo vstanovách vporovnaní so zákonom ustanoveným rozsahom zákazu konkurencie len sprísniť, t. z. OBZ vyjadruje „minimum“ zákazu konkurenčného konania¹³ (k rozširovaniu zákazu konkurencie konateľov v korporlačnej praxi prostredníctvom ustanovení zakladateľského dokumentu pozri graf č. 1).

Graf č. 1: Prieskum využitia možnosti rozšíriť zákaz konkurencie konateľov prostredníctvom ustanovení spoločenskej zmluvy na vzorke 50 obchodných spoločností s ručením obmedzeným, ktoré majú 2 alebo 3 spoločníkov (prieskum bol realizovanýe-mailovým dotazníkom). Otázka bola formulovaná nasledujúco: rozširuje spoločenská zmluva Vašej obchodnej spoločnosti zákaz konkurencie vo vzťahu ku Vášmu konateľovi/konateľom nad rámec platného znenia Obchodného zákonníka?

¹²Žitňanská, L. Ovečková, O. a kolektív: Základy obchodného práva 1, str. 287

¹³Žitňanská, L. Ovečková, O. akolektív: Základy obchodného práva 1, str. 289

ROZŠÍRENIE ZÁKAZU KONKURENCIE KONATEĽA/KONATEĽOV V SPOLOČNOSTIACH S RUČENÍM OBMEDZENÝM S 2 ALEBO 3 SPOLOČNÍKMI

Výsledky boli nasledujúce:

42 spoločností nerozširuje zákaz konkurencie konateľov, t. z. týmto spoločnostiam postačuje reglementačné minimum obsiahnuté v OBZ

8 spoločností rozširuje zákaz konkurencie konateľov nad rámec OBZ

„Zákaz konkurencie chráni obchodné záujmy spoločnosti tak, že limituje potenciálne podnikateľské aktivity konateľa „mimo spoločnosti“. Toto zákonné obmedzenie je logické, pretože konateľ získava prostredníctvom výkonu svojej funkcie detailný prehľad o zmluvných partneroch spoločnosti (kvalita ich výrobkov a služieb, platobná disciplína a pod.), ako aj o vývoji trhu, pričom tieto informácie môže využiť pre seba alebo pre tretiu osobu namiesto toho, aby boli zúžitkované v prospech spoločnosti. Keďže v zásade rovnaké informácie môže pri výkone svojej funkcie nadobudnúť aj člen dozornej rady, zákaz konkurencie ex lege platí aj pre všetkých členov tohto orgánu.“¹⁴ Tento zákaz sa viaže na podnikanie osobné (t. j. podnikanie vo vlastnom mene), aj na účasti na podnikaní takýchto osôb. Osoby, ktoré podliehajú zákazu konkurencie, majú podľa zákona tiež zákaz byť komplementárom v komanditnej spoločnosti alebo spoločníkom vo verejnej obchodnej spoločnosti. Zákaz sa vzťahuje aj pre prípad, keď komanditná spoločnosť alebo verejná obchodná spoločnosť majú náplň svojej činnosti v odlišnom predmete podnikania než má predmet podnikania spoločnosť s ručením obmedzeným, v ktorej pôsobí dotknutá osoba v pozícii konateľa. Pre úplnosť dodávam, že zákaz konkurencie nie je upravený iba v OBZ, keďže podobné ustanovenia sú

¹⁴MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník, Veľký komentár, 1. zväzok, s. 544

obsiahnutéaj v Zákonníku práce, tieto dva inštitúty je však potrebné rozlišovať. Podľa § 83 Zákonníka práce môže zamestnanec popri svojom pracovnom pomere vykonávať aj ďalšiu pracovnú činnosť, ktorá je zhodná s predmetomčinnosti spoločnosti, vktorej pracuje, ale len za podmienky, že mu zamestnávateľ dá na túto činnosť predchádzajúci súhlas azamestnávateľ má právo tento súhlas kedykoľvek odvolať. Aj keď ustanovenia Zákonníka práce majú obdobný účel ako ustanovenia OBZ, sú tieto dve právne úpravy vtejto časti odlišné najmä vrežime právnych následkov.

Znenie OBZ upravuje následky porušenia zákazu konkurencie v § 65 ods. 2. Ak osoba poruší tento zákaz,vzniká jej povinnosť dať spoločnosti všetok získaný prospech, t. j. najmä práva, veci a peniaze, ktoré nadobudla na úkor spoločnosti porušením zákazu konkurencie, resp. má povinnosť previesť práva, ktoré zodpovedajú prospechu z takéhoto obchodu na spoločnosť, toto sa však týka prípadu, ak osobe, ktorá porušila zákaz konkurencie, ešte tento prospech nestihol byť vydaný. Okrem už spomínaných postihov vzniká konateľovi povinnosť nahradiť spoločnosti celkovú škodu, ktorú jej spôsobil v dôsledku svojho konkurenčného konania, obvykle ušlý zisk a skutočnú škodu.

Ďalšími z povinností konateľa je zabezpečenie vedenia účtovníctva,¹⁵ povinnosť informovať spoločníkov o záležitostiach, ktoré sa týkajú spoločnosti, viesť zoznam spoločníkov a predkladať návrh na rozdelenie zisku, podnet na úhradu strát alebo výročnú správu (za predpokladu, že v osobitnom zákone je ustanovená povinnosť jej vypracovania). Konateľ zodpovedá valnému zhromaždeniu za evidenciu a stav účtovníctva aj vtedy, ak evidenciu nevykonáva osobne, ale vykonáva ju fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorú na túto činnosť poveril. Dotknuté ustanoveniavšak nezahŕňajúreglementáciu zodpovednosti ďalších osôb (t. j. napr. audítorov alebo daňových poradcov) za činnosť, ktorú vykonávajú pre spoločnosť v súlade s osobitnými právnymi predpismi. Medzi ďalšie povinnosti konateľa patrí:

a) spracovať kompletne vyhotovenie spoločenskej zmluvy po všetkých jej zmenách,

¹⁵ Mamojka v tejto súvislosti uvádza rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 29 Cdo 1162/99, podľa ktorého „sa konateľ zbaví zodpovednosti za škodu spôsobenú porušením povinností uvedených v ustanovení § 135 ObchZ, ak preukáže, že zabezpečil vedenie predpísanej evidencie a účtovníctva v potrebnom rozsahu kvalifikovanou osobou, ktorej vytvoril pre výkon činnosti potrebné podmienky (poskytne potrebnú súčinnosť)“. V zmysle citovaného rozsudku si konateľ splní svoju povinnosť „zabezpečiť riadne vedenie predpísanej evidencie a účtovníctva“ vtedy, keď preukáže kumulatívne (súčasné) splnenie dvoch bazálnych skutočností: prvou je to, že konateľ vybral na účely vedenia predpísanej evidencie a účtovníctva kvalifikovanú osobu, ktorú takto možno označiť nie z dôvodu subjektívneho presvedčenia konateľa, ale z dôvodu objektívneho vnímania jej kvalifikovanosti. Príslušná odborná vybavenosť je obvykle determinovaná preukázateľnou pracovnou skúsenosťou, absolvovaním odborných kurzov a školení, prípadne príslušnosťou k relevantnej profesijnej komore (napr. Slovenská komora certifikovaných účtovníkov, Slovenská komora daňových poradcov, Slovenská komora audítorov a pod. – v nadväznosti na kvalifikačné predpoklady, ktoré však nemusia nevyhnutne súvisieť s dosiahnutým vzdelaním, pozri uznesenie Krajského súdu v Hradci Králové v ČR, sp. zn. 24 Co 247/2002).“: MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník, Veľký komentár, 1. zväzok, s. 534

- b) predložiť návrh na zápis spoločnosti do obchodného registra (t. j. pri jej prvozápise), obstarat' zápis zmien údajov, ktoré sa do obchodného registra zapisujú,
- c) poskytnúť príslušnému súdu listiny, ktoré sa ukladajú do zbierky listín,
- d) kontrolovať splatenie vkladov spoločníkov a oznamovať splatenie vkladov registrovému súdu a pri nesplnení vkladovej povinnosti požadovať úroky z omeškania,
- e) vyzývať spoločníkov, ktorí nesplatili vklad, aby si splnili svoju povinnosť, inak im spoločnosť pohrozí vylúčením a zároveň im stanoví náhradný termín na splnenie povinnosti,
- f) ak spoločník ani po uplynutí stanoveného termínu nesplatí vklad, je konateľ oprávnený zvolať valné zhromaždenie, na ktorom bude informovať, že všetky právne predpoklady na to, aby sa mohlo valné zhromaždenie zhodnúť na vylúčení spoločníka, boli splnené,
- g) vsúlade so spoločenskou zmluvou a ustanoveniami príslušného zákona dozerat' na vyplatenie podielu na zisku,
- h) informovať spoločníkov o výsledku hlasovania, ktoré sa konalo mimo zasadnutia valného zhromaždenia,
- i) zúčastňovať sa na súdnom konaní a zastupovať spoločnosť pred súdom a ďalšími orgánmi,
- j) dodržiavať rozhodnutia obchodného vedenia a svoju činnosť vykonávať vsúlade s nimi,
- k) zapredpokladu zákonom stanovených podmienok má povinnosť podať návrh na súd na vyhlásenie konkurzu,
- l) postarať sa o uspokojenie pohľadávok veriteľov v prípade, ak nároky na náhradu škody voči konateľom uplatňujú vo svojom mene a na vlastný účet.

*„Kvýkonu svojej funkcie nepotrebuje konateľ žiadne zvláštne potvrdenie, splnomocnenie, poverenie, atď. Vpraxi sa pravidelne preukazuje platným aktuálnym výpisom z obchodného registra, ktorý osvedčuje, že určitá osoba je konateľom spoločnosti.“*¹⁶ Podľa § 66 ods. 2 OBZ je konateľ, ktorého funkcia znejakého dôvodu zanikla, povinný upovedomiť spoločnosť (ak jej hrozí vznik škody) opredpokladanej škode a špecifikovať opatrenia, ktoré treba podniknúť na jej odvrátenie. Pri nesplnení tejto kogentnej povinnosti vzniká konateľovi zodpovednosť za prípadnú vzniknutú škodu.

¹⁶DVOŘÁK, T.: Společnost s ručením omezeným 2, str. 274

IV. Vybrané aspekty zodpovednosti konateľa za škodu spôsobenú pri výkone funkcie

Jednou zo základných povinností konateľa je, ako som už uviedla, aby svoju funkciu vykonával s odbornou starostlivosťou avšak so záujmami jej spoločníkov a celej spoločnosti. Konštatácia akcentovaná v predchádzajúcej vete je kľúčová aj z toho dôvodu, že konateľ nie je zodpovedný za škodu, ktorú spôsobil pri výkone svojej funkcie za podmienok, že konal v dobrej viere, vzáujme spoločnosti a so spomínanou odbornou starostlivosťou. „Z uvedeného vyplýva že konateľ nebude zodpovedať za škodu iba za predpokladu, že konal nielen s odbornou starostlivosťou, ale súčasne aj v dobrej viere, že koná vzáujme spoločnosti. Ak sú obe podmienky (konanie s odbornou starostlivosťou a konanie v dobrej viere) splnené súčasne (dôkazné bremeno spočíva na konateľovi), zodpovednosť konateľa za škodu nevznikne.“¹⁷ Zodpovednosť za škodu sa môže konateľ zbaviť aj vtedy, keď dokáže, že plnil uznesenie, ktoré prijalo valné zhromaždenie a toto uznesenie bolo prijaté v súlade so stanovami, spoločenskou zmluvou spoločnosti a právnymi predpismi. Musia však byť splnené obe zmienené podmienky, t. z. ak by bolo uznesenie, ktoré prijalo valné zhromaždenie, v rozpore so stanovami, spoločenskou zmluvou alebo právnymi predpismi, tak aj keď sa konateľ musí podriaďovať pokynom valného zhromaždenia, nesmel by predmetné uznesenie vykonať – ak by tak urobil, bol by za následky svojho konania zodpovedný. „Proti vykonaniu takéhoto pokynu valného zhromaždenia by sa však konateľ mohol účinne brániť tým, že by podal na súd návrh na určenie neplatnosti uznesenia valného zhromaždenia podľa § 131 s tým, že by namietal rozpor uznesenia valného zhromaždenia s ustanovením § 56a ods. 1, ktoré upravuje zákaz zneužitia práv spoločníka na úkor spoločnosti.“¹⁸ Podľa § 757 OBZ sa spravuje zodpovednosť za škodu konateľa všeobecnými ustanoveniami zodpovednosti za škodu, konkrétne § 373 OBZ a nasl., pričom spomínané ustanovenia sa na zodpovednosť za škodu konateľa aplikujú iba v takej miere, vakej dopĺňajú § 135a OBZ (t. j. osobitnú úpravu). V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že obmedzenie alebo dokonca úplné vylúčenie zodpovednosti konateľa je zo zákona zakázané. Ak by predsa len bola uzavretá taká dohoda, bola by absolútne neplatná z dôvodu nesúladu s kogentnými ustanoveniami OBZ. V OBZ síce je prípustné vzdanie sa nároku na náhradu škody, ktorý už spoločnosti vznikol voči konateľovi a tiež možnosť urovnania medzi konateľom a spoločnosťou o nárokoch spoločnosti voči konateľovi, takéto vzdanie sa nárokov alebo dohoda o urovaní je však prípustná iba za splnenia nasledujúcich podmienok:

- a) uplynutie trojročnej lehoty odkedy vznikol spoločnosti nárok na náhradu škody,
- b) súhlas valného zhromaždenia so vzdaním sa nároku alebo s dohodou o urovaní,

¹⁷OVEČKOVÁ, O. a kolektív: Obchodný zákonník, Komentár, Tretie doplnené a prepracované vydanie 1, str. 655

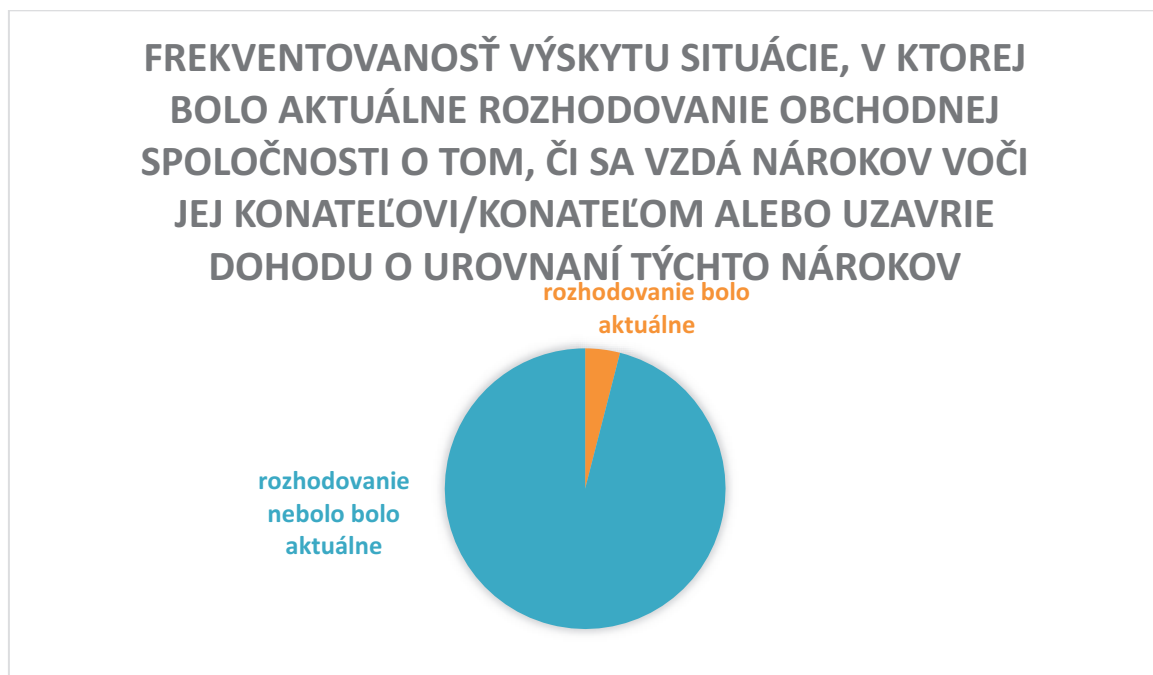
¹⁸ŽITŇANSKÁ, L. OVEČKOVÁ, O. a kolektív: Základy obchodného práva 1, str. 293

- c) aspoň kvalifikovaná menšina oprávnených spoločníkov nepodala protest do zápisnice valného zhromaždenia (t. z. nedošlo k aktivizácii ustanovenív rámci ochrany minoritných spoločníkov).

Spomínané podmienky musia byť splnené ako celok, t. j. ak by nebola splnená čo i len jedna podmienka, dohoda o urovnaní alebo vzdanie sa nárokov by nebolo platné (k frekventovanosti výskytu situácie v korpóračnej praxi, v ktorej bolo aktuálne rozhodovanie o vzdávaní sa nárokov alebo o uzatváraní dohody o urovnaní medzi obchodnou spoločnosťou a jej konateľom/konateľmi, pozri graf č. 2). Spomínaní minoritní spoločníci sa môžu pokúsiť zabrániť vzdaniu sa nárokov spoločnosti voči konateľovi alebo uzatvoreniu dohody nasledujúcimi spôsobmi:

- a) hlasovaním proti prijatiu takéhoto rozhodnutiu,
- b) vznesením osobitného protestu do zápisnice valného zhromaždenia.

Graf č. 2: Prieskum výskytu situácie, v ktorej bolo aktuálne rozhodovanie o vzdaní sa nárokov alebo o uzavretí dohody o urovnaní medzi obchodnou spoločnosťou a jej konateľom/konateľmi na vzorke 50 obchodných spoločností s ručením obmedzeným, ktoré majú 2 alebo 3 spoločníkov (prieskum bol realizovaný e-mailovým dotazníkom). Otázka bola formulovaná nasledujúco: nastala vo Vašej obchodnej spoločnosti situácia, keď bolo potrebné rozhodnúť, či sa spoločnosť vzdá nárokov voči jej konateľovi/konateľom alebo uzavrie s ním/nimi dohodu o urovnaní týchto nárokov?

Výsledky boli nasledujúce:

v prípade 48 spoločností nikdy nebolo aktuálne rozhodovanie o tom, či sa spoločnosť vzdá nárokov voči jej konateľovi/konateľom alebo uzavrie dohodu o urovnaní týchto nárokov

v prípade 2 spoločností bolo aktuálne rozhodovanie o tom, či sa spoločnosť vzdá nárokov voči jej konateľovi/konateľom alebo uzavrie dohodu o urovnaní týchto nárokov

V súvislosti s vyššie uvedeným je vhodné dodať, že veritelia spoločnosti majú povinnosť obracať sa suplatňovaním svojich požiadaviek voči spoločnosti u nej samej. „Ak však svoju pohľadávku nemôžu uspokojiť z majetku spoločnosti (napr. keď spoločnosť dlžníka zastavila platby pri predĺžení, nachádza sa v platobnej neschopnosti a pod.), veritelia majú možnosť obrátiť sa na konateľov a s cieľom uspokojenia svojich pohľadávok voči spoločnosti vymáhať od nich vo svojom mene a na vlastný účet všetky nároky, ktoré má spoločnosť dlžníka voči vlastným konateľom (t. j. aj tie, ktorých sa spoločnosť platne vzdala alebo o ktorých uzavrela platnú dohodu o vyrovnaní).“¹⁹

Záver

Trestnú zodpovednosť právnických osôb možno stále považovať za pomerne nový inštitút, aj preto zhodnotenie spôsobu ukladania trestov zo strany súdov možno hodnotiť bez nároku na celistvý doktrinálny a aplikačný obraz. Vo vzťahu ku kvalite právneho poriadku však ide o pozitívny prvok najmä v rámci obchodných spoločností, ktoré na snažia získať prospech ekonomickou trestnou činnosťou. V nadväznosti na tieto a obdobné nelegálne aktivity obchodných spoločností sú ťažiskovými osobami ich štatutárne orgány, aj preto je nevyhnutné venovať dostatočnú pozornosť spôsobu ich ustanovovania a odvolávania a zároveň posudzovaniu ich konania optikou zákonných požiadaviek odbornej starostlivosti.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice:

BĚLOHLÁVEK, A., J. a kol. Komentář k zákonu o obchodních korporacích. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, ISBN 978-80-7380-451-0

DĚDIČ, J., Kunešová, Skálová, J.: Společnost s ručením omezeným z právního a účetního pohledu. Praha : Polygon, 1999

¹⁹ DVOŘÁK, T.: Společnost s ručením omezeným 2, str.315

- HANES, D.: Spoločnosť s ručením obmedzeným v novej právnej úprave. 4. prepracované vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2002, ISBN 80-89047-34-3
- DVOŘÁK, T.: Společnost s ručením omezeným 2, Praha: ASPI, 2005. 516 s. ISBN 80-73557-089-0
- MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník, Veľký komentár, 1. zväzok, Bratislava. EUROKÓDEX, 2016, ISBN 978-80-8155-065-2
- MAMOJKA, M., ml.: Ekvivalencia práv a povinností spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným, Bratislava, Veda, 2008, ISBN 978-80-224-1004-5
- OVEČKOVÁ, O.: Obchodný zákonník. Komentár. 3. Vydanie. Bratislava. IURA EDITION, 2012, ISBN 978-80-8078-434-8
- PATAKYOVÁ, M.: Obchodný zákonník. Komentár, Praha, C.H.BECK, 2010, ISBN: 978-80-7400-314-1
- PISARČÍKOVÁ, M., POVAŤAJ, M. a kolektív: Synonymický slovník slovenčiny. Bratislava: Veda , 2000. ISBN 802240585X
- SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., a kolektív: Obchodné právo, Bratislava, IURA EDITION, spol. s.r.o., 2009, ISBN 978-80-8078-290-0
- ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P.: Zákon o obchodných korporáciách. Velké komentáře. Praha: C. H. BECK, 2013
- ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kolektív: Obchodní zákonník: Komentář, 12. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, ISBN 9788074000553
- ŽITŇANSKÁ, L., OVEČKOVÁ, O., a kolektív: Základy obchodného práva, Bratislava, IURA EDITION, spol. s.r.o., 2009, ISBN 978-80-8078-4

Odborné články:

- ELIÁŠ, K.: Převody a přechody obchodního podílu ve společnosti s omezeným ručením. In: Právník 1996, roč. 134, č. 7, s. 626-644
- MAMOJKA, M.: Obchodné právo a efektivita jeho vplyvu na podnikateľské prostredie. II. Právnické dni Karola Planka. Desať rokov slovenskej štátnosti, zákonodarstva a jeho perspektívy. Nadácia profesora Karola Planka. Bratislava. 2004.

Judikatúra:

- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 Cdo 118/98
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Obo 359/97
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5 Cdo 92/97

Právne predpisy:

Zák. č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov (Občiansky zákonník)

Zák. č. 513/1991 Zb. v znení neskorších predpisov (Obchodný zákonník)

Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb

Dôvodová správa k zákonu č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb

mjr. JUDr. et. Mgr. Mária Mamojková, PhD.

Katedra súkromnoprávných vied

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

e-mail: maria.mamojkova@minv.sk

SMLOUVA LICENČNÍ

LICENSING AGREEMENT

Karel Marek¹

Abstrakt:

Licenční smlouvou poskytuje poskytovatel nabyvateli oprávnění k výkonu práva duševního vlastnictví (licenci) v ujednaném omezeném nebo neomezeném rozsahu a nabyvatel se zavazuje, není-li ujednáno jinak, poskytnout poskytovateli odměnu. Nejprve pojednáme o úpravě obchodněprávní a posléze o české úpravě občanskoprávní.

Klíčová slova:

Obchodní právo, občanské právo, licenční smlouva, poskytovatel, nabyvatel, licence

Abstract:

Under licensing agreement, the licensor authorises the licence in the agreed scope, and the licensee undertakes to make certain payments or is license without payment. First, we will deal with the regulativ of bussines law and later with Czech civil law.

Keywords:

Bussines law, civil law, licensing agreement, the licensor, licensee, licence

Úvod

Chceme-li se tedy zabývat nadepsanou tématikou, pojednáme nejprve o české úpravě obchodněprávní (která koresponduje s právní úpravou platnou ve Slovenské republice) a posléze o úpravě občanskoprávní.²

Ustanovení § 3028 občanského zákoníku určuje, že se tímto zákonem řídí práva a povinnosti vzniklé ode dne nabytí účinnosti. Tento zákon č. 89/2012 Sb. přitom nabyl účinnosti dne 1. 1. 2014.

Není-li dále stanoveno jinak, řídí se ustanoveními tohoto zákona i právní poměry týkající se práv osobních, rodinných a věcných; jejich vznik, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se však posuzují podle dosavadních právních předpisů.

Není-li dále stanoveno jinak, řídí se jiné právní poměry vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé, včetně práv a povinností z porušení

¹ prof. JUDr. Karel Marek, CSc., Vysoká škola finanční a správní Praha

² Navazujeme zejména na MAREK, K.: Smluvní obchodní právo, Kontrakty, 4. aktualizované a rozšířené vydání, MU Brno, 2008, 477 s.

smluv uzavřených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, dosavadními právními předpisy. To nebrání ujednání stran, že se tato jejich práva a povinnosti budou řídit tímto zákonem ode dne nabytí jeho účinnosti.

To zásadně znamená, že licenční smlouvy k předmětům průmyslového vlastnictví (které se obecně neuzavírají na krátkou dobu) uzavřené do 31. 12. 2013 se budou řídit obchodním zákoníkem, a to případně ještě i poměrně dlouho, a teprve smlouvy uzavřené od 1. 1. 2014 se řídí zákoníkem občanským.

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku uvedla, že práva a povinnosti z licenčních smluv byla v dřívějším právu upravena nejednotně. Ustanovení o licenci k předmětům průmyslového vlastnictví obsahoval obchodní zákoník (v § 508 a násl.), ustanovení o licenci k předmětům chráněným autorským právem obsahoval zákon autorský (§ 46 a násl.). Obě tyto úpravy byly speciální.

Podle důvodové zprávy se to jevilo jako nedostatek, který bylo vhodné odstranit, a to tak, že se obě speciální úpravy spojí do jednoho institutu, přičemž budou respektovány zvláštnosti licence k předmětům chráněným právem autorským. Nová úprava „sleduje především naplnění systematického hlediska..., právní úpravu v obou speciálních zákonech přejímá, aniž ji podstatně mění.“ Práva a povinnosti z licenční smlouvy přecházejí na právního nástupce osoby, které byla licence udělena. Licenční smlouva může takový přechod práv a povinností na právního nástupce vyloučit.

Důvodová zpráva pak považovala za důležité uvést, že nabyvatel podlicence může dále poskytovat další podlicenci jen tehdy, bylo-li tak ujednáno mezi ním a poskytovatelem podlicence.

Obchodněprávní úprava

Aby byla produkce zboží na potřebné úrovni, je nutné provádět výzkumné a vývojové práce. Obecně však není nutné vyvíjet všechno to, co je již objeveno. Je možno - v souladu s právem - využívat výsledků činností jiných subjektů, dobré pozice jejich označení na trhu i jiných práv. Přitom lze tyto výsledky a práva na označení, jakož i jiná práva, současně poskytovat. K tomu slouží uzavírání licenčních smluv.³

Licenční smlouvou k předmětům průmyslového vlastnictví podle zák.č.513/1991 Sb. :

³ Viz např. MAMOJKA, M, ZAJAC, P.: Obchodné právo, Akadémia policejného zboru SR, Bratislava, 1996, 153 s., MAREK, K.: Smluvní obchodní právo, Kontrakty, 4. aktualizované a rozšířené vydání, MU Brno, 2008, s. 212 – 219.

- opravňuje poskytovatel nabyvatele ve sjednaném rozsahu a na sjednaném území k výkonu práv z průmyslového vlastnictví (dále též "právo")
- nabyvatel se zavazuje k poskytování určité úplaty nebo jiné majetkové hodnoty.

Smlouva vyžaduje písemnou formu. Tak zní text základního ustanovení licenční smlouvy k předmětům průmyslového vlastnictví (§ 508 obchodního zákoníku).

Vzhledem ke kogentnímu ustanovení § 263 odst. 2 obchodního zákoníku je základní ustanovení § 508 obchodního zákoníku kogentní.

Smluvní typ licenční smlouvy k předmětům průmyslového vlastnictví je tzv. relativním obchodem, který bylo možné použít na případy, jež splňují podmínky stanovené v § 261 odst. 1 a odst. 2 obchodního zákoníku. Přitom i zde bylo možné pochopitelně podle ustanovení § 262 obchodního zákoníku dohodnout, že vztah, který nespadá pod vztahy uvedené v § 261, se též obchodním zákoníkem řídí.

Základní ustanovení

Základní ustanovení určuje podstatné části smlouvy, kterými jsou - vedle konkretizace smluvních stran (poskytovatele a nabyvatele): specifikace práv, jejichž výkon se poskytuje, včetně vymezení rozsahu jeho poskytnutí i sjednaného území, a určení úplaty nebo jiné majetkové protihodnoty.

Přitom je nutno si uvědomit, že použití smlouvy bylo možné jen pro "práva z průmyslového vlastnictví". Použití smlouvy je sice široké, ale je vymezené právě určením této smlouvy.

Podle této právní úpravy bylo možné smlouvu použít jen pro předměty průmyslového vlastnictví, tj. zásadně pro práva chráněná patenty na vynálezy, pro užitné vzory, pro průmyslové vzory, ochranné známky, topografie polovodičových výrobků, nové odrůdy rostlin a plemena zvířat.

Sjednání licence přitom nepřichází v úvahu (vzhledem ke speciální povaze vázané jen na příslušné území) u označení původu a zeměpisných označení.

V jednom z komentářů textu obchodního zákoníku se objevil tento názor: "Poskytovatel licence podle § 508 až 515 může být jen majitel, popř. přihlašovatel výlučného práva k některému z uvedených nehmotných statků. Úpravu § 508 až 515 nelze použít na smlouvu o sublicenci."⁴

⁴ ŠVARC, Z. a kol.: Úplné znění zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník s výkladem, Ekonomický a právní poradce podnikatele č. 12-13/1996, s. 174.

Citovaný názor je plně v souladu s ustanovením § 511 odst. 2 obchodního zákoníku. Text ustanovení § 511 byl však dispozitivní. Dohodou stran bylo možno jej buď vyloučit, anebo ujednat jinak. Proto se domníváme, že v těch případech, kdy smluvní strany takové odchýlné ujednání provedly, nic obecně nebránilo uzavření sublicenční smlouvy, a nebylo to v rozporu se základním ustanovením tohoto smluvního typu.

Poskytovatel je podle § 511 obchodního zákoníku nadále oprávněn k výkonu práva, jež je předmětem smlouvy, a k poskytnutí jeho výkonu jiným osobám.

Nabyvatel není oprávněn přenechat výkon práva jiným osobám.

Vzhledem k dispozitivnosti tohoto ustanovení je zde ovšem možnost sjednat jiná řešení. Jsou pochopitelně možná řešení, že je poskytovatel nadále oprávněn k výkonu práva, nesmí však poskytnout výkon jiným osobám apod.

Podle obchodního zákoníku se sjednává licence jako nevýhradní, je ji však možno též sjednat i jako výhradní.

Podle obchodněprávní úpravy nebylo možné licenční smlouvu - smluvní typ upravený obchodním zákoníkem - uzavírat jinak než k předmětům průmyslového vlastnictví. Jiné smlouvy tohoto druhu poskytující práva k jiným předmětům než k předmětům průmyslového vlastnictví bylo možné uzavírat jako smlouvy nepojmenované podle § 269 odst. 2 obchodního zákoníku. V takové situaci se na tyto nepojmenované smlouvy (viz text § 269 odst. 1 obchodního zákoníku) nevztahovala ustanovení obchodního zákoníku upravující licenční smlouvu, ledaže by si to smluvní strany ujednaly.

Na podporu tohoto právního stavu se argumentovalo takto: "Licenční smlouvy mají mnoho typů s velmi rozdílným obsahem. Není proto snadné (ani vhodné) stanovit v zákoně jednotný režim, vyhovující licencím všech typů na všechny druhy nehmotných statků. Společná úprava licenční smlouvy jako takové by byla příliš obecná. Omezení úpravy § 508 až 515 obchodního zákoníku pouze na licence k předmětům průmyslového vlastnictví vyplývá ze společných prvků, např. jejich ochrany na základě rozhodnutí státního orgánu (např. registrace), což další nehmotné statky nemají."⁵

Podle našeho názoru bylo možno zvážit, zda by bylo možno tehdejší licenční smlouvu upravit tak, aby zahrnovala širší okruh vztahů (s výjimkou autorských licenčních smluv podle

⁵ Viz literaturu uvedenou v poznámce 4.

autorského zákona) včetně licenční smlouvy na know how, zahrnující např. technologické postupy či materiálové složení přísad zboží, které nejsou chráněné průmyslovými právy.

Právní úprava v osmi paragrafech obchodního zákoníku je tak obecná (s výjimkou základního ustanovení), že vyhovuje univerzálnímu použití. Ostatně tam, kde se jedná o práva zapisovaná do příslušného rejstříku, je na to pamatováno v kogentním ustanovení § 509 odst. 1 obchodního zákoníku.

Po vydání obchodního zákoníku jsme se domnívali, že pro případné budoucí obecné použití licenční smlouvy není nutno v ustanoveních § 509 až 515 obchodního zákoníku změnit vůbec nic. Změny by si vyžádalo jen ustanovení § 508 odst. 1.

Sjednání smlouvy umožňovalo výkon práva, nikoli jeho převod. Pokud by strany chtěly sjednat převod práva, vzhledem k tomu, že obchodní zákoník takový smluvní typ neupravoval, nezbývalo jim než volit kontrakt inominátní.

Smlouvu o převodu práva bylo možno sjednat jen tam, kde ji zvláštní právní úprava nezakazovala. Zákaz převodu práva je např. stanoven podle právní úpravy u tzv. kolektivních ochranných známek. Pro tyto známky byl rovněž stanoven zákaz uzavřít licenční smlouvu. Platnou právní úpravu zákazu jsme museli respektovat, navrhovali jsme však de lege ferenda ji zvážit.

Zápis do rejstříku práv

Obchodní zákoník určil: "Stanoví-li tak zvláštní předpis, vyžaduje se k výkonu práva poskytnutého na základě smlouvy zápis do příslušného rejstříku těchto práv." Uvedené kogentní ustanovení se uplatňovalo například podle českého práva u ochranných známek.

Licenční smlouva k ochranné známce nabývá účinnosti vůči třetím osobám zápisem do rejstříku ochranných známek, který vede Úřad průmyslového vlastnictví.

Přitom je třeba respektovat, že pokud jde o průmyslové vlastnictví a jeho ochranu, uplatňuje se zde princip teritoriality. Výkon práva je tedy v souladu s tímto principem nutno zajistit ve všech zemích, kde je podmínka zápisu daným právem stanovena.

Ustanovení, které jsme uvedli v uvozovkách (viz výše) je kogentní (viz § 509 odst. 1 a § 263 obchodního zákoníku). Je to jediné ustanovení tohoto druhu - kromě základního ustanovení - v právní úpravě této smlouvy. Ostatní ustanovení obchodního zákoníku u této smlouvy je dispozitivní a ujednání stran v těchto případech má přednost před textem zákona.

V jednotlivých případech bylo dispozitivnosti textu zákona jistě bohatě využíváno. Nestačilo zde však po našem soudu učinit dohody odlišné od zákona, ale bylo vhodné upravit smluvně řadu otázek, které v obchodním zákoníku nejsou zmíněny. Ve smlouvě mohlo být - podle povahy daného případu - mj. sjednána odborná pomoc poskytovatele, odborné vzdělávání příslušných pracovníků, podrobnosti o předávané dokumentaci a o obsahu příslušných předávacích zápisů, platební podmínky atd. Protože se jednalo o předmět průmyslového vlastnictví, bylo nutné seznámit se přitom se speciální právní úpravou, která se na takový předmět vztahuje.

Při uzavírání smlouvy musel přitom poskytovatel též respektovat ustanovení zákona na ochranu hospodářské soutěže. Dohody o převodu práv nebo o poskytnutí licencí na vynálezy, průmyslové vzory, ochranné známky, topografie polovodičových výrobků, užité vzory a chráněné odrůdy rostlin nebo plemena zvířat nebo části dohod mohou být neplatné, jestliže nabyvatelům ukládají v hospodářském styku omezení, která přesahují předmět a rozsah průmyslově právní ochrany těchto předmětů.

Neplatnost se však nebude vztahovat zejména na omezení nabyvatele práva nebo licence, jestliže jsou odůvodněna zájmem převodce práva či poskytovatele licence na řádném užití předmětu ochrany; dále též na závazky nabyvatele práva nebo licence k výměně zkušeností nebo k poskytnutí licence k patentům na zlepšení či na užití předmětu ochrany, pokud to odpovídá vzájemným závazkům převodce práva či poskytovatele licence; stejně jako na závazky nabyvatele práva nebo licence vztahující se na hospodářskou soutěž na trzích mimo oblast platnosti zákona na ochranu hospodářské soutěže.

Příslušná ustanovení zákona na ochranu hospodářské soutěže se použijí obdobně na převod nebo poskytnutí výkonu práva na předměty plnění, které nelze podřadit do průmyslového vlastnictví.

Závisí-li trvání práva poskytovaného licenční smlouvou na jeho výkonu, je nabyvatel k tomuto výkonu povinen. Například u ochranných známek se užívání práva pro jeho zachování vyžaduje. Z rejstříku by byla vymazána známka, která by nebyla po dobu pěti let užívána a majitel ochranné známky by její užívání řádně nezdůvodnil. U ochranných známek platí tedy o užívání kogentní úprava podle zvláštního předpisu.

Předpisy týkající se průmyslového vlastnictví však v konkrétním případě mohou být jiné než české, eventuálně je třeba mít na zřeteli i mezinárodní úmluvy.

Udržování práva, podklady

Navazující ustanovení obchodního zákoníku určila poskytovateli povinnost po dobu trvání smlouvy udržovat právo, pokud to povaha tohoto práva vyžaduje. To se týká především placení poplatků, případně zajišťování činností souvisejících například s obnovou zápisů v rejstřících apod. Protože se může jednat i o jiné území než Českou republiku, platí zde opět poznámka o důležitosti sjednání území a o případném respektování právních předpisů jiných států a mezinárodních úmluv.

Podle obchodního zákoníku je poskytovatel povinen bez zbytečného odkladu po uzavření smlouvy poskytnout nabyvateli veškeré podklady a informace, jež jsou potřebné k výkonu práva podle smlouvy. Nebude-li mezi poskytovatelem a nabyvatelem dohodnuto jinak, bude plnění této zákonné povinnosti často vlastně jedním z předpokladů úspěšného výkonu práva.

Zákonnou povinností nabyvatele je utajovat poskytnuté podklady a informace před třetími osobami, ledaže ze smlouvy nebo z povahy poskytnutých podkladů a informací vyplývá, že poskytovatel nemá zájem na jejich utajování. Za třetí osoby se nepovažují osoby, jež se účastní na podnikání podnikatele a které podnikatel zavázal mlčenlivostí.

Po zániku smlouvy je nabyvatel povinen poskytnuté podklady vrátit a dále utajovat poskytnuté informace do doby, kdy se stanou obecně známými. To upravuje ustanovení § 513 obchodního zákoníku a rozšiřuje tak úpravu § 17 až 20 o obchodním tajemství a § 271 o důvěrných informacích poskytnutých při jednání o uzavření smlouvy.

Je-li nabyvatel omezován ve výkonu práva jinými osobami nebo zjistí-li, že jiné osoby toto právo porušují, je povinen bez zbytečného odkladu podat o tom zprávu poskytovateli. Jinak při porušení této povinnosti, nebude-li sjednána specifická sankce, přichází v úvahu uplatnění odpovědnosti za škodu jako při porušení povinnosti obecně. Nepodání zprávy by též mohlo být ve smlouvě označeno za podstatné porušení smlouvy s důsledky z toho plynoucími.

Poskytovatel je povinen bez zbytečného odkladu učinit potřebná právní opatření k ochraně výkonu práva nabyvatelem. Při těchto opatřeních je nabyvatel povinen poskytnout poskytovateli potřebné spolupůsobení. Vzhledem k tomu, že "výkon práv" je podstatnou částí smlouvy, museli bychom i bez smluvního ujednání o tom, že takové porušení smlouvy je podstatným porušením smlouvy, hodnotit případné porušení této povinnosti poskytovatelem jako podstatné. Nabyvatel je zde odkázán na aktivitu poskytovatele.⁶

⁶ Viz též PELIKÁNOVÁ, I.: Komentář k obchodnímu zákoníku, Linde, Praha 1997, s. 435.

Smlouva mohla být sjednána na dobu určitou i neurčitou. Zákon stanoví, že nebyla-li sjednána smlouva na dobu určitou, lze ji vypovědět. Jde ovšem opět o dispozitivní ustanovení, není tedy vyloučeno sjednání výpovědi i u smlouvy na dobu určitou. Nestanoví-li smlouva jinou výpovědní lhůtu, nabývá výpověď účinnosti uplynutím jednoho roku od konce kalendářního měsíce, v němž byla výpověď doručena druhé straně.

Vzhledem k tomu, že byla právní úprava zásadně dispozitivní, bylo možno konkrétní smlouvu "ušít na míru", bylo však třeba nepostupovat povrchně a respektovat i speciální tuzemské právní úpravy, v daných případech i speciální právní úpravy v jiných právních řádech a mezinárodní úmluvy.

Občanskoprávní úprava

Právní úprava občanskoprávní podle zák.č.89/2012 Sb. není příliš rozsáhlá. V tom se nijak neodchyluje od úpravy obchodněprávní. Pod nadpisem Licence najdeme obecnou úpravu v ustanovení § 2358 – 2370.

Navazují pak zvláštní ustanovení pro licenci k předmětům chráněným autorským zákonem a zvláštní ustanovení pro licenční smlouvu nakladatelskou. Tato ustanovení však nejsou předmětem našeho pojednání.

Přitom řada poznámek, které jsme učinili v části věnované obchodněprávní úpravě, má platnosti i pro úpravu občanskoprávní. Půjde-li o shodný dílčí problém, pak v takovém případě nebudeme již naše vyjádření v této části práce uvádět znovu. To se týká zejména příkladů využití smluvní volnosti a odkazů na zvláštní úpravy.

Občanskoprávní úprava je zásadně dispozitivní. Ustanovení § 1 odst. 2 totiž určuje: Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.

Základní ustanovení, výhradní a nevýhradní licence, zápis do veřejného seznamu

Respektovat je však třeba základní ustanovení tohoto smluvního typu, které obsahuje podstatné náležitosti smlouvy. Licenční smlouvou podle tohoto základního ustanovení § 2358 poskytuje poskytovatel nabyvateli oprávnění k výkonu práva duševního vlastnictví (licenci) v ujednaném omezeném nebo neomezeném rozsahu a nabyvatel se zavazuje, není-li dohodnuto jinak, poskytnout poskytovateli odměnu.

Podstatné náležitosti licenční smlouvy tvoří:

- vymezení příslušného práva duševního vlastnictví
- poskytovatelovo poskytnutí oprávnění nabyvateli k výkonu práva (v ujednaném omezeném nebo neomezeném rozsahu)
- nabyvatelův závazek zaplatit odměnu (není-li dohodnuto jinak, např. při tzv. křížových licencích, kdy nabyvatel jako poskytovatel poskytuje místo peněžité odměny oprávnění k výkonu jiného práva).

Přitom není možné odchýlné ujednání od odst. 2 základního ustanovení, které zde určuje: Smlouva vyžaduje písemnou formu,

- poskytuje-li se licence výhradní, nebo
- má-li být licence zapsána do příslušného veřejného seznamu.

Odchýlné ujednání zde není možné s ohledem na ustanovení § 559 obč. zák., které vymezuje: Každý má právo zvolit si pro právní jednání libovolnou formu, není-li ve volbě formy omezen ujednáním nebo zákonem.⁷

Pro vymezení kogentních a dispozitivních ustanovení je pak třeba zkoumat ustanovení § 2360 odst. 1 a odst. 2. Odstavec 1 určuje, že je-li ujednána výhradní licence, poskytovatel nemá právo poskytnout tutéž licenci třetí osobě po dobu, co výhradní licence trvá. Není-li výslovně ujednán opak, zdrží se i poskytovatel výkonu práva, ke kterému udělil výhradní licenci. Zde chápeme první větu odst. 1 jako nikoli dispozitivní vymezení, zatímco druhá věta umožňuje (jde-li o výhradní licenci v obvyklém významu tohoto pojmu) výslovně ujednání odchýlného řešení.

Ustanovení § 2360 odst. 2 přitom určuje, že poskytne-li poskytovatel za trvání výhradní licence nabyvatele bez jeho souhlasu uděleného v písemné formě licenci třetí osobě, licence nevznikne. Byla-li však nevýhradní licence poskytnuta před poskytnutím výhradní licence, zůstává zachována. Podle našeho názoru pak znění odst. 2 první věty neumožňuje jiné ujednání za trvání

⁷ Blíže viz TICHÝ, L. in ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J.: Občanský zákoník, komentář, Svazek I, Wolters Kluwer, Praha 2014, s. 1380 - 1384, ISBN 978-80-7478-370-8.

výhradní licence, ledaže by nabyvatel poskytl souhlas v písemné formě. Podle druhé věty odst. 2 půjde pak o výhradní licenci podle jejího označení, avšak dřívější poskytnutá nevýhradní licence zůstane zachována.

Za kogentní přitom považujeme i ustanovení § 2358 odst. 3, které je součástí základního ustanovení. Pro licence k předmětům průmyslového vlastnictví zapsané do veřejného seznamu je určeno, že jsou účinné vůči třetím osobám zápisem do tohoto seznamu. Je zde tedy zvoleno obvyklé řešení; případné nezapsání má význam ve vztahu ke třetím osobám, strany smlouvy však smluvní ujednání zavazuje.

Jak vidíme, zatímco úprava v obchod. zák. vyžadovala obecně pro licenční smlouvu k předmětům průmyslového vlastnictví písemnou formu vždy, občanský zákoník tak činí jen pro vymezené případy.

Občanský zákoník přitom nevymezuje území, na kterém je možno licenci vykonávat. Ujednání o této otázce je však vhodné. Jinak by se muselo při výkladu zřejmě vycházet z teritoria, na kterém je dané právo chráněno, případně i z jiných skutečností.

Využití licence, udržování práva

Po sjednání licence není nabyvatel povinen licenci využít, ledaže trvání práva závisí na jeho výkonu (§ 2359 odst. 1). Dle obsahu druhé části věty tohoto odstavce si nebudou zásadně moci strany smlouvy dohodnout jinak, a to vzhledem k jiné právní úpravě, ve které bude povinné užívání práv určeno (např. u ochranných známek).

Ustanovení § 2359 odst. 2 ukládá poskytovateli povinnost udržovat právo po dobu licence, vyžaduje-li to jeho povaha. Jedná se např. o obnovu zápisů v příslušných rejstřících (tam, kde to ukládají jiné právní předpisy) apod.

Podle dispozitivního ustanovení § 2361, je-li sjednána nevýhradní licence, je poskytovatel oprávněn k výkonu práva, ke kterému udělil nevýhradní licenci a může poskytnout licenci i další osobě. K této otázce je ovšem možno ujednat různá smluvní řešení, např. takové, že výkon práva poskytovatele bude nadále možný, avšak další licenci již nebude moci udělit. Pokud bude moci být další licence udělena, je pak v zájmu nabyvatele, aby případně byla ve smlouvě taková možnost vymezena.

Bude-li pak nabyvatel chtít poskytnout oprávnění tvořící součást licence k poskytnutí licence zcela nebo zčásti třetí osobě, může tak učinit, jen bylo-li to sjednáno ve smlouvě (§ 2363). Pak je podlicence možná.

Není-li výslovně ujednaná výhradní licence, pak platí fikce, že jde o licenci nevýhradní.

Kromě problematiky podlicence řeší občanský zákoník (§ 2364) i případné postoupení licence třetí osobě. Toto postoupení je zcela nebo zčásti možné jen se souhlasem poskytovatele. Pro udělení souhlasu je předepsána písemná forma. Jinou formu zřejmě dohodnout nelze.

Nabyvatel - postupitel pak po udělení souhlasu sdělí bez zbytečného odkladu, že licenci postoupil a sdělí i osobu postupníka (§ 2364 odst. 2). Tuto dílčí otázku je však možno dohodnout jinak.

Občanský zákoník (v § 2365) řeší i licenci ve vztahu k převodu závodu (dříve podle obchod. zák. „převodu podniku“) nebo jeho části. Byl-li převeden závod nebo jeho část, která tvoří jeho samostatnou složku, souhlas poskytovatele k převedení licence se vyžaduje jen bylo-li to zvlášť ujednáno.

Protože z příslušné smlouvy nemusí být zřejmé, zda se jedná o licenci výhradní či nevýhradní, snaží se občanský zákoník pomoci řešit tuto situaci a upravuje: Není-li výslovně sjednána výhradní licence, platí, že se jedná o nevýhradní licenci.

Podklady

Tato problematika je v občanském zákoníku upravena obsahově shodně s dřívější úpravou obchodněprávní (v § 2367 – 2369).

Poskytovatel poskytne nabyvateli bez zbytečného odkladu po uzavření smlouvy veškeré podklady a informace potřebné k výkonu licence. Jak jsme již uvedli v části věnované obchodněprávní úpravě, plnění této povinnosti bude předpokladem k výkonu práva.

Po zániku licence nabyvatel poskytnuté podklady vrátí; sdělení utají až do doby, kdy se stanou obecně známými.

Nabyvatel utají před třetími osobami podklady a sdělení, jichž se mu od poskytovatele dostalo, ledaže ze smlouvy nebo z povahy podkladů a sdělení vyplývá, že poskytovatel nemá na jejich utajování zájem. Za třetí osobu se nepovažuje zaměstnanec ani ten, kdo se na podnikání podnikatele účastní, byl-li podnikatelem zavázán k mlčenlivosti.

Jinak (shodně s úpravou obchodněprávní) zde podle ustanovení § 2369 platí, že je-li nabyvatel omezován ve výkonu práva jinými osobami nebo zjistí-li, že jiné osoby toto právo porušují, je povinen bez zbytečného odkladu podat o tom zprávu poskytovateli. Jinak při porušení této povinnosti (shodně jako podle dřívější úpravy), nebude-li sjednána specifická sankce, přichází v úvahu uplatnění odpovědnosti za škodu jako při porušení povinnosti obecně. Nepodání zprávy

by též mohlo být ve smlouvě označeno za podstatné porušení smlouvy s důsledky z toho plynoucími.

Odměna

Významným smluvním ujednáním je ujednání o odměně. Rozhodující je zde to, co si strany dohodly. Většinou bude dohoda sjednána. Může být přitom sjednána různými způsoby. Může být pevná jednorázová, měsíční, výpočtem podle objemu produkce licencovaného zboží, v závislosti na výnosech apod.

Není-li ujednána výše odměny nebo způsob jejího určení, je smlouva přesto platná, pokud

- z jednání stran o uzavření smlouvy vyplývá jejich vůle uzavřít úplatnou smlouvu i bez určení výše odměny; v takovém případě nabyvatel poskytovateli zaplatí odměnu ve výši, která je obvyklá v době uzavření smlouvy za obdobných smluvních podmínek a pro takové právo, nebo
- strany ve smlouvě ujednají, že se licence poskytuje bezúplatně.

Jestliže by tedy nebyly dodrženy tyto podmínky určené podle § 2366 odst. 1 nebylo by možno hodnotit smlouvu jako platnou.

Je-li výše odměny ujednána v závislosti na výnosech z využití licence, umožní nabyvatel poskytovateli kontrolu příslušných účetních záznamů nebo jiné dokumentace ke zjištění skutečné výše odměny.

Poskytnuté informace mohou být označeny za důvěrné.

Poskytne-li takto nabyvatel poskytovateli informace označené nabyvatelem jako důvěrné, nesmí je poskytovatel prozradit třetí osobě ani je použít pro své potřeby v rozporu s účelem, ke kterému mu byly poskytnuty.

Plnění této povinnosti může být utvrzeno příslušnou konkrétní sankcí, a jestliže by tomu tak nebylo, bylo by při porušení povinnosti i v těchto případech možno postupovat podle ustanovení o náhradě škody.

Nabyvatel předloží poskytovateli pravidelná vyúčtování odměny podle v ujednaných časových obdobích; není-li ujednáno jinak, je povinen tak učinit alespoň jednou ročně.

Závěr

Licenční smlouvy se začasťe uzavírají na dobu určitou. I v takových případech je však možné podle našeho názoru dohodnout, jak lze ukončit smluvní vztah v průběhu doby určité.

Platí zde pochopitelně i obecné způsoby ukončení tohoto vztahu, tj. dohodou, odstoupením atd. To platí pochopitelně i pro smlouvy uzavřené na dobu neurčitou.

Při uzavření smlouvy na dobu neurčitou platí podle § 2370, není-li dohodnuto jinak, ustanovení o výpovědi. Je-li smlouva uzavřena na dobu neurčitou, nabývá výpověď účinnosti uplynutím jednoho roku od konce kalendářního měsíce, v němž výpověď došla druhé straně. Zákonná výpovědní doba se zde může jevit dlouhá. Je však odůvodněná potřebou opatření, která bude třeba ve většině případů učinit, a ty nebudou mít začasné krátkodobou povahu.

Pro případ ukončení smluvního vztahu je pak možné dohodnout i případné uhrazení další části odměny a otázky využívání či nevyužívání získaných poznatků. Je též možné dohodnout i ujednání obsahově odpovídající konkurenční doložce.

V závěru našeho pojednání můžeme potvrdit, že nová právní úprava vychází (a zásadně se shoduje) z úpravy obchodněprávní. Novinkou je skutečnost, že není smlouva vázaná na předměty průmyslového vlastnictví a možnost sjednání této smlouvy jako bezplatné. Široce je možno využít smluvní volnosti.

Literatura

MAMOJKA, M. ZAJAC, P.: Obchodné právo, Akadémia policejného zboru SR, 1996, 157 s.
MAREK, K.: Obchodné právo Smluvní obchodní právo, Kontrakty, 4. aktualizované a rozšířené vydání, MU Brno, 2008, 477 s.

PELIKÁNOVÁ, I.: Komentář k obchodnímu zákoníku, Linde, Praha 1997, s. 435.

POSPÍŠIL, M.: Licenční smlouva k předmětům průmyslového vlastnictví podle občanského zákoníku, *Rekodifikace & praxe*, č. 6/2014, s. 14 – 17.

ŠVARC, Z. a kol.: Úplné znění zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník s výkladem, *Ekonomický a právní poradce podnikatele* č. 12-13/1996, s. 174.

TICHÝ, L. in ŠVESTKA, J.; DVOMAREŘÁK, J.; FIALA, J.: Občanský zákoník, komentář, Svazek I, Wolters Kluwer, Praha 2014, s. 1380 - 1384, ISBN 978-80-7478-370-8.

PRINCÍP ROVNOSTI STRÁN SPORU V CIVILNOM SPOROVOM KONANÍ

THE PRINCIPLE OF EQUALITY OF DISPUTE PARTIES IN CIVIL LITIGATION

Matúš Mendrej¹ - Nikola Pacalajová²

Abstrakt:

Príspevok sa zaoberá princípom rovnosti strán sporu v civilnom sporovom konaní, a to jednak v intenciách jeho všeobecného vymedzenia, ako aj jeho zakotvenia vo vnútroštátnej právnej úprave a v medzinárodných dohovoroch na ochranu ľudských práv. Autori v článku tiež uvádzajú jeho interpretáciu v rámci judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva a najvyšších súdnych autorít Slovenskej republiky a poukazujú na jeho využívanie v civilnom sporovom konaní s prihliadnutím na možné osobitosti jeho uplatnenia.

Kľúčové slová:

Princíp rovnosti strán sporu, civilné sporové konanie, právo na spravodlivý súdny proces

Abstract:

The paper deals with the principle of equality of parties in a civil litigation in terms of its general definition as well as its anchored in national legislation and international conventions for the protection of human rights. The authors also present the interpretation of this principle from the purview of case law of the European Court of Human Rights and the supreme judicial authorities of the Slovak Republic and they point out its use in the civil litigation with regard to possible of its application.

Keywords:

The principle of equality of dispute parties, civil litigation, the right to a fair trial

Úvod

Právo, tak ako každá veda, stojí na určitých zásadách alebo princípoch, ktoré ju determinujú a dotvárajú navonok. Právne princípy sú vyjadrením korektívu v rámci tvorby, interpretácie a aplikácie práva. Princíp vo svojej podstate predstavuje určitý, vo všeobecnosti determinovaný cieľ, ktorý sa má v čo najväčšej možnej miere realizovať. Inak povedané, právne princípy predstavujú najvšeobecnejšie pravidlá, ktoré v normatívnej podobe vyjadrujú

¹Mgr. Mgr. Matúš Mendrej, externý doktorand na Katedre Obchodného a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, advokátsky koncipient advokátskej kancelárie SUCHÝ & PARTNERS s. r. o.

²Mgr. Nikola Pacalajová, denná doktorandka na Katedre Obchodného a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

všeobecné ciele práva.³ Tieto ciele obsahuje aj nadčasová starorímska definícia práva *Ius est ars boni et aequi* - právo je umenie dobra a spravodlivosti, determinovala podstatu práva v Rímskej ríši a ne jeden z právnikov potvrdí, že táto prapôvodná definícia práva pretrvala do dnešných čias. Tomu dosvedčuje aj prof. Telec, ktorý právne princípy chápe ako zväzok lúčov, ktorými vyžaruje všeobecné právne a mravné dobro a ktoré sa v tomto dobre zbiehajú.⁴

Právne princípy sú vo všeobecnosti základným východiskom pre konkrétnu právnu úpravu v jednotlivých odvetviach práva. Z princípov vychádzajú, tak najvšeobecnejšie, ako aj najužšie zásady správania sa celej spoločnosti, ako aj jednotlivcov. Problematika a vývoj právnych princípov a zásad pretrváva v právnej vede od jej počiatku. Ide o živý organizmus, ktorý sa vyvíja ruka v ruke so spoločnosťou, pričom spoločnosť tieto princípy vytvára a mení a princípy ju formujú a vytvárajú jej konkrétny obraz.

Jedným zo základných rozlíšení právnych princípov je ich delenie na hmotnoprávne a procesnoprávne. V našom príspevku sa zameriame na procesnoprávny princíp z oblasti civilného sporového konania – na princíp rovnosti strán sporu. Civilnoprocesné princípy sú základné princípy, na ktorých spočíva zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len ako „Civilný sporový poriadok“ alebo „CSP“), a ktoré tvoria rámec výkladových pravidiel, v súlade s ktorými majú byť aplikované a interpretované právne normy Civilného sporového poriadku.⁵ Princíp rovnosti strán sporu je pritom jedným z najlepšie determinujúcich princípov civilného procesného práva. V predkladanom príspevku poukážeme na jeho všeobecnú rovinu vychádzajúcu zo zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky (ďalej len ako „Ústava SR“), a jednotlivých medzinárodných dohôd. Prihliadneme aj na jeho konkrétnosti vyplývajúce predovšetkým Civilného sporového poriadku, pričom pozornosť upriamime na jeho dôležitý aspekt v sporovom konaní, ktorým sa má naplniť najmä spravodlivosť v uplatnení práv a právom chránených záujmov subjektov v súdnom konaní.

Princíp rovnosti účastníkov vo všeobecnosti

Civilnoprocesné princípy vyjadrujú v spoločnosti *„ustálené a všeobecne akceptované názory na žiaduce chápanie, spôsob úpravy a výkon civilného procesu, ako (relatívne) najúčinniejšieho právneho nástroja ochrany súkromnoprávných, sčasti aj verejnoprávných*

³ GERLOCH, A: Princíp právnej jistoty v soudobém právu. In BOGUSZAK, J.: Právni princípy: kolokvium. 1. vydanie. Pelhřimov : Vydavatelství 999, 1999, s. 77.

⁴ TELEC, I: Právni princípy a některé jiné věci. In: Právnik. 2002, roč. 141, č. 6, s. 623.

⁵ Subsidiárne tiež Civilného mimosporového poriadku a Správneho súdneho poriadku.

vzťahov“⁶ Zákonnodarca prostredníctvom jednotlivých zákonov zhmotňuje prevládajúce idey, ktoré tvoria štruktúru a zmysel noriem a inštitútov civilného práva procesného.

Princíp rovnosti strán sporu, ktorý býva označovaný aj ako princíp rovnosti zbraní, sa vníma ako jeden z civilnoprocesných inštitútov determinujúci právo na spravodlivý proces. V ďalšom texte budeme používať aj pomenovanie „princíp rovnosti účastníkov“, ktorý bude pre účely tohto príspevku predstavovať vzhľadom na predchádzajúcu právnu úpravu Občianskeho súdneho poriadku synonymu k princípu rovnosti strán sporu.

Zakotvenie princípu rovnosti účastníkov konania presahuje našu slovenskú právnu úpravu a je možné ho pozorovať naprieč spektrom medzinárodných dohôd upravujúcich práva ľudí. Uvedený princíp vychádza zo všeobecného princípu rovnosti ľudí pred zákonom a štátnou mocou, ktorý je obsiahnutý v článku 7 Všeobecnej deklarácie ľudských práv, ktorá uvádza, že: *„Všetci sú si pred zákonom rovní a majú právo na rovnakú zákonnú ochranu bez akejkoľvek diskriminácie. Všetci majú právo na rovnakú ochranu proti akejkoľvek diskriminácii, ktorá porušuje túto deklaráciu a proti akémukoľvek podnecovaniu takejto diskriminácie.“*⁷

Konkrétne princíp rovnosti účastníkov s ohľadom na procesnoprávne hľadisko vymedzuje Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len ako „Dohovor“) neoficiálne nazývaný aj Európsky dohovor o ľudských právach, ktorý na pôde Rady Európy vstúpil do platnosti 03.09.1953. Dohovor v článku 6 poukazuje na procesnoprávne postavenie účastníkov súdneho konania, a to tak trestnoprávneho (v ods. 2 a 3) ako aj civilnoprávneho (v ods. 1), kedy má *„každý právo na to, aby jeho vec bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o akomkoľvek trestnom čine, z ktorého je obvinený. Rozsudok musí byť vyhlásený verejne, ale tlač a verejnosť môžu byť vylúčené buď po dobu celého alebo časti procesu v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti, keď to vyžadujú záujmy maloletých alebo ochrana súkromného života účastníkov alebo, v rozsahu považovanom súdom za úplne nevyhnutný, pokiaľ by vzhľadom na osobitné okolnosti mohla byť verejnosť konania na ujmu záujmom spravodlivosti.“*⁸

V slovenskom právnom poriadku musíme pôvod tohto princípu hľadať v základom zákone štátu, teda v Ústave SR. Článok 12 ods. 1 Ústavy SR zakladá základné práva a slobody

⁶ ŠTEVČEK, M.: Princíp rovnosti účastníkov. In: FICOVÁ, S. a kol.: Občianske právo procesné : základné konanie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislava, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2008, s. 61.

⁷Článok 7 Všeobecnej deklarácie ľudských práv.

⁸Článok 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd v znení protokolov č. 11 a 14

ľudí, ktoré sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľne a nezrušiteľné, ktorý je s ohľadom na princíp rovnosti pred zákonom doplnený článkom 46 ods. 1 Ústavy SR v zmysle ktorého sa každý „*môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky*“⁹ a článkom 47 ods. 2 Ústavy SR „*každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom.*“¹⁰ Hmotnoprávna úprava rovnakého postavenia účastníkov v občianskoprávných vzťahoch, ktorú nesmieme opomenúť vychádza z ust. § 2 ods. 2 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších právnych predpisov, podľa ktorého „*v občianskoprávných vzťahoch majú účastníci rovnaké postavenie.*“¹¹ Vyššie uvedené predstavuje základný právny rámec princípov všeobecnej rovnosti, a to nielen čo sa týka fyzických osôb, ale aj pokiaľ ide o právnické osoby.

Princíp rovnosti účastníkov konania bol do občianskoprávnej procesnej praxe pretavený v podobe ust. § 18 zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len ako „Občiansky súdny poriadok“ alebo „OSP“). V zmysle tohto ustanovenia mali účastníci v občianskom súdnom konaní rovnaké postavenie. Mali právo konať pred súdom vo svojej materčine alebo v jazyku, ktorému rozumejú a súd bol povinný zabezpečiť im rovnaké možnosti na uplatnenie ich práv.

Princíp rovnosti strán sporu v civilnom sporovom konaní

V právnej úprave *de lege lata* je princíp rovnosti strán sporu zakotvený v čl. 6 CSP a predstavuje moderné poňatie bývalej zásady rovnosti účastníkov. Dôvodom zmeny pomenovania princípu na teoretickej úrovni je zmena terminológie z účastníkov konania na strany sporu v rámci civilného sporového konania, ktorá nastala v dôsledku rekodifikácie civilného procesného práva, v rámci boli prijaté tri samostatné kódexy.¹² V snahe rešpektovať trendy moderných procesných predpisov a so zámerom položiť základ pre aplikáciu civilnoprocesných noriem, zákonodarca s účinnosťou rekodifikácie civilného procesného práva zaradil priamo do textu predpisu výslovnú úpravu základných princípov, a to pred samotným paragrafovým znením v rámci čl. 1 až č. 18 CSP. Aj napriek tomu, že Návrh legislatívneho zámeru rekodifikácie civilného práva procesného (rovnako ako jeho schválené znenie)

⁹Článok 46 ods. 1 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších ústavných zákonov

¹⁰Článok 47 ods. 2 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších ústavných zákonov

¹¹Ust. § 2 ods. 2 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov

¹² Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok, Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok, Zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok.

pojedaľoval v úvodných článkoch jednotlivých kódexov o základných zásadách, ich účinné znenie ustanovilo pre nosné idey civilného procesu *terminus technicus* základné princípy. Cieľom prekladaného príspevku nie je analýza obsahového výkladu pojmov zásada a princíp, prikláňame sa však k názoru, že zásady možno považovať za totožné s princípmi, prípadne za poddruh princíпов.¹³ Rešpektujúc však zavedenú terminológiu používame v rámci textu len pojem princíp.

Podľa Dôvodovej správy k Civilnému sporovému poriadku tvoria základné princípy, na ktorých spočíva Civilný sporový poriadok rámec výkladových pravidiel, v súlade s ktorými majú byť aplikované a interpretované právne normy Civilného sporového poriadku, pričom všetky sú rovnocenné.¹⁴ Obsah princípu rovnosti účastníkov konania je obsiahnutý v článku 6 ods. 1 CSP, ktorý uvádza, že „*strany sporu majú v konaní rovné postavenie spočívajúce v rovnakej miere možností uplatňovať prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany okrem prípadu, ak povaha prejednávanej veci vyžaduje zvýšenú ochranu strany sporu s cieľom vyvažovať prirodzene nerovnovážne postavenie strán sporu.*“ Ods. 2 dopľňa, že súd zohľadňuje špecifické potreby strán sporu vyplývajúce z ich zdravotného stavu a sociálneho postavenia.“

Princíp rovnosti strán sporu vyjadruje skutočnosť, že strany musia stáť pred súdom v rovnakom postavení bez toho, aby bola jedna či druhá strana akokoľvek procesne zvýhodnená.¹⁵ Obsahom je predovšetkým rovnosť subjektov resp. strán sporu v rámci procesnoprávných vzťahoch, ktoré medzi nimi navzájom vznikajú. V princípe rovnosti strán sporu sa vyjadruje nové poňatie kontradiktórneho procesu, kde proti sebe stoja dve strany s protichodným záujmom na výsledku sporu, pričom dikcia čl. 6 CSP berie do úvahy aj judikatúru štrasburských orgánov ochrany práva, ktorá smeruje k rovnakej miere možností pri využívaní prostriedkov procesného útoku a procesnej obrany.¹⁶ Tento princíp sa priamo uplatňuje v každom sporovom konaní, či už pred súdom prvej inštancie, v konaní o odvolaní, ako aj v konaní o dovolaní. Súd je v rámci tohto princípu povinný prihliadať na postavenie strán sporu bez akýchkoľvek rozdielov pri uplatňovaní ich procesných práv v konaní.

¹³ K tomu bližšie pozri: GÁBRIŠ, T.: Zásady a/alebo princípy. In: Právne noviny. Dostupné na internete: <https://www.pravnenoviny.sk/principy-a-alebo-zasady>.

¹⁴ Dôvodová správa k Civilnému sporovému poriadku. Dostupné na internete: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/dovodova-sprava-k-zakonu-c-160-2015-z-z.htm>.

¹⁵ BAJÁNKOVÁ, J.: Tretia hlava. Účasť na konaní. In: ŠTEVČEK, M. a kol.: Občiansky súdny poriadok. I. diel. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 62.

¹⁶ Bližšie pozri: Dôvodová správa k Civilnému sporovému poriadku. Dostupné na internete: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/dovodova-sprava-k-zakonu-c-160-2015-z-z.htm>.

Princíp rovnosti strán sporu vo svetle vybranej judikatúry

V rámci judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len ako „ESLP“) sa princíp rovnosti účastníkov konania uvádza ako tzv. princíp rovnosti zbraní. Tento princíp bol judikovaný ESLP najmä v rozhodnutiach *Dombo Beheer B. V. proti Holandsku* z 27. 10. 1993¹⁷, či *Komanický proti Slovenskej republike* z 12.06.2012¹⁸. Podľa konštantnej judikatúry ESLP si princíp rovnosti zbraní vyžaduje, aby každej procesnej strane bola daná primeraná možnosť participovať na vlastných procesných úkonoch a na procesných úkonoch protistrany (v zmysle mať objektívnu možnosť vyjadriť sa k nim), ktoré ju nestavajú do podstatne nevýhodnejšej situácie, než v ktorej je jej protistrana. Z procesnoprávnej praxe zo zastupovania klientov pred súdmi ide o imanentné právo účastníka, na ktoré musí dbať tak samotný účastník a jeho právny zástupca, no v neposlednom rade samotný súd.

Napriek rozsiahlej judikatúre v podobe rozhodnutí ESLP, domácej judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky, či Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zabezpečuje rovnosť účastníkov konania a aj tzv. rovnosť zbraní predovšetkým sám sudca. Zákonný sudca, ako osoba a inštitúcia oprávnená prejednať a rozhodnúť sporovú vec v súkromnoprávných veciach určuje do akej miery sa tom ktorom konaní tento princíp uplatní. Priamo v súdnom konaní by mal sudca, a teda súd primerane prihliadať na právo sporových strán vyjadriť sa ku skutočnostiam, ktoré uvedie protistrana písomne v rámci žaloby, repliky, alebo dupliky, resp. ústne prednesie priamo na pojednávaní. Dať strane možnosť v primeraných lehotách poskytnúť vyjadrenie, navrhnúť alebo doplniť vykonanie dôkazov a priamo predkladať dôkazné prostriedky. S princípom rovnosti zbraní sa do určitej miery prelína zákonná a sudcovská koncentračná zásada sporového konania. Na mnohých okresných súdoch (súdoch prvej inštancie) sa stretávame s uplatňovaním sudcovskej koncentrácie konania.¹⁹ Do veľkej miery ide o signifikantný prínos do sporového konania, ktorý často sprehl'adní sporovú vec už na začiatku sporu, urýchľuje rozhodovanie súdu a do veľkej miery okliešťuje možnosti strán sporu na zámerné priet'ahy v konaní.

Praktický význam rovnosti strán sporu prichádza vo chvíli, keď súd pripustí vykonanie dôkazu, ktorý strana navrhla až následne, v rámci širšej zákonnej koncentrácie konania. K uvedenému môže dôjsť, či už z objektívnych dôvodov, ktoré strany sporu nemohli ovplyvniť a súd na to prihliadne, ale aj zo subjektívnych dôvodov, ktoré sa môžu sudcovi v danej chvíli zdať podstatné pre objasnenie veci a vydanie spravodlivého rozhodnutia. V praxi môže ísť

¹⁷Rozsudok ESLP *DomboBeheer B. V. proti Holandsku* z 27. 10. 1993

¹⁸Rozsudok ESLP *Komanický proti Slovensku* z 12.06.2012

¹⁹ Vid' § 153 CSP.

o navrhnutie výsluchu svedkov, ktorý strana sporu nenavrhla pri svojom prvom procesnom úkone, nakoľko nemala vedomosť, že takýto svedkovia existujú, prípade navrhnutie vykonania listinného dôkazu, ktorým pred tým nedisponovala. Tiež sa v praxi často stáva, že jedna zo sporových strán zabezpečí prítomnosť svedka, ktorého chce na pojednávaní vypočuť, priamo bez toho, že by jeho výsluch navrhla, prípadne priamo na pojednávaní predloží listinné dôkazy alebo uvedie rozsiahle prostriedky procesného útoku a procesnej obrany. Samozrejme s ohľadom na okolnosti prípadu spočíva bremeno rozhodnutia o vykonaní dôkazu – výsluchu svedka, listinných dôkazov, či rozhodnutie o odročení pojednávania na samotnom sudcovi.

K porušeniu princípu rovnosti zbraní pri doručovaní, resp. nedoručovaní písomností v sporovom konaní poukazujeme na Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn.: 5Cdo/270/2010 zo dňa 16.03.2010, v ktorom tento súd judikoval, že *„právo účastníkov konania na doručenie procesných vyjadrení ostatných účastníkov treba považovať za súčasť práva na spravodlivý proces. Nedoručenie vyjadrenia účastníka konania druhému účastníkovi konania vytvára stav nerovnosti účastníkov v konaní pred súdom, čo je v rozpore s princípom kontradiktórnosti konania a rovnosti zbraní ako súčasti práva na spravodlivý proces.“*²⁰

S ohľadom na okolnosti prípadu, musí sudca zvažovať účelnosť vykonania navrhnutých dôkazov spolu so zásadou hospodárnosti a rýchlosti konania, voči ktorým sa v zjavnom kontraste javí princíp rovnosti zbraní. Vo svojej podstate by mali mať sporové strany skutočnú možnosť oboznámiť sa s dôkazmi protistrany a skutočnú vedomosť, aké dôkazné prostriedky protistrana navrhuje a aké dôkazy bude požadovať od súdu aby ich vykonal. Táto vedomosť následne dáva strane sporu faktickú možnosť riadne sa pripraviť na pojednávanie, čo je účelné, nielen vo vzťahu k úspechu v spore, ale aj k urýchleniu a u súdneho konania. Je dôležité si uvedomiť, že strany sporu priamo na pojednávaní pred súdom poukazujú na svoje predchádzajúce písomné vyjadrenia, ktoré dopĺňajú o svoj právny výklad spornej veci a sumarizujú najdôležitejšie intencie prípadu. Prostredníctvom dôkazov sa snažia verifikovať vlastné právne posúdenie a zároveň falzifikovať právne posúdenie protistrany prípadne samotného súdu. V prípade, že sudca z akéhokoľvek dôvodu pripustí výsluch svedka, ktorý nebol včas stranou sporu navrhnutý, prípadne pripustí vykonania iných dôkazov, ktoré neboli pred pojednávaní včas zaslané protistrane, môže do určitej miery z procesnoprávneho hľadiska znevýhodniť protistranu, ktorá nemala relevantnú možnosť zhodnotiť, posúdiť a pripraviť si vyjadrenie k vykonávaným dôkazov. K uvedenému poukazujeme na Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn.: 6Cdo/259/2010 zo dňa 26.01.2016 v ktorom Najvyšší súd

²⁰ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn.: 5Cdo/270/2010 zo dňa 16.03.2010

Slovenskej republiky konštatoval, že „zachovanie rovnosti zbraní z pohľadu spôsobu a rozsahu vykonávaného dokazovania sa týka aj oprávnenia účastníkov konania navrhovať dôkazy . Možnosť navrhovania dôkazov je spojená s princípom dôkazného bremena, ktorého úspešnosť sa v súdnom spore viaže na schopnosť predložiť adekvátne dôkazy na preukázanie svojich tvrdení.“²¹

Samozrejme ako sme uviedli vyššie bremeno rozhodnutia spočíva na sudcovi, ktorý môže byť ovplyvnený skutočnosťou, že navrhnutý svedok sa na nasledujúce pojednávanie nebude môcť dostaviť z dôvodu plánovanej dovolenky, pracovnej cesty, prípadne, že miesta konania sporu je neprimerane ďaleko od bydliska, alebo sídla strán sporu. Nedá sa paušalizovať, či v uvedenom prípade pôjde o také zásadné porušenie princípu rovnosti sporových strán, ktoré by znamenalo vadu konania spĺňajúcu niektorý z odvolacích dôvodov.

Princíp rovnosti sporových strán by mal byť uplatňovaný pri jednotlivých procesných úkonoch súdu a strán sporu a zároveň by mal byť uplatňovaný všeobecne v rámci celého sporového konania. V každom súdnom konaní sa stranám sporu z ich subjektívneho pohľadu môže zdať, že protistrana bola zvýhodnená a ich strana znevýhodnená, avšak je potrebné si uvedomiť, že rovnaká miera procesných práv musí byť v medziach ustanovení civilného sporového poriadku. Prof. Števček k tomu uvádza, že civilné právo procesné „nemôže fingovať skutočnú rovnosť subjektov (napr. jedna sporová strana sa dá zastúpiť advokátom a druhá sporová strana toto svoje procesné právo nevyužije), pričom obsah princípu rovnosti sporových strán v civilnom sporovom konaní sa prejavuje ako tzv. funkčná rovnosť spočívajúca v takom procesnom postupe súdu, aby sa každej zo sporových strán umožnilo v rovnakej miere realizovať svoje procesné oprávnenia.“²²

Skutočnosť, či jednotlivé strany sporu využívajú svoje procesné práva v plnej miere závisí čisto len od nich. Je potrebné mať stále na pamäti, že civilné sporové konanie sa riadi princípom kontradiktórnosti. Princíp kontradiktórnosti predstavuje fakt, že v súdnom konaní proti sebe stoja strany sporu s protichodným záujmom na výsledku sporu. V prenesenom význame k princípu rovnosti sporových strán, sporová strana je povinná vyvrátiť tvrdenia protistrany, inak ich súd bude považovať za nesporné. Podstatou v rámci princípu rovnosti strán sporu potom bude predovšetkým tá skutočnosť, či súd poskytol strane sporu priestor na svoje vyjadrenie teda kontradiktórne tvrdenie, alebo nie. K tomuto uvádzame nálezh Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 32/2015 zo dňa 7. júna 2016: „Podstatou kontradiktórnosti a s ňou súvisiacou „rovnosťou zbraní“ je, aby všetci účastníci konania mali reálnu možnosť

²¹Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn.: 6Cdo/259/2010 zo dňa 26.01.2010

²²ŠTEVČEK, M. a kol.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 45.

využiť svoje procesné práva predložiť argumenty a reagovať na „protiargumenty“ protistrany. Osobitne to platí o sporových konaniach, v ktorých stoja proti sebe žalobca a žalovaný a kde sa v celom rozsahu uplatňuje kontradiktórnosť konania.“

Princíp rovnosti strán sporu sa rovnako dopĺňa s poučovacou povinnosťou súdu (funkčne a komplementárne).²³ Mundukačná povinnosť súdu, ako sa niekedy zvykne nazývať, zabezpečiť stranám sporu rovnakú východziu pozíciu na začiatku sporu. Odborná literatúra subsumuje po túto povinnosť súdu aj ústavné právo strán sporu na právnu pomoc. V rámci všeobecnej poučovacej povinnosti súdu zakotvenej v § 160 ods. 2 CSP ukladá sa súdu povinnosť vždy poučiť strany o ich práve zvoliť si advokáta a o možnosti obrátiť sa na Centrum právnej pomoci.“ V prípade, že je strana sporu zastúpená advokátom, právny poriadok takúto skutočnosť považuje za dostatočnú záruku zabezpečenia pri hájení aj procesných práv strany sporu. Z uvedeného dôvodu poučovacia povinnosť súdu pri zastúpení strany sporu advokátom, odborovou organizáciou, či osobou zriadenou na ochranu práv spotrebiteľa v zmysle ust. § 160 ods. 3 písm. b) CSP odpadá.

V civilnom sporovom konaní nie je vylúčené, že medzi stranami sporu bude dochádzať k markantnej ekonomickej nerovnosti. Takáto nerovnosť prejavujúca sa tým, že jedna strana sporu bude zastúpená dvomi advokátmi, ktorí budú prioritne pracovať len na jednej veci klienta a druhá strana sa bude zastúpená centrom právnej pomoci, prípade nevyužije právo na právnu pomoc nemôže mať za následok porušenie princípu rovnosti sporových strán. Situácia ktorú sme opísali sa stáva v sporových konaniach pomerne často, aj keď nie v takej priepastnej miere v akej sme uviedli náš príklad. Materiálny nedostatok môže strane sporu brániť v prístupe k adekvátnej právnej pomoci, ktorá je hlavne z dôvodu nízkeho právneho povedomia ľudí imanentnou náležitosťou úspechu v spore. Tento materiálny nedostatok však nikomu nemôže brániť uplatňovať svoje práva na súdnu ochranu, či brániť v prístupe k súdu a dovolávania sa spravodlivosti.

Princíp rovnosti strán sporu v kontraste s princípom slabšej strany

S ohľadom na všeobecné princípy spravodlivého súdneho konania je potrebné dať princíp rovnosti sporových strán do kontrastu s princípom ochrany slabšej strany. Princíp ochrany slabšej strany v sebe nesubsumuje fyzické, či ekonomické deficity strany sporu, ktoré spočívajú v možnosti, resp. nemožnosti zaplatiť si dvoch, alebo viacerých advokátov. Potreba ochrany slabšej strany vznikla najmä v kontexte rozvoja trhovej spoločnosti, hospodárskeho

²³Tamtiež s. 45.

pokroku a vzniku nadnárodných spoločností, ktoré môžu byť svojím hospodárskym postavením považované za sociálne silnejšie subjekty, pričom vzostup tejto ochrany vnímame predovšetkým v 21. storočí.²⁴ Ide o „vyváženie prirodzene nerovnovážneho postavenia určitej kategórie subjektov v právnych vzťahoch ako súkromnoprávnej, tak procesnoprávnej povahy.“²⁵ Princíp ochrany slabšej strany sa v podmienkach Slovenskej republiky vyvíja predovšetkým v súvislosti s integráciou v rámci Európskej únie.²⁶ Legislatíva Európskej únie v oblasti ochrany spotrebiteľa je rozsiahla a odrážajú sa v nej hlavné hodnoty Európskej únie, ktorými sú presadzovanie práv zákazníka, prosperita a blaho.²⁷

Civilný sporový poriadok vymenúva tri kategórie subjektov, ktoré sú v sporovom konaní považované za slabšiu stranu. Konkrétne sa jedná o:

- 1) spotrebiteľa,
- 2) zamestnanca,
- 3) diskriminovaného v antidiskriminačných sporoch.

Princípom ochrany slabšej strany je dorovnanie jej postavenia s ohľadom na procesné práva a nie jej zvýhodňovanie nad opačnú stranu sporu, ktorá má postavenie tzv. silnejšej strany sporu. Korešpondencia s princípom rovnosti strán sporu je teda vo svojej podstate zachovávaná v tom zmysle, aby každá strana sporu, aj tá, ktorá je v rámci zákona považovaná za slabšiu, mala rovnakú východziu pozíciu v sporovom konaní. Ochrana slabšej strany teda nie je bezbrehá a nekonečne protežovaná. Ochrana zo strany súdu by mala končiť tam, kde začína vzájomná procesná rovnosť strán sporu.

Civilný sporový poriadok ďalej v ods. 2 článku 6 ukladá povinnosť súdu zohľadňovať u sporových strán ich špecifické potreby vyplývajúce zo zdravotného a sociálneho postavenia. Ide o špecifický procesný režim, keďže spory s ochranou slabšej strany sú upravené odchylné v rámci II. hlavy CSP, ktorý však nemá nijakým spôsobom negovať princíp rovnosti sporových strán. Ide o normatívne vyjadrenia obvyčajne ľudskej slušnosti, napríklad vo vzťahu k zdravotne postihnutým osobám.²⁸ V zmysle uvedeného princípu by mal súd samozrejme s prihliadnutím na okolnosti prípadu a zdravotný či sociálny stav strán sporu zohľadniť jeho určité intencie. Ako príklad môžeme uviesť vykonanie pojednávania v bezbarierovej miestnosti súdu, alebo

²⁴ PAVLOVOVÁ, M.: Princíp rovnosti a spory s ochranou slabšej strany. In: Visegrad journal on human rights č. 1, 2014, s. 112

²⁵ŠTEVČEK, M. a kol.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 45.

²⁶ Napr. prijatie právnej úpravy spotrebiteľských zmlúv v § 52 až § 62 OZ alebo prijatie zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa v znení neskorších právnych predpisov.

²⁷ Dostupné na internete: <http://www.pravaspotrebiteľa.sk/index.php?page=rights>.

²⁸ŠTEVČEK, M. a kol.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 46

v prípade, že strana cestuje na súdne pojednávanie z väčšej vzdialenosti verejnou dopravou vytyčenie pojednávania na poobednú hodinu a podobne.

Záver

Princíp rovnosti strán sporu predstavuje jedinečný prvok civilného sporového konania, ktorý pri zachovaní všetkých náležitostí posilňuje spravodlivé a efektívne rozhodovanie súdu. Dbáť na jeho dodržiavanie musí predovšetkým samotný súd, ktorý z tohto princípu nesmie poľaviť v rôznych prípadoch a za rôznych okolností vyvolaných stranami sporu, s ktorými prichádza dennodenne do kontaktu vo svojej rozhodovacej praxi. Na druhej strane majú aj strany sporu nielen právo dožadovať sa zachovania tohto princípu, ale aj morálnu povinnosť konať v jeho súlade.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice:

BAJÁNKOVÁ, J.: Tretia hlava. Účasť na konaní. In: ŠTEVČEK, M. a kol.: Občiansky súdny poriadok. I. diel. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 62 – 108. ISBN: 978-80-7400-406-3

GÁBRIŠ, T.: Zásady a/alebo princípy. In: Právne noviny. Dostupné na internete: <https://www.pravnenoviny.sk/principy-a-alebo-zasady>.

GERLOCH, A: Princíp právnej jistoty v soudobém právu. In: BOGUSZAK, J.: Právní principy: kolokvium. 1. vydanie. Pelhřimov : Vydavatel'stvo 999 , 1999 , 778 s. ISBN 80-901-0645-5

ŠTEVČEK, M. a kol.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s. ISBN: 978-80-7400-629-6

ŠTEVČEK, M.: Princíp rovnosti účastníkov. In: FICOVÁ, S. a kol.: Občianske právo procesné : základné konanie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislava, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2008, 438 s. ISBN 978-80-7160-256-9

Periodiká a zborníky:

PAVLOVOVÁ, M.: Princíp rovnosti a spory s ochranou slabšej strany. In: Visegrad journal on human rights., č. 1, 2014, s. 111 – 116. ISSN 1339-7915.

TELEC, I: Právní principy a některé jiné věci. In: Právník. 2002, roč. 141, č. 6, s. 623 a násl. ISSN 0324-7007

Právne predpisy:

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v znení protokolov č. 11 a 14.

Dôvodová správa k Civilnému sporovému poriadku. Dostupné na internete:
<https://www.epi.sk/dovodova-sprava/dovodova-sprava-k-zakonu-c-160-2015-z-z.htm>.

Všeobecná deklarácia ľudských práv.

Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších ústavných zákonov.

Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov.

Judikatúra:

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn III. ÚS 32/2015 zo dňa 7. júna 2016.

Rozsudok ESLP DomboBeheer B. V. proti Holandsku vydaný dňa 27. 10. 1993 č. 14448/88.

Rozsudok ESLP Komanický proti Slovensku vydaný dňa 12.06.2012 č. 32106/96.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn.: 5Cdo/270/2010 zo dňa 16.03.2010.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn.: 6Cdo/259/2010 zo dňa 26.01.2010.

PRODUCT LIABILITY IN THE CONTEXT OF SOURCING IN THE AUTOMOTIVE INDUSTRY

Andreas Mussmann¹

Abstract:

Product liability regulations provide a major challenge to the production processes, especially for the automotive industry. Consequently sourcing and product liability are related to the success of a business. Scientific evidence concerning sourcing strategies and the importance of product liability are shown in the light of current European legislation in this article. The research results can be used by automotive companies to take decisions in the important fields of product liability and modular sourcing.

Keywords:

Product Development, Product Liability, Modular Sourcing, Procurement

1. Introduction

All producers of products, regardless of whether they are from a member state of the European Union or whether they manufacture the product outside the European Union and place it on the market within the territory of the European Union, have to comply with the legislative framework conditions of the European Union for product development.

In the event the product which a producer has manufactured for the market of a member state of the European Union is defective, this producer is subject to a multitude of liability risks. Likewise when a product that is offered in the market of a member state of the European Union by a vendor who is different from the producer such vendor is subject to liability risks.

The legal framework conditions are defined in a framework directive under European law in order to ensure a uniform approach to liability risks when products are manufactured for, or imported to, the European market.

The directive defines a certain framework at the European level within which the member states can make their own arrangements.²

The key document is Directive 85/374 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the member states concerning liability for defective products.³

In the time before the introduction of the said Directive most of the individual member states of the European Union already had their own approaches and fundamental ideas in

¹Ass.Iur., LL.M., Lawyer in Mannheim/Stuttgart/Hamburg, PhD student at University of Banska Bystrica, Faculty of Law, Slovakia, e-mail: andreas.mussmann@goetzel-gmbh.de

²COING, H. - *Europäisierung der Rechtswissenschaft* in NJW 1990, p. 937

³ABl. EG vom 31. August 1985 Nr. L 210/29 - Produkthaftungs-Richtlinie

academy, literature and jurisdiction which established liability for such defects. However, the differences were enormous. Thus in Germany any claim based on contractual entitlements to compensation always required culpable fault, whereas in Slovakia the manufacturer and/or seller of a product bears liability regardless of culpability.

A frequently used synonym for this notion is the notion of “producer’s liability”. Now, if a defective product is sold the buyer is entitled to contractual warranty rights for defects in the framework of European law and of the legislation systems of the individual member states. This notion of warranty and the associated entitlements to repair or replacement of the defective item has to be seen as strictly separate from the regulations on product liability or producer’s liability and the according claims.

These can be losses or damage caused by the defectiveness of the product and which can affect, e. g., other items or the life or health of other persons. Therefore it is always important to make a clear distinction between contractual warranty for defects and the producer’s liability for risks, which is independent from culpable fault and which protects the claimant’s integrity interest.

Since the producer bears the liability as described above, such a producer also has to respond to claims when the defectiveness of a product was due to a supplied component being defective. Therefore the topic of sourcing, i. e. procurement, will be briefly described below because due to this system the production of individual parts or components or complete modules takes place outside the area of control of the final producer.

2. Product Liability and Sourcing

2.1. Purpose

The purpose of this article is to describe the legal situation and regulations in the context of product liability regarding sourcing, i. e. the procurement of partial products and similar items through suppliers. This procedure places significant liability risks for product defects on the car manufacturers because they do not control the production processes of the partial products, components and materials themselves.

2.2. Methods

First the article describes the legal situation regarding product liability along with the resulting problem areas for the producers. Then it deals with the options for enterprises, especially preventive action that can allow the enterprises to avoid product liability cases or at least to reduce the risk of potential product liability cases.

2.3. Procurement strategies

Enterprises that are successful in the long run employ a diversity of procurement strategies. These strategies each have different types of potential.⁴

Procurement strategy	Lower costs	Better performance	Lower risks	Greater flexibility
Single Sourcing	X	X		
Global Sourcing	X	X	X	X
Local Sourcing			X	X
Modular Sourcing	X	X		

Fig. 1. Overview of the different procurement strategies⁵

2.3.1. Single sourcing

The notion of single sourcing describes the procurement of goods from only one single supplier.⁶ This variant of procuring materials is also used in the automotive industry.

2.3.2. Dual sourcing

Procurement from two sources, or dual sourcing, describes the purchase of a product from two different competing suppliers. This strategy is mainly used in order to ensure a reasonable security of supply.⁷

2.3.3. Multiple sourcing

Multiple sourcing means the procurement of identical services or goods from several suppliers. This procurement strategy is mainly applied for goods with a low level of specification or a high degree of standardization, which has been done in the automotive industry for a long time.⁸

2.3.4. Global sourcing

The notion of global sourcing means the world-wide purchase of procurement items.⁹

⁴WANNENWETSCH, H. - Integrierte Materialwirtschaft und Logistik. Beschaffung, Logistik, Materialwirtschaft und Produktion (2007), p. 136

⁵WANNENWETSCH, H. - Integrierte Materialwirtschaft und Logistik. Beschaffung, Logistik, Materialwirtschaft und Produktion (2007), p. 148

⁶KRAMPF, P. - Beschaffungsmanagement. Eine praxisorientierte Einführung in die Materialwirtschaft und Einkauf (2012), p. 34; KLUG, F. - Logistikmanagement in der Automobilindustrie Grundlagen der Logistik im Automobilbau (2010), p.21

⁷WANNENWETSCH, H. - Integrierte Materialwirtschaft und Logistik. Beschaffung, Logistik, Materialwirtschaft und Produktion (2007), p. 152

⁸WANNENWETSCH, H. - *Integrierte Materialwirtschaft und Logistik. Beschaffung, Logistik, Materialwirtschaft und Produktion* (2007), p. 153

⁹KLUG, F. – Logistikmanagement in der Automobilindustrie Grundlagen der Logistik im Automobilbau (2010),

2.3.5. Local sourcing / domestic sourcing

Local or domestic sourcing means that the required goods or services are procured in the direct neighbourhood or in the domestic market of an enterprise.¹⁰ This procurement strategy especially reduces any potential logistical problems because the delivery distance and lead times are short.¹¹

2.3.6. Modular sourcing

The notion of modular sourcing means no procurement of many individual parts from many individual suppliers but concentration on few suppliers, who then deliver complex systems, i. e. assemblies or modules.¹² So the parts to be procured are combined into complete, pre-assembled, ready-to-install functional groups or vehicle modules,¹³ and the supply is provided by few suppliers.¹⁴ The modular sourcing strategy is widely used in several industries,¹⁵ especially in the field of the automotive industry.¹⁶

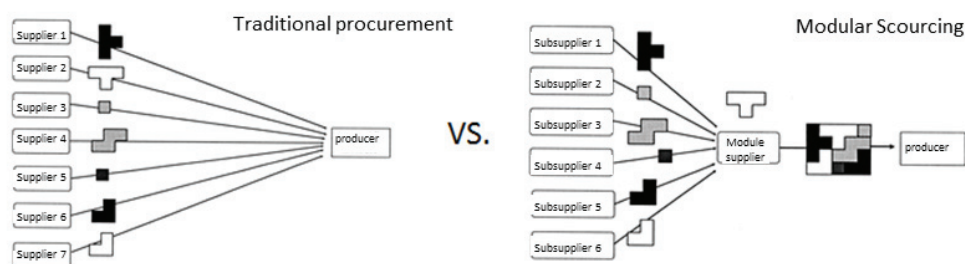

Fig. 2. Comparison of traditional procurement strategies¹⁷

p. 22; APPELFELLER, W., BUCHHOLZ, W. - Supplier Relationship Management (2005), p.12.

¹⁰KRAMPF, P. - Beschaffungsmanagement. Eine praxisorientierte Einführung in die Materialwirtschaft und Einkauf (2012), p. 35; GUINIPERO, L. C. - HANDFIELD, R. B. - MONCZKA, R. M.- PATTERSON, J. L., - WATERS, D. - Purchasing & Supply Chain (2010), p. 144

¹¹WANNENWETSCH, H. - Integrierte Materialwirtschaft und Logistik. Beschaffung, Logistik, Materialwirtschaft und Produktion (2007), p. 153

¹²KRAMPF, P. - Beschaffungsmanagement. Eine praxisorientierte Einführung in die Materialwirtschaft und Einkauf (2012), p. 34

¹³KLUG, F. - Logistikmanagement in der Automobilindustrie Grundlagen der Logistik im Automobilbau (2010), p.22; EGER, M. - Modular Sourcing durch Wertschöpfungspartnerschaften optimieren (2013) [online] published: <http://www.beschaffungaktuell.de/home/article/16537505/26965142/Modular-

¹⁴WOLTERS, H. - Modul- und Systembeschaffung in der Automobilindustrie. Gestaltung der Kooperation zwischen europäischem Hersteller- und Zulieferunternehmen (1995), p. 187

¹⁵H. H. IPPEN, H. - Das Modulare Baukastensystem von VW: MQB, MLB, MOB & Co – Das Lego-Prinzip. In: Auto Zeitung, [online] 19. March, 2012. published: <http://www.autozeitung.de/technik/vw-mqb-modularer-querbaukasten-technik-volkswagen> [cit. 19. March 2013]

¹⁶ARNOLD, D. - ISERMAN, H. - KUHN, A - TEMPELMEIER, H.-Handbuch Logistik. (2004) p. 344; KOPP, W. - Entwicklung eines Software- Tools zur Gesamtkostendarstellung der Logistikkette (2006), p. 28

¹⁷WANNENWETSCH, H. - Integrierte Materialwirtschaft und Logistik. Beschaffung, Logistik, Materialwirtschaft und Produktion (2007), p. 156

In a modular sourcing system the buyer's direct contact is only with the direct suppliers, i. e. the so-called module suppliers, who then coordinate the processes with sub-suppliers, i. e. indirect suppliers.¹⁸

The advantages of the according procurement strategies are as follows:

Procurement strategy	lower costs	better performance	lower risk	more flexibility
Single sourcing	X	X		
Dual sourcing	X		X	
Multiple sourcing	X		X	X
Global sourcing	X	X	X	X
Local sourcing			X	X
Modular sourcing	X	X		
Just-in-time	X	X		
Procurement cooperation	X			

Fig. 3. Overview of individual procurements strategies¹⁹

2.4. Legal aspects of product liability

In the context of the different sourcing models product liability also plays a significant role because the use of external components may include liability risks which must not be neglected.

In order to make the liability problem clearer it makes sense to first go into the legal background. The subject of product liability is any damage which a defective industrially manufactured product causes to persons (health) or objects (property). In the context of the legislation of the individual member states the buyer of a product is first and foremost entitled to contractual warranty rights for defects, such as the entitlement to repair or replacement of flawed products, which has to be clearly distinguished from product liability, the topic of this article. In the context of its field and purpose of regulation the concept of product liability does explicitly not cover damage to the product itself. So the notion of product liability, or of the synonym producer's liability in the context of Directive 85/374/EEC describes the liability of the producer for consequential damage resulting from the use of a product manufactured by him.²⁰ That is why it is always necessary to make a clear distinction between contractual

¹⁸KLUG, F. - Logistikmanagement in der Automobilindustrie Grundlagen der Logistik im Automobilbau (2010), p.23

¹⁹WANNENWETSCH, H. - *Integrierte Materialwirtschaft und Logistik. Beschaffung, Logistik, Materialwirtschaft und Produktion* (2007), p. 148

²⁰HEIDEL, T. - SCHALL, A. – *Nomos kommentar Handels gesetzbuch*, (2011), ProdHG, § 3, Rn. 14

warranty for defects and producer's liability for risks that applies regardless of culpable fault and protects the integrity interest of the claimant.²¹

In the field of application of product liability all parties involved in the production process bear joint and several liability, which constitutes a significant expansion of liability and which may lead to risks that can partly not be calculated. At the European level this liability was laid down in the Council Directive on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the member states concerning liability for defective products (Directive 85/374/EEC dated 25th July 1985, amended by Directive 1999/34/EC of the European Parliament and Council dated 10th May 1999) on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the member states concerning liability for defective products, which has been transposed into national legislation in most member states of the European Union. The key new aspect of this EU Directive is the concept of liability *without* culpable fault.²² On the basis of various considerations of the Council of the European Union, which are reflected in Directive 85/374/EEC, the Council arrived at the conclusion that producer's liability without culpable fault is the only possible adequate response to the ever-increasing use of technology and the problem areas resulting from it. However, in the first place the Directive was intended to regulate liability for movable items from industrial production.²³ Furthermore it brings about an adequate distribution of the risk between the producer and the injured party by allowing the producer to avoid liability when he provides evidence of exonerating circumstances.²⁴ Whereas on the one hand the protection of the injured party and thus the producer's liability must not be affected by any action of third parties, such action can have the effect of reducing or excluding liability. Therefore the regulations and protection clauses included in the Directive also need to include liability for damage to the life and limb of persons as well as for damage to objects, which are limited to objects for private use or consumption. Thus the Directive only regulates defect-related damage to private end-consumers. However, the Directive does not regulate claims for compensatory damages or for the restitution of other psychological damage.²⁵ Furthermore it was in the general interest to create legal clarity and security by establishing a uniform regulation on limitation of claims. To

²¹GRAF VON WESTPHALEN, F. - *Das neue Produkthaftungsgesetz*, in: NJW 1990, p. 83 - 93

²²GABLER WIRTSCHAFTSLEXIKON -*Stichwort: internationale Produkthaftung*, [online] <35/Archiv/12134/internationale-produkthaftung-v6.html> [cit. 09. June 2016]

²³PALANDT, O. - *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, (2011), ProdHG, § 6, Rn. 21

²⁴PALANDT, O. - *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, (2011), ProdHG, § 6, Rn. 23

²⁵PALANDT, O. - *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, (2011), ProdHG, § 6, Rn. 27

make sure the Directive cannot fail or be bypassed, the regulatory content of the Directive is not disposable, i. e. it cannot be modified by a differing contract clause.

In view of the complex and far-reaching regulation scope of the Directive there is a definition of the notion of defect in § 3 of the Directive. It describes the preconditions for classifying a product as defective on the basis of objective criteria. This description of a fault acc. to the Directive is used to derive diverse fault types and fault designations, so the notions of design fault, manufacturing fault and instruction fault have been developed.

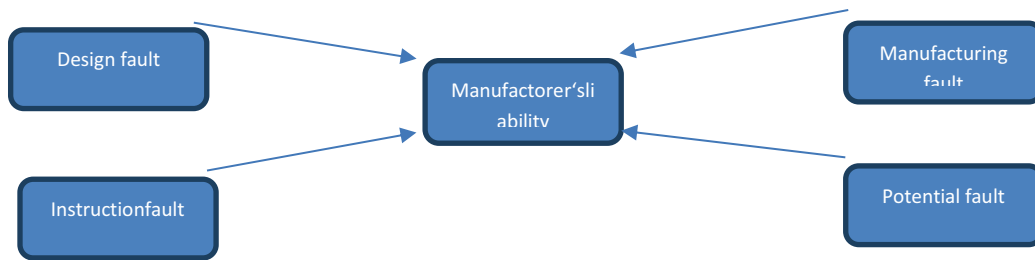

Fig. 4. Causes of Manufacturer's liability - Faults

The decisive criterion for assuming the presence of a **design fault** is first and foremost that at the time of market placement of a product an alternative product design was available, the use of which would not have caused the damage.²⁶ Moreover, the question arises whether the manufacturer was obliged to use this alternative product design, which also involves a cost / benefit analysis. If at the time of market placement there was no possibility of a “better” construction, then a design error may still be present in the sense that the product should never have been placed on the market due to its high inclination to inflict damage.

A **manufacturing fault** is present if a product does not meet the requirements that the manufacturer has imposed on this product himself.²⁷ In order to make such an assessment the product in question has to be compared to a reference product which corresponds to the manufacturer's construction plan. Moreover a manufacturer may to some extent be held liable for the risk associated with outliers. Here the proof that a particular outlier could not have been noticed by the manufacturer does not lead to exoneration from liability.

An **instruction fault** is assumed to have occurred if the user of the product has not been or has not been sufficiently instructed concerning the use of the product and the associated risks.²⁸ Thus a vehicle manufacturer also has to point out the risks that are associated with the

²⁶PALANDT, O. - Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, (2011), ProdHG, § 6, Rn. 25

²⁷PALANDT, O. - Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, (2011), ProdHG, § 6, Rn. 29

²⁸Richtlinie des Rates vom 25.07.1985 zur Angleichung der Rechts- und Verwaltungsvorschriften der Mitgliedstaaten über die Haftung für fehlerhafte Produkte (85/374/EWG) [online]

intended use of the product. This fault can also be seen in the absence of an operating manual, or in flawed content in an operating manual.

As the description above shows the concept of sourcing as such, but also the selected sourcing method, presents quite a challenge in terms of liability law for the according industries including the automotive industry.

That is especially true because product liability does not depend on culpable fault, and the producer who has to respond to a claim cannot make any defence in his relationship with the injured party or claimant, but he is often restricted to asserting recourse claims in the framework of the supply chain.

Therefore it is essential for a producer as defined by the Directive to avoid such liability risks that might result from sourcing by running a functioning quality management system that starts as early as with the selection of suppliers in order to minimize the threatening liability risk. Besides that there can be, and must be, permanent product monitoring after delivery of the finished products in order to counteract any threatening liability cases even after the delivery or sale of the finished products.

It is especially in the automotive industry that the number of product recalls has increased in recent years. If a car manufacturer initiates such a recall campaign it affects in particular the suppliers. Due to the sourcing methods used in the automotive industry the campaign usually leads to recourse claims against the suppliers, so those are exposed to significant financial risks.²⁹This is, however, meaningless for the injured party because of the joint and several liability of all companies involved in the production process and because of the exclusion of defences.

Such liability cases and recall campaigns have major financial consequences for the final producer who has to respond to a claim and for the responsible supplier. The supplier can, among other things, mitigate the consequences by taking out a suitable insurance policy with the intention of buffering the costs arising from a manufacturer's recall campaign. That is why car manufacturers nowadays require that their suppliers provide evidence of sufficient recall cost insurance, who conversely demand the same from their sub-suppliers.³⁰Usually the car

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31985L0374:de:HTML>> [Abruf 17.09.2016]

²⁹*Riskmanagement – Immer mehr Rückrufe in der Automobilindustrie* [online]

<<https://www.munichre.com/de/reinsurance/magazine/topics-online/2015/10/recalls-automotive-industry/index.html>> [cit. 14. September 2016]

³⁰*Riskmanagement – Immer mehr Rückrufe in der Automobilindustrie* [online]

<<https://www.munichre.com/de/reinsurance/magazine/topics-online/2015/10/recalls-automotive-industry/index.html>> [cit. 14. September 2016]

manufacturer is the one who initiates the vehicle recall in order to prevent any potential damage to his reputation or any danger to users.

3. Conclusions

The details above show that especially the sourcing models used in the automotive industry have led to a situation where many parts, materials and modules are not manufactured in the area of control of the final producer. However, the final producer bears a significant risk regarding the potential product liability. Thus it is absolutely necessary for him to develop an adequate risk awareness for this field on the one hand and to take action to mitigate such risks on the other hand.

The producer's possibilities of managing these risks include options in the areas of quality management, quality assurance and risk insurance, each of which entails the according use of resources.

In order to counteract all threatening risks and the according long-term dangers and consequences the producers should make use of all available possibilities in these areas to avoid product liability risks. A pure insurance strategy for the company can obviously not be sufficient because it can buffer the direct financial disadvantage, but it cannot repair the loss of reputation related with product liability cases and the resulting indirect financial disadvantages.

Thus it seems to be indispensable to conduct early checks on supplied parts or components. That can help identify defective products or components at an early stage and thus prevent the production of defective end-products which would be placed on the market. This approach reduces the threatening financial losses as well as the risk of damage to the company's reputation. But of course quality management and quality assurance must not be limited to the supplied product components. The parts manufactured in the final producer's factory and the final product itself also require intensive control because the risk of product faults is also omnipresent here.

It is always advisable to do product monitoring because that is the only way of reacting swiftly when defective products are already in the market and have to be called back in product recall campaigns as soon as possible. In view of the large risks connected with potential product liability and of the associated task of minimizing the product liability risk enterprises are facing enormous challenges that can only be managed by employing comprehensive strategies.

Bibliography

Monographs and textbooks:

APPELFELLER, W. - BUCHHOLZ, W.: Supplier Relationship Management. Wiesbaden: Gabler, 2005. 128 s. ISBN 978-3-8349-6424-3

D. ARNOLD, D. - ISERMAN, H.- KUHN, A.- TEMPELMEIER, H.: Handbuch Logistik. Heidelberg: Springer- Verlag, 2004. 1137 s. ISBN 978-3-540-72929-7

GUINIPERO, L. C. - HANDFIELD, R. B.- MONCZKA, R. M. - PATTERSON, J. L. - WATERS, D.: Purchasing & Supply Chain. 3. Auflage, Harlow: FT Prentice Hall, 2010. 528 s. ISBN 978-1-4080-1744-9

HEIDEL, T. - SCHALL, A.: Nomoskommentar Handelsgesetzbuch, 1. Auflage, Baden- Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2011. 3043 s. ISBN 978-3-8487-1767-5

KLUG, F.: Logistikmanagement in der Automobilindustrie. Grundlagen der Logistik im Automobilbau. Heidelberg- Berlin- New York: Springer Verlag, 2010. 462 s. ISBN 978-3-642-05293-4

KOPP, W.: Entwicklung eines Software- Tools zur Gesamtkostendarstellung der Logistikkette. München: Grin Verlag GmbH, 2006. 105 s. ISBN 978-3-6384-9927-9

WANNENWETSCH, H.: Integrierte Materialwirtschaft und Logistik. Beschaffung, Logistik, Materialwirtschaft und Produktion. 3. Edition Mannheim: Springer Verlag, 2007. 542 s. ISBN 978-3-540-29757-4
WANNENWETSCH, H.: Integrierte Materialwirtschaft und Logistik. Beschaffung, Logistik, Materialwirtschaft und Produktion. 3. Edition Mannheim: Springer Verlag, 2007. 542 s. ISBN 978-3-540-29757-4

WOLTERS, H.: Modul- und Systembeschaffung in der Automobilindustrie. Gestaltung der Kooperation zwischen europäischem Hersteller- und Zulieferunternehmen. Wiesbaden: Deutscher Universitätsverlag, 1995. 314 s. ISBN 978-3-8244-6244-5

PALANDT, O.: Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 70. Edition, München: C. H. Beck Verlag, 2011. 3085 s. ISBN 978-3-4066-1000-4

Periodicals and journals:

COING, H.: Europäisierung der Rechtswissenschaft, In: Neue Juristische Wochenschrift. München: C. H. Beck Verlag. 1990. ISSN 0341-1915, s. 937 – 940

GRAF VON WESTPHALEN, F.: Das neue Produkthaftungsgesetz, München: C. H. Beck Verlag. 1990. ISSN 0341-1915, s. 89 – 93

Internet sources:

EGER, M.: Modular Sourcing durch Wertschöpfungspartnerschaften optimieren, 2013. [online] [cit. 2013-06-11] Dostupné na internete:

<http://www.beschaffungaktuell.de/home/article/16537505/26965142/Modular_sourcing_durch_Wertsch%C3%B6pfungspartnerschaften_optimieren/art_co_INSTANCE_0000_maximized/>

GABLER WIRTSCHAFTSLEXIKON, Stichwort: internationale Produkthaftung, [online] [cit. 2016-06-09] Dostupné na internete: <[35/Archiv/12134/internationale-produkthaftung-v6.html](http://www.gabler.de/Archiv/12134/internationale-produkthaftung-v6.html)>

IPPEN, H.: Das Modulare Baukastensystem von VW: MQB, MLB, MOB & Co – Das Lego-Prinzip. Auto Zeitung, [online] 19. März. , 2012. [cit. 2013-03-19] Dostupné na internete:

<<http://www.autozeitung.de/technik/vw-mqb-modularer-querbaukasten-technik-volkswagen>>

Riskmanagement – Immer mehr Rückrufe in der Automobilindustrie [online] [cit. 2016-09-14]

Dostupné na internete: <<https://www.munichre.com/de/reinsurance/magazine/topics-online/2015/10/recalls-automotive-industry/index.html>>

Legislative materials:

Richtlinie des Rates vom 25.07.1985 zur Angleichung der Rechts- und Verwaltungsvorschriften der Mitgliedstaaten über die Haftung für fehlerhafte Produkte (85/374/EWG) [online] [cit. 2016-09-11] Dostupné na internete: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31985L0374:de:HTML>

ABl. EG vom 31. August 1985 Nr. L 210/29 - Produkthaftungs-Richtlinie.

SÚKROMNÁ AUTONÓMIA – ZÁKLAD TRHOVÉHO HOSPODÁRSTVA

THE PRIVATE AUTONOMY – THE FOUNDATION OF THE MARKET ECONOMY

Jana Neumann¹

Abstrakt:

Predložený príspevok sa zaoberá súkromnou autonómiou ako základom súkromného trhového hospodárstva. Zásada súkromnej autonómie je založená na úvahe, že v slobodnej a demokratickej spoločnosti môže každý slobodne a bez prekážok formovať svoju vôľu a konať v súlade s ňou. V nemeckom právnom poriadku sa súkromná autonómia považuje za osobitný prejav všeobecnej slobody konať podľa čl. 1, 2 Grundgesetz [nemecká ústava] (GG). Súkromná autonómia nachádza konkrétne hranice výlučne v rámci povinne stanovených zákonom a štatútom a v sociálnom trhovom hospodárstve je obmedzená najmä trestným právom.

KPúčové slová:

Súkromná autonómia, trhové hospodárstvo, nemecký právny poriadok, právne predpisy

Abstract:

The principle of private autonomy is based upon the consideration that, in a free and democratic society, each person may form their will in a free and unhindered manner and act in accordance with it. In the German legal order, private autonomy is considered to be a special manifestation of the general freedom to act from Art. 1, 2 Grundgesetz [German Constitution] (GG). Our entire business life is based upon private autonomy. Private autonomy finds concrete boundaries exclusively in the frameworks mandatorily prescribed by law and statute. Private autonomy in a social market economy is restricted particularly through criminal law.

Keywords:

Private autonomy, market economy, German legal order, legal directives

I Introduction

Everyone has the right to structure their private law relationships based upon their own decisions.

The so-called principle of **private autonomy** is based upon the consideration that, in a free and democratic society, each person may form their will in a free and unhindered manner, express

¹Jana Neumann, Managing Director P&B Law Rechtsanwalts-gesellschaft mbH, Chemnitz and P&B Law Berlin Rechtsanwalts-gesellschaft mbH, Study of architecture FH Darmstadt 1994-1999, Dipl.-Ing. for architecture since 1999, Studied law at the University of Mannheim 1999-2002, Legal clerkship at the district court Heidelberg 2002-2005, Attorney since 2005, Specialist lawyer for building and architectural law since 2010, PHD studies, Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela, Národná 12, SK – 97401 Banská Bystrica since 2017, professorship Prof. JUDr. Ján Cirák, CSc.

(impart?) the same and act in accordance with it. In the legal order of the Federal Republic of Germany, private autonomy is considered to be a special manifestation of the general freedom to act from Art. 1, 2 Grundgesetz[**German Constitution**] (GG).

In German civil law, there are four pillars of freedom with regards to private autonomy:²

1. The freedom to conclude contracts with everyone regarding whatever subject, without the obligation to do so: The **freedom of contract**.
2. The freedom to form societies and other associations, without the obligation to do so: The **freedom of association**.
3. The freedom to dispose of one's property in a free and unhindered manner, without the obligation to do so: The **freedom of ownership**.
4. The freedom to freely dispose of one's assets upon one's death through a last will and testament, etc., without the obligation to do so: The **testamentary freedom**.

The **freedom of contract**, as **one of the pillars of private autonomy**, once again differentiates between the **freedom of concluding contractual agreements** and the **freedom of content and form**.³

1. The freedom of concluding contractual agreements provides that everyone has the right to decide whether they want to conclude a contract and whom with.
2. The freedom of content and formulation grants each person the right to freely determine the content of the contractual agreement.

Our entire business life is based upon private autonomy. Private autonomy finds concrete boundaries exclusively in the frameworks mandatorily prescribed by law and statute. Thus, a company may negotiate the contractual contents in a self-determining manner within the existing laws.

Private autonomy in a social market economy is restricted particularly through criminal law.

While criminal law intends to efficiently protect legal interests, private autonomy supports the freest possible development of the parties conducting business transactions.⁴

The opportunity to take action at one's own free responsibility in business dealings, which

²Jan Göppert, Universität Augsburg, Juristische Fakultät, Lehrstuhl Haberl/Schmid/Dr. Suyr für Fachbereich BGB I – WS 2015/16 „Prinzipien und Grundsätze des Zivilrechts“, [cit.2019-12-19]Dostupné na internete: https://www.jura.uni-augsburg.de/lehrende/professoren/maties/lehre_studium/WS_2015_16/ag_haberl/downloads/AG-1/fb01_08_grundsaeetze.doc (Stand 19.12.2019)

³as above

⁴Grützner – Momsen in CCZ 2017, 155 ff. „Kopplungsgeschäfte und Korruption (§ 299 StGB) – Die Grenzen der Privatautonomie“ – dort Rn. 157

includes the content formulation of contractual relationships in accordance with the will of the contractual partners is restricted particularly by criminal law.

This becomes particularly evident in the case of themes such as the **protection of free competition** vs. criminal acts against competition and particularly tie-in deals and corruption.

II. Private Autonomy vs. Legal Directives

However, this presentation does not deal with "Legal Directives as a Stabilisation Factor of Private Law", but rather with the "Principles of Private Law as a Stabilisation Factor for Legal Directives".

In this respect, there is a highly topical, very interesting ruling from the European Court of Justice (ECJ) which could carry the heading "EuGH Killed the HOAI Star!".⁵

The factual circumstances:

Since the end of 2006, it has been regulated in the so-called **Services Directive** that the member countries of the European Union must review their national directives which regulate the respecting of **minimum and/or maximum prices prescribed** by the "service provider". They are only then permissible if they have been justified through a "**compelling reason of the public interest**" and are also proportional.

Legal starting point:

The **Fee Scale for Architects and Engineers [Honorarordnung für Architekten und Ingenieure] (HOAI)** is a German law that is valid throughout Germany which prescribes a legal framework for fees for the work services rendered by architects and engineers. This framework is a so-called **pricing law to be mandatorily followed** and is supposed to protect the participating professional groups from a ruinous price war. The quality of the work services rendered by architects and engineers is supposed to be protected to benefit the entire market. As such, the Fee Scale for Architects and Engineers resembles similar laws such as, for example, the Fee Scale of the Rechtsanwaltsvergütungsgesetz [**Attorneys' Fee Act**] (RVG) for attorneys or the Fee Scale of the Gerichts- und Notarkostengesetz [**Court and Notary Cost Act**] (GNotKG).

⁵Kapellmann und Partner Rechtsanwälte mbB, Veröffentlichung v. 04.07.2019 / FAQ-Liste zur EuGH-Entscheidung v. 04.07.2019 „EuGH killed the HOAI star“, [cit.2019-12-19]
Dostupné na internete: <https://www.kapellmann.de/de/aktuelles/nachrichten/eugh-killed-the-hoai-star/>.

Thus, the Fee Scale for Architects and Engineers asserts the claim to be able to bill an appropriate architect's fee within the range between the minimum rate and a maximum rate. If the fees paid by the client to the architect fluctuate within this framework, i.e. between the maximum rate and the minimum rate, then the contractual agreement between them remains valid.

For the case that frequently occurs in Germany whereby, for example, as the result of an agreement on a flat fee (risk of dumping prices and quality deficiencies), the legally prescribed minimum rate for the payment of an architect or an engineer fails to be met, they shall subsequently have a claim to at least the fee which is prescribed on the Fee Scale as the minimum price for their work services.

In short: It was forbidden to reach agreement on lower fees for a certain work service rendered by the architect or the engineer than the lawmakers have prescribed. Such fee agreements were rendered invalid.

The European Services Directive is a resulting product of private autonomy upon the European level.

However, Art. 15 of the European Services Directive forbids any binding minimum and maximum prices for certain services.⁶

Since the end of 2006, it has been regulated in the Services Directive that the member countries of the European Union must have their national directives examined.

The EU Commission initiated infringement proceedings against the Federal Republic of Germany.

Through the ruling of 04/07/2019, the ECJ determined that the legally prescribed minimum (and maximum) fees in Germany for Architects and Engineers constitute an infringement of the **freedom of establishment**.⁷

Particularly the minimum rates make it difficult for market entrants to establish themselves in the market. The Federal Republic of Germany has not succeeded in proving that a legally prescribed minimum fee helps prevent a competition which impairs the quality of the rendered services.⁸ In other words, the fact that someone receives at least an amount X as a fee for a service Y, does not constitute a minimum guarantee for the quality of this service.

⁶as above

⁷Maurer in IBR-online 2019, 1143, „Die HOAI ist immer noch wirksam! Das Urteil des EuGH v. 04.07.2019 und seine Folgen“

⁸i. d. S. u.a. Fuchs in IBR-online 2019, 436 ff. „EuGH beerdigt HOAI! Aber nicht vollständig...“

As a consequence, there currently is **no** compelling reason of the public interest for this regulation.

As a result, it must be concluded that, owing to this ruling, any fee agreements concluded under private law which are below the minimum rate of the Fee Scale for Architects and Engineers are also binding and valid.

Thus, planning services in the Federal Republic of Germany will once again become more attractive and the **competition in Europe will become fairer.**

The only remaining downward limits are those that exist by observing the ban on unconscionability which is regulated in the General Section of the BürgerlichenGesetzbuch[**Civil Code**] (BGB) of the Federal Republic of Germany; i.e. the issue of whether an architect or an engineer is inappropriately disadvantaged through a private written agreement regarding their fee.⁹

The ruling of the ECJ is binding for Germany¹⁰ and, therefore, also for the German courts. This has resulted in substantial problems in mostly civil proceedings that have already been going on for 10 years and within which the architects and engineers are fighting for a better, fairer fee. But this is another issue which does not concern us here and today.

It will also remain to be seen whether the ECJ, with similar argumentation, will “topple” – or better said: kill – the minimum rates for the fee for attorneys in Germany.

III. Summary

Based upon this highly topical example, it is evident that private autonomy as a principle of private law in Europe as well as a foundation of the market economy, not only formulates legal directives and permits an interpretation of these legal directives, but rather more: stands above all and influences them in any cases of doubt, as the measure of all things.

Bibliografia:

Periodicals and journals:

FUCHS, H.: EuGH beerdigt HOAI! Aber nicht vollständig...In: BASTY, G. – ESCHENBRUCH, K. – MANTEUFEL, T. et al. Zeitschrift IBR Immobilien & Baurecht,roč. 30, 2019, Mannheim: id Verlag GmbH.ISSN 0941-5750.

⁹ OLG Celle, Urteil vom 14.08.2019, Az. 14 U 198/18 – (nicht rechtskräftig), in IBR-online Werkstatt-Beitrag mit Einstelldatum 21.08.2019

¹⁰ Steegerin IBR-online 2019, 1144 ff. „Bindungswirkung des EuGH-Urteils vom 04.07.2019 – Überlegungen zu § 7 Abs. 5 HOAI“

GRÜTZNER, T. – MOMSEN, C.: Kopplungsgeschäfte und Korruption (§ 299 StGB) – Die Grenzen der Privatautonomie. In: FLEISCHER, H. Corporate Compliance Zeitschrift – CCZ. C.H. Beck, 2017 (10. Aufl.) s. 155.

MAURER, H.: Die HOAI ist immer noch wirksam! Das Urteil des EuGH v. 04.07.2019 und seine Folgen. In: BASTY, G. – ESCHENBRUCH, K. – MANTEUFEL, T. et al. Zeitschrift IBR Immobilien & Baurecht, roč. 30, 2019, Mannheim: id Verlag GmbH. ISSN 0941-5750.

OLG Celle, Urteil vom 14.08.2019, Az. 14 U 198/18 – (nicht rechtskräftig), in IBR-online Werkstatt-Beitrag mit Einstelldatum 21.08.2019

STEEGER, F.: Bindungswirkung des EuGH-Urteils vom 04.07.2019 – Überlegungen zu § 7 Abs. 5 HOAI, in IBR-online 2019, 1144 ff. In: BASTY, G. – ESCHENBRUCH, K. – MANTEUFEL, T. et al. Zeitschrift IBR Immobilien & Baurecht, roč. 30, 2019, Mannheim: id Verlag GmbH. ISSN 0941-5750.

Internet sources:

GÖPPERT, J.: Prinzipien und Grundsätze des Zivilrechts. Universität Augsburg, Juristische Fakultät, Lehrstuhl Haberl/Schmid/Dr. Suyr für Fachbereich BGB I – WS 2015/16, [cit. 2019-12-19]. Dostupné na internete:

https://www.jura.uni-augsburg.de/lehrende/professoren/maties/lehre_studium/WS_2015_16/ag_haberl/downloads/AG-1/fb01_08_grundsaeetze.doc.

Kapellmann und Partner Rechtsanwälte mbB, Veröffentlichung v. 04.07.2019 / FAQ-Liste zur EuGH-Entscheidung v. 04.07.2019 „EuGH killed the HOAI star“, [cit. 2019-12-19].

Dostupné na internete: <https://www.kapellmann.de/de/aktuelles/nachrichten/eugh-killed-the-hoai-star/>.

Attorney Dipl.-Ing. [University Graduate in Engineering] (Architecture) Jana Neumann

UPLATŇOVANIE PRINCÍPU KONVERGENCIE A PRINCÍPU DIVERGENCIE V RIADENÍ ĽUDSKÝCH ZDROJOV APPLICATION OF CONVERGENCE PRINCIPLE AND DIVERGENCE PRINCIPLE IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT

Lucia Petříková¹

(Príspevok je napojený na riešenie projektu VEGA 1/0116/18 **Konvergencia a divergencia v medzinárodnom riadení ľudských zdrojov**, ktorého vedúcim je prof. Ing. Milota Vetráková, PhD. z pracoviska Ekonomická fakulta UMB v Banskej Bystrici. JUDr. Lucia Petříková, PhD. je spoluriešiteľkou tohto projektu.)

Abstrakt:

Cieľom príspevku je analyzovať princíp konvergencie a princíp divergencie v riadení ľudských zdrojov. V rámci nášho výskumu sa zameriame na výhody a nevýhody v riadení ľudských zdrojov, ako aj na stratégie nadnárodných spoločností v interkultúrnom prostredí.

Kľúčové slová:

Konvergencia, divergencia., riadenie ľudských zdrojov, nadnárodná spoločnosť, interkultúrne prostredie

Abstract:

The aim of the article is an analysis of convergence principle and divergence principle in human resource management. In the sphere of our research, we deal with the advantages and disadvantages in human resource management, and also we analyse the strategies of transnational companies in intercultural environment.

Keywords:

Convergence, divergence, human resource management, transnational company, intercultural environment

Úvod

Globalizácia svetovej ekonomiky priniesla v súčasnosti radikálne zvýšenie nárokov na konkurenciesposobilosť podnikateľských subjektov. Relatívne vysoké odvody do sociálnych fondov podstatným spôsobom zvyšujú cenu pracovnej sily a zároveň aj náklady na vyrobenú produkciu a zužujú súčasne i priestor pre konkurenciesposobilosť na trhu. Výsledkom procesu globalizácie je tak vznik spoločností s medzinárodným zastúpením, ktoré svoje aktivity rozvíjajú v rámci mnohonárodných korporácií, nadnárodných korporácií alebo organizácií bez

¹ JUDr. Lucia Petříková, PhD. – odborná asistentka Katedry občianskeho a pracovného práva, Právnická fakulta UMB Banská Bystrica, Slovakia

hraníc. V dôsledku prehľbujúceho sa konkurenčného globálneho prostredia sa mení organizačná kultúra a systém riadenia jednotlivých spoločností.

Globálne prostredie vedie spoločnosti k zmene systému riadenia, obsahu práce manažérov, kvality pracovného života, vytvára a mení podmienky pre riadenie ľudských zdrojov. Rastie tak dopyt po zamestnancoch, ktorí sú ochotní pracovať v rôznych krajinách sveta. Požiadavky, ktoré sú kladené na prácu zamestnanca v lokálnom (miestnom) podniku, sa líšia od požiadaviek, ktoré vyžaduje práca v nadnárodnej spoločnosti.

V globálnom prostredí sa manažéri a ostatní zamestnanci stretávajú s ľuďmi rôznych kultúr, ktorí do komunikačného procesu prinášajú rôznorodé komunikačné prvky a odtiene vyjadrovania, ktoré môžu byť zdrojom komunikačných šumov a nedorozumení. Predpokladom dorozumievania ľudí rôznych kultúr je nielen ovládanie cudzieho jazyka, ale najmä schopnosť vytvoriť taký spôsob spolupráce a komunikácie, ktorý pochopia všetci zainteresovaní.

Častokrát sa stáva, že mnohí manažéri pracujúci v inej krajine majú predsudky, ktoré sa spájajú s národnou kultúrou danej krajiny. Namiesto toho, aby hľadali spoločné hodnoty a ciele, sa zaoberajú odlišnosťami. Je evidentné, že formovanie spoločne akceptovanej organizačnej kultúry a systému riadenia môže pomôcť manažérom z odlišných kultúr prekonať bariéry v komunikácii a vzájomnej spolupráci bez ohľadu na národné hranice.

1 Medzinárodný manažment ľudských zdrojov a charakteristika medzinárodných korporácií

„Medzinárodný manažment ľudských zdrojov predstavuje funkčne špecifickú oblasť medzinárodného manažmentu. Medzinárodný manažment vychádza z toho istého základu ako všeobecný manažment uplatňovaný v prostredí riadenia národných podnikov. Pozostáva z tých istých činností, t. j. plánovanie, organizovanie, zabezpečovanie ľudských zdrojov, vedenie a kontrola. Tieto činnosti sú však uplatňované v kontexte medzinárodných spoločností – multinacionálnych korporácií (MNC), ktoré sú evidentným fenoménom postupujúcej globalizácie.“²

Multinacionálne korporácie (MNC) majú významné postavenie v medzinárodnej ekonomike. Sú významným faktorom pri transfere kapitálu a produkčných funkcií, ale aj pri manažérskych a technických znalostiach. Efektívnosť riadenia ľudských zdrojov sa ukazuje ako kľúčový faktor pre úspech MNC v 21. storočí.

Poznáme tri základné prístupy k medzinárodnému riadeniu ľudských zdrojov (RLZ):

1./ adaptívny,

² SOJKA, L.: *Medzinárodný manažment ľudských zdrojov*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta manažmentu, 2009. s. 4. ISBN 978-80-55-0086-7.

- 2./ exportívny,
- 3./ integratívny.

Adaptívny prístup znamená, že MNC sa snaží prispôbiť svoje praktiky miestnym podmienkam v host'ovskej krajine. **Exportívny prístup** znamená, že MNC sa snaží exportovať do svojich pobočiek praktiky materskej krajiny. **Integratívny prístup** znamená, že sa MNC snaží integrovať najlepšie praktiky materskej spoločnosti a najlepšie praktiky pobočiek host'ovskej krajiny.³

MNC sa od domácich firiem odlišujú dvoma skupinami faktorov:

- 1./ **multikultúrne prostredie** – keďže pracovníci pochádzajú z dvoch aj viacerých národností, geograficky odlúčené jednotky sú situované zemepisne v klimaticky, politicky a religiózne odlišných podmienkach,
- 2./ **legislatívne a inštitucionálne odlišné prostredie** determinujúce obvykle odlišný podnikateľský systém, aký vládne v materskej krajine.⁴

Hlavné problémy, ktoré musí riešiť riadenie ľudských zdrojov v MNC, v porovnaní s tuzemským podnikom:

- 1./ zabezpečenie výcviku vysielaných zamestnancov orientovaného na odlišnosti oproti zvyklostiam v materskej krajine,
- 2./ výber vysielaných pracovníkov pri zohľadnení špecifik prostredia, do ktorého sú vysielaní,
- 3./ spravovanie programov medzinárodnej rotácie pracovníkov,
- 4./ jazykový výcvik,
- 5./ interkultúrny výcvik,
- 6./ otázky života rodiny a rodinných príslušníkov,
- 7./ inštitucionálne dopady na činnosť expatriantov,
- 8./ ovládanie mäkkých pracovných zručností, t. j. citlivosť voči lokálnej pracovnej sile, empatia, sociálna zodpovednosť voči miestnej komunite,
- 9./ repatriácia vysielaných zamestnancov,
- 10./ hodnotenie výkonnosti vysielaných zamestnancov,
- 11./ kariérny postup expatriantov,
- 12./ odmeňovanie zamestnancov.⁵

³ Tamtiež, s. 5.

⁴ Tamtiež, s. 5.

⁵ Tamtiež, s. 5.

2 Nadnárodné spoločnosti – charakteristika pojmu a znaky nadnárodných spoločností

Pod pojmom **nadnárodné spoločnosti** možno rozumieť podnikateľské subjekty, ktoré uskutočňujú svoje aktivity s tovarmi alebo službami na území viacerých štátov vrátane domovskej krajiny. Predstavujú tak zoskupenie relatívne autonómnych podnikateľských subjektov, ktoré už samotné majú charakter zvyčajne akciovej spoločnosti alebo spoločnosti s ručením obmedzeným a sú právne definované predpismi danej krajiny. Toto zoskupenie má nadnárodný charakter, pretože subjekty, ktoré sú jeho súčasťou, sídlia v rôznych krajinách.⁶

Znaky nadnárodných spoločností:

- 1./ značná geografická flexibilita – podľa vývoja miestnych podmienok (investičné ponuky) sú schopné rýchlo presúvať svoje podniky do iných častí sveta,
- 2./ k napĺňaniu ekonomických záujmov využívajú odlišnosti medzi jednotlivými krajinami – odlišnosti v politických, právnych podmienkach, kvalite či dostupnosti výrobných zdrojov,
- 3./ vyvíjajú ekonomické aktivity na niekoľkých národných trhoch – tieto aktivity spočívajú najmä v úplnom alebo čiastočnom vlastníctve pobočiek, ktoré majú rozhodujúci vplyv na riadenie spoločnosti.⁷

Nadnárodná spoločnosť (transnational corporation, TNC) ako termín predstavuje veľké obchodné spoločnosti, ktoré prevádzkujú svoje obchodné aktivity s tovarmi alebo službami na území viacerých štátov. Toto označenie sa často nahrádza termínom **multinárodná korporácia** (multinational corporation, MNC). Multinárodná korporácia pôsobí bez akejkoľvek národnej podstaty alebo prívlastku. Veľmi častou je aj nadnárodná spoločnosť, ktorá má centrálu v rozvinutej krajine (prvého sveta) a pomocou hierarchizovanej štruktúry riadi svoje organizačné zložky v iných krajinách.⁸

Podľa **Konferencie OSN o obchode a rozvoji (UNCTAD)** sú nadnárodné spoločnosti vnímané ako **transnacionálne korporácie, ktorými sú právnické osoby alebo osoby bez právnej subjektivity, ktoré pozostávajú z materských podnikov a ich zahraničných afiliácií.**⁹

⁶ VETRÁKOVÁ, M.: Riadenie ľudských zdrojov v nadnárodných spoločnostiach. In: VETRÁKOVÁ, M (ed.): *Formovanie organizačnej kultúry v podnikoch pôsobiacich v interkultúrnom prostredí*. Zborník vedeckých štúdií. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Belianum, 2016. s. 50. ISBN 978-80-557-1135-5.

⁷ Tamtiež, s. 50.

⁸ Vo všeobecnosti možno povedať, že každá spoločnosť alebo skupina podnikov, ktoré získajú minimálne štvrtinu svojich príjmov z aktivít mimo svojej domovskej krajiny, sa pokladá za nadnárodnú spoločnosť.

⁹ VETRÁKOVÁ, M.: Riadenie ľudských zdrojov v nadnárodných spoločnostiach. In: VETRÁKOVÁ, M (ed.): *Formovanie organizačnej kultúry v podnikoch pôsobiacich v interkultúrnom prostredí*. Zborník vedeckých štúdií. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Belianum, 2016. s. 51 - 52. ISBN 978-80-557-1135-5.

Materskú spoločnosť vnímame ako podnik, ktorý kontroluje aktíva iných subjektov v iných krajinách, ako je domovská krajina, a to zvyčajne tým, že vlastní určitý kapitálový podiel. **Zahraničná afiliácia (dcérska spoločnosť)** je právnickou osobou alebo bez právnej subjektivity, v ktorej investor, ktorý je rezidentom inej ekonomiky, vlastní podiel, ktorý mu umožňuje dlhodobý záujem na riadení tohto podniku.¹⁰

Pomenovanie **nadnárodnej spoločnosti** (TNC) má nasledujúce synonymické pojmy: **multinárodné korporácie** (MNC), **globálne korporácie** (global corporations, GC) a **medzinárodné korporácie** (international corporations, IC).

Podľa OECD možno **nadnárodné spoločnosti** charakterizovať ako „organizácie, pôsobiace vo viac, ako jednej krajine, ktoré sú prepojené takým spôsobom, že svoje operácie môžu koordinovať rôznymi spôsobmi. Kým jedna alebo viacero spoločností môže vykazovať výrazný vplyv na činnosti ostatných spoločností, stupeň ich autonómie sa môže v jednotlivých nadnárodných spoločnostiach líšiť. Vlastníkom takýchto spoločností môže byť súkromná osoba, štát, alebo môže ísť o zmiešanú formu vlastníctva.“¹¹

3 Riadenie nadnárodných spoločností a ich prístupy

V súčasnej modernej spoločnosti poznáme nasledujúce modely prístupov spoločností k zahraničným trhom:

- 1./ **etnocentrický,**
- 2./ **polycentrický,**
- 3./ **regiocentrický,**
- 4./ **geocentrický.**

Etnocentrický prístup

Zameriava sa na zisk, ktorý sa vracia do domovskej krajiny. Rozhodovacie procesy sa uskutočňujú zhora nadol. Nariadenia, príkazy a rady z centrály smerujú k dcérskym spoločnostiam. Tento prístup je charakteristický pre **hierarchické spoločnosti**. Identifikácia prebieha na základe národnosti majiteľa. Hlavné manažérske pozície sa obsadzujú z materskej centrály. Materská spoločnosť robí hlavné rozhodnutia a na manažérskych pracovných miestach sú expatrianti, ktorí sú garanciou transferu know-how a sú vhodní pre dobrú komunikáciu a koordináciu s centrárou. Ako nedostatok možno vnímať nedostatočnú

¹⁰ Tamtiež, s. 52.

¹¹ Pozri Smernicu OECD pre nadnárodné spoločnosti z roku 2000.

efektívnosť expatriantov v cudzích krajinách a chýbajúce príležitosti pre rozvoj domácich manažérov.¹²

Polycentrický prístup

Svojím zameraním je charakteristický na lokálne prijatie. Štruktúra je hierarchicky oblastne rozdelená s autonómnymi národnými jednotkami. Kontrola prebieha lokálne. Komunikácia je v rámci centrály a medzi dcérskymi spoločnosťami pomerne malá. Nevýhodou stratégie je pomerne väčšia náročnosť koordinácie aktivít a cieľov medzi pobočkami a centrálou. Preferuje sa politika lokálnych produktov pre lokálne potreby. Hlavné manažérske pozície v dcérskej spoločnosti sa obsadzujú **domácimi zamestnancami**. Výhodou je lepšia orientácia manažérov dcérskych spoločností v domácej legislatíve, poznanie národnej kultúry, nižšie náklady spojené s predchádzaním a riešením problémov s administráciou pobytu expatriantov, nižšie jazykové a kultúrne riziko.¹³

Regiocentrický prístup

Spoločnosti, v ktorých prevláda regiocentrický prístup sa zameriavajú hlavne na ziskovosť a verejné prijatie. Obchodné aktivity a finančné zisky sa premiestňujú v rámci geografických regiónov. Kontrola je determinovaná regionálne. Komunikácia medzi dcérskymi spoločnosťami a regionálnym riaditeľstvom je pomerne vysoká, no s materskou spoločnosťou nízka. **Podstatná pre identifikáciu je národnosť regiónu**. Pre tento prístup je charakteristický relatívne vyšší počet expatriantov, ktorí pracujú na územiach s nižšou kultúrnou vzdialenosťou, a tak sú schopní citlivejšie vnímať potreby lokálnych zamestnancov a lokálneho trhu.¹⁴

Geocentrický prístup

Vyznačuje sa spolupracujúcim prístupom medzi materskou spoločnosťou a dcérskymi spoločnosťami. Presadzuje sa politika rovnakých príležitostí, t. j. kľúčové pracovné pozície sa obsadzujú najvhodnejšími kandidátmi bez ohľadu na národnosť.

Na to, aby stratégia globálnej nadnárodnej spoločnosti bola úspešná, je potrebné manažérske pozície obsadiť jednotlivcami, ktorí disponujú odbornými vedomosťami,

¹² Kritika etnocentrického prístupu vedie k aplikácii politiky lokalizácie, čo znamená systematicky pripravovať miestnych zamestnancov, aby nahradili expatriantov v manažérskych pozíciách.

¹³ Príležitosť pre rozvoj kariéry sa zužuje na možnosti dcérskej spoločnosti a nie celej nadnárodnej spoločnosti. Manažérom chýbajú skúsenosti s prácou v interkultúrnom prostredí či výcvik v kultúrnych odlišnostiach.

¹⁴ Politika zabezpečovania ľudských zdrojov v regiónoch zodpovedá politike nadnárodnej spoločnosti s polycentrickou alebo geocentrickou orientáciou.

schopnosťami a kompetenciami pre vykonávanie práce v domácej krajine, ale aj tzv. mäkkými kompetenciami charakterizujúcimi osobnosť manažéra, schopnosť prispôbiť sa novej kultúre a mať globálne poznanie a globálnu orientáciu.

Centrála a dcérske spoločnosti sú integrované celosvetovo a vzájomne prepojené. Rozhodnutia sa prerokujú na všetkých organizačných úrovniach. Aplikujú sa univerzálne i lokálne štandardy. Identifikácia je možná na základe medzinárodných a národných záujmov. V ponuke výrobkov alebo služieb prevládajú univerzálne produkty s miestnymi špecifikami.

Výber najvhodnejšieho prístupu pri personálnom zabezpečovaní, vzdelávaní a rozvoji ľudských zdrojov, hodnotení a motivácii zamestnancov závisí od stratégie a politiky materskej spoločnosti. **Tieto prístupy možno označiť aj ako medzinárodné stratégie riadenia ľudských zdrojov.**¹⁵

Nadnárodná spoločnosť je tzv. **medzipodniková sieť** a tvoria ju rôzne spoločnosti a organizácie, dcérske spoločnosti, obchodní partneri, jednotlivci. Každý vzťah medzi jednotlivými členmi siete sa môže líšiť svojou štruktúrou v závislosti od prostredia, v ktorom sa konkrétny vzťah prejavuje. Pracovné prostredie je odlišné a je podmienené rôznym ekonomickým, sociálnym a kultúrnym prostredím.¹⁶

4 Osobitosti riadenia ľudských zdrojov v nadväznosti na konvergenciu a divergenciu

Pri riadení ľudských zdrojov v nadnárodných spoločnostiach má dôležitý význam ich pôsobenie **v interkultúrnom prostredí**. Nadnárodné spoločnosti prinášajú so sebou okrem iného aj svoje kultúrne, morálne a spoločenské hodnoty, predstavy a normy.

Pre strategické riadenie v medzinárodnom riadení ľudských zdrojov sú typické nasledujúce procesy:

- 1./ identifikovanie a výber schopných a kompetentných zamestnancov (analýza práce, plánovanie ľudských zdrojov, vyhľadávanie, získavanie a výber ľudských zdrojov) a uvoľnenie zamestnancov, ktorí nie sú schopní podávať očakávaný pracovný výkon a správanie;
- 2./ zabezpečenie pracovných úloh (stratégia a politika ľudských zdrojov, adaptácia, vzdelávanie a rozvoj, pracovná motivácia, hodnotenie zamestnancov a práce, služby útvaru ľudských zdrojov, personálny kontroling, audit ľudských zdrojov);

¹⁵ Vo väčšine nadnárodných spoločností sú základné pravidlá určované materskou spoločnosťou, avšak množstvo kompetencií je v pôsobnosti dcérskeho spoločnosti, ktoré stratégiu ľudských zdrojov prispôbujú podmienkam danej krajiny. Umožňuje to efektívnejšie riadenie a lepšie prispôbenie sa požiadavkám zákazníkov.

¹⁶ Riadenie ľudských zdrojov môže byť v každej z organizačných súčastí iné.

3./ udržanie kompetentných zamestnancov (rozvoj kariéry, riadenie talentov, riadenie pracovného výkonu, odmeňovanie a zamestnanecké výhody, bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci, starostlivosť zamestnávateľa o zamestnancov – stravovanie zamestnancov, vzdelávanie zamestnancov, rekvalifikačné kurzy).

Na rozdiel od riadenia ľudských zdrojov uplatňovaného v národných podnikoch je medzinárodné riadenie ľudských zdrojov obširnejšie a venuje sa aj činnostiam, ktoré sú spojené s administratívnym servisom a starostlivosťou o expatriantov a ich rodinných príslušníkov, s medzinárodným zdaňovaním, medzinárodnými a lokálnymi pracovnoprávnymi predpismi a hodnotami (zvyklosťami), prekladateľskými službami, výcvikom pre prácu v medzinárodnom prostredí. **Záujmom a zodpovednosťou manažérov nadnárodných spoločností je dosahovať výkonnosť na globálnej (svetovej) úrovni.**

Štruktúra zamestnancov je v nadnárodnej spoločnosti heterogénnejšia, ako v národnom podniku. Zamestnanci pracujú v odlišných podnikových a spoločenských podmienkach, čo ovplyvňuje ich výber, hodnotenie a rozvoj kariéry v závislosti od podnikovej stratégie. Zamestnanci nadnárodných spoločností môžu byť domáci štátni príslušníci, expatrianti (expati, expatrioti) a štátni príslušníci tretích krajín. Na Slovensku nie je ustálený výraz pre zamestnancov materskej spoločnosti dočasne vyslaných do zahraničia (dcérska spoločnosť, lokálny podnik na Slovensku). Označujú sa slovom expatrianti (expati). **Expatrianti sú teda kľúčoví zamestnanci nadnárodnej spoločnosti, ktorí v podniku lokalizovanom na Slovensku vykonávajú manažérsku prácu alebo pracujú na významných medzinárodných projektoch spoločnosti.**¹⁷

Materská spoločnosť vyberá skúsených zamestnancov na základe manažérskych a odborných schopností. Dĺžka pôsobenia v zahraničí sa pohybuje od jedného do piatich rokov. Pokiaľ ide o pôvod expatriantov, väčšinou prichádzajú z krajín, kde sú mzdy oveľa vyššie ako na Slovensku a za vykonávanú prácu dostávajú mzdu 3 až 5 násobne vyššiu ako slovenskí zamestnanci. Súčasťou personálnych nákladov sú aj náklady spojené so sťahovaním, zabezpečením ubytovania, vybavením povolení pre pobyt, orientáciou v inom prostredí.¹⁸

Predpokladom úspešnej globalizácie pracovných síl je dosiahnutie rovnocenného postavenia a šance pre obsadenie vrcholových manažérskych pozícií v centrálach nadnárodnej

¹⁷ VETRÁKOVÁ, M.: Riadenie ľudských zdrojov v nadnárodných spoločnostiach. In: VETRÁKOVÁ, M (ed.): *Formovanie organizačnej kultúry v podnikoch pôsobiacich v interkultúrnom prostredí*. Zborník vedeckých štúdií. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Belianum, 2016. s. 59 - 60. ISBN 978-80-557-1135-5.

¹⁸ Tamtiež, s. 60.

spoločnosti. Manažéri, ktorí pochádzajú z host'ovských krajín, chcú byť rešpektovaní v riadiacich centráloch materskej spoločnosti a požadujú, aby sa materská spoločnosť o nich starala, zabezpečila im možnosť participácie na plánovacom procese svojej pobočky, vlastné plánovanie a rozvoj kariéry, vhodné mzdové zabezpečenie, systémy zamestnaneckých výhod a rešpektovanie kultúrnych a spoločenských hodnôt krajiny, v ktorej je pobočka vybudovaná.

Prístupy nadnárodných spoločností k medzinárodnému riadeniu ľudských zdrojov ovplyvňujú mieru **konvergencie** (strategickej štandardizácie) alebo **divergencie** (strategickej lokalizácie) v postojoch a politike materskej spoločnosti k dcérskym spoločnostiam. **Prirodzeným záujmom materskej spoločnosti je konvergencia, spojená s vytváraním a aplikáciou jednotných pravidiel a postupov v riadení ľudských zdrojov (etnocentrický prístup). Divergencia je opakom konvergencie a spočíva v uplatňovaní postupov riadenia ľudských zdrojov, ktoré zodpovedajú lokálnym podmienkam a národnej kultúre (polycentrický prístup).**¹⁹

5 Silné a slabé miesta riadenia podniku s medzinárodným zastúpením

Pri výskume vo vybratej vzorke podnikov v rámci riešenia projektu VEGA, sa analyzovali **silné a slabé miesta riadenia podniku s medzinárodným zastúpením.**

Za slabé miesta respondenti považujú najmä rozdiely v kultúrach, ktoré majú niekedy za následok komunikačné šumy a môže dôjsť aj k neakceptácii medzi zamestnancami navzájom. Náročným je aj rozhodovací proces, komunikácia a cestovanie (t. j. najmä zahraničné služobné cesty).

Taktiež pri nadnárodnej korporácii s viacerými líniami môže dôjsť ku komunikačnému šumu medzi top line a bottom line. Respondenti hodnotia ako veľké negatívum predĺženie reakčnej doby pri rozhodnutiach (viacstupňové riadenie), vysoké množstvo administratívy a reportov, formálne prostredie, medzinárodne ustanovené štandardy a postupy, ktoré nie sú prispôbené lokálnym podmienkam. Podstatným mínusom je aj veľká jazyková bariéra, keď napríklad prebieha komunikácia v anglickom jazyku a dotyčná osoba nemá zvládnutý tento cudzí jazyk na patričnej úrovni.

Za silné miesta možno považovať potenciál úspor z rozsahu, jednotnosť procesov, unifikácia činností – ide o potenciál prínosov. Za silné miesta vybratí respondenti považujú aj tú skutočnosť, keď sú nariadenia a pravidlá celosvetovo odskúšané a významnou je aj **dlhoročná tradícia podniku s medzinárodným zastúpením.**

¹⁹ Tamtiež, s. 61- 62.

Ako silné miesto možno považovať konkurencieschopnosť, dominantnejšie postavenie, možnosť špecializácie, možnosť mať skúsenosť s novými technológiami, rýchlejšia implementácia nových technológií, inovácie, medzinárodné skúsenosti (možnosť zamestnať sa v zahraničí), používanie cudzích jazykov.

Ako veľkú výhodu možno vnímať aj **získavanie bohatých medzinárodných skúseností**, pokiaľ sa vo vybratom podniku zamestnávajú zamestnanci zo zahraničia.

Pokiaľ ide o výhody a nevýhody zamestnania v nadnárodnej spoločnosti, ako **výhodu** vo vybratej vzorke podnikov možno vnímať stabilitu, zamestnanci sa cítia bezpečne v korporácii (podniku), zamestnanci majú veľa benefitov a existuje aj možnosť kariérneho postupu.

V ďalšom skúmanom podniku za výhodu považujú možnosť zdieľania a získania informácií, spoznanie iných spôsobov práce, nové medzinárodné kontakty a využitie cudzieho jazyka, veľa benefitov – lepšia mzda, rôzne finančné a nefinančné benefity, možný kariérny postup, možnosť naučiť sa plynulo komunikovať v cudzom jazyku a spoznať multikultúrne prostredie.

Medzi nevýhody možno zaradiť zdĺhavosť niektorých procesov a prílišnú byrokraciu (väčšie množstvo administratívy – nadpriemerné administratívne zaťaženie a reportingu), neskorší reakčný čas na zmenu lokálnych podmienok na trhu, nasleduje prílišná špecializácia (čo môže byť pre niekoho aj výhodou), len zabehnuté procesy, málo miesta na kreativitu (avšak opäť to môže byť pre niekoho výhodou).

Z vyššie uvedeného možno povedať, že politika medzinárodných vzťahov Slovenskej republiky prispieva vplyvom nadnárodných spoločností k formovaniu európskeho integračného priestoru. K množstvu spôsobov, ako riešiť problémy, ako sa vysporiadať s nedostatkami, ako optimálne vyrábať, sa možno dostať nie vlastnými chybami, ale spoluprácou a prebratím týchto riešení práve z medzinárodných spoločností.

Záver

Z hľadiska aplikačnej praxe možno potvrdiť, že úplná konvergencia alebo divergencia sa v praxi takmer nevyskytuje. Etnocentrický alebo polycentrický prístup boli charakteristické pre riadenie ľudských zdrojov v začiatkoch vytvárania nadnárodných spoločností. V neskoršom období, vzhľadom na hospodársku vyspelosť rôznych regiónov a legislatívu, sa určité činnosti riadenia ľudských zdrojov v tej istej nadnárodnej spoločnosti konvergovali a iné divergovali. **Vývojom globalizácie a vzájomným spoznávaním**

kultúrnych a inštitucionálnych odlišností, sa pristupuje k uplatňovaniu regiocentrickej alebo geocentrickej (globálnej) politiky medzinárodného riadenia ľudských zdrojov.

Cieľ medzinárodného riadenia ľudských zdrojov sa spája so schopnosťou manažérov nadnárodných spoločností vyhľadať, získať, zamestnať a stabilizovať ľudí s kompetenciami pre prácu v interkultúrnom prostredí, ktorí dokážu prispievať k tvorbe hodnôt a výkonov spoločnosti. K nevyhnutným kritériám výberu zamestnancov, ktorí majú záujem pracovať v nadnárodnej spoločnosti, sa zahŕňajú aj predpoklady pre prácu s ľuďmi rôznych kultúr, predchádzajúce skúsenosti z pobytu a práce v zahraničí, porozumenie kultúre cudzej krajiny a ovládanie cudzieho jazyka.

Potenciálnych zamestnancov pre prácu v interkultúrnom prostredí je vhodné pripraviť dopredu a vyhnúť sa kultúrnemu šoku. Manažéri, ktorí rozhodujú o ľudských zdrojoch, si veľmi často nevyšmávajú najnovšie trendy v rozvoji a hodnotení ľudských zdrojov. Ľudské zdroje hodnotia len z hľadiska vynaložených nákladov a hľadajú spôsoby zníženia týchto nákladov, čo len s malou pravdepodobnosťou možno označiť za strategické správanie podniku. **Mnohí z manažérov si neuvedomujú alebo nechcú uvedomovať hodnotu svojich zamestnancov. Zamestnancov možno vnímať ako aktívum podniku – teda ich ľudský kapitál. Zamestnanec tak vkladá ľudský kapitál pre zamestnávateľa v podobe času, talentu, úsilia, energie a zainteresovanosti.**

Zamestnanci sú tvorcami a nositeľmi ľudského kapitálu. Vytváranie ľudského kapitálu znamená pracovať s každým zamestnancom, motivovať ho k lepším výkonom, rozvíjať jeho danosti. Je to oblasť, v ktorej sa rozvoj ľudských zdrojov stretáva so psychológiou, andragogikou a ďalšími vednými disciplínami, ktoré sa zaoberajú človekom.

Rozvoj ľudských zdrojov sa pokladá za prioritný cieľ strategických rozhodnutí manažmentu nadnárodnej spoločnosti, ktorý sa zameriava na spoznávanie a zvyšovanie schopností zamestnancov, aktívne riadenie vzdelávania a učenia pre súčasné potreby a dlhodobé zámery všetkých organizačných súčastí spoločnosti.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice:

BARANCOVÁ, H.: Pracovný čas – dovolenka a materská dovolenka v judikatúre Súdneho dvora EÚ a v práve Slovenskej republiky. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2015. 179 s. ISBN 978-80-7380-576-0.

BRANHAM, L.: Jak si udržet nejlepší zaměstnance. Brno: Computer Press, a.s., 2004. 328 s. ISBN 80-251-0223-7.

PETRÍKOVÁ, L.: Zákaz diskriminácie v pracovnoprávných vzťahoch z dôvodu veku. Praha: Leges, s. r. o., 2018. 120 s. ISBN 978-80-7502-305-6.

SOJKA, L.: Medzinárodný manažment ľudských zdrojov. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta manažmentu, 2009. 54 s. ISBN 978-80-55-0086-7.

Kapitola v učebnici alebo monografii:

VETRÁKOVÁ, M.: Riadenie ľudských zdrojov v nadnárodných spoločnostiach. In: VETRÁKOVÁ, M (ed.): Formovanie organizačnej kultúry v podnikoch pôsobiacich v interkultúrnom prostredí. Zborník vedeckých štúdií. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Belianum, 2016. ISBN 978-80-557-1135-5, s. 46 – 81.

Právne predpisy:

Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje autora

JUDr. Lucia Petriková, PhD.

odborná asistentka

Právnická fakulta UMB

Katedra občianskeho a pracovného práva

Komenského 20

974 01 BANSKÁ BYSTRICA

Slovakia

+421(0)48/446 3235

lucia.petrikova@umb.sk

NEOPOMENUTEĽNÝ DEDIČ – ODÔVODNENÝ ZÁSAH DO SLOBODY JEDNOTLIVCA?

UNFORGETTABLE HEIR – JUSTIFIED INTERFERENCE WITH INDIVIDUAL FREEDOM?

Pavol Sádels¹

Abstrakt:

Podľa súčasného slovníka slovenského jazyka je neopomenuteľný definovaný ako niekto, ktorého nemožno opomenúť, vynechať z niečoho; majúci zákonný nárok na niečo. Takýto zákonný nárok na dedičstvo majú práve potomkovia poručiteľa. Toto oprávnenie je odôvodnené zákonnými ustanoveniami Občianskeho zákonníka, ktorého sa rozsah a podmienky postupne menili.

Príučové slová:

Dedič, neopomenuteľný, sloboda jednotlivca

Abstract:

According to the present Slovak vocabulary, the indispensable is defined as someone who cannot be omitted from something; legally entitled to something (COMPULSORY PORTION). Such legally entitled to inheritance have precisely the descendants of the trustee. This authorization is justified by the statutory provisions of the Civil Code, the scope and conditions of which have gradually changed.

Keywords:

Heir, unforgettable, individual freedom

Úvod

Cieľom je poukázať na dôsledky právnej úpravy ktorá, podľa nášho názoru neopodstatnene zasahuje do testovacej (závetnej) slobody jednotlivca.

1. Právna úprava neopomenuteľnosti od rímskych čias po súčasnosť

1.1. Časy rímske

Na rozdiel od anglosaského systému dedenia (v ktorom absentuje priame právne spojenie medzi poručiteľom a dedičmi a to z dôvodu, že majetok poručiteľa dostane do správy určená osoba, ktorá po zlikvidovaní záväzkov poručiteľa odovzdá zvyšujúce aktíva osobám určeným zákonom alebo poslednou vôľou zomretého) rímskoprávna koncepcia dedenia

¹ Informácie o autorovi: JUDr. Pavol Sádels - notár so sídlom vo Veľkých Kapušanoch od roku 2016, toho času študent doktorandského štúdia Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, Katedra obchodného a hospodárskeho práva, kontakt: sadel.pavol@gmail.com

spočíva v tom, že do právneho postavenia zomretého, teda do jeho všetkých zdediteľných práv a záväzkov, vstúpi dedič zákonný alebo závetný (*succedere in universum ius defuncti*).² Z tejto idey čerpáme dodnes a preto hovoríme, že dedenie predstavuje nadobudnutie práv „*per universitatem*“ en bloc. Spomínané angloamerické (anglosaské) právo zaručovalo (zaručuje) najväčšiu voľnosť pri určovaní okruhu dedičov, ktorým sa má závetom zanechať dedičstvo.

Závet bol jedným z najdôležitejších právnych úkonov, ktoré robil rímsky občan ako súkromná osoba. Dedenie zo závetu malo nielen prednosť, ale aj prevahu nad dedením zo zákona.³ Jeho právna úprava siaha až do 5. storočia pred Kr. a bola obsiahnutá v Zákone dvanástich tabúl (*Lex duodecim tabularum*).⁴ V období kráľovstva a takmer počas celej republiky prevládalo presvedčenie, že základom dedenia má byť vôľa hlavy rodiny. A táto vôľa nemá byť v žiadnom prípade obmedzená zákonnými úpravami neopomenuteľnosti. Koncom republiky sa zosilnel názor, že *paterfamilias* má morálne a existenčné povinnosti voči členom rodiny (najmä z dôvodu, že títo členovia sa zúčastnili pri zveľaďovaní majetku). V dôsledku týchto úvah vznikol inštitút povinného podielu. Preto môžeme neopomenuteľných dedičov charakterizovať ako osoby, ktoré majú nárok zúčastniť sa na dedení.

Formálne právo neopomenuteľného dediča spočívalo v jeho nároku byť v poručiteľovom závete spomenutý, či už ako ustanovený dedič, alebo ako vydedený. Zmyslom tohto formálneho nároku bolo robiť na poručiteľa morálny nátlak v prospech najbližších príbuzných (potomkovia manželka), ktorých nesmel opomenúť a mal im zabezpečiť aspoň povinný podiel z dedičstva. Neopomenuteľnými dedičmi boli podľa civilného práva *sui heredes* závetcu a podľa práva prétorského okrem *sui heredes* aj emancipované deti závetcu.⁵ Opomenutie syna robilo celý závet neplatným podľa civilného práva, nie však práva prétorského. Prétor priznával opomenutým dedičom *bonorum possessio*⁶ proti závetu (*contra tabulas*) na zákonný dedičský podiel z dedičstva.⁷ Právo neopomenuteľného dediča na tzv. povinný podiel z dedičstva vzniklo koncom republiky v praxi centrumvirálneho súdu.⁸ Tento súd kvalifikoval konanie poručiteľa, ktorý najbližším príbuzným nenechal z dedičstva nič za konanie v duševnom pomätení (*sub colore insaniae*) a preto pripúšťal napadnutie závetu. Nárok

²REBRO, K., BLAHO P.: Rímske právo. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r.o., 2003. 416 s.

³REBRO, K., BLAHO P.: Rímske právo. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r.o., 2003. 422 s.

⁴ Nešlo o zákonník v súčasnom zmysle slova (systematické spracovanie všetkých zákonov), ale o súbor úzko zameraných predpisov, ktoré boli určené spoločnosti založenej na rodine, poľnohospodárstve a chove dobytky. Venoval sa svadbe, rozvodu a príslušným majetkovým právam, riešil spory o vlastníctvo pôdy, hospodárske stavby, otrokov a spory ohľadne ujmy na majetku či osobách – dostupné na <https://sk.wikipedia.org/>

⁵REBRO, K., BLAHO P.: Rímske právo. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r.o., 2003. 436 s.

⁶ tzv. držba dedičstva

⁷REBRO, K., BLAHO P.: Rímske právo. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r.o., 2003. 436 s.

⁸ zaraďuje sa medzi orgány súkromného súdnictva, mal – 100 členov a rozhodoval vo veciach dedičských, pozemkových a statusových

neopomenuteľného dediča nežel na ustanovenie za dediča, ale na poskytnutie povinného podielu z dedičstva (portio legitima), čo predstavovalo štvrtinu zákonného podielu, a v tomto zmysle mohol byť uspokojený dedením, odkazom, alebo darovaním. Len výnimočne mohol poručiteľ vylúčiť neopomenuteľného dediča aj z povinného podielu, teda vydediť ho (exhereditio), a to najmä za trest, ak sa neopomenuteľný dedič previnil voči nemu alebo proti dobrým mravom, alebo aj s dobrým úmyslom, ak bol neopomenuteľný dedič duševne chorý alebo zadlžený a ak bolo iným spôsobom postarané o jeho zaopatrenie. Ak takýto dedič nedostal z dedičstva nič, má nárok na nasledovné žaloby: a) žaloba, ktorou mohol napadnúť závet a od závetných dedičov žiadať svoj celý zákonný podiel, b) žaloba ktorou mohol napadnúť bezodplatné poskytnutie intervivos (darovanie a veľkodušné vená) a domáhať sa na obdarovaných doplnenia povinného podielu do výšky podielu, ktorý by dostal, keby nebolo došlo k oným bezodplatným poskytnutiam. Justinián⁹ určil, že povinný podiel bol vo výške jednej tretiny, ak však boli viacerí ako štyria zákonní dedičia, vo výške jednej polovice zákonného podielu. Ak závetca nerešpektoval tieto nároky, rozlišovali sa tri možné situácie, v ktorých:

- išlo o opomenutie bez zákonného dôvodu, vtedy nastupovalo v prospech neopomenuteľného dediča dedenie zo zákona, alebo
- neopomenuteľný dedič nedostal povinný podiel v plnej výške, vtedy mohol žiadať jeho doplnenie žalobou, alebo
- neopomenuteľný dedič síce povinný podiel dostal, avšak skrátený odkazmi, podmienkami, v tomto prípade sa tieto obmedzenia nebrali do úvahy. Tieto zásady materiálnych práv neopomenuteľných dedičov pretrvávajú doteraz,¹⁰ napr. Rakúsko § 762 ABGB a Švajčiarsko čl. 470 ZGB¹¹

1.2. Právna úprava do roku 1950

Hlavnými prameňmi dedičského práva na území bývalého Uhorska a neskôr aj v slovenskej časti Československej republiky bolo obyčajové právo, spísané Štefanom

⁹Justinián I. Veľký, (Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus),*482, Tauresium pri Skopje – †14. november 565, Konštantínopol) bol byzantský cisár, jeden z najvýznamnejších vladárov neskorého staroveku a najpozoruhodnejších byzantských (východorímskych) cisárov vôbec. Významné boli jeho reformy rímskeho práva a dielo dnes známe ako (Corpus iuriscivilis), ako i rozsiahla stavebná činnosť a rozsiahla vojenskej expanzii, ktorej cieľom bolo získať naspäť územie bývalej Rímskej ríše v západnej Európe (severná Afrika, dnešné Taliansko, juh Pyrenejského polostrova). V jej dôsledku sa Byzantská ríša rozšírila do celého Stredomoria. Pravoslávna cirkev ho považuje za svätého. Jeho pamiatku si pripomínajú 14. novembra – dostupné na <https://sk.wikipedia.org>

¹⁰REBRO, K., BLAHO P.:Rímske právo. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r.o., 2003. 437 s.

¹¹ Rakúsky Všeobecný občiansky zákonník (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch) z roku 1811, Švajčiarsky občiansky zákonník (Schweizerisches Zivilgesetzbuch z roku 1907)

Verbőczym, skrátene Tripartitum¹², a neskôr pravidlá prijaté na Judexkuriálnej konferencii v roku 1861, taktiež čiastkové zákony, ako Zákonný článok (ďalej iba zák.čl.) VIII. z roku 1840 o dedičskej postupnosti poddaných, Zák. čl. XVI z roku 1876 o formálnych náležitostiach úkonov posledného poriadku a Zák. čl. XVI. Z roku 1894 o dedičskom postupe.¹³

Článok 52 Prvej časti Tripartita obsahuje dôvody, kvôli ktorým sa dedič dopustil dedičskej „nehodnosti“:

- a) ak syn násilím pozdvihne ruku proti svojim rodičom, alebo im inak závažne ublíži;
- b) ak svojich rodičov obžaloval zo spáchania takého trestného činu, ktorý neohrozuje panovníka alebo krajinu;
- c) ak sa pokúsil rodičov zavraždiť jedom alebo inak;
- d) ak sa spolčil so zločincami a utrúcal majetok; a
- e) nevyslobodil rodiča alebo nevykúpil zo zajatia, napriek tomu, že tak mohol urobiť, alebo sa zdráha za neho zaručiť.¹⁴

Rodič nebol hodný dedenia, ak:

- a) ak bol márnотratný alebo bezdôvodne sa chcel majetku zbaviť;
- b) ak sa o majetok nestaral;
- c) ak bezdôvodne trestal alebo sa kruto zaobchádzal s potomkom;
- d) ak plnoletému potomkovi neumožnil uzavrieť manželstvo; a
- e) ak nútil potomka spáchať trestný čin.¹⁵

Tripartitum ako také nepoznal inštitút povinného podielu a preto mohli majitelia voľne disponovať so svojim majetkom, takže aj dedičská nespôsobilosť sa obmedzila na vyššie spomenuté kritériá. Povinný podiel a nárok na neho sa dostali do Uhorského právneho poriadku až Dočasnými súdnymi pravidlami judexkuriálnej konferencie, ktoré iba preberal už existujúce inštitúty ABGB z roku 1811.

Dočasné pravidlá judexkuriálnej konferencie definovali neopomenuteľných dedičov ako osoby, ktorí podľa zákona dedia aj proti poslednému poriadku, t.j. aj vety, ak v poslednom poriadku boli vynechaní alebo z dedenia bezdôvodne vylúčení. Takýmito osobami boli potomci a rodičia. Potomok mal titulom povinného podielu nárok na polovicu toho, čo by dostal pri dedení podľa zákona. Rodič môže žiadať titulom povinného podielu tiež polovicu toho, čo by dostal pri dedení zo zákona. Povinný podiel sa vypočítal tak, že sa z pozostalosti odrátajú všetky

¹² Celý názov: Opus Tripartitum iuris consuetudinarii incltyi Regni Hungariae adnexarum.

¹³SÁDEL, P.: Vybrané aspekty odmietnutia dedičstva ako právneho inštitútu dedičského práva. In: Zborník zo IV. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie BANSKOBÝSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA, 2019, s. 250,251

¹⁴ ŠTENPIEN, E.:Tripartitum. Košice: Eurokódex, 2008. 110 s.

¹⁵Tamtiež, s. 111.

pozostalostné dlhy, okrem odkazov a požívacieho práva vdovy, a potom sa priráta všetko, čo poručiteľ rozdaroval ešte za života a čím ukrátil pozostalosť. Tak zistená hodnota pozostalosti delí sa počtom zákonných dedičov, potom sa vyrátaný dedičský podiel delí dvoma a výsledok udáva veľkosť povinného podielu. Ale ak neopomenuteľný dedič dostal niečo z posledného poriadku (dedičský podiel, odkaz), alebo ak niečo dostal bezodplatne medzi živými, čo poručiteľ kázal zarátať na dedičský podiel, alebo čo by dedič musel dať v deľbu, potom sa táto hodnota priráta k pozostalosti (len potom sa vyráta zákonný dedičský podiel a povinný diel) a odráta sa mu od určeného povinného dielu, ako by to bola splátka. Povinný diel smie byť zaťažený alebo obmedzený jedine zákonným požívacím právom vdovy¹⁶, ale aj tu dedič, ktorý dostal len povinný diel, môže žiadať, aby právo vdovy bolo obmedzené predovšetkým k jeho dobru, pokiaľ ostatná pozostalosť postačí na jej slušnú výživu. Neopomenuteľný dedič nemá nárok na povinný diel, ak ho poručiteľ zo zákonnej príčiny vydedil. Príčinou vydedenia potomka (a-f) a rodičov sú:

- a) úklady o život poručiteľa
- b) zlé nakladanie
- c) bezdôvodné obvinenie pred vrchnosťou
- d) trvale nemravný spôsob života
- e) marnotrátnosť
- f) iné ťažké ublíženia
- g) hrozné a úkrutné trestanie poručiteľa bez spravodlivej príčiny a bez väčšieho zavinenia
- h) nútenie dieťaťa na trestný čin
- i) sprenevera alebo premrhanie majetku dieťaťa.

Tieto spomínané okolnosti (príčiny) vydedenia musia dokázať žalovaní dedičia a nie neopomenuteľný dedič.¹⁷

1.3. Právna úprava podľa zákona 141/1950 Zb. – Občianskeho zákonníka

Týmto predpisom s účinnosťou od 1.1.1951 došlo k zjednodušeniu a zjednoteniu úpravy dedičského práva, ktorá absentovala v predchádzajúcom období. Zákon napríklad zrušil inštitút *haereditasiacens*, dovtedy platný na území vtedajšej Českej časti republiky, inštitút darovania pre prípad smrti, obmedzil odkazy a závetnú slobodu. Obsahoval prepracovanejšiu

¹⁶ nárok vdovy na požívacie právo má takú povahu, ako právo neopomenuteľného dediča a trvá až do jej smrti, ale statí ho ak sa opäť vydá

¹⁷LUBY, Š.: Základy všeobecného súkromného práva. Šamorín: Heuréka, 2002. 262 s. 0

verziu odmietnutia dedičstva, nakoľko aj spoločenské aj majetkové pomery obyvateľstva boli iné, než pred niekoľkými storočiami.¹⁸

Dedičské právo tvorilo piatu časť občianskeho zákonníka, a úprava neopomenuteľnosti bola začlenená do tridsiatej šiestej hlavy § 551: Závet je neplatný pokiaľ, pokiaľ závetca nezanechal svojim maloletým potomkom toľko, koľko robí cena ich celého zákonného podielu, alebo pokiaľ nezanechal iným svojim potomkom alebo tomu z rodičov, ktorý je v čase poručiteľovej smrti v núdzi a už neschopný práce, toľko, koľko robí cena troch štvrtín podielu, ktorý by im patril podľa ustanovení o dedení zo zákona.

1.4. Právna úprava podľa Občianskeho zákonníka 40/1964 Zb.

Občiansky zákonník z roku 1964, ktorý nahradil predošlý Občiansky zákonník z roku 1950, bol prijatý na podnet rozvoja socialistického zákonodarstva, ktorého úlohou bola rekodifikácia občianskeho práva. Nový občiansky zákonník sa už výrazne odlišoval od pôvodnej súkromnoprávnej úpravy, platnej do roku 1950, avšak do oblasti dedičského práva výrazne nezasiahol, nakoľko preberal a čiastočne menil inštitúty obsiahnuté v predchádzajúcej úprave.¹⁹

Cieľom ustanovenia § 479: (Maloletým potomkom sa musí dostať aspoň toľko, koľko robí ich dedičský podiel zo zákona, a plnoletým potomkom aspoň toľko, koľko robí jedna polovica ich dedičského podielu zo zákona. Pokiaľ tomu závet odporuje, je v tejto časti neplatný, ak nedošlo k vydedeniu uvedených potomkov), je ochrana neopomenuteľných dedičov. Pre úplnosť dodávame že povinný podiel sa menil v závislosti od úpravy spoločenských pomerov v štáte a to nasledovne:

Od 1.4.1964 do 31.3.1983, neopomenuteľný dedič mal nasledovnú právnu ochranu: Maloletým potomkom sa musí dostať aspoň toľko, koľko robí ich dedičský podiel zo zákona, a plnoletým potomkom aspoň toľko, koľko robia tri štvrtiny ich dedičského podielu zo zákona. Pokiaľ tomu závet odporuje, je v tejto časti neplatný. V dôsledku úpravy vydedenia, ktoré priniesla novela účinná od 1.4.1983 sa závet, ktorý nepriznal maloletým potomkom aspoň toľko, koľko robí ich dedičský podiel zo zákona, a plnoletým potomkom aspoň toľko, koľko robia tri štvrtiny ich dedičského podielu zo zákona je v tejto časti neplatný, ak nedošlo k vydedeniu uvedených potomkov. Novelou zákona účinnou od 1.1.1992 sa pôvodný text § 479 upravil do dnešnej podoby.

¹⁸ SÁDEL, P.: Vybrané aspekty odmietnutia dedičstva ako právneho inštitútu dedičského práva. In: Zborník zo IV. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie BANSKOBYSŤRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA, 2019, s. 252

¹⁹ CIRÁK, J. a kolektív.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009. 48 s.

Základom pre výpočet dedičského podielu je celé dedičstvo, bez ohľadu na to či poručiteľ zriadil závet alebo nie. Teda aj v prípade, keď poručiteľ nezriadil závet o celom svojom majetku a keď teda časť majetku poručiteľa majú nadobudnúť dedičia zo zákona, ktorí sú v zmysle ustanovenia §479 neopomenuteľnými dedičmi poručiteľa, je potrebné podľa ustálenej súdnej judikatúry dedičský podiel zo zákona v zmysle ustanovenia §479 vypočítať z celého dedičstva, nielen z tej časti dedičstva, ktorá sa v konkrétnom prípade dedí zo závetu, teda z tej časti dedičstva, o ktorej poručiteľ zriadil závet.²⁰

2. Právna úprava neopomenuteľnosti vo vybraných štátoch.

2.1. Česká republika

V zmysle českého právneho poriadku²¹ neopomenuteľnými dedičmi závetcu sú jeho potomkovia v zostupnom poradí. Neopomenuteľný dedič, ktorý a) sa nezriekol dedičského práva, prípadne práva na povinný dedičský podiel, b) je dedičsky spôsobilý a ktorý c) nebol právoplatne vydedený, má právo na povinný dedičský podiel, prípadne na jeho doplnenie, ak bol závetcom v rámci právneho úkonu nakladania s majetkom pre prípad smrti úplne alebo sčasti opomenutý, t. j. či už v podobe dedičského podielu alebo odkazu mu prináleží hodnota, ktorá je menšia ako jeho povinný dedičský podiel. Pozostalý manžel ani príbuzní závetcu nie sú neopomenuteľnými dedičmi. Maloletí potomkovia v zostupnom poradí pritom musia dostať aspoň toľko, koľko predstavujú tri štvrtiny ich dedičského podielu zo zákona, a plnoletí potomkovia v zostupnom poradí aspoň toľko, koľko predstavuje jedna štvrtina ich dedičského podielu zo zákona. Pokiaľ tomu závet odporuje a pokiaľ závetca neopomenuteľného dediča zo zákonom vymedzených dôvodov nevydedil, má neopomenuteľný dedič právo na výplatu peňažnej sumy rovnajúcej sa hodnote jeho povinného dedičského podielu. Ak bol závetca vdovec a mal dve deti, dedičský podiel každého z nich je jedna polovica. Pokiaľ by jedno z detí bolo maloleté, jeho povinný dedičský podiel sú tri osminy, v prípade plnoletého potomka v zostupnom poradí je povinný dedičský podiel vo výške jednej osminy.

Ak bol neopomenuteľný dedič v závete (vedome) opomenutý bez toho, aby bol vydedený, ale dopustil sa konania, ktoré napĺňa niektorý zo zákonných dôvodov vydedenia, považuje sa toto opomenutie za vydedenie vykonané mlčky a oprávnene, a v takom prípade nemá tento potomok v zostupnom poradí právo na povinný dedičský podiel. Ak bol neopomenuteľný dedič v závete opomenutý len preto, že závetca o ňom pri právnom úkone nakladania s majetkom pre prípad smrti nevedel (napr. sa závetca domnieval, že potomok v

²⁰Zbierka súdnych rozhodnutí a stanovísk - R 45/1990

²¹§ 1642 zákona číslo Zákon č. 89/2012 Sb. Občiansky zákonník

zostupnom poradí už zomrel, alebo vôbec nevedel o tom, že určitá osoba je jeho potomkom v zostupnom poradí), prislúcha mu povinný dedičský podiel, aký mu prislúcha podľa zákona. Práva na povinný dedičský podiel sa môže neopomenuteľný dedič zriecť formálnou zmluvou so závetcom, ktorá musí byť vypracovaná vo forme notárskej zápisnice. Rovnakou formou je možné sa zriecť aj dedičského práva, a to aj v prospech inej osoby. Zrieknutie sa v prospech tejto inej osoby platí, ak sa stane dedičom. Zrieknutie sa dedičského práva alebo len práva na povinný dedičský podiel, ku ktorému dochádza zmluvou uzavretou so závetcom (za jeho života) vo forme notárskej zápisnice, by sa malo odlíšiť od odmietnutia dedičstva a vzdania sa dedičstva (dedičstva sa môže vzdať dedič, ktorý dedičstvo neodmietol). K odmietnutiu dedičstva alebo k vzdaniu sa dedičstva môže dôjsť až po smrti závetcu.²²

2.2. Maďarsko

Úprava opisovaného inštitútu je v občianskom zákonníku ²³ a to v jeho siedmej časti. Dispozičné oprávnenie poručiť sa vzťahuje na celý jeho majetok. Aj keď sa v maďarskom práve nachádza zákonná úprava povinného dedičského podielu, ktorý pripadá niektorým blízkym príbuzným (potomkom, manželovi, rodičom) poručiť sa, povinný dedičský podiel má podľa maďarského práva charakter obligačného práva, ktorý si oprávnená osoba môže uplatňovať voči dedičom. (Premlčacia lehota tohto nároku je päť rokov.) Osoba oprávnená na získanie povinného dedičského podielu sa nestáva dedičom, to znamená, že nie je oprávnená na žiadny vecný (in rem) podiel na dedičstve, aj keď si úspešne presadila voči dedičom svoj nárok na povinný dedičský podiel. V maďarskom práve teda nie je známe „vyhlásenie o odmietnutí alebo prijatí povinného dedičského podielu“. Postup vyporiadania nároku na povinný dedičský podiel závisí v prvom rade od vzťahu medzi dedičom a osobou oprávnenou na povinný dedičský podiel. Ak existuje konsenzus medzi dedičom a osobou oprávnenou na povinný dedičský podiel (teda ak dedič uznáva nárok na povinný dedičský podiel), môžu v rámci dedičského konania uzavrieť dohodu o uspokojení nároku na povinný dedičský podiel (napr. dedič môže previesť určitý majetok zahrnutý do dedičstva na osobu oprávnenú na povinný dedičský podiel, a tým uspokojiť jej nárok).²⁴

Neopomenuteľným dedičom sa musí dostať aspoň toľko koľko robí jedna tretina ich zákonného dedičského podielu.

²² Dostupné na https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-cz-sk.do?member=1#toc_6

²³ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

²⁴ dostupné na https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-ee-sk.do?member=1#toc_3

2.3. Estónsko

Ako príklad jedného z najmodernejších kodifikácií občianskoprávných vzťahov sme si vybrali právnu úpravu neopomenuteľnosti v Estónsku. Testovacia sloboda je obmedzená inštitúciou povinného dedičského podielu, ktorá obmedzuje slobodu závetca zanechať svoj majetok ľubovoľným dedičom. Ak závetca v závete alebo dedičskej zmluve vydedil potomka, rodičov alebo manžela, ktorí majú nárok dediť zo zákona a voči ktorým má závetca v čase svojej smrti vyživovaciu povinnosť na základe zákona o rodine, alebo ak závetca znížil ich podiely z dedičstva v porovnaní s ich podielmi podľa dedenia zo zákona, tieto osoby si môžu uplatniť nárok na povinný dedičský podiel od dedičov. Prijemca povinného dedičského podielu si teda môže uplatniť pohľadávku voči dedičom. Tento nárok spočíva v tom, že osoba oprávnená dostať povinný dedičský podiel môže požiadať o vyplatenie peňažnej sumy rovnaj povinnému dedičskému podielu na základe hodnoty dedičstva. Osoba, ktorá si uplatní právo na povinný dedičský podiel, nie je dedič. Výška povinného dedičského podielu je polovicou z hodnoty podielu z dedičstva, ktorý by dedič dostal v prípade dedenia zo zákona, ak by všetky osoby oprávnené dediť zo zákona prijali dedičstvo.²⁵

Záver

Súkromné právoje charakteristické tým (malo by byť), že zasahuje do sféry slobody jednotlivca v čo najmenej a nevyhnutnej miere. Malo by určiť pravidlá, ktoré zaručia jednotlivcovi, ktorý využije právny inštitút pre prípad smrti, aby jeho vôľa, bola v čo najväčšej miere rešpektovaná a mala vysokú vážnosť. Podľa nášho názoru je veľmi dôležité, aby poručiteľ pre prípad svojej smrti mohol voľne nakladať so svojim majetkom a ustanovenia o povinnom podiele by mali byť len výnimočným zásahom do závetnej (testovacej) voľnosti. Podľa nášho názoru, ustanovenia o povinnom podiele nepatria do modernej úpravy dedičského práva a máme za to, že dedičstva tohto inštitútu ešte z čias rímskych by sme sa mali vzdať.

²⁵ dostupné na https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-ee-sk.do?member=1#toc_3

Zoznam bibliografických odkazov

CIRÁK, J. a kolektív.:Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009. ISBN 9788089122554

LUBY, Š.:Základy všeobecného súkromného práva. Šamorín: Heuréka, 2002. ISBN 80-89122-00-0

REBRO, K., BLAHO P.:Rímske právo. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r.o., 2003. ISBN 808904753X

ŠTENPIEN, E.:Tripartitum. Košice: Eurokódex, 2008. 110 s. ISBN 9788089363247

SÁDEL, P.: Vybrané aspekty odmietnutia dedičstva ako právneho inštitútu dedičského práva.

In: Zborník zo IV. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie BANSKOBYSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA, 2019, ISBN 978-80-557-1555-1,

Zbierka súdnych rozhodnutí a stanovísk - R 45/1990

https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-cz-sk.do?member=1#toc_6

<https://sk.wikipedia.org>

EFEKTÍVNY PRIEBEH CIVILNÉHO KONANIA V NADVÄZNOSTI NA PRINCÍP ÚSTNOSTI EFFECTIVE COURSE OF CIVIL PROCEEDING FOLLOWING THE PRINCIPLE OF ORALITY

Katarína Ševcová¹

Abstrakt:

Základné princípy súdneho konania vo všeobecnosti nadobúdajú v priestore integrujúcej sa Európy mimoriadny význam. Princíp ústnosti spolu so zásadou verejnosti a priamosti sú jednými zo záruk takého súdneho procesu, ktorý rešpektuje želanú spoločenskú funkciu súdnictva. Nemožno však opomenúť posun, ktorý tu je badateľný ku konaniu písomnému ovplyvnený i elektronizáciou konania. Predložený príspevok zdôrazňuje prepojenie princípu ústnosti na ďalšie princípy civilného konania a porovnáva klady i negatíva ústneho a písomného konania.

Kľúčové slová:

Civilný proces, elektronizácia, princíp, písomnosť konania, ústnosť, verejnosť

Abstract:

The fundamental principles of judicial proceedings are in general of particular importance in an integrated Europe area. The principle of orality, together with the principle of publicity and straightforwardness, is one of the safeguards of a judicial process that respects the desired social function of justice. However, it is not possible to neglect the shift, which is noticeable here to the written procedure, also influenced by the electronization of the proceedings. This paper emphasizes the interconnection of the principle of orality to other principles of civil proceedings and compares the pros and cons of oral and written proceedings.

Keywords:

Civil process, electronization, principle, information, orality, publicity

Úvod

Základné princípy súdneho konania vo všeobecnosti nadobúdajú v priestore integrujúcej sa Európy mimoriadny význam. Nebyť historicky daných uznávaných všeobecných právnych princíпов kontinentálneho práva ako súčasť práva EÚ, no najmä novoformulovaných právnych princíпов EÚ (princíp lojality, princíp prednosti, princíp priameho účinku, etc.), nemohlo by dôjsť k prepojeniu a zjednocovaniu práva EÚ s vnútroštátnym právnym poriadkom členského štátu.²

¹JUDr. Katarína Ševcová, PhD. odborný asistent na Katedre občianskeho a pracovného práva, Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

² LEVRINC, M.: Princíp autonómie vôle v procesných vzťahoch s medzinárodným prvkom, In: Zborník z II. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie BANSKOBYSSTRICKÉ DNI PRÁVA „Kvalita normotvornej a aplikačnej stránky zákonnosti ako determinant právneho štátu“ 23. – 24. november 2016, zámok Vígľaš, 2017, s. 265

Pozorujeme, že v oblasti justície vývoj nesmeruje k unifikácii, ale s prihliadnutím na osobitosti súdneho konania v jednotlivých krajinách je tu skôr markantná tendencia k zblížovaniu princípov, na ktorých je organizácia súdnictva založená.

V Civilnom sporovom poriadku i Civilnom mimosporovom poriadku sú v úvodných článkoch vymedzené základné princípy civilného konania. Na porovnanie napr. v nemeckej procesualistike sa medzi princípmi civilného konania uvádza okrem spomenutých princípov i právo na zákonný výsluch (*rechtliches Gehör*), právo na poskytnutie účinnej právnej ochrany (*effektiver Rechtsschutz*), zákaz svojvôle (*Gleichbehandlung und Willkürverbot*) podporované judikatúrou najmä Spolkového ústavného súdu.³ V španielky hovoriacich krajinách právni teoretici zaraďujú medzi princípy i – princíp dobrej viery a lojality (*de buena fe i lealtad*), princíp socializácie procesu (*principio de la socialización del proceso*) a transparentnosti (*transparencia*).

V konečnom dôsledku je to zrejme predovšetkým samotný sudca, rozhodujúci vo veci, kto uplatňuje princípy v práve. Naozaj, vyhľadávať tieto princípy nie je len úlohou právnej teórie, ale predovšetkým praxe, keď touto zodpovednou úlohou je poverený sudca, ktorý rozhoduje tak, ako by rozhodol zákonodarca, majúci na mysli daný prípad.⁴ Podľa I. Teleca právne princípy „vystihujú večnú pravdu (*maxima iuris*) a pomáhajú nám nezblúdiť pri jej nachádzaní.“⁵

Princíp ústnosti je klasickou súčasťou civilného procesu od čias starovekého Ríma, minimálne až do uplatňovania kogničného procesu, kedy prišlo k jeho oslabeniu. Obdobie stredoveku prinieslo v zmysle inkvizičného procesu jeho popretie, ktoré vystihuje axióma *quod non est in actis, non est in mundo*. Francúzska revolúcia, prijatie *Codex de Procédure Civile* a následne tiež rakúskeho *Zivil Prozess Ordnung* znamenalo návrat k ústnosti civilného konania až možno jeho idealizovania. Dnešné vnímanie princípu ústnosti má už odlišný charakter.

Vzťah k princípu ústnosti k ostatným princípom civilného konania

Princíp ústnosti neexistuje v súdnom procese izolovane. Jeho pôsobenie a aplikácia sú prepojené na ďalšie procesné princípy. Najmarkantnejšiu väzbu má na princípy bezprostrednosti, s ktorým sa spája, princíp koncentrácie konania, princíp verejnosti konania, ale i princíp rýchlosti a hospodárnosti.

³ SCHELLHAMMER, K.: *Zivil prozess* [Civilný proces]. Heidelberg: C.F. Müller, 2007. s. 5

⁴ KUBEŠ, V.: „Přirozené zásady právní“ a „dobré mravy“ v obecném zákoníku občanském. Praha : S.n., 193., s. 16 a nasl.

⁵ TELEC, I.: Právní principy a některé jiné věci. In: *Právník.*, č. 6, 2002. s. 622

Princíp publicity je založený na skutočnosti, že justícia a spôsob jej fungovania sú vecou záujmu celej spoločnosti a nielen sporových strán. To dáva pocit istoty tým, ktorí sú súčasťou procesu. Princíp verejnosti sa netýka ani tak konania ale skôr pojednávania. Niet verejnosti bez ústnosti. Podľa nášho názoru sa publicita procesu už neobmedzuje len na ľudí, ktorí majú prístup na súdne pojednávanie, ale súvisí s existenciou vhodných prostriedkov na šírenie, moderných technológií, ktoré umožňujú oboznámiť širokú verejnosť s konaním. V tomto zmysle prístup na internet je najvhodnejším prostriedkom ako zaručiť publicitu procesu a prezentáciu informácií.⁶I v zmysle konštantnej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva je zrejmé, že právo verejného prerokovania veci zahŕňa aj nárok na dodržanie zásady ústnosti. Každý z uvedených princípov sleduje iný cieľ. Zásada verejnosti zaisťuje kontrolu výkonu súdnictva, zatiaľ čo zásada ústnosti poskytuje stranám sporu možnosť vyjadriť sa pred súdom nad rámec podaní uvádzaných v písomnej forme.

Princíp priamosti úzko nadväzuje na princíp ústnosti. Spočíva v požiadavke, aby sa súd dostal do priameho styku s procesnými subjektmi i s jednotlivými dôkaznými prostriedkami. Tento princíp nie je absolútny. Za stranu môže konať jej zástupca, to však nič nemení na skutočnosti, že subjekt by sa mal v prípade potreby osobne zúčastniť na pojednávaní. V niektorých prípadoch sa dôkazy vykonávajú nepriamo, prostredníctvom dožiadaného súdu. Prelomom princípu ústnosti a priamosti je rozhodovanie súdu bez nariadenia pojednávania – tzv. písomné konanie (*schriftliches Verfahren*), ktoré súd môže viesť za predpokladu, že strany sa práva na verejné prejednanie veci výslovne vzdali, alebo s rozhodnutím veci bez nariadenia pojednávania súhlasia a rozhodnutie veci bez jej prejednania nie je v rozpore s požiadavkou verejného záujmu.

Princíp bezprostrednosti a ústnosti tiež vnímame vo vzájomnej súvislosti. Účelom princípu bezprostrednosti je, aby sudca mal čo najväčší kontakt so všetkými subjektívnymi a objektívnymi prvkami procesu. Sprostredkovaných informácií má byť čo možno najmenej, vzťahuje sa hlavne na vykonávanie dôkazov. Zámerom je, aby takáto blízkosť poskytla lepší podklad na vydanie rozhodnutia, ktoré vychádza z toho, čo sa skutočne stalo alebo k čomu došlo; to znamená získať spravodlivý rozsudok. Práve preto je princíp ústnosti priamo naviazaný na tento princíp a často sa vnímajú ako synonymá a uvádzajú ako jeden spoločný princíp. To síce nie je úplne presné a správne, keďže bezprostredný kontakt s dôkazným materiálom môže mať súd i bez ústneho konania, pokiaľ sudca číta listiny, dokumenty, koná tiež bezprostredne. Pojem „bezprostrednosť“, pôvodne znamenal len to, že

⁶NIEVA-FENOLL, J.: *Los problemas de la oralidad*, In: Justicia, Revista de derecho procesal. Madrid: Editorial Bosch, 2007. s. 124

sudca už nezveril prax svedectiev alebo strán zamestnancom svojho súdneho úradu, ale zabezpečuje to sám.“⁷Princíp bezprostrednosti nevyhnutne neznamená požiadavku ústnosti, pretože chápanie ústnosti ako podmienky *sine qua non* pre realizáciu princípu bezprostrednosti by znamenalo, že keď neexistujú ústne prednesy súd nemôže rozhodnúť, čo je mylná predstava.

Princíp koncentrácie predstavuje snahu o to, aby súdne konanie skončilo s najmenším možným počtom procesných úkonov, z tohto dôvodu sa nazýva koncentrácia, pretože sa za určitých okolností sústreďujú alebo spájajú rôzne procesné úkony, ktoré sa vykonávajú v jedinom akte.“⁸ Snaží sa o zamedzenie rozptylu konania. Tento princíp je tiež priamo inherentným k princípu ústnosti. Je tu tendencia obmedziť rôzne činnosti v časovo obmedzenom období, čo zároveň uľahčuje rýchlosť a spravodlivosť rozhodnutia. Toto prepojenie je logické: iba proces, ktorý má ústnu štruktúru môže plne zahŕňať princíp koncentrácie. Vyžaduje, aby sa procesné úkony realizovali čo možno najbližšie k sebe, pokiaľ možno na jednom pojednávaní. Sudca by mal uchovávať v pamäti predložené fakty a vytvoriť si ucelený pohľad na prípad bez fragmentácie. Účelom je predchádzať zbytočným, nepredvídaným a neodôvodneným prerušeniam v procese. Ústnosť však nie je prezentovaná ako riešenie rozptýlenia procesných úkonov, ani nemožno povedať, že písomné konanie *ipso facto* vytvára túto disperziu. Pravdou je, že môžu existovať procesné úkony, v ktorých uplatňovanie princípu ústnosti robí proces rozptýlenejším a na strane druhej existujú procesné úkony, v ktorých prevaha písomnej formy robí proces koncentrovanejším. Tým sa zjednodušia postupy, urýchlia sa fázy procesu, v ktorých sa vykonáva koncentrovane vyluč a v konečnom dôsledku to znamená čo najrýchlejší priebeh procesu na súde.

Nemožno nespomenúť i princíp kontradiktórnosti. Podstatou princípu kontradiktórnosti (*contradicere*) civilného sporového konania je existencia právne dvoch proti sebe stojacich sporných strán s protichodným záujmom na výsledku civilného procesu. Kontradiktórnosť znamená predovšetkým diskusiu o sporných nárokoch a podstate prípadu. Strana sporu má mať priestor na svoje vyjadrenia voči prednesom protistrany. Ako vymedzil samotný legislatívny zámer pri príprave CSP kontradiktórnosť sa premieta do realizácie procesných úkonov, objasnenia skutkového stavu, do rozsahu oprávnení a možnej aktivity súdu v konaní. Konanie ústnezabezpečuje i realizáciu princípu kontradiktórnosti vo vzťahu k stranám, svedkom a znalcom prostredníctvom konfrontácií, ktoré účinne fungujú práve v ústnom konaní, pretože

⁷NIEVA-FENOLL, J.: *Los problemas de la oralidad*, In: Justicia, Revista de derecho procesal.. Madrid: Editorial Bosch, 2007. s.101-130

⁸HURTADO REYES, M.: *Estudios de Derecho Procesal Civil*, Lima:Editorial Idemsa. 2.vyd, 2014. str. 196

pri písomnom kontakte strácajú na hodnote. I keď samozrejme aj písomné dokumenty plnia túto úlohu, i keď nejaká priame prediskutovanie neumožňujú.

Princíp hospodárnosti a procesnej ekonomiky sa viaže na úsporu času, nákladov a úsilia, čo nie je nevyhnutne závislé od ústnej povahy procesu. Viac to závisí od administratívnych nákladov v každom konkrétnom prípade; maximalizáciu zdrojov, s ktorými počítá určitý procesný systém. Napríklad pre niektoré exekučné procesy je účelné potlačiť ústne vypočutie, ak dôvody na vykonanie exekúcie sú vyčerpávajúce a nespochybniteľné. Iste spoločenským cieľom je snaha, aby sa konflikt diskutovaný v procese vyriešil v čo najkratšom čase. Úspora nákladov nemôže stranám brániť v tom, aby boli všetky ich práva účinné uplatnené a vec dôsledne prerokovaná. Úspora času súvisí so skutočnosťou, že proces by sa nemal vyvíjať tak pomaly, aby sa zdal nehybný, ani tak rýchlo, že by to znamenalo vzdanie sa nevyhnutných formalít. Existencia ústneho konania vo všeobecnosti núti sudcov vysloviť rozhodnutie-rozsudok po skončení ústneho pojednávania. Na rozdiel od písomného systému (kde musíte čakať dlhší čas na vynesenie rozhodnutia) sú ústne konania rýchlejšie a efektívnejšie.

Ústne vedenie konania ideálne vyžaduje, aby bol súd obsadený od začiatku súdneho konania až po vydanie rozhodnutia rovnakými osobami, čo zabraňuje delegovaniu právomocí, ktoré hoci sú účelné, pri nadmernom alebo nesprávnom použití môžu skomplikovať účinný výkon spravodlivosti. Ide o správne obsadenie súdu. Prostredníctvom ústnosti špecifikujeme bezprostrednosť, to znamená osobný kontakt, tvárou v tvár, medzi sudcom a stranami, bez akéhokoľvek sprostredkovania. Vyhlásenie strán a svedkov a vysvetlenia expertov sa uskutočňujú pred sudcami, ktorí slobodne vypočúvajú. Možnosť sudcu a ostatných strán v konaní pozorovať, kto prednáša tvrdenia, jeho tón hlasu, mimiku a možnosť konfrontovať ho s otázkami je základným nástrojom na objavovanie pravdy.

Ústnosť konania súvisí i s princípom nezávislosti a nestrannosti sudcu i keď sám o sebe ho nemôže garantovať. Sudca je vždy i pri najväčšej strane o nezávislosť ovplyvnený okolnosťami vonkajšieho prostredia, svojimi subjektívnymi pocitmi, vnemami, možno náklonnosťou, emóciami, eticko-politickými hodnotami. Z tohto dôvodu nie je nestrannosť popisným vyjadrením, ale normatívnym záväzkom sudcu, udržiavať nestranný postoj k záujmom strán v konflikte a skutočnostiam ktoré predniesli, ako aj k relevantným argumentom pre právnu klasifikáciu skutočností, ktoré považuje za preukázané. Podstatné je hlavne to, či sudca má dostatok podkladov na rozhodnutie a ako k ním pristúpi, čo nie je závislé od ústnosti alebo písomnosti konania. Niekedy dokonca úsudok sudcu môže byť skreslený emočnými vplyvmi pri ústnom kontakte. Ústny proces si vyžaduje nahradenie sudcu pozorovateľ a sudcom intervenujúcim čo prináša aj sociálny rozmer väčšej interakcie vzťahov.

Preferovanie ústnosti či písomnosti konania

Keď sa zákonodarca rozhoduje pre prevahu ústnosti alebo písomnosti, je faktom, že neexistuje vyhradený systém. Pritom sa nerozhoduje len pre tieto pravidlá, ale zároveň aj pre celú sériu procedurálnych dôsledkov, s ktorými sú nakonfigurované tieto procedurálne formy. V súčasnosti nájdeme prejavy viac menej zmiešaných modelov, ktoré zbierajú najužitočnejšie prvky z oboch systémov.

Písomné prednesy rozhodne nemajú nižšiu váhu. Naopak v niektorých prípadoch je písomná forma vhodnejšia a vyžadovaná. Každé podanie na súd musí mať písomnú podobu, dnes viac zrejme elektronickú alebo musí byť zapísané v zápisnici. Pri dokazovaní sa uplatňuje ako princíp ústnosti (výsluchu svedka, strany konania, znalca), tak princíp písomnosti (listina, znalecký posudok, správy od orgánov verejnej správy, právnických a fyzických osôb). Ako vidíme, niet pochyb, že konanie vedené v zmysle princípu ústnosti má svoje nesporné výhody. To však neznamená, že by sa mala vypustiť písomnosť z procesu. Zásada ústnosti nevyklučuje písomnosť. V procese sa ústnosť harmonicky dopĺňa s písomnosťou konania.

Medzi uznávané výhody ústnosti konania môžeme spomenúť:

- menej formalít a administratívy, podporuje jednoduchosť konania
- rýchlejšie prerokovanie vecí, kde netreba čakať na doručovanie písomností
- zvyšuje publicitu procesu a tým aj prevenčnú funkciu procesu aj istú kontrolu práce súdov zo strany verejnosti
- keď sa činnosti sústreďujú a koncentrujú, oznámenia, predvolania a iné úkony sa zredukujú.
- lepšia komunikácia strán vedie k väčšiemu využívaniu zmieru, dohôd strán, v menšej miere sa uplatňujú opravné prostriedky
- dáva civilnému procesu ľudský rozmer, strany prezentujú svoje prednesy tým najprirodzenejším spôsobom a pociťujú väčší záujem o riešenie ich situácie.

Umožňuje priamy vzťah súdu a strán, čo vedie k eliminácii nejasností a možnosti okamžite si vysvetliť nezrovnalosti. Sudca sa stáva skutočným protagonistom v tomto procese. Prostredníctvom princípu bezprostrednosti v praxi dokazovania umožňuje sudcovi ľahšie pochopiť, kto v rozprave má pravdu. A ústnosť umožňuje rýchlo odhaliť motívy a objasniť priamymi otázkami spontánne postoje.

V ústnom konaní sú prietahy v konaní potlačené (väčšina z nich je vyriešená v rámci jedného vypočutia), existuje menej opravných prostriedkov, omnoho viac dohôd medzi stranami, ktoré vylúčia ďalšie konanie. Nakoniec v tomto zmysle len samotné uplatňovanie

princípu ústnosti neznamená, že proces bude rýchlejší, koncentrovanejší a verejnejší ako taký, ale v zásade to bude závisieť aj od iných faktorov. Ústnosť sama osebe nezabezpečí spravodlivý proces. I ústnosť zvolená v nesprávnej forme a rozsahu môže mať na civilný proces negatívny vplyv, rovnako ako písomnosť. Princíp ústnosti musí byť považovaný za jeden z prostriedkov na dosiahnutie spravodlivého procesu, ale nie ako jediný a ani ako hlavná alebo najnaliehavejšia nevyhnutnosť.⁹

Často sa vytýka, že tento systém je náchylnejší k povrchným a unáhleným rozhodnutiam. Okrem toho si vyžadujú veľký nárast počtu pracovníkov v súdnych orgánoch. Je pravda, že preferencia ústneho konania vždy priniesla potrebu väčšieho počtu sudcov, vyžaduje sa však menej úradníkov, menej byrokracie, čo predstavuje významnú výhodu.

Rozhodne sú tu aj nevýhody ústneho konania, ktoré hovoria proti:

- nedostatok písomných dokumentov vedie k tomu, že súd vyššieho stupňa ich má problém reprodukovat' s efektom priameho kontaktu
- zvyšuje možnosť chýb alebo opomenutia z dôvodu nedostatku písomného záznamu z konania.
- ďalším argumentom proti ústnemu konaniu je jeho cena (ktorá je zvyčajne vyššia ako pri písomnom konaní); To však nie je presné, pretože nejde o porovnanie dvoch rôznych extrémov: zlého písomného systému s ideálnym ústnym režimom, v ktorom by mali byť k dispozícii všetky prostriedky a veľký počet sudcov.

I samotný typ riešeného konfliktu, ovplyvňuje charakter jeho prejednávania. Samozrejme sú konania, ktoré svojou povahou na ústne prejednanie vhodné sú a v iných prípadoch ústnosť nie je odôvodnená a nevyhnutná. Predovšetkým v konaniach, v ktorých prevládajú skutkové otázky (napr. zodpovednostné vzťahy, rodinné konflikty, otázky súvisiace s vlastníctvom) alebo so zameraním na spor o to, ako k udalostiam došlo (tie, ktoré by viedli k porušeniu zmluvy, alebo sa týkajú pracovného pomeru). Podobne môže byť odporúčaná ústnosť aj pre tie rodinné konflikty, ktorých riešenie je do veľkej miery ponechané na voľnú úvahu súdov (režim kontaktu medzi rodičmi a deťmi), ako aj tam, kde ústna diskusia umožňuje poznať životné okolnosti strán, a ešte lepšie, ich intervenciu pri budovaní súdneho rozhodnutia.

Niektoré súdne spory sú takej povahy, kde by ústna diskusia nebola úplne vhodná. Typicky by sme mohli myslieť na konflikty, v ktorých právne otázky prevládajú nad faktickými otázkami. V tomto druhu konaní môže ústne prejednanie spôsobiť stratu presnosti a hĺbky v

⁹ALCALÁ-ZAMORA y CASTILLO, N.: *Estudios de Teoría General e Historiad el Proceso (1945-1972)*. México: UNAM, 1992. s.10

diskusii o právne sofistikovaných otázkach pre ktoré je potrebná reflexia samotnej písomnosti. Sú to prípady, v ktorých nie je vždy možné tvrdiť a poskytnúť protitvrdenie "okamžite" pre strany a ponechať si pre sudcu zložitosť posúdenia. Oralita nie je vhodná a potrebná v exekučnom konaní či konkurznom konaní.

V závislosti od typu riešeného konfliktu a stupňa jeho zložitosti sa zdá jasné, že ústnosť môže ovplyvniť epistemologickú kvalitu vedomostí, ktoré sudca získal. Možnosť kategorizácie konfliktov a záver, že niektoré z nich sú vhodnejšie na ústne prejednanie a iné nie, je v skutočnosti formulovaná v širšej perspektíve teórie konfliktov.

Prevaha ústnosti či písomnosti konania v zahraničí

V európskom právnom priestore, nachádzame kombináciu princípu ústnosti a písomnosti. Napriek tvrdeniu uvedenému v § 128 I ZPO, ktoré sa týka ústnej povahy nemeckého konania, praktické skúsenosti ukazujú, že skutočná úloha ústnosti sa obmedzuje na minimum: zdá sa teda, že nemecký súdny spor je v skutočnosti „Aktenprozess“, čo je konanie, ktoré sa skladá hlavne z písomných dokumentov a záznamov.

Zaujímavým príkladom je Taliansko. Teoreticky by civilný spor mal mať ústnu formu (čl. 180 talianskeho Občianskeho súdneho poriadku) a nedávne reformy sa pokúsili implementovať túto zásadu v predbežnej fáze konania. Takéto reformy boli, žiaľ, vypracované tak mylne, že sa v skutočnosti dosiahol opačný výsledok. Článok 183 procesného zákona ustanovuje pojednávanie, na ktorom sa strany dostavia pred sudcu, aby pripravili prípad na účely predloženia dôkazov. Na jednej strane sa však pokus o urovnanie prípadu môže uskutočniť iba na inom pojednávaní a iba vtedy, ak o to požiadajú obaja účastníci (čo sa nenastáva takmer nikdy).¹⁰

V rakúskom právnom poriadku tiež ústava zakotvuje princíp ústneho konania z ktorého zákon pripúšťa isté výnimky, čo vyúsťuje do zmesi orality a písomnosti. Každopádne ústnosť je dominantným princípom civilného procesu, teda minimálne na súdoch prvej inštancie. S podobným vymedzením a postavením ústnosti sa stretávame v právnych poriadkoch Slovenska, Česka, Nemecka, Chorvátska, Poľska, Rumunska, Portugalska, Maďarska, Dánska, Fínska, Litvy, Lotyšska, Švédska, Dánska. Ústnosť má svoju pevnú dlhoročnú tradíciu v severných krajinách ako napr. Švédsko.

V Španielsku je princíp ústnosti garantovaný ústavou, vyzdvihujúc predovšetkým proces ústny. V praxi, štádiom pred začatím pojednávania je písomné, zatiaľ čo dôkazy sú prerokované

¹⁰TARUFFO, M.: Orality and Writing as Factors of Efficiency in civil Litigation, <https://www.uv.es/coloquio/coloquio/ponencias/8oratar.pdf>

ústne. Oslabená forma princípu ústnosti je typická pre civilné konanie v Grécku. Povinné ústne prerokovanie veci je stanovené pre prvostupňové konanie. V zásade prejednanie dôkazu prebieha pred celým senátom súdu. Ale výpoveď svedka prebieha len pred jedným členom senátu, ktorý je ustanovený za sudcu spravodajcu.

Zdá sa, že v Estónsku, po posledných reformách zásada ústnosti už nemá takú váhu. Poukazuje sa na jej nepraktickosť a neefektívnosť vzhľadom na súčasný rozvoj komunikačných systémov. Pozornosť sa skôr sústreďuje na dôslednú prípravu ústneho prejednávania, pričom predbežné prerokovanie má písomnú formu (alebo elektronickú). Hoci je stanovené ústne prerokovanie veci, strany vždy môžu sami súhlasiť s písomným konaním. V zásade by súd nemal viesť ústne prejednanie vo fáze pred pojednávaním, aj keď to súdy v praxi robia, ale v praxi preferujú ak strany predložia svoje stanoviská písomne. To teda znamená, že písomné konanie v Estónsku prevažuje nad ústnym.

Odlíšny prístup zase existuje vo Francúzskom práve, ktoré zdôrazňuje princíp ústnosti v civilnom procese (s výnimkou konania pred Kasačným súdom *Cour de cassation*) ale v skutočnosti v civilnom procese dominuje písomná forma. Strany majú vždy právo na ústne prerokovanie veci, a to aj v písomnom konaní a pred niektorými špeciálnymi súdmi je celý proces v zásade ústny. Ale celkovo je princíp ústnosti vo Francúzsku podrobený kritike. Preto je dôležitosť ústnosti dosť zredukovaná a právnici v praxi využívajú formu písomnú. I v ústnom konaní majú sudcovia tendenciu uprednostňovať písomné podania návrhy pred ústnymi, ktoré sa stávajú len formalitou a strácajú na váhe, ale strany majú vždy možnosť ústneho konania. Súd je tiež oprávnený ukončiť ústne pojednávanie, ak má zato, že už disponuje dostatkom informácií na rozhodnutie veci.¹¹

Odhliadnuc od rozdielom medzi systémom *common law* a kontinentálnym právom, princíp ústnosti tu má tiež svoje pevné miesto. V posledných rokoch tu ale rovnako badať posun k písomnému konaniu, dokonca citujúc názov článku T. Broodryho sa hovorí o „erózii“ princípu ústnosti.¹²

Pre porovnanie v latinskoamerických systémoch ustanovenia procesných kódexov zakotvujú, že súdne spory by sa mali zakladať na zásade ústnosti, ale táto zásada sa v praxi neuplatňuje. Zdá sa, že dokonca ani nedávne reformy zamerané na aspoň čiastočné zavedenie

¹¹RECHBERGER, W. H.: The principle of oral and written presentation, In: Dimensions of Evidence in European Civil Procedure, European monographs, Netherlands: Wolters Kluwer, 2015. s.71-87

¹²BROODRY, T.: The Erosion of the Principle of Orality in South African Civil Procedure: Fact or Fiction? Dostupné na internete <http://specjuris.ufh.ac.za/sites/default/files/Broodryk.pdf>

tejto zásady (napríklad v Argentíne, Brazílii a Mexiku) zlyhali: dôsledkom je, že ústnosť prakticky neexistuje, a celá prípravná fáza konania sa vykonáva písomne.

Záver

V zásade neexistuje proces vyslovene ústny alebo písomný, je to vždy skôr ich kombinácia. V poslednom období je možné pozorovať odklon smerom k písomnému konaniu. V európskych krajinách nachádzame zmes princípu orality a písomnosti s predominciou jedného alebo druhého prístupu.

Ako nám vyplynulo pri sledovaní záverov skúmania, je možné identifikovať dva rôzne rozmery ústnosti. Jednak je to prostriedok a technika prijímania a predkladania dôkazov v súdnom konaní. Rovnako ústnosť vystupuje ako prostriedok pre komunikáciu medzi súdom, stranami a ich advokátmi v súvislosti so súdnym konaním a teda i forma ich procesných úkonov. Zatiaľ čo sa tieto funkcie v niektorých ohľadoch prekrývajú, je užitočné odlíšiť ich pre analytické účely, pretože slúžia rôznym cieľom a sú v rôznej miere zdôrazňované v právnych poriadkoch.

A to že, sú v procese zakomponované úkony robené v ústnej forme neznamená, že proces je ústny. Rovnako ako ak tu existujú úkony v písomnej forme ešte nemusí ísť o proces písomný. Aby sme vytvorili istý ucelený komplexný pohľad, dá sa tvrdiť, že ide o ústny proces za splnenia podmienok, že

- v procese existuje aspoň jedna fáza konania, kde je súd v priamom kontakte so stranami a inými osobami zúčastnenými na konaní s možnosťou reálnej konfrontácie ich názorov
- sudca, ktorý bude rozhodovať je ten istý ako ten, ktorý bol prítomný na ústnom prerokovaní
- konanie by malo byť koncentrované čo najviac, aby ústne úkony bolo možné prezentovať naraz, ak je tu potreba ďalšieho konania vo veci, malo by byť vytýčené čo možno najskôr
- ak fakty boli prezentované písomne, mala by tu byť možnosť vyjadriť sa k nim aj ústne
- ústne tvrdenia musia mať rovnakú váhu ako písomné a samotné súdne rozhodnutie musí mať základ práve v ústnych tvrdeniach

Ústnosť je teda viac, ako holá prítomnosť strán pred súdom na jednom mieste v ten istý deň. Dalo by sa hovoriť o ústnosti v užšom zmysle- tá predstavuje len používanie hovoreného slova v konaní vo vzťahu k procesnému úkonu a jeho forme a ústnosti v širšom zmysle- čo je už pojem komplexnejší, zahŕňajúci i priamu aplikáciu ďalších nadväzujúcich procesných princípov bezprostrednosti, koncentrácie, verejnosti.

I s ohľadom k najnovším trendom v civilnom procese možno konštatovať, že princíp ústnosti spolu so zásadou verejnosti a priamosti sú jednými zo záruk takeého súdneho procesu, ktorý rešpektuje spoločenskú funkciu súdov ako nezávislého tretieho subjektu.¹³ Nemožno však zatvárať oči pred posunom, ktorý tu je markantný ku konaniu písomnému, ktorý dominuje i európskym súdnym inštitúciám. Použitie moderných sofistikovaných technológií v našej súčasnosti automaticky neposúva rovnováhu efektívnosti v prospech ústnosti alebo písomnosti, aj keď sa zdá, že takéto prostriedky techniky sa ľahšie používajú na podporu písomnej formy konania. V každom prípade má použitie týchto techník zrejme jeden negatívny faktor z hľadiska efektívnosti a to sú jeho náklady.

Zoznam bibliografických odkazov

ALCALÁ-ZAMORA y CASTILLO, N.: Estudios de Teoría General e Historia del Proceso (1945–1972). México : UNAM,1992. 615 s. ISBN 968-36-2301-8.

BROODRY, T.: The Erosion of the Principle of Orality in South African Civil Procedure: Fact or Fiction? Dostupné na internete <http://specjuris.uhf.ac.za/sites/default/files/Broodryk.pdf>

HURTADO REYES, M.: Estudios de Derecho Procesal Civil. Lima : Editorial Idemsa. 2.vyd., 2014. 925 s.ISBN 9786124037856.

JÚDA, V.: Prípustnosť kritiky sudcov: In Nové horizonty v práve 2018 : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 24. - 25. mája 2018 na Právnickej fakulte UMB v Banskej Bystrici. ISBN 978-80-557-1439-4, s. 86-107.

KUBEŠ, V.: Přirozené zásady právní a "dobré mravy" v obecném zákoníku občanském. In: Krčmář, J. (ed.): Randův jubilejní památník. K Stému výročí narození Antonína Randy. Praha : Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 1934. s. 395–423.

LEVRINC, M.: Princíp autonómie vôle v procesných vzťahoch s medzinárodným prvkom. In: Zborník z II. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie BANSKOBYSSTRICKÉ DNI PRÁVA na tému Kvalita normotvornej a aplikačnej stránky zákonnosti ako determinant právneho štátu. 23. – 24. november 2016, zámok Vígľaš, 2017. ISBN 978-80-557-1285-7, s.253–261.

NIEVA-FENOLL, J.: Los problemas de la oralidad. In: Justicia: Revista de derecho procesal. Madrid : Editorial. Bosch, č. 1–2, 2007. ISSN 0211-7754, s.101–130.

PODHOREC, I., PETRÍKOVÁ, L.: Všeobecné zásady súkromného práva a zmysel základných práv pre súkromné právo. In Banskobystrické zámocké dni práva: zborník z 3. ročníka

¹³ZOULÍK, F.: *Soudy a soudnictví*. Praha : C.H.Beck, 1995, s. 127.

medzinárodnej vedeckej konferencie na tému „Identifikácia únosnej miery autonómie právnych odvetví a súčasnej potreby ich synergie“, 23.-24. november 2017, Vígľaš. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2018, , 71-82. ISBN 978-80-557-1405-9.

SCHELLHAMMER, K.: Zivilprozess. Heidelberg : C.F. Müller, 2007. 1018s.

ŠOLTÝS, D.: Code civil a francúzska právna exegéza. In Banskobystrické zámocké dni práva: zborník z 3. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie na tému „Identifikácia únosnej miery autonómie právnych odvetví a súčasnej potreby ich synergie“, 23.-24. november 2017, Vígľaš. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2018, 198-205. ISBN 978-80-557-1406-6.

TARUFFO, M.:Orality and WritingasFactorsofEfficiency in civil Litigation, Dostupné na internete<https://www.uv.es/coloquio/coloquio/ponencias/8oratar.pdf>

ZOULÍK, F.: Soudy a soudnictví. Praha: C.H. Beck,1995. 263 s. ISBN 80-7179-005-2.

REGISTER DISKVALIFIKÁCIÍ AKO PROSTRIEDOK NA ZVÝŠENIE PRÁVNEJ ISTOTY V PODNIKATEĽSKOM PROSTREDÍ – DÔVODY DISKVALIFIKÁCIE

REGISTER OF DISQUALIFICATION AS POSSIBILITY OF INCREASING OF LEGAL CERTAINTY IN THE BUSINESS ENVIRONMENT – REASONS FOR DISQUALIFICATION

Lenka Ušiaková¹

Abstrakt:

Autorka sa v príspevku zaoberá inštitútom registra diskvalifikácií, ktorý predstavuje súdom vedenú evidenciu osôb diskvalifikovaných z výkonu podnikateľskej činnosti za podmienok ustanovených zákonom. Príspevok je zameraný na právny rozbor dôvodov diskvalifikácie osôb z výkonu funkcií v obchodných spoločnostiach a družstvách. Analyzuje platnú právnu úpravu, komparuje ju s vybranými zahraničnými právnymi úpravami, poukazuje na jej význam v súčasných podmienkach a možnosti uplatnenia diskvalifikácie v budúcnosti. Autorka predstavuje vlastné právne názory a úvahy de lege ferenda.

Kľúčové slová:

Diskvalifikácia, register diskvalifikácií, rozhodnutie o diskvalifikácii, dôvody diskvalifikácie

Abstract:

The author of the article deals with the institute of the Register of Disqualifications. The Register of Disqualification represents the court kept registry of persons disqualified from the performance of business activities under the conditions laid down by law. The paper focuses on the legal analysis of the reason for the disqualification of persons from the performance of functions in commercial companies and cooperatives. She analyses the current legislation, compares it with selected foreign legislations, she points out its importance in current conditions and the possibility of disqualification in the future. The author presents her own legal opinions and considerations de lege ferenda.

Keywords:

Disqualification, Register of Disqualifications, Disqualification Decision, Reasons for Disqualification

1. Register diskvalifikácií všeobecne

Za účelom posilnenia zodpovednosti za podnikanie bolo zákonom č. 87/2015 Z. z. s účinnosťou od 1.1.2016 prijaté ustanovenie § 13a Obchodného zákonníka, ktorým sa vytvárajú predpoklady pre zavedenie registra diskvalifikácií. Právna úprava registra

¹JUDr. Lenka Ušiaková, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Katedra obchodného a hospodárskeho práva, odborný asistent

diskvalifikácií predstavuje jednu z možností súkromnoprávneho riešenia hospodárskej kriminality, ktorá je popri trestnoprávných a administratívnych postupoch jej prevencie a represie systematicky riešiteľná prostredníctvom komplexu súkromnoprávných noriem obsiahnutých v sústave právnych predpisov zahŕňajúcich predovšetkým zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Obchodný zákonník“), zákon č. 530/2003 Z. z. o obchodnom registri v znení neskorších predpisov, zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o konkurze a reštrukturalizácii“), zákon č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti. Exekučný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Exekučný poriadok“), zákon č. 315/2016 Z. z. o registri partnerov verejného sektora v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o registri partnerov verejného sektora“), zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „Živnostenský zákon“) a ďalšie súvisiace právne predpisy.

Súkromnoprávne predpisy majú primárne preventívny charakter smerujúci k predchádzaniu hospodárskej kriminalite a na nich nadväzujú normy pôsobiace do istej miery represívne, zamerané na riešenie následkov konania, ktoré je možné podriadiť pod hospodársku kriminalitu alebo ktoré k nej môže smerovať. Právne normy upravujúce register diskvalifikácií si kladú za cieľ eliminovať prístup osôb, ktoré neplnia svoje funkcie predovšetkým v riadiacich orgánoch osobitne kapitálových obchodných spoločností s náležitou starostlivosťou, v dôsledku čoho má nimi realizovaný spôsob výkonu ich funkcií neprimerané a spoločensky škodlivé dôsledky pre samotné kapitálové obchodné spoločnosti, ako aj pre veriteľov týchto spoločností a podnikateľské a spoločenské prostredie ako také.²

V zmysle v súčasnosti platnej právnej úpravy obsahuje register diskvalifikácií zoznam fyzických osôb, ktoré v dôsledku negatívnych dopadov ich doterajšieho pôsobenia v podnikateľskom prostredí počas určitého obdobia nesmú vykonávať zákonom ustanovené funkcie a podieľať sa na riadení a zastupovaní podnikateľských subjektov.

Uvedená právna úprava nepredstavuje prvotnú snahu zákonodarcu o riešenie načrtnutých problémov v podnikateľskom prostredí cestou eliminácie prístupu vymedzených subjektov k výkonu funkcií v obchodných spoločnostiach. V tejto súvislosti je potrebné poukázať na skoršie snahy o vytvorenie registra diskvalifikácií, ktoré zostali len v štádiu príprav. V ich rámci bol v roku 2010 vypracovaný Ministerstvom spravodlivosti SR Návrh

²MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník Veľký komentár. Bratislava: EUROKODEX, 2016, s. 34

legislatívneho zámeru zákona o registri diskvalifikácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov,³ ktorý však zostal len v štádiu legislatívnych príprav.

Právna úprava registra diskvalifikácií nebola ojedinelou úpravou, bola súčasťou systému riešení zákonodarca obsiahnutých v uvádzanej novele Obchodného zákonníka a súvisiacich predpisov. V zmysle Dôvodovej správy k návrhu zákona č. 87/2015 Z.z. „účelom návrhu zákona je reagovať na aktuálne problémy súvisiace s procesom konkurzu a reštrukturalizácie v Slovenskej republike a súvisiace otázky v obchodných vzťahoch a s tým súvisiace sociálne dosahy. Základným zámerom návrhu zákona je zamedziť poškodzovaniu veriteľov v rámci konkurzného konania a posilnenie zodpovednosti za podnikanie. Na tento účel návrh zákona zavádza register diskvalifikácií a prísne postihy pri oddiaľovaní riešenia úpadku.“⁴

Register diskvalifikácií predstavuje právny inštitút zavádzaný do slovenského tradične kontinentálneho právneho prostredia pod vplyvom angloamerického právneho systému. Slovenská právna úprava čerpá z anglického *Company Directors Disqualification Act 1986* (ďalej len „CDDA“) novelizovaného následne *Enterprise Act 2002* a *Small Business, Enterprise and Employment Act 2015*, a tiež z českej právnej úpravy § 63 a nasl. zákona č. 90/2012 Sb. o obchodných korporáciách (ďalej len „ZoOK“). Komparáciou domáceho charakteru úpravy s týmito modelmi právnej úpravy analyzovaného inštitútu možno poukázať na odlišnú mieru a rozsah uplatniteľnosti diskvalifikácií, možnosti ich aplikácie a na nich nadväzujúci význam použitia inštitútu pre podnikateľské prostredie.

Zameriavam sa pritom na komparáciu dôvodov pre diskvalifikáciu ako základného predpokladu pre uplatnenie inštitútu diskvalifikácie v aplikačnej praxi.

2. Diskvalifikačné dôvody podľa Company Directors Disqualification Act (1986)

Tradičná anglická právna úprava diskvalifikačných dôvodov rozlišuje medzi dôvodmi povinného vylúčenia a vylúčenia závislého na rozhodnutí súdu. Povinné vylúčenie riaditeľa spoločnosti nastáva v súvislosti s platobnou neschopnosťou spoločnosti, v ktorej vykonával funkciu (§ 6 CDDA) a rovnako vo vzťahu k porušeniu súťažného práva (§ 9A CDDA). Dôvody

³Návrh legislatívneho zámeru zákona o registri diskvalifikácií. [online]. Bratislava : Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, 2010. 15 s. Dostupné na internete: <https://lt.justice.gov.sk/Attachment/vlastnymat.rtf?...1..>

⁴Dôvodová správa k návrhu zákona č. 87/2015 z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. [online]. Bratislava : Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, 2015. 23 s. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=412993>

pre diskvalifikáciu, ako aj samotná diskvalifikácia sa vzťahuje nielen na riaditeľov spoločnosti (*Directors*), ale aj na tieňových riaditeľov spoločnosti (*Shadow Directors*).

Súd obligatórne z úradnej moci rozhodne o vylúčení osoby, ktorá bola riaditeľom spoločnosti, ktorá sa stala platobne neschopnou, pričom jej správanie ako riaditeľa spoločnosti spôsobilo, že sa stáva „nevhodným“ („*unfit*“), a to z pohľadu jeho správania sa v tejto spoločnosti, ako aj jeho správania vo viacerých spoločnostiach, v ktorých vykonával určité funkcie. Nezáleží pritom, či sa spoločnosť stala insolventnou počas výkonu funkcie tohto riaditeľa (§ 6 CDDA)

Legálna definícia pojmu „nevhodnosť“ („*unfitness*“) pritom v britskej pozitívnoprávnej úprave absentuje a jej objasnením sa zaoberali sudy v rámci judikatúry. Konkrétne okolnosti, na ktoré sudy majú brať ohľad pri posudzovaní nevhodnosti určitej osoby z pohľadu jej správania pri výkone funkcie, boli formulované v rámci *Small Business, Enterprise and Employee Act (2015)*. Ide najmä o (i) mieru, v akej bola osoba zodpovedná za príčiny akéhokoľvek závažného porušenia uplatniteľných legislatívnych alebo iných požiadaviek zo strany spoločnosti; (ii) rozsah, akým bola osoba zodpovedná za príčiny, že sa spoločnosť stala platobne neschopnou, (iii) frekvenciu (kvantitatívnu stránku) správania tejto osoby a (iv) povahu a rozsah škody alebo inej ujmy, ktoré boli alebo mohli byť spôsobené správaním osoby vo vzťahu k spoločnosti. Okrem toho by súd mal opäť s prihliadnutím na frekvenciu (kvantitatívnu stránku) správania tejto osoby zohľadniť tiež (v) akékoľvek zneužitie alebo porušenie fiduciárnej povinnosti vo vzťahu k spoločnosti a (vi) akékoľvek iné zneužitie alebo porušenie iných povinností riaditeľa spoločnosti, ktoré mu vyplývajú z výkonu funkcie, resp. z jeho postavenia ako riaditeľa spoločnosti.⁵

Osobitným dôvodom povinnej diskvalifikácie riaditeľa spoločnosti podľa § 9A CDDA je prípad, kedy sa spoločnosť, v ktorej je určitá osoba riaditeľom, dopustí porušenia predpisov na ochranu hospodárskej súťaže, a zároveň sa súd domnieva, že správanie tejto osoby je nevhodné (*unfit*). Na posúdenie nevhodnosti správania sa osoby, o ktorej diskvalifikácii súd rozhoduje, sa použijú rovnaké kritériá, ako pre posúdenie nevhodnosti správania sa riaditeľa spoločnosti v súvislosti s platobnou neschopnosťou spoločnosti podľa § 6 CDDA.

Okrem popísaných dôvodov povinných diskvalifikácií prichádza v zmysle anglického právneho poriadku do úvahy tiež diskvalifikácia na základe rozhodnutia súdu z dôvodu všeobecných pochybení týkajúcich sa správy obchodných spoločností (§ 2 až 5 CDDA). V takomto prípade opätovne o diskvalifikácii rozhoduje súd, zákon však ponecháva na jeho

⁵Príloha I. CDDA v znení Small Business, Enterprise and Employee Act (2015)

úvahu, či v konkrétnom prípade je diskvalifikácia potrebná, resp. či má konkrétne správanie riaditeľa tak zásadný charakter a dôsledky, že sa jeho diskvalifikácia a tým eliminácia prístupu k podnikaniu ako takému vyžaduje. Pôjde napríklad o vylúčenie osoby z dôvodu, že opakovane mešká s predložením účtovnej alebo inej dokumentácie týkajúcej sa spoločnosti obchodnému registru, osoby, ktorá spáchala trestný čin v súvislosti s vedením, založením, likvidáciou alebo výmazom obchodnej spoločnosti, ako aj osoby, ktorá sa dopustila tzv. *wrongful trading*.⁶ Okrem toho prichádza do úvahy aj diskvalifikácia osoby z dôvodu jej diskvalifikácie, príp. určitého odsúdenia v zahraničí (§ 5A CDDA), vylúčenie teda môže mať aj cezhraničný prvok.

3. Diskvalifikačné dôvody podľa Zákona o obchodných korporáciách

Prijatím ZoOK bola do českého právneho poriadku zavedená právna úprava možnosti vylúčenia osôb z výkonu funkcie riadiacich orgánov obchodných spoločností ako nevyhnutná súčasť princípov *corporate governance*, o legalizáciu ktorých sa český zákonodarca v rozsiahlejšom meradle usiloval.⁷ Diskvalifikácia osôb bola začlenená do ZoOK v § 63 a nasl.

Obdobne ako v prípade diskvalifikácie v anglickom právnom prostredí je možné rozlíšiť diskvalifikáciu povinnú, kedy súd za naplnenia príslušného diskvalifikačného dôvodu rozhoduje o vylúčení príslušnej osoby z úradnej povinnosti a diskvalifikáciu prichádzajúcu do úvahy na základe sudcovskej úvahy za predpokladu, že sú splnené podmienky formulované zákonom.

Povinná diskvalifikácia nastupuje ako následok zákonom definovaného konania v štádiu insolventie spoločnosti, v ktorej diskvalifikovaná osoba vykonávala určenú funkciu (vo všeobecnosti funkciu štatutárneho orgánu, príp. predchádzajúceho štatutárneho orgánu). O diskvalifikácii rozhodne insolvenčný súd, z dôvodu (i) privedenia spoločnosti do úpadku, t.j. z dôvodu, že k úpadku obchodnej spoločnosti s prihliadnutím na všetky okolnosti viedol výkon funkcie osobou, ktorá bola vo funkcii štatutárneho orgánu tejto spoločnosti v úpadku, člena štatutárneho orgánu spoločnosti v úpadku, osobou v podobnom postavení, ktorá bola v tejto funkcii v dobe vydania rozhodnutia o úpadku alebo po ňom (§ 64 ods. 3 ZoOK), alebo (ii) z dôvodu zníženia majetkovej podstaty spoločnosti a poškodenia veriteľov, t.j. z dôvodu, že

⁶Koncepciu tzv. *wrong full trading* je formulovaná v anglickom *Insolvency Act* (1986). Je obdobne založená na princípe platobnej povinnosti v prospech nezabezpečených veriteľov v konkurze v prípade nelegitímneho konania štatutárneho orgánu spoločnosti. *Insolvency Act* (1986) predpokladá, že súd môže na základe žiadosti správcu uložiť osobe, ktorá vykonávala alebo vykonáva funkciu riaditeľa spoločnosti, a ktorá neiniciovala insolvenčné konanie, hoci vedela alebo objektívne mala vedieť, že nie je odôvodnený predpoklad, že by sa spoločnosť vyhla svojmu úpadku, aby prispela do imania insolventnej spoločnosti sumou vo výške určenej súdom⁶ (čl. 214 *Insolvency Act*).

⁷Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze) [online] s. 143. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Dostupné z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

osoba, ktorá sa stala členom štatutárneho orgánu spoločnosti v dobe hroziaceho úpadku po začatí konkurzného konania, prispela zrejme svojím konaním k zníženiu majetkovej podstaty a poškodeniu veriteľov (§ 64 ods. 2 ZoOK).

Predmetné ustanovenie zároveň formuluje liberačné dôvody, za splnenia ktorých následok vo forme diskvalifikácie nenastane, ktoré spočívajú vo všeobecnosti v tom, že osoba o ktorej vylúčenie ide, sa výkonom svojej funkcie k úpadku nepričinila (§ 64 ods. 3 ZoOK). Je pritom potrebné zdôrazniť, že člen štatutárneho orgánu nemôže zodpovedať za výsledok svojej činnosti, bude zodpovedať za jej riadny výkon,⁸ preto aj liberácia ako taká nespočíva v preukázaní, že spoločnosť, v rámci ktorej bola sporná funkcia vykonávaná, nie je vo úpadku, ale v preukázaní, že funkcia štatutárneho orgánu bola vykonávaná riadne, s potrebnou mierou starostlivosti, ktorej normatív ustanovuje zákon.⁹

Okrem popísaných dôvodov povinnej diskvalifikácie prichádza do úvahy vylúčenie určitej osoby z výkonu funkcie z dôvodu opakovaného a závažného porušenia fiduciárnych povinností štatutárneho orgánu alebo člena štatutárneho orgánu (§ 65 ods. 1 ZoOK). Samotné porušenie starostlivosti riadneho hospodára pritom nepostačuje, je nevyhnutné, aby boli kumulatívne splnené nasledovné podmienky vylúčenia: (i) člen štatutárneho orgánu porušoval starostlivosť riadneho hospodára opakovane, teda sa dopustil najmenej 2 porušení starostlivosti riadneho hospodára, (ii) nešlo o drobné porušenie starostlivosti riadneho hospodára, minimálne v dvoch prípadoch sa jednalo intenzitou o závažné porušenie starostlivosti riadneho hospodára, a (iii) k opakovanému a závažnému porušeniu starostlivosti riadneho hospodára došlo v dobe 3 rokov predchádzajúcich vydaniu súdneho rozhodnutia o diskvalifikácii tejto osoby z výkonu funkcie.¹⁰

Navyše, ďalší dôvod, pre ktorý je možné osoby diskvalifikovať z výkonu funkcie vyplýva z § 65 ods. 2 ZoOK, ktorý za osobitný dôvod na základe rozhodnutia súdu považuje vznik povinnosti nahradiť ujmu, ktorá vznikla v dôsledku porušenia starostlivosti riadneho hospodára. Zo znenia ustanovenia je zřejmé, že diskvalifikácia sa môže týkať len osoby, ktorej

⁸ „Člen predstavenstva zodpovedá za riadny (súladný s požiadavkou starostlivosti riadneho hospodára) výkon funkcie, nie za výsledok svojej činnosti. Ak koná člen predstavenstva so starostlivosťou riadneho hospodára, nie je povinný nahradiť škodu, aj keď v dôsledku takého konania vznikla.“ (rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn: 29Cdo2363/2011)

⁹ ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P.: Zákon o obchodných korporáciách. Komentár. 2. Vydání. Praha: C.H. Beck 2017, s. 188

¹⁰ ČÁP, Z., JAHSELKA, P., JOSKOVÁ, L., HEJDA, J. (vedoucí autorského kolektivu), VANĚČKOVÁ, V.: Zákon o obchodních korporacích. Výklad jednotlivých ustanovení včetně návaznosti na české a evropské předpisy. 1. vydání. Praha: Linde, 2013, s. 77

povinnosť nahradiť túto ujmu v čase rozhodnutia o diskvalifikácii stále trvá, pokiaľ táto osoba poškodenému ujmu dobrovoľne nahradí, nie je možné ju z výkonu funkcie diskvalifikovať.¹¹

4. Diskvalifikačné dôvody podľa slovenského právneho poriadku

Slovenská právna úprava diskvalifikačných dôvodov sa zásadným spôsobom odlišuje od vyššie popísaných právnych úprav diskvalifikácie, keďže je založená na striktnom formálnom princípe.¹² Diskvalifikácia osoby z výkonu funkcie je založená konkrétnym rozhodnutím súdu, pričom toto rozhodnutie nie je obsahovo rozhodnutím o diskvalifikácii, je rozhodnutím o určitom konkrétnom zákonom predpokladanom skutkovom stave, avšak zo zákona má za následok diskvalifikáciu osoby z výkonu určenej funkcie v orgáne obchodnej spoločnosti či družstva. Súd preto priamo o diskvalifikácii nerozhoduje, diskvalifikácia je výhradne zákonným, nevyhnutným a neodvratiteľným následkom zákonom určeného súdneho rozhodnutia. Toto rozhodnutie je možné považovať za dôvod diskvalifikácie.

Rozhodnutia ktoré odôvodňujú diskvalifikáciu určitej osoby z výkonu funkcie v orgánoch spoločnosti, sú v príslušnom právnom predpise exaktne a taxatívne ustanovené. Pôvodne zavedené dve základné rozhodnutia boli dodatočne rozšírené o ďalšie kategórie rozhodnutí, ktoré v súčasnosti formujú sústavu rozhodnutí odôvodňujúcich diskvalifikáciu, a teda sústavu diskvalifikačných dôvodov. Za tieto rozhodnutia osobitné predpisy v súčasnej dobe obligatórne považujú:

- (i) právoplatné rozhodnutie súdu v trestnom konaní, ktorým bol uložený trestu zákazu činnosti vykonávať funkciu člena štatutárneho orgánu, člena dozorného orgánu, vedúceho organizačnej zložky podniku, vedúceho podniku zahraničnej osoby, vedúceho organizačnej zložky podniku zahraničnej osoby alebo prokuristu podľa § 61 ods. 10 Trestného zákona;
- (ii) právoplatné rozhodnutie konkurzného súdu, ktorým sa rozhodlo o uložení povinnosti zaplatiť zmluvnú pokutu v dôsledku porušenia povinnosti podať návrh na vyhlásenie konkurzu včas podľa § 74a ods. 6 zákona o konkurze a reštrukturalizácii;
- (iii) právoplatné rozhodnutie konkurzného súdu, ktorým sa uložila povinnosť nahradiť škodu v dôsledku porušenia povinnosti podať návrh na vyhlásenie konkurzu včas podľa § 11a ods. 6 zákona o konkurze a reštrukturalizácii;

¹¹LASÁK, J. a kol.: Zákon o obchodných korporáciách. Komentár.I. díl. Praha: Wolters Kluwer 2014, s. 574

¹²OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník. Veľký komentár. Zväzok I. Bratislava:Wolters Kluwer, s.r.o., 2017, s. 157

(iv) právoplatné rozhodnutie súdu o uložení pokuty za neposkytnutie súčinnosti správcovi, najmä za neposkytnutie všetkých správcom požadovaných vysvetlení vo forme a lehote určenej správcom, podľa § 74 ods. 6 zákona o konkurze a reštrukturalizácii;

(v) právoplatné rozhodnutie exekučného súdu o uložení poriadkovej pokuty osobe, ktorá nepodala vyhlásenie o majetku v mene povinného ani po tom, čo jej už bola právoplatným rozhodnutím súdu uložená poriadková pokuta za porušenie povinnosti podať vyhlásenie o majetku podľa § 41 ods. 7 Exekučného poriadku;

(vi) právoplatné rozhodnutie súdu, ktorý vedie register partnerov verejného sektora o výmaze partnera verejného sektora z registra podľa § 12 ods. 7 zákona o registri partnerov verejného sektora, ak partner verejného sektora hodnoverne nepreukáže, že údaje o konečnom užívateľovi výhod zapísané v registri sú pravdivé a úplné a rozhodnutie súdu, ktorý vedie register partnerov verejného sektora, o pokute uloženej podľa § 13 ods. 2 zákona o registri partnerov verejného sektora za nesplnenie povinnosti podať návrh na zápis zmeny zapísaných údajov týkajúcich sa konečného užívateľa výhod v lehote podľa § 9 ods. 1 zákona o registri partnerov verejného sektora alebo za porušenie zákazu vykonávať úkony podľa § 19 zákona o registri partnerov verejného sektora, a to v súlade s ustanovením § 14 zákona o registri partnerov verejného sektora.

V zmysle v súčasnosti platných právnych predpisov dochádza teda k diskvalifikácii na základe právoplatného rozhodnutia súdu, pričom novelou Obchodného zákonníka zákonom č. 264/2017 Z.z. bol vytvorený priestor pre diskvalifikáciu osôb v zmysle § 13a Obchodného zákonníka na základe rozhodnutia iného orgánu než je súd, pokiaľ je jeho rozhodnutie preskúmateľné súdom.

Z vyššie uvedeného výpočtu rozhodnutí, ktoré v súčasnosti zakladajú diskvalifikačné dôvody, je zrejмый striktne formalistický charakter právnej úpravy diskvalifikácie. Pôvodné a základné dôvody na diskvalifikáciu, t.j. diskvalifikácia na základe rozhodnutia o uložení trestu zákazu činnosti v trestnom konaní a diskvalifikácia na základe rozhodnutia vyneseného konkurzným súdom v dôsledku nepodania návrhu na vyhlásenie konkurzu riadne a včas mohli predstavovať nástroj na zamedzenie poškodzovania veriteľov a posilnenia zodpovednosti za podnikanie, tak ako to predpokladala vyššie citovaná dôvodová správa k návrhu zákona, ktorým boli zavedené.

Ďalšie diskvalifikačné dôvody, ktoré sú postupne zavádzané a o ktoré je zákonodarcom rozširované spektrum diskvalifikačných možností osôb v obchodnoprávných vzťahoch však už vzhľadom na charakter diskvalifikačných rozhodnutí predstavujú v podstatnej miere sankciu za

neplnenie povinností v rámci príslušných konaní pred súdom, osobitne za neposkytnutie potrebnej súčinnosti.

Záver

Nad primeranosťou a opodstatnenosťou diskvalifikácie založenej na vyššie popísanom formálnom princípe, z ktorej vyplýva budúce obmedzenie vo výkone určených funkcií v rámci orgánov obchodných spoločností a družstiev, je možné polemizovať, a to predovšetkým vo vzťahu k diskvalifikáciám na základe rozhodnutí vydávaných v dôsledku neposkytnutia zákonom vyžadovanej súčinnosti, kedy diskvalifikácia ako taká pôsobí ako (neprimeraná) sankcia.

Na základe špecifických rozhodnutí o uložení pokuty totiž dochádza priamo zo zákona k obmedzeniu slobody podnikania ako Ústavou Slovenskej republiky garantovaného základného práva, v dôsledku čoho podľa môjho právneho názoru nastáva zrejмый rozpor medzi záujmom chráneným uvedenými zákonnými ustanoveniami a následkom negatívne ovplyvňujúcim ústavnoprávnu istotu subjektu, ktorej sa toto obmedzenie dotýka. Nemám pritom v úmysle hájiť záujmy subjektov, ktoré vnášajú negatívny a zásadne sporný prvok do podnikateľského prostredia a neplnia si svoje zákonné povinnosti, vyššie uvedená úvaha sa zaoberá otázkou primeranosti a tým vhodnosti a odôvodnenosti širšieho uplatnenia zákonom predpokladaného inštitútu.

V neposlednom rade moje pochybnosti znásobuje priamy zákonný účinok predmetných rozhodnutí spočívajúci v *ex lege* nastupujúcej diskvalifikácii, kedy zákon neumožňuje zohľadniť okolnosti konkrétneho prípadu a tým nevyhnutnosť a potrebu diskvalifikácie v konkrétnom prípade bez zreteľa na vydané právoplatné rozhodnutie, s ktorým je diskvalifikácia spojená. Tým sa zásadne odlišuje od vyššie popísaných právnych úprav diskvalifikácie v komparovaných právnych poriadkoch, ktoré súdu umožňujú v určených prípadoch použiť sudcovskú úvahu a zohľadniť tak primeranosť zásahu do základných práv účastníkov súkromnoprávných vzťahov. Slovenská právna úprava v tomto smere pôsobí na ťarchu súkromnoprávných subjektov.

Aj keď sa domnievam, že dôvodom pre legalizáciu prísne formálneho modelu inštitútu, malo byť zjednodušenie a automatizácia jeho aplikácie, a tým *de facto* jednoduchšie naplnenie zamýšľaného účelu právnej úpravy, v konečnom dôsledku právna úprava zamýšľaný efekt vôbec nemusí dosiahnuť a tým očakávania, ktoré od nej zákonodarca má, naplniť.

Zoznam bibliografických odkazov

ČÁP, Z., JAHELKA, P., JOSKOVÁ, L., HEJDA, J. (vedoucí autorského kolektivu), VANĚČKOVÁ, V.: Zákon o obchodních korporacích. Výklad jednotlivých ustanovení včetně návaznosti na české a evropské předpisy. 1. vydání. Praha: Linde, 2013, 784 s. ISBN 97-80-7201-917-5

Dôvodová správa k návrhu zákona č. 87/2015 z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. [online]. Bratislava : Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, 2015. 23 s. Dostupné na internete:

<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=412993>

Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze) [online] Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky. 2011. 143 s. Dostupné na internete: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZkonsolidovanaverze.pdf>.

LASÁK, J. a kol.: Zákon o obchodních korporacích. Komentář. I. díl. Praha: WoltersKluwer, s.r.o., 2014, 1576 s. ISBN 978-80-7478-326.

MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník. Veľký komentár. Bratislava: EUROKODEX, 2016, 1087 s. ISBN 978-80-8155-067-6

Návrh legislatívneho zámeru zákona o registri diskvalifikácií. [online]. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, 2010. 15 s. Dostupné na internete: <https://lt.justice.gov.sk/Attachment/vlastnymat.rtf?...1..>

OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník. Veľký komentár. Bratislava: WoltersKluwer, s.r.o., 2017, 1739 s. ISBN 978-80-8168-573-6

PATAKYOVÁ, M., MAMOJKA, M., ĎURAČINSKÁ, J. a kol.: Hospodárske právo. I. diel. Bratislava: WoltersKluwer, s.r.o., 2019, 351 s. ISBN 978-80-571-0088-1

ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P.: Zákon o obchodních korporacích. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, 1128 s. ISBN 978-80-7400-540-4

Použité právne predpisy

Company Directors Disqualification Act (1986)

Enterprise Act (2002)

Insolvency Act (1986)

Small Business, Enterprise and Employee Act (2015)

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích).

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov

Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii v znení neskorších predpisov

Zákon č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) v znení neskorších predpisov

Zákon č. 315/2016 Z. z. o registri partnerov verejného sektora v znení neskorších predpisov

THE ISSUES OF MOBBING – LEGAL ANALYSIS

OTÁZKY MOBBINGU - PRÁVNÁ ANALÝZA

Krystyna Ziółkowska¹

Abstract:

The phenomenon of mobbing is one of many pathologies occurring in the workplace. They are referred to as psychological terror that can be used by one or several people, usually against one person. A situation such unfavorable for an employee as this can last for months or even years. The Polish Labor Code indicates the legal definition of mobbing in Art. 943 . A harassed employee may look for damages in court if statutory conditions are met. An employer is obliged to counteract any mobbing occurring at a workplace – this is an obligation imposed by the legislator. That obligation must be fulfilled by organizing trainings on the issue of mobbing, setting internal procedures for reporting such occurrences or informing a supervisor or a trade union about employees' inappropriate behaviour in this field. The phenomenon of mobbing ought to be considered pathological at a workplace and should be eliminated by all means. The goal of this article is to show the problem of mobbing in the workplace and how to prevent and fight it.

Keywords:

Mobbing, Labor Code, employee, workplace, anti-mobbing activities

Abstrakt:

Fenomén mobbingu je jednou z mnohých patológií vyskytujúcich sa na pracovisku. Ide o psychologický teror, ktorý používa jeden alebo niekoľko ľudí, zvyčajne proti jednej osobe. Takáto nepríjemná situácia môže voči danému zamestnancovi trvať mesiace alebo dokonca roky. Poľský zákonník práce uvádza právnu definíciu mobbingu v článku 943. Obťažovaný zamestnanec sa môže na súde domáhať náhrady škody, ak sú splnené zákonné podmienky. Zamestnávateľ je povinný riešiť situácie mobbingu, ktoré sa vyskytnú na pracovisku, pričom ide o povinnosť uloženú zákonodarcom. Táto povinnosť sa musí splniť organizovaním školení o problematike mobbingu, stanovením vnútorných postupov na hlásenie takýchto udalostí alebo informovaním nadriadeného alebo odborovej organizácie o nevhodnom správaní zamestnancov v tejto oblasti. Fenomén mobbingu by sa mal na pracovisku považovať za patologický a mal by sa všetkými prostriedkami odstrániť. Cieľom tohto článku je poukázať na problém mobbingu na pracovisku a na jeho prevenciu a boj proti nemu.

Kľúčové slová:

Mobbing, Zákonník práce, zamestnanec, pracovisko, anti-mobbové activity

Introduction

The issues of mobbing or workplace harassment in the Polish legal system had not been regulated for many years. The interest in such issues came into being at the moment they were

¹ Dr Krystyna Ziółkowska, Department of Labour and Social Law, Faculty of Law and Administration at University of Warmia and Mazury in Olsztyn. ORCID 0000-0003-4825-0597

publicised in mass media, e.g. television, radio and the Internet. Negative consequences of employee harassment, as well as its impact on work performance were indicated. It ought to be emphasised that mobbing plays a significant role in psychological, social and especially legal aspects. Therefore the introduction of legal regulations regarding the issue into the Polish legislation through the Labour Code was of great importance. It is ascertained that the regulation itself does not solve the problems related comprehensively. Sanctioning an employer's undesirable behaviours towards an employee or an employees undesirable behaviour towards other employees is a huge progress in legal aspect. It is also necessary to introduce preventive actions, for instance conducting trainings, courses, making employees aware of their labour privileges and the ability to react (to file a lawsuit in the Employment Court). Mobbing is a stress generating phenomenon among employees, which then manifests itself in the quality of work done by them and leads to the syndrome of professional burn-out².

The definition of mobbing

The introduction of the legal term of mobbing in the Polish legislation took place on the 1st of January 2004 as a result of the Labour Code amendment³. The main trigger to enter such a term into the Polish legislation was the requirement to adjust domestic regulations to EU regulations. Therefore a legal definition of mobbing was written in Art. 94³ § 2 of the Labour Code: „Mobbing stands for actions or behaviours concerning an employee or directed against an employee consisting in persistent and long-term harassment or terrorising an employee, leading to lowering a person's workplace usefulness evaluation, isolating a person or eliminating him or her from a team of coworkers”⁴. The term is now a legal phrase⁵.

Attention should be paid to the construction of the definition of mobbing. The difficulty lies first and foremost in the fact, that this phenomenon is an interdisciplinary occurrence. It might be considered from a number of perspectives: sociological, medical, psychological, management-economical or as employment politics. The view on the phenomenon might differ in pair with various perspectives and the emphasis might be put on its different aspects. The normative thread is, in a sense, of secondary importance or meaning⁶. Ergo, depending on field of study, the term assumes varied forms or interpretations. The hereby definition is often open

²H. SZEWCZYK, *Mobbing w stosunkach pracy. Zagadnienia wybrane*, Warsaw 2012, p. 32

³Act of 26.06.1974r. – the Labour Code (consolidated text.: Journal of Law of 2019, number. 1040 with later amendments)

⁴ Article 94³ § 2 of the Labour Code.

⁵G. JĘDREJEK, *Mobbing środki ochrony prawnej*, Warsaw 2007, p. 16-17.

⁶P. PRUSIONOWSKI, *Normatywna konstrukcja mobbingu*, Monitor Prawa Pracy 2018, no. 9, p. 7.

to doubt, which is exemplified by noticeable disputes within the doctrine of the labour code. The definition is said to be at fault considering its logical, constructional and semantic nature. The issue of it being „overly elaborate, making the impression of being expanded quickly” is underlined⁷. Actions or behaviours listed below belong to presumptions characterising mobbing:

1. concerning an employee or directed against one
2. consisting in persistent and long-term harassment or terror
3. leading to lowering a person’s workplace usefulness evaluation
4. resulting in or aiming at humiliating or ridiculing an employee, isolating him or her or eliminating from a team of coworkers

The legal definition is made out of two elements: subject and subjective⁸. The subject element, related to the question of what workplace harassment is, is elaborate and contains numerous underspecified terms, which in turn arise interpretative doubts. The first part of the definition is the phrase: „actions or behaviours concerning an employee or directed against one”. Law studies emphasise that „actions” in fact fit in the category of „behaviours”. The doctrine of labour code underlines the lack of basis to use these two separate terms. Apart from that it ought to be noted that it also means that passive behaviour (such as employer’s indifference to employees’ actions being a symptom of workplace harassment) might be considered mobbing as well⁹. For given „behaviours” and „actions” to be thought of as mobbing there must exist a will on the harasser’s side, however the goal of behaviours exhibited does not have to be achieving definite legal effects. Therefore the harasser’s will could be specified in a clear or implied manner¹⁰. Such „actions” and „negligence” must concern an employee and must be directed against him or her and consist in persistent and long-term harassment or terror. These behaviours aim to decrease the evaluation of an employee’s workplace usefulness. Essentially, persistence will mean behaviours of tenacious nature, of harasser’s bad will towards a person being harassed. These are repetitive behaviours, at times even similar to stalking. B. Bury¹¹ claims that one of the main criteria of such insistency is an intense character and a high level of suddenness of harasser’s behaviour.

⁷W. CIEŚLAK, J. STELINA, *Definicja mobbingu oraz obowiązki przeciwdziałania temu zjawisku (Article. 94³ § 2 of the Labour Code)*, „Państwo i Prawo” 2004, no. 12, p. 67.

⁸M. ZYCH, *Mobbing w polskim prawie pracy*, Warsw 2007, p. 3.

⁹Ibidem, p. 16.

¹⁰Ibidem, p. 16-17.

¹¹B. BURY, *Uporczywość i długotrwałość zachowania jako elementy składowe prawnej definicji mobbingu*, Monitor Prawa Pracy 2007, no. 2, p. 71 and the following.

The Supreme Court¹² understands this as persistent actions or behaviours with a high intensity of bad will coming from an employer (another person) leading to lowering a victim's self-esteem and isolating him or her from a group. Workplace harassment is a type of mental terror used by one or more people against (usually) one person. The victimisation of an employee is a long process, since there seems to be no possibility of defense against psychological bullying. Psychological terror in workplaces consists in hostile and unethical, systematically occurring behaviour directed against one person or a few people. Under the pressure of mobbing victims are pushed into helplessness and are deprived of a possibility to defend themselves. They are left in such situations as long as harassment against them occurs. High frequency and span of such hostile behaviour leads to psychosomatic and social damages. The tools of harassment are: insults, decoys, deceptions, tricks, gossip, defamation or sadistical behaviours. Such issues being continued for a long time lead to mental health problems and, most of all, violation of one's dignity, good name, freedom from psychological violence, therefore his or her very personal rights. There have been doubts as to how to measure if a given harasser's behaviour might be classified as long-term and therefore for how long is an employee forced to accept negative behaviours to be able to invoke the definition of mobbing on the basis of Art. 94³ § 2 of the Labour Code. The leading view in source literature states that harasser's behaviour should last at least half a year for it to be considered long-term. Specifying the time limit in this case definitely is impossible. Apart from that every situation must be explored individually and only then evaluated whether the presumptions of mobbing have been present. Art. 94³ § 2 and 3 of the Labour Code state, however, that what is important for the aforementioned evaluation is the moment of noticing the negative effects of harassment or threatening an employee and the intensity and persistence of such actions¹³.

Persistence is often identified in pair with frequency of actions or behaviours specified in Art. 94³ § 2 of the Labour Code¹⁴. Harassment stands for constant bothering, worrying or teasing an employee¹⁵. It is also the repetitiveness of actions. It is however of decisive importance that these actions are characterized by offender's bad will (negative attitude)¹⁶. Basically, to talk about the pathological phenomenon of mobbing, there must be a result or effect – lowering a person's workplace usefulness evaluation. According to G.

¹²Supreme Court judgement of 3.08.2011, I PK 40/11, Legalis.

¹³Supreme Court judgement of 17.01.2007, I PK 176/06, Legalis.

¹⁴M. CHAKOWSKI, *Problem mobbingu w orzecznictwie polskich sądów pracy*, Monitor Prawa Pracy 2011, no. 2, p. 81.

¹⁵Supreme Court judgement of 10.10.2012r., II PK 68/12.

¹⁶B. CUDOWSKI, *Mobbing w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, Monitor Prawniczy 2008, no. 10, p.510.

Jędrejka¹⁷ the victim does not necessarily have to be convinced of his or her „faint” work usefulness. The situation might be very much different – the person might be convinced that the source of problems is the fact that his or her education level is higher than that of their supervisor. The basic element of mobbing is that it is leading to infeasibility of performing one’s duties effectively and subsequently, to mental and psychosomatic problems.

Isolating an employee from a group of coworkers is not an autonomous feature of mobbing. Only isolation from a coworker group being an repercussion of negative behaviours (harassment, threats, humiliation, ridicule) justifies defining the issue as workplace harassment. If such actions are, however, a reaction to reprehensible behaviours of an employee towards their coworkers, there is no basis to describe actions consisting in avoiding contact with such employee as workplace harassment¹⁸. In the explanatory statement it was pointed out that the employee’s impression of being harassed is not enough to indeed speak about mobbing. It should be evaluated on the grounds of a neutral base, which is a consequence of rational perception of reality and, in its essence, it comes down to an accurate judgement on specific people’s intentions within the scope of interpersonal relations ¹⁹.

Except the subject side, attention should also be paid to the subjective side of workplace harassment definition. Within the subject side we differentiate between an employer and an employee. According to Art. 2 of the Labour Code an employee is a person employed on the basis of a contract of employment, choice, nomination, appointment or a cooperative contract of employment. It should be emphasised that people performing duties on the basis of a civil law agreement are excluded. Both an employer and an employee, as well as a subject performing and managing a workplace on behalf of an employer might be considered harassers. An employer should undertake preventative measures to protect the work environment from negative actions being indicative of harassment. In such situations quick reactions are necessary and one ought to minimalise the effects of harassment which has already taken place in a workplace. Regardless of who committed such acts, each time it will be the employer who bears the responsibility. He or she might, however, in a separate proceeding, demand damages to be repaired by the offender on the basis of the right of recourse²⁰. Source literature on labour law indicated employee’s protective situation while there were no anti-mobbing regulations in the

¹⁷ G. JĘDREJEK, *Mobbing...*, op. cit., p. 19-20.

¹⁸ Supreme Court judgement of 14.11.2008r., II PK 88/08, Legalis.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ M. ZYCH, *Mobbing...*, op. cit., p. 22-24.

Polish legislation yet. That protection was included in the laws on protection of an employee's personal rights, as well as work health and safety regulations in a given workplace.

There is a distinction made between active and passive harassment in source literature. Active harassment is burdening an employee with excessive responsibility while simultaneously depriving him or her of decision-making freedoms, while passive harassment manifests itself through ignoring an employee and their duties and not giving them orders²¹. D. Dörre – Nowak²² indicates the following forms of harassment:

1. vertical harassment – harassment that is „going down” from a supervisor onto a subordinate, with other coworkers joining the harassing group later. Three subgroups might be listed here, depending on their goals:
 - a. Persuasive mobbing – which leads either to motiveless destruction of the victim or strengthening the offender's position;
 - b. Strategic mobbing – the essence of which is to make an employee terminate his or her work contract, the goal is to avoid problematic procedures related to terminating a contract by an employer;
 - c. Institutional mobbing – this is a special form of organising a workplace, where psychological terror is a natural way of managing personnel
2. Horizontal mobbing – the opposite is taking place here, so the psychological terror against a victim is first used by coworkers with supervisors joining later;
3. Ascending mobbing – where the subordinate is the harasser. Takes place rarely

Unfortunately, it should be stated that the catalog of behaviors that meet the conditions of mobbing is open. Providing a full catalog of mobbing behaviors and goals that mobber wants to achieve seems to be impossible. In addition, it should be noted that mobbing behaviors do not have to relate to the employee's job or position, but may well be related to his or her private life²³. Thus, among the most common manifestations of the phenomenon of mobbing in the workplace we could list: harassment, intrigue, imposing on the employee impossible tasks or insufficient time standards, isolation, hypocrisy²⁴.

A Swedish doctor and psychologist Heinz Leymann²⁵ working on problems of emotional abuse in a workplace formulated a set of features of harassment, which he classifies within five parts:

²¹M. WALENCIK (ed.), *Aktualne przejawy patologii i dewiacji społecznej*, Toruń 2009, p. 135.

²²D. DÖRRE – NOWAK, *Ochrona godności i innych dóbr osobistych pracownika*, Warsaw 2005, p. 243.

²³G. JĘDREJEK, *Mobbing...*, op. cit., p. 18.

²⁴M. WALENCIK (ed.), *Aktualne...*, op. cit., p. 135.

²⁵H. LEYMANN, *The Mobbing Encyclopaedia Bullying; Whistleblowing*.

1. Actions negatively affecting communication possibilities:
 - a. supervisors and coworkers limiting one's abilities to express him- or herself
 - b. constant interruption of speech
 - c. workmates interrupting speaking up
 - d. reacting to remarks with shouting or loud complaints or insults
 - e. constant criticism of work performance or private life
 - f. harassment over the phone
 - g. verbal and written threats
 - h. limiting contact through humiliating gestures and looks
 - i. allusive expression of opinions, no straightforwardness in communication

2. Actions disturbing social relations:
 - a. supervisors avoiding contact with victims
 - b. isolating work places
 - c. forbidding coworkers to speak with a victim
 - d. denying chances to speak up

3. Actions disturbing the social perception of a person – attacks on reputation:
 - a. spreading gossip
 - b. suggesting mental illnesses
 - c. jokes and laughing at private life
 - d. ridiculing disabilities
 - e. forcing people to perform duties violating personal dignity
 - f. false evaluation of work involvement
 - g. constantly challenging the decisions made

4. Actions affecting the quality of personal and occupational situation
 - a. reclaiming duties previously assigned for execution
 - b. instructing a victim to do senseless work
 - c. assigning duties below one's skill
 - d. overwhelming the victim with more and more duties
 - e. assigning tasks beyond one's capabilities and competences to discredit him or her

- f. issuing absurd and contradictory instructions
5. Actions negatively affecting victim's health
- a. forcing to perform work harmful to health
 - b. threatening with physical violence
 - c. physical abuse
 - d. sexual or sex-related activities

On the basis of his research, Heinz Leymann created a definition of mobbing that indicates that it is "a hostile communication between one or a group of employees and another one who has been pushed into a defensive position and deprived of help. These activities occur at least once a week and for at least half a year and in consequence results in significant mental damage and poverty caused by mental trauma and the inability to keep the current work or find a new place of employment." H. Leymann stresses the employee's ailments, primarily of a psychosomatic and somatic nature²⁶.

Obligation to counteract discrimination

The legal regulations introduced by the legislator obliged the employer to protect the workplace and the employees performing work there against the phenomenon of mobbing. It should be emphasized that the classification of this obligation to counteract mobbing as a basic duty is an important element in the legal system. This categorization results from including it in the statutory regulations to the principle of labor law, as well as its very placement in the Labor Code or other above or in-house legal regulations²⁷. Source literature indicates four spheres of business operations that should be covered by anti-harassment measures. First of all, they belong to a field reflected in a proper formulation of regulations or work arrangements enriched with anti-mobbing regulations, which are also a source of law for both parties of the employment relationship. These regulations should forbid one from using mobbing practices, but also state which behaviours of harassment base are forbidden²⁸.

The employer is the side obliged to take actions against mobbing (Art. 94³ § of the Labour Code). There are no obstacles, however, for other personnel or external institutions (e.g.

²⁶A. BECHOWSKA - GEBHARDT, T. STALEWSKI, *Mobbing patologia zarządzania personelem*, Warsaw 2004, p. 11.

²⁷A. SOBČZYK, D. DÖRRE – NOWAK, *Przeciwdziałanie mobbingowi*, „Monitor Prawa Pracy”, 2006, no. 10, p. 521.

²⁸A. ROGOYSKI, *Jak walczyć z mobbingiem? – wyzwanie dla pracodawców*, „Monitor Prawa Pracy”, 2004, no. 12, p. 336.

specialized guidance services) to support the employer in those actions. The employer might perform the aforementioned duty with actions directed at:

1. preventing the occurrence of psychological abuse in a workplace
2. helping the victim and eliminating mobbing in the workplace²⁹.

Both in case of mobbing, as well as any discrimination, an employee has the right to defend him- or herself on the basis of protecting their personal rights. However, freedom of labour is subject to decision of the state and in this case, the state is represented by the employer. If the employer is the mobber it is accountable for both mobbing itself, as well as not counteracting it³⁰.

The procedures followed in case of a given type of mobbing in a workplace are similar to the procedures adopted while resolving conflicts. In order to resolve a dispute the managing person might use the help of a mediator – a person designated by the employees' side and, if not sufficient, use the help of an external mediator. If mobbing is only recognised in its advanced stage, the employer ought to consider ensuring the victim help of a medical professional and a possible help to requalify³¹. The statutory obligation to counteract mobbing imposed on employers is without a doubt a tool to protect an individual from social exclusion by the pursue to guarantee him or her undisturbed possibility to participate in social life. The right to work protects both life and health, as well as an employee's dignity thanks to promoting a workplace free of behaviors that might lead to the loss of the ability to earn money. It is worth noting that the way of formulating the analysed obligation – „the employer is obliged to counteract mobbing” allows for a view to be maintained, according to which the obligation is of a public character³². The Supreme Court has emphasised that counteracting mobbing does not only stand for situations in which the issue has already occurred, but also taking all precautionary, preventive measures, which should be real and effective. Regardless of who is the offender, it is the employer that is always responsible for workplace harassment. Apart from Art. 94³ § 1 of the Labour Code, the legal framework on the employer's duty to react against mobbing might also be found in Art. 11¹ of the Labour Code, imposing an obligation on the employer to respect employees' dignity and personal rights³³. Art. 15 of the Labour Code also

²⁹P. NAŁĘCZ, *Komentarz do. art. 94³ § 1kp.*, [in:] *Kodeks pracy. Komentarz*, ed. W. Muszalski, Warsaw 2019, Legalis.

³⁰A. SOB CZYK, *Mobbing a przeciwdziałanie mobbingowi. Dyskryminacja a przeciwdziałanie dyskryminacji*, „Monitor Prawniczy” 2015, no. 4, p. 177-178.

³¹P. NAŁĘCZ, *Komentarz do. art. 94³ § 1kp.*..., op. cit.

³²D. DÖRRE – NOWAK, *Komentarz do. art. 94³ § 1kp.*, [in:] *Kodeks pracy. Komentarz*, ed. A. Sobczyk, Warsaw 2018, Legalis.

³³Supreme Court judgement of 21.04.2015, II PK 149/14, Legalis.

states that the employer must ensure safe and hygienic work conditions, Art. 94 point. 10 of the Labour Code binds the employer to form and protect the rules of social coexistence, while Art. 207 § 1 of the Labour Code charges the employer with responsibility for safety and hygiene in the workplace³⁴.

The occurrence of mobbing impinges on the employer's reputation on the labour market, which during the times of a „employee market” reduces the possibility of hiring the best specialists. Fulfilling the duty to counteract mobbing should be considered not only a statutory obligation, but also a method to protect both material and non-material interest of a workplace from e.g. lowering the quality of work performed by the personnel and reputational damage³⁵.

Summary

The phenomenon of mobbing in the workplace is now undoubtedly a pathologic issue in the work environment. As a result of the changes introduced to Polish legislation regarding mobbing regulations, these issues have become a contribution to social polemics. The destructive effects of mobbing in the aspect of employee's physical and mental health are indicated. The legislator tries to counteract all arising inequalities, whether they are related to gender, race, age, sexual orientation or religious beliefs. By using various means, the legislator tries to combat all inequalities that arise on racial, gender, age, sexual orientation and religious denominations. These activities are not always successful, because it is clear that the problem still exists and is not new to the modern generation. It is worth noting that there is a visible increase in the awareness of both sides of the employment relationship in relation to the manifestation of mobbing activities in the workplace. It would be a beneficial solution of the problems if the forms of solving disputes would always be amicable and contained within a company and not taken to court. It must be therefore considered positive that the employer has been obliged to combat mobbing in a workplace. Methods that should be implemented are set by the employer – the legislator does not point to specific legal solutions within that scope. It is however emphasised that those kinds of possible solutions should be included in on-site rulebooks. Greater and greater legal awareness is observed among employees when it comes to their rights, amicable ways of resolving conflicts and, as a last resort, to pursue claims in labour

³⁴See: Administrative Court in Katowice, judgement of 15.12.2006 r., III APa 170/05, OSA in Katowice 2007, no. 3, pos. 4.

³⁵M. GAJDA, *Wewnętrzzakładowa polityka antymobbingowa jako środek przeciwdziałający mobbingowi miejscu pracy*, „Monitor Prawa Pracy” 2018, no 2, p. 28.

court. Nonetheless it is worth mentioning that the legislator should specify in more detail the legal terms for using appropriate measures in counteracting mobbing occurrences.

References

Sources:

Act of 26.06.1974r. – the Labour Code (consolidated text.: Journal of Law of 2019, number. 1040 with later amendments).

Administrative Court in Katowice, judgement of 15.12.2006 r., III APa 170/05, OSA in Katowice 2007, no. 3, pos. 4.

Supreme Court judgement of 14.11.2008r., II PK 88/08.

Supreme Court judgement of 17.01.2007, I PK 176/06.

Supreme Court judgement of 3.08.2011, I PK 40/11.

Supreme Court judgement of 10.10.2012r., II PK 68/12.

Supreme Court judgement of 21.04.2015, II PK 149/14.

Literature:

BECHOWSKA – GEBHARDT A, STALEWSKI T., Mobbing patologia zarządzania personelem, Warsaw 2004.

BURY B., Uporczywość i długotrwałość zachowania jako elementy składowe prawnej definicji mobbingu, Monitor Prawa Pracy 2007, no. 2.

CIEŚLAK W., STELINA J., Definicja mobbingu oraz obowiązek przeciwdziałania temu zjawisku (Article. 94³ § 2 of the Labour Code), „Państwo i Prawo” 2004, no. 12.

CHAKOWSKI M., Problem mobbingu w orzecznictwie polskich sądów pracy, Monitor Prawa Pracy 2011, no. 2.

CUDOWSKI B., Mobbing w orzecznictwie Sądu Najwyższego, Monitor Prawniczy 2008, no. 10.

DÖRRE – NOWAK D., Ochrona godności i innych dóbr osobistych pracownika, Warsaw 2005.

DÖRRE – NOWAK D., Komentarz do. art. 94³ § 1kp., [in:] Kodeks pracy. Komentarz, ed. A. Sobczyk, Warsaw 2018.

GAJDA M., Wewnętrznyzakładowa polityka antymobbingowa jako środek przeciwdziałający mobbingowi miejscu pracy, „Monitor Prawa Pracy” 2018, no 2.

JĘDREJEK G., Mobbing środki ochrony prawnej, Warsaw 2007.

LEYMANN H., The Mobbing Encyclopaedia Bullying; Whistleblowing.

NAŁĘCZ P., Komentarz do. art. 94³ § 1kp., [in:] Kodeks pracy. Komentarz, ed. W. Muszalski, Warsaw 2019.

PRUSIONOWSKI P., Normatywna konstrukcja mobbingu, Monitor Prawa Pracy 2018, no. 9.

ROGOYSKI A., Jak walczyć z mobbingiem? – wyzwanie dla pracodawców, „Monitor Prawa Pracy”, 2004, no. 12.

SOBCZYK A., Mobbing a przeciwdziałanie mobbingowi . Dyskryminacja a przeciwdziałanie dyskryminacji, „Monitor Prawniczy” 2015, no. 4.

SOBCZYK A., DÖRRE – NOWAK D., Przeciwdziałanie mobbingowi, „Monitor Prawa Pracy”, 2006, no. 10.

SZEWczyk H., Mobbing w stosunkach pracy . Zagadnienia wybrane, Warsaw 2012.

WALENCIK M. (ed.), Aktualne przejawy patologii i dewiacji społecznej, Toruń 2009.

ZYCH M., Mobbing w polskim prawie pracy, Warsaw 2007.

BANSKOBYSSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA

V. ročník medzinárodnej vedeckej konferencie

Autor:	Kolektív autorov
Vedecký redaktor:	doc. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD.
Predseda edičnej komisie:	JUDr. Monika Némethová, PhD.
Recenzenti:	prof. JUDr. Milan Ďurica, PhD. prof. JUDr. Vojtech Tkáč, PhD.
Zostavovateľ:	JUDr. Monika Némethová, PhD.
Vydavateľ:	Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela
Návrh obálky:	Mgr. art. Zuzana Ceglédiová
Rok vydania:	2020
Počet strán:	244

„Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.“

ISBN 978-80-557-1714-2

ISBN 978-80-557-1714-2